

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БҮРЯАД

БҮГЭДЭ АРАДАЙ СОНИН

ҮЧЭЧ

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2011 оной июнин 2 Четверг
№ 21 (21818)
Зунай эхин харагшан могой харын 1 гарагай 5

Манай сонин Россин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай

ИЮНИН 1 - ХҮҮГЭДЫЕ ХАМГААЛГЫН УЛАСХООРОНДЫН ҮДЭР

«ДҮХЭРИГТӨӨ»
ДҮТЭЛЫТ,
ДУҮРЭН
ХЭШЭГ ҺЭЭНЬ
ХҮРТЭЛСЫТ!

* Дэлхэйн хубилалта – дэлгүүрэй харилсаан (социально-экономическое развитие республики во времена глобальных перемен)

* Бэлигэй дээжэ («Искры таланта»)

* Бүхэдэлхэйн харилсаан – буряад-монголшуудай хуби заяан («Бурят-монголы и мировое сообщество»)

* Уран үгэ («Изящный слог»)

* Дэлхэйн баялигай дээжэһээ (Из сокровищницы мировой литературы)

* Бурядай уг изагуурай туужа бэшгүүд (Бурятские летописи)

* Мэргэн зүбшэл («Полезные советы»)

* Зурхай судлал («Астрология и мистика»)

* Зүүн зүгэй зүнтэйхэн зүгы («Восточная пчелка»), полоса, посвященная детям

* Багшын булан (Страница педагога)

* Бадма баабайнда баяртай, хүхюутэй даа («В гостях у Бадма баабай»). Юмор и сатира

* Зохёохы конкурсууд «Бурядай түрүү хүнүүд», «Юһэн тугай хүлдэ» («Лучшие люди Бурятии»), «Символ девяти знамен».

ХҮНДЭТЭ НҮХЭД!

Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэрөөр амаршалнаб!
Энэ һайндэр Россин эдир эрхэтэдэй хуби заяануудай түлөө онсо харюусалгатай байһыемнай бидэндэ, ехэшүүлдэ, һануулдаг. Хүүгэдтэ, тэдэнэй бэын элүүртэ, амгалан байдалда, бэлиг шадабарид манай хандасаһаа гүрэнэймнай, республикымнай ерээдүй дулдыдаха. Республикын засагай зургаанууд үхибүүдтэ ухаан бодолой, мэргэжэлэй болон хүн шанарай талаар хүгжэхэ бүхы арга боломжонуудые үзүүлхын тула эхэ болон хүүгэдые хамгаалха талаар ажал ябуулгые саашадаашые үргэдхэжэ байха.

Буряадта гэр бүлэнүүдые баян эдлэлтэй болгохо, социальна бэрхэшээлнүүдые зөөлөрүүлхэ, хуулин наһа гүйсөөгүй үхибүүдтэ болон гэртэхиндэнь хэрэгтэй тухаламжа үзүүлдэг эмхи зургаануудые тогтоохо талаар олон талаа хэмжээнүүд бэелүүлэгдэдэг. Гүрэнэй байгуулануудай болон олонитын хамтын оролдолгоор бидэ социальна үншэрлэгэ мэтын буруу үзэгдэл дабаха арга боломжонуудые бэдэрнэбди. Үхибүү үргэжэ абадаг ёһо хүгжөөхэ болон бэрхжүүлхээ, үншэн болон гэртэхиндэнь харууһагүй үлэһэн хүүгэдые гэр бүлэтэй болгохоёо оролдонобди.

Элүүрые хамгаалгын байгуулга һайжаруулгын болон гэртэхинэй социальна найдуулануудые бэрхжүүлгын ашаар республикада түрэн хүүгэдэй тоо олошорно. Бурядай Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баярта дашарамдуулагдан, республикын аймаг бүхэндэ хүүгэдэй сээрлигүүд болон нургуулинууд баригдан нээгдэжэ байнхай. Гадна үхибүүдэймнай 90 гаран процентнь энэ зун элдэб шэглэлэй лагерьнуудта амарха, хуулин наһа гүйсөөгүйшүүл ажалаар хангагдаха.

Пайндэртэ бүхы үхибүүдтэ зундаа һайн амаржа, бэынгээ элүүр бэрхжүүлхыень, гэртэхиндэ амгалан байдал болон жаргал хүсэнэб!

Вячеслав НАГОВИЦЫН,

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ.

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД! БҮРЯАДАЙ ЭДИР

АЖА ҺУУГШАД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө республикын бүхы ажануугшадые, илангаяа эдир үетэниие, Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб!

Бага наһан – этигэл найдалай болон хараа түсэбүүдэй, хүн боложо хүдэржэлгын, агууехэ Эхэ ороймнай ерээдүйн мүнделэлгын үе. Тиимэһээ хүүгэдһээ сэнтэй юумэн байхагүй.

Бидэ, ехэшүүл, үхибүүн бүхэнэй ами наһанай, бэын элүүрэй болон хуби заяанай түлөө харюусалгатайбди. Манай хамтын зорилго – бэе махабадайшые, зан сэдхэлэйшые талаар элүүр үетэниие хүмүүжүүлэн ургуулха, үхибүүн бүхэнэй эрхэ хамгаалха, хүүгэдтэ анхарал болон ханамжаяа зорюулаха. Энэ һайндэр ургажа ябаа үетэнүүдэй бэрхэшээлнүүдые үдэрһөө үдэртэ шийдхэжэ байха уялгатаймнай үшөө дахин һануулна. Тиин Буряад Республикын Арадай Хурал энэ талаар нилээд оролдодог.

Буряад орон бэлигтэй хүүгэдээр баян. Бидэ тэдэнээрэе омогорходогбди. Эдир нютагаархидтаа жаргалтай байхыень болон зорилгонуудаа заабол бэелүүлхыень хүсэнэб. Таанад манай ерээдүйн халаан, манай этигэл найдал гээшэт!

Тээд үхибүүндэ эхэ эсэгын, дутын хүнүүдэй зүрхэнэй дулаан гүрэнэй ямаршые дэмжэлгэһээ үлүү байдаг. Тиимэһээ эхэ эсэгэнэртэ, хүгшэн эжы абанарта, багшанарта болон ёһотой хүниие хүмүүжүүлхээ оролдодог булганда баяр баясхалан хүргэнэбди.

Июнин 1 – зунай амаралтын эхин. Амарха болон сэнгэхэ энэ һайхан хаһа үхибүүдтэмнай олон жаргалтай үдэрнүүдые бэлэглэг лэ!

Булганда гэр бүлэдөө һайн харилсаатай, аша харюулмаар хүүгэдтэй болон энэрхэг эхэ эсэгэтэй байхыень хүсэнэб!

Александр КОРЕНЕВ,

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын уялгануудые бэлүүлэгшэ.

Энэ дугаартамнай:

5	Июнин 1 – Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр. Гүрэнэй болон үмсын хүүгэдэй сээрлигүүд тухай	11	Монгол-Бурядай түүхэ оршобо. Вагиндара (Агван Доржиев)	18	«Пророки мира о России». Окончание. М.Халгушкеева
6	Агропромышленна комплекс амидарха, хүгжэхэ аргатай гү?	12	Аяншалга-амаралтын зоно. «Талын табан нааданда» хабаадыт!	21	Түрүүшын буряад генерал Үржин Гармаев
7	Зэрэлгээтэ Зэдэдэ зорилгонуудаа бэелүүлжэ шадана	17-20	Буряад орой Росси гүрэнэй мэдэлдэ хамжан ороһоор 350 жэлэй ойдо «Агууехэ тала нютаг нангин орос хоёр» - Д.Эрдынеев «Хилэ табилган» Д.Дымбрылов	19	Бадма баабайнда баяртай, хүхюутэй даа Шог зугаагай хууданан Дондок Бадмажапов, Баира Бальбурова – ишэнэ авторнууд
9	«Буряад үнэн сониний» 90 жэлэй ойдо «Бэээрэ – баатар, сэдхэлээрэ» - Бурхан, багиамнай даа» БГУ-гай профессор, эрдэмэй доктор Д-Н.Доржиев тухай			24	Зүүн зүгэй зүнтэйхэн зүгы Домог уншай. Зүг тухай мэдэхэ зүт? Зүгэнлишэ, мэдэлишэ багша. Великие изобретатели.

Буряад Республикын Президентын үүлзалганууд

ВЯЧЕСЛАВ НАГОВИЦЫН КОРЕЙ РЕСПУБЛИКАДА

Энэ гүрэндэ Буряадай презентаци үнгэргэгдэнэ. Тиин дүрбэн үдэрэй болзороор ошонон Вячеслав Наговицын Россиин посольствын хүтэлбэритэй болон Корейн правительствын түлөөлэгшэдтэй уулзаа. Гадна Буряадай Президент болон Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич Hyundai Energy & Resources Co, Ltd компаниин хүтэлбэрилэгшэ господин В.Я.Уанг гэгшэтэй уулзаа.

Июнийн 1-дэ Буряадай инвестиционно болон хүнэй тамир нэргээлгын арга боломжонуудай, «Байгалай сүнхэр» гэхэн тусхай экономика зонаын презентаци

эмхидхэгдээ. Буряадай хэрэг эрхилэгшэдэй болон тус гүрэнэй компанинуудай түлөөлэгшэд харилсаа холбоонууд тухай хэлсээ.

Тиэхэдэ республикын Президент «ИНЧ-ХОН» гэхэн сүлөө экономика зонаын ажал хэрэгүүдтэй танилсаха, «Корейн заншалта тосхон» гэхэн музейн комплекс хүрэхэ юм.

РБ-гэй Президентын болон
Правительствын Хэблэлэй албан.

ЭГЭЭЛ БАГАШУУЛДА БЭЛЭГ

Загарай нютагта «Онтохон» гэжэ нэртэй хүүгэдэй шэнэ сэсэрлиг нээгдэбэ. Нэрэнийн угаа тааруу байшоо. Мүн харахадашье, ороходошье үнэхөөрөө ямар нэгэ шэдитэ онтохон руу орожо байһан шэнги.

Энэ барилга Росси гүрэнэй бүридэлдэ Буряад Республикын орохоор 350 жэлэй ойн бэлдэлгын болон үнгэргэлгын гол хэмжээ ябуулгануудай түсэб руу оролсоно. Үшөө 2010 оной август нарада барилга эхилээ нэн. Мүн хаяар энэ хүүгэдэй сэсэрлиг руу 100 хүүгэд ябахая бэлдэжэ байна. Хоер даххар гэр дүрбэн блогһоо бүридэнэ. Зосоонь физкультурна болон хүгжэмэй хэсхэлнүүдэй танхим, медицинскэ таһалга, эдэе коолой, хубсаһа угаадаг газар, албанай болон техникскэ байранууд бии.

- Юрэ бусын зүйлнүүд онтохон соо болодог гэжэ хэлсэдэг, мүн үнэн ажабайдалда ханал хүсэлнүүдэ хүнүүд бэлүүлдэг юм. Манай Президентын үүсхэлээр республикын бүхы аймагуудта хуралсалай эмхи зургаанууды бариха гэхэн шийдхэбэри абтаа нэн. Манай аймагта хүүгэдэй сэсэрлиг тон хэрэгтэй байгаа, - гэжэ Загарайн аймагай гулваа Н.Г. Блиновская нютагаархидаа энэ дэмбэрэлтэ үдэрөөр амаршалаад, Республикын Правительствата баяр хүргэбэ.

- Пайхан сэсэрлиг байна даа, - гэжэ Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын хэлэбэ. - Миний ханахада, ямаршье тосхондо сэсэрлигүүд нимэ найхан байха ёһотой.

Республикада хуралсалда ехэ анхарал хандуулагдадаг юм. Вячеслав Владимировичай хэлэхээр, 2010 онһоо эхилээд, 2012 он болотор республикада 11 хургуули, хүүгэдэй 12 сэсэрлиг болон нэгэ мэргэжэлэй училищи баригдаха. Ганса 350 жэлэй ойн баярта хүүгэдэй нэгэ хэды сэсэрлиг нээгдэхэ.

Загарайн аймагта 23 сэсэрлиг, 2 хургуули-саад бии. Тэндэ 1,5 эхилээд, 6,5 наһатай 1861 хүүгэд саадта ябадаг. Сэсэрлигүүд 1907 хууритай, мүн аймагта 1-һээ 6 наһатай болотор 4210 хүүгэд, оошорто 1450 үхибүүд байна. Тиимэһээ тэдэнэй барандаа сэсэрлигтэ ябахын тула элдэбын аргууды бэдэржэ байдаг. Сэсэрлигтэ, хургуулинуудта болон уран найханай гэрнүүд соо ойро зуурын оршон байлгын 17 группа, социальна группанууд, амаралтын үдэрнүүдэй клуб бии юм. 2010-2011 онуудта Онохой нютагта эхин хургуули заһагдажа, 50 хуури бии болоо. 2011 оной июнь нарада «Ромашка» гэжэ Новоильинскын хүүгэдэй сэсэрлигтэ баһал 50 хууритай группанууд нээгдэхэ. Мүн нимэ аргууд байгаашье наа, гансал 46 процент хүүгэд сэсэрлигтэ ябана ха.

Президентын онсолһоор, хүүгэд барандаа саадта ябахы ёһотой. Тиыхын тула хүүгэд 5 наһатайнаа бэлдэхэлэй класста хургуулида хураха байна.

- Хүдэлдэг түрэлхидэй хүүгэд нэн түрүүн сэсэрлигтэ ябахы ёһотой. Юундэб гэхэдэ, хүүгэдтэйн байхашье, хуухашье хүн үгы байдаг. Республикадаманай 50 мянган шахуу ажалгүй хүнүүдэй хүүгэд сэсэрлигтэ ябана. Харин тэрэ үедэ хэды ажалладаг түрэлхидэй хүүгэд сэсэрлигтэ хэрэгтэй болоод байна гэшшэб? Тэрэ асуудалтай депутатуудта хандааб. Энэ орёо асуудал үшөө зүбшэн хэлсэгдэхэ, - гэжэ Вячеслав Владимирович хэлэбэ.

Харин энэ үедэ залуушье, хүгшэншье бэшэ Казарцевай гэр бүлэ хүүгэдэй шэнэ сэсэрлиг хараад, үшөө хүүгэдтэй болохоо ханаба.

- Ерээд, хараад, үшөө хүүгэдтэй болоод, энэ сэсэрлигтэ ябуулхабди. Аймаг бүхэндэ хуралсалай нимэ байһан баригдабал, ехэ найн, - гэжэ тэдэ хэлэбэ.

Дарья СИБИРЯКОВА.

Бөө шажан тухай

ТАЙЛГАНДА ХАБААДЫТ!

Эхирэд-Булгадай угай хамтын «Бүүбэйн Төөдэйн тайлган» Эхирэд-Булгадай районой Корсук тосхоной хажууда 2011 оной июнийн 7-до үнгэргэгдэхэ гэжэ «Сахилгаан» гэхэн бөө шажантанай эмхи олондо дуулгана. Энэ ехэ угай тайлганда Усть-Ордагай Буряад округой, Эрхүүгэй областин бөө шажантанай общинанууд хабаадаха байна.

Прибайкалида ажаһуудаг, мүн эндэхээ уг гарбалтай зон, ондоо тээшээ зөөһөн хүнүүд, этигэлтэй ямаршье үндэхэ яһанай хүн эндэ хабаадаха эрхэтэй, бүлэ бүхэнһөө 100 түхэриг түлэжэ, нютагайнгаа бүридхэл (список) соо орохо эрхэтэйт, өөрынгөө дураар энэ тайлганда эрхэхэ байнат, хэншье таанары баалахагүй. Аймагуудһаа, нютагуудһаа делегацияр ерэхэн үндэр

наһатайшуул, эрэшүүл энэ ёһо гуримда хабаадаха ёһотой болоно.

Эрхүүгэй областин тайлгануудта хабаадаха зон нимэ хаягаар «Центр сохранения и развития бурятского этноса» гэхэн ОГУ-да хандаха аргатай: г. Иркутск, ул. Касьянова, 15. Тел.:38-01-40, 38-01-30. Харин Усть-Ордагай округойхид ажаһууһан нютагайнгаа ударидагшадта хандагты. «Сахилгаан» РОШ-ой координаторай телефон: 8-952-633-94-76. E-mail: a.larhan@rambler.ru.

Улаан-Үдын ажаһуугшад нимэ телефоноор хандахат: 8-902-5641-661.

Александр ХАНТУЕВ.

«БАЙГАЛАЙ БҮНЭЛҮҮР» ИЛАБА

«Байгалай бүнэлүүр» («Байкальский меридиан») гэхэн бүлэг хаяхана регион хоорондын Олимпиадада Омск хото ошожо, илагшад болоод ерээ.

Энэ Олимпиада «Землеустройство» гэхэн мэргэжэлээр хуралсалай дунда хургуулин оюутадай дунда майн 16 - 19 болотор үнгэрөө. Манай республикаһаа М.Н. Ербановой нэрэмжэтэ Буряадай аграрна колледжын Олеся Суворова, Галина Ебоева, Алдар Базаров гурбан Р.А.Доржеева багшатай энэ хэмжээ ябуулгада хабаадалсахаа ошоо.

Эндэ хэдэн хотонуудһаа ерэхэн команда суглараа. Түрүүн Омскын ажаһуугшад хабаадагшадта хото соогуураа экскурси хээ, элдэб музейнүүды харуулаа.

Олимпиада нэгэ хэды шатаһаа бүридэхэн байгаа. Гоё буряад хубсаһаа үмдэхэн манай «Байгалай меридиан» презентаци соогоо Улаан-Үдэ, Байгал далай, өөрын колледж тухайгаа

хөөрөжэ, харуулжа үгөө. Удаань командашье, хүн бүхэншье тестировани, элдэб практическая ажалнууды хээ.

Жюридэ хуугшад эгээн эхинһээ манай залуушуулы тэмдэглэжэ, бэрхэ, шадалтай оюутад гэжэ хэлээ. Пүүлэй хүүлдэ «Байгалай бүнэлүүр» илаад, кубок болон элдэб бэлэг сэлэгүүды абаа. Үнэхөөрөө манай оюутад Илагшад үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөөд ерээ.

- Энэ Олимпиадада ошоһондоо

ехэ баяртайбди. Эндэ мийн хабаадалсаа бэшэбди, мүн колледж соо хураад абаһан мэдэсээ шалгаабди, - гэжэ Олеся Суворова хэлэнэ.

Хабаадагшад хэлэхээр, оюутадта нимэ хэмжээ ябуулганууд хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, оюутад мэдэсээ шалгаханаа гадна, ондоо регионой оюутадаар танилсажа, дүй дүршлээрөө хубаалдана.

Дарья СИБИРЯКОВА.

Авторай фото-зураг.

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ! ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА ГАЗЕТУ «БУРЯД УНЭН» - «ДҮХЭРИГ»

НА II ПОЛУГОДИЕ 2011Г. (С ПОЛУЧЕНИЕМ С 1 ИЮЛЯ).

На 6 месяцев – 331,20 руб.

На 6 мес. – 250 руб.

На 6 мес. – 250 руб.

На 6 мес. – 250 руб..

Индекс – 73877

а) Каталогная цена – 138,24 руб.

Почтовые услуги: 192,96 руб.

б) с получением в редакции

в) с доставкой в организацию

г) с получением через киоски АО «Новости»

Дуушадай уласхоорондын конкурс

ЗАЛУУ БЭЛИГТЭН АБЬЯАСТАЙ

Дуушадай уласхоорондын конкурс Улаан-Үдэд эмхидхэгдэж үнгэргэгдэб. Санкт-Петербург, Новосибирск хотонуудһаа, Саха (Яхад) Республикаһаа, Монголһоо ерэнэн дуушад хабаадаа. Нютаг дээрээ эмхидхэгдэһэн конкурсдо манай дуушад эдэбхитэйгээр хабаадаа.

до гала-концерт үнгэргэгдөө. Н.А.Римский-Корсаковой нэрэмжэтэ Санкт-Петербургийн гүрэнэй консерваторийн профессор, Россиин габьяата артистка Т.Д.Новиченко жюриин түрүүлэгшэ байгаа. Конкурсын дүнгөөр үгэ хэлэхэдээ, хайхан хоолойтой залуу дуушад дороһоо

да монгол дуушан Чимэдэй Энхтайбан хүртөө. Харин СССР-эй арадай артист Ким Базарсадаевай нэрэмжэтэ соёлой жасын шангаар Энхболд Анхбаяр (Улаан-Баатар хото) урмашуулагдаа.

Гурбан дуушадта гурбадахи хуури олгогдоо. Эдэмнай хэд бэ гэхэдэ, Буряадай оперо болон ба-

Майн 31-дэ Буряадай оперо болон баледэй театрай ордон-

ургажа ябана гэжэ харабабди гэбэ. Тиигээд конкурсдо илагшадай амжалта түгэс хүдэлжэ, ёһотойл бэрхэ дуушад боложо тодорхыень тэрэ хүсэбэ.

«Эрхим концертмейстер» гэнэн тусхай шан Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй театрай концертмейстер, Россиин арадай артистка Дарима Линховоиндо барюулагдаа.

СССР-эй арадай артист Дугаржап Дашиевай тусхай шан Якутск хотын оперно театрай дуушан Анастасия Мухина абаа. СССР-эй арадай артист Лхасаран Линховоинной шан-

ледэй дуушад Бадма Гомбожапов, Михаил Пирогов, тиихэдэ Александр Гладков (Москва хото) болоно. Буряадай оперо болон баледэй дуушан Намхайн Мунхзул – хоёрдохи, Монголой гүрэнэй оперо болон баледэй театрай дуушан нэгэдэхи хуури эзэлээ.

Эхэнэр дуушадай дунда манай дуушан Аюна Базаргуруева шангай гурбадахи хуури эзэлээ. Хоёрдохи хуури хэндэшье олгогдоогүй. Харин Санкт-Петербург хотын Михайловска театрай залуу дуушан Светлана Москаленко хүндэтэ нэгэдэхи хуури эзэлбэ.

Эльвира ДАМБАЕВА.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.

ШЭНЭ ҮНДЭРНҮҮД ӨӨДЭ

Буряад оромнай үнинһөө хойшо бэрхэ оперно дуушадараа суурхадаг. Тиин Улаан-Үдэдэ Байгалай уласхоорондын дуушадай I конкурс эмхидхэгдэжэ, Буряадай, Монголой, Новосибирск болон Санкт-Петербургийн, Саха (Яхад) Республикын 34 оперно дуушад бэлиг шадбарияа харуулаа.

Манай элитэ дуушан Галина Шойдагбаевада зааһан Т.Д.Новиченко, Н.А.Римский-Корсаковой нэрэмжэтэ Санкт-Петербургийн гүрэнэй консерваторийн сольно дуунай кафедрын даагша, профессор, Россиин габьяата артистка, түрүүтэй жюри нимэ дүнгүүдые гаргаа.

Эхэнэрнүүдэй дунда С.Москаленко (Санкт-Петербург) эгээл хайхан хоолойтой гэжэ тоологдоо. Хоёрдохи хуури хэндэшье үгтөөгүй, зүгөөр СССР-эй арадай артист Г.Ц.Цыдынжаповай нэрэмжэтэ Оперо болон баледэймнай театрай солистка Аюна Базаргуруева гурбадахи хуури эзэлээ. Тэрэ Л.Линховоинной нэрэмжэтэ дуушадай уласхоорондын конкурсын лауреат, Г.Вишневикин нэрэмжэтэ дуушадай уласхоорондын конкурсын болон 2010 ондо үнгэргэгдэһэн Бүхэросиин хүгжэмэй конкурсын дипломант юм. Түрүүшын шатада Аюна Н.Римский-Корсаковой болон С.Рахманиновой бүтээлнүүдые гүйсэдхөө, хоёрдохи шатада – Дж.Пуччини, А.Каталани, Ф.Чилеа гэгшэдэй зохиолнуудһаа дуулаа.

Эршүүлэй дунда Энхбат Амартувшин (Монгол гүрэн) нэгэдэхи хуури эзэлээ. Намхайн Мунхзул, Бу-

ряадай оперо болон баледэй театрай солист, Пхеньян хотодо үнгэргэгдэһэн уласхоорондын конкурсын болон Москвадахи «Романсиадын» лауреат, хоёрдохи шанда хүртөө. Манай дуушан түрүүшын шатада Мурсоргскын «Борис Годунов» опероһоо Борисай ари, тиихэдэ Н.Римский-Корсаковой зохиол дурадхаа. Хоёрдохи шатада Г.Доницетти, Дж.Верди, Моцарт, Масканы гэгшэдэй оперонуудһаа аринуудые дуулаа. Гурбадахи хуури аяар гурбан хүн эзэлээ: Александр Гладков (баритон, Москва), мүн манай Бадма Гомбожапов (бас) болон Михаил Пирогов (тенор).

Тиихэдэ Анастасия Мухина (Якутск хото), Чимэдэй Энхтэйван (Улаан-Баатор, Монгол), Энхболд Анхбаяр (Улаан-Баатор) тусхай шангуудта хүртөө. Россиин арадай артистка Дарима Линховоин «Эрхим концертмейстер» гэнэн тусхай шагнал абаа.

Тус конкурсын хэмжээндэ Competizione dell'Opera гэнэн уласхоорондын дуунай конкурсдо хабаадагшад шэлэн абагдаа. Энэ зорилгоор Германиһаа профессор Ханс-Йоахим Фрай болон конкурсын директор Утта Христин Шуль Депперманн гэгшэд эрээ. Сентябрь һарада Москвагай Ехэ театрай тайзан дээрэ үнгэргэгдэхэ энэ конкурсдо Россиин юһэн дуушадтай тоодо манай Аюна Базаргуруева, Михаил Пирогов болон Намхайн Мунхзул хабаадаха. Тэдэндэ амжалта хүсэе.

Надежда ГОНЧИКОВА.

ТАМХИНТАЙ ТЭМСЭЛГЫН ҮДЭР

Майн 31 - гамхинтай тэмсэлгын Бүхэдэлхэйн үдэр гэдэг. Энэ үдэр аяар 20 гаран жэл соо гэмдлэгдэнэ. Майн 31-дэ Улаан-Үдын Арбат дээрэ элдэб акцинууд үнэрбэ.

Тамхинай хорлол тухай бэлдэ-этэй хуудаһануудшые байгаа, ду-

унуудые дуулаа. «Забить на плохие привычки» гэнэн үгэнүүдээр хүн зон алха хадааһа хоёрые баряад байһан модо руу хадажа үзөө. Мүн үшөө тамхяа үгөөд, конфетэ абаа, элдэб кроссворд таагаа.

Медицинскэ үбшэн саралгын республикын түбэй кабинет соо хүсэһэн зон амисхалаа шалгаха, элыг уушханай бронхит үбшэнтэй һаа, ямар шата байһыень мэдэхэ аргатай байгаа.

Дарья СИБИРЯКОВА.

ҺҮР ХАРБАЛГААР ҺҮР ЖАБХАЛАНТА МҮРЫСӨӨН

Эдэ үдэрнүүдтэ манай Улаан-Үдэдэ һур харбалгаар Россиин чемпионат боложо байна. Буряадай гүрэнэй университетэй стадион дээрэ

Россиин 21 регионой 163 тамиршан хабаадана.

Долоон хоногой эхиндэ Россиин һур харбалгын федерацийн ударидагша, Сеулай Олимпиадын хүрэл медальда хүртэгшэ Владимир Ешеев Правительствын үнгэргэдэг брифингдэ хабаадаа.

- Энэ жэл Буряадта онсо удхатай. Росси дотор өөрын ханаагаар ороһоор 350 жэлэй һайндэртэ зориулагдажа, тус чемпионат Улаан-Үдэдэ үнгэргэхэ гэжэ шийдхэбэри абаабди, - гээд Владимир Ешеев хэлэбэ. Россиин чемпионатта шалгарһан тамиршад Россиин суглуулагдамал командын бүридэлдэ орожо, июль һара соо үнгэргэгдэхэ дэлхэйн чемпионатта хабаадаха юм. Эгээл тэндэ Италийн Турин хотодо 2012 ондо Лондоной Олимпиадада хабаадаха арга олгогдохо. Владимир Ешеевэй хэлэхээр, дэлхэйн чемпионатта түрүү найман хуури эзэлһэн команданууд хүсэд бүридлөөрөө Олимпиадада хабаадаха. Команда соо гурбан эршүүл, гурбан эхэнэрнүүд ородог гээд һануулаа. Шухала мурьсөөнүүдтэ үндэр хэмжээндэ хабаадаһын тула тамиршад аяар февральһаа бэлдэжэ эхилээ. «Манай Россида газар үсөөн һара соо харбахаш. Тиимэһээ февраль соо бидэ Таиланд ошожо хорилго гараабди. Удаань Туринда бэлдэхэл хээбди. Эндэ хабаадаһан Россиин суглуулагдамал командын гэшүүд Улаан-Үдэдэ һайн дүн харуулха бээ гэжэ найданабди», - гэжэ Владимир Ешеев мэдүүлбэ.

Нээлгын баяр ёһолол үсэгэлдэр үнгэргэгдэбэ. Буряадай Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Бальжиров амаршалха зуураа һур харбалгада ехээр анхарал хандуулагдана гээд тэмдэглэбэ. «Ямаршыеб даа хүдөөгэй мурьсөөндэ ошоод хараа хаатнай, зуу гаран харбагшад хабаадажа байха. Манай республикын харбагшад Россиин командын бүридэлдэ олоор орожо, нютагаархидаа ходо баясуулна», - гээд Баир Бальжиров хэлээ. Гүрэнэй ахамад федеральна инспектор Сергей Шилин баһа тамиршадые амаршалаа. Тэрэ Россиин суглуулагдамал командын түрүү харбагша Наталья Эрдынеевада «Динамо» бүлгэмэй «За спортивное мужество» гэнэн тэмдэг барюулба. Хүндэтэ айлшадта, Россиин һур харбалгын федерацийн гэшүүдтэ Баир Бальжиров бэлэг болгон морин хуур барюулаа. Тиигэжэ тамиршадые «Лотос» ансамбль, Чингис Раднаев, Билигма Ринчинова гэгшэд амаршалаа.

Гурбан үдэр соо 10 алтан медальда хүртэгшэдэй нэрэнүүд мэдэгдэхэ. Иимэ үндэр хэмжээндэ чемпионат үнгэргэхын тула эмхидхэгшэд аргагүй ехэ ажал ябуулаа. Энэ мурьсөөн Буряадай гүрэнэй университетэй шэнэ искусствонна газонтэй стадион дээрэ болоно. «Газон хандараангүй шитнүүдые табиха гээд оролдообди. Тусхай резинэ олоод, тэрээн дээрэн шит табяабди», - гээд мэдээжэ хоригшо Леонид Халудоров хэлэнэ. Мурьсөөнэй ахамад судья Константин Эрдынеевэй хэлэхээр, тамиршад «Бурятия» гэнэн зочид буудалда үнэгүй сэнгээр байрлана.

Чемпионуудай нэрэнүүд үглөөдэр мэдэгдэхэ. Энээн тухай удаадахи дугарта.

Светлана АЖАНОВА.

Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

2.06.2011

БҮРЯАД УНЭЭ

ТООНО

4

№ 21 (21818)

ДҮХЭРНИ

№ 21 (733)

Засагай дээдын зургаануудта

БҮРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО: ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД

2011 оной майн 23-27

Майн 23-да Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын Правительствын гэшүүдтэй болон гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай хүтэлбэрлэгшэдтэй түсэблэлгын зүблөө үнгэргөө; РБ-гэй Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевичтэй болон РБ-дэ ахамад федеральна инспектор С.П.Шилинтэй уулзаа; Бурядай аймагуудай болон хотонуудай нютагай өөһэдн хүтэлбэрин толгойлогшодтой зүблөө, Бурядай Россин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта бэлдэлгын талаар республиканска эмхидхэлэй хорооной зүблөө хүтэлбэрлөө; Г.Ц.Цыдынжаповай нэрэмжэтэ Бурядай гүрэнэй оперо болон баледэй академическэ театрай нэльбэн шэнэлэгдэнэй удаа нээлгын баяр ёһололдо хабаадаа.

Майн 24-27-до республикын толгойлогшо Москва хотодо Россин Федерациин гүрэнэй засагай зургаануудта ажал ябуулаа.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо Иннокентий Егоров үнгэрэгшэ долоон хоногто Буряад Республикын Президентын болон РБ-гэй Арадай Хуралай түсэблэлгын зүблөөнүүдтэ хабаадаа; Республика дотор захиргаанай хубилган шэнэдхэлгын талаар Правительствена комиссиян, Бурядай Правительствын, Түлбэриггүйгөөр газарай участогуудые болон 300 кубометр модо үгэлгын асуудалнуудай талаар хүдэлмэрийн бүлэгэй, «Алтан урьһаламжын» талаар хүдэлмэрийн бүлэгэй, 2012 ондо Буряадта АТЭС-эй министрнүүдэй болон түб банкнуудай түлөөлөгшэдэй уулзалга үнгэрэгшын талаар хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөнүүдые хүтэлбэрлөө; юрэнхы нуралсалгай эмхи зургаануудай багшанарай салин түлбэрийн дунда зэргын хэмжээ дээшлүүлгэ, «Гуннуудай хотын нуури» Ивалгын аймагһаа Улаан-Үдэ хотодо дамжуулан үгэлгэ болон бусад асуудалнуудаар зүблөөнүүдые үнгэргөө; Улаан-Үдэдэ баригдажа байһан объектнүүдээр ябаа; Прокуратурын, хиналтын болон нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн зургаануудай харилсаа холбоонуудай шийдхэгдээгүй асуудалнуудта зориулагдан албан хоорондын зүблөөндэ хабаадажа, элидхэл хээ.

Экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Чепик РБ-гэй Президентын болон республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшын түсэблэлгын зүблөөнүүдтэ, номолхын тула инвестиционно проектнүүдые шэлэн абалгын асуудалнуудаар Внешэкономбанктэй видеоконференцидэ, Рослесхозой хүтэлбэрлэгшэ А.Н.Масляковой ой модоной харилсаануудай асуудалаар хүтэлбэрлэн селекторнэ зүблөөндэ, РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В.А.Зубковой хүтэлбэрлэн селекторнэ зүблөөндэ, РФ-гэй элүүры хамгаалгын болон социальна хүгжэлтын министрэй орлогшо М.Топилинай хүтэлбэрлэн селекторнэ зүблөөндэ хабаадаа; ойн түймэр нэргылгэ болон саралга, Сеул хотодо Бурядай инвестиционно проектнүүдэй презентаци, республикын технопаркын байшан нэльбэн шэнэлэлгэ, «Байгалай сүнхэр» тусхай экономика зонаын дэбисхэр дээрэ бүридхэлгын ажал ябуулга мэтын асуудалнуудаар зүблөөнүүдые үнгэргөө; «Интурист» ОАО-гой (Москва хото) хүтэлбэритэй болон Рослесхозой хүтэлбэрлэгшын орлогшо Е.С.Труновтой хүдэлмэрийн уулзалгануудые эмхидхээ; социально-экономическа байдал болон хабарай тарилгын хүдэлмэрийнүүдые үнгэрэгшэ мэтын асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхээ Зэдн аймаг ошоо.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Бальжиров майн 23-да РБ-дэ харгалзалгын болон харууһалгалын талаар мэргэжэлтэдэй тоо олошоруулалга, үншэн болон гэртхинэйнгээ харууһагүй үлэһэн хүүгэдые гэр байраар хангалга тухай асуудалаар зүблөөнүүдые үнгэргөө; РБ-гэй Президентын хүтэлбэрлэн зүблөөнүүдтэ хабаадаа.

Майн 24-дэ Б.Бальжиров Турциин багшанарай делегацитай уулзаа; парашютна спорт хүгжөөлгын асуудалда зориулагдан зүблөө эмхидхээ; Загарайн аймагай Асагдта «Фермернүүдэй һайндэр» үнгэргэхэ талаар эмхидхэлэй хорооной нүүмэл зүблөө үнгэргөө. Майн 25-да Баир Гвибалович «Бага нуурин газарнуудые хүгжөөлгэ» гэхэн программа болон КНР-һээ үүлтэр һайтай мал худалдан абалгада хабаатай зүблөөнүүдые хүтэлбэрлөө; РБ-гэй Правительствын дэргэдэхи Соёл болон искусствын талаар зүблэлэй зүблөө, РБ-гэй зөөрийн болон газарай харилсаануудай министр М.А.Магомедовтай хүдэлмэрийн уулзалга үнгэргөө; РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А.Д.Жуковой хүтэлбэрлэн видеоконференцидэ хабаадажа, зунай амаралтын үедэ хүүгэдэй элүүржүүлгын болон амаралгын хэмжээ ябуулгануудта бэлэн байлга тухай асуудал хэлсээ; «Ариг Ус» телеканалда интервью үгөө. Майн 26-27-до Баргажанай болон Хурамхаанай аймагуудаар албан хэрэгээрэ ябаа.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Николай Зубарев РБ-гэй Президентын даалгабаринуудые дүүргэлгын ябаса тухай асуудал хаража үзөө; 1-дэхи ТЭЦ-эй ажал хэрэгүүдтэй танилсаа; «Республикын дулаанай элшэ хүснэй, ЖКК-гай болон бюджетнэ халбарин объектнүүдые 2011-2012 онуудай дулаасуулгын хаһада саг соонь бэлдэхэ тухай» асуудалаар республиканска штабай зүблөө үнгэргөө; эрхэтэдтэй хубинэй асуудалнуудаар уулзаа; хүдэлмэрийн хэдэн зүблөө эмхидхээ; РБ-гэй СЭР-эй программа бэлдүүлгын хойноһоо хиналгын талаар правительствена комиссиян зүблөөндэ хабаадаа; барилгын объектнүүдээр ябаа.

РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Анатолий Лехатиновий толгойлогч РФ-гэй Президентын дэргэдэхи Бүрин этгэмжэтэ түлөөлэгшэтэ эмхи зургаанда имэ ажал ябуулагдаа: федеральна засагай зургаануудта РБ-гэй Президентын уулзалгануудые эмхидхэлгэ, Бурядай Россин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта бэлдэлгын талаар эмхидхэлэй хорооной гурбадахи зүблөөнэй протокол бэшэлгэ, РФ-гэй Хүдөө ажахын министрствын департаментнуудта «Газарай хурьһэнэй үржэл хамгаалга болон нэргэлгэ» ФЦП-гээр 57 миллион түхэригэй хэмжээнэй хэлсээ зүбшэн хэлсэлгэ, РФ-гэй Хүдөө ажахын министрствэдэ малай гэжээл бэлдэхэ хэрэгтэ шэглүүлэгдэхэ мүнгнэй хэмжээ дээшлүүлгэ, Москва хотодо Буряад Республикын үдэрнүүдые үнгэрэгшэ, республикын элшэ хүснэй инфраструктура хүгжөөлгын асуудал дээрэ хүдэлмэрилгэ, «Залуу гэр бүлэ – Россин стратегическэ нөөс» гэхэн Байгалай залуушуулай II форумдо бэлдэлгын асуудалнууд дээрэ ажал ябуулга...

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо - Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрлэгшэ Петр Носков РБ-гэй Президентын түсэблэлгын, муниципальна байгууламжануудай толгойлогшодтой зүблөөнүүдтэ хабаадаа; майн 25-27-до федеральна засагай зургаануудта хүдэлмэриллөө.

Захиргаанай байгуулгын халбаринуудта Сеулда Бурядай презентацида бэлдээ, Улаан-Үдэдэ «Ногү светло» гэхэн бүлгэмэй концерт харуулхын тула РБ-гэй Правительствын номоллогын нөөсэтэ жасаһаа мүнгэ гаргалха тухай РБ-гэй Правительствын захирамжын түлэб зүбшэн хэлсээ, Баргажанай аймагта эмхидхэгдэн социологическа опросой дүнгүүдээр тоосоо болон Славян хэлэ бэшэгэй үдэртэ зориулагдан хэмжээ ябуулгануудые бэлдээ, «Эдир сэтгүүлшэд үхибүүдэй эрхэнүүдые хамгаална» гэхэн республиканска хэмжээ үнгэргөө.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Хэблэлэй албан.

Буряад Республикын Арадай Хуралай түсэблэн хэмжээ ябуулганууд

2011 оной майн 30 – июниин 3

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ ДҮҮРГЭГШЭ А.С.КОРЕНЕВОЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
30.05 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД
Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

- «Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ нотаридай ажал ябуулгын зарим асуудалнууд тухай» Буряад Республикын Хуулин 1.1. статьяда хубилалта оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
- «Буряад Республикада үхибүү үргэжэ абаһан гэр бүлде мүнгэн зөөрийн талаар хангалга болон социальна дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
- «Эрхэтэдэй үмсын хэрэглэмжэдэ модо бэлдэлгын дүрим болон хэмжээнүүд тухай» Буряад Республикын Хуулин 2-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
- «Буряад Республикын Арадай Хуралай Эдилгэ абалгада эсэргүүсэлгын талаар комиссин хүдэлмэри тухай тоосоон тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
- «Олонитын гурим хамгаалха талаар дружинанууд тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
- «Буряад Республикын ажаһуугшадые туберкулезһоо хамгаалга тухай» Буряад Республикын хуулин 14-дэхи болон 16-дахи статьянуудта хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
- «Ажаһуугшадай бээдэ болон ами наһанда архин продукциян аюулгүйн болон шанарай хойноһоо гүрэнэй хиналта шангадхаха тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалта болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Буряад Республикын Хуулиие хүсээ буураһанда тоолохо тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
- «Буряад Республикада хүдөө ажахын үйлдэбэриие гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай...
01.06 10.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ-АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
30.05 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э.Доржиев)

- «Республикын 2010 оной бюджет бэлүүлгэ тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
01.06 10.00 каб.235
«Республикын 2011 оной болон 2012, 2013 онуудай түсэбтэ хугасагай бюджет тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
03.06 10.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скосьская)
«Буряад Республикын Пунгуулин комиссин шэнэ бүридэл тогтоохо тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоол тухай
31.05 15.00 каб.323
«Буряад Республикада түймэрһөө хамгаалгын һайн дуранай эмхи тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
02.06 15.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)
«Ажаһуугшадай бээдэ болон ами наһанда архин продукциян аюулгүйн болон шанарай хойноһоо гүрэнэй хиналта шангадхаха тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалта болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Буряад Республикын Хуулиие хүсээ буураһанда тоолохо тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
«Буряад Республикада хүдөө ажахын үйлдэбэриие гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
31.05 10.00, 14.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мургэлэй нэгдэлүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)
«Физическэ культура болон спорт тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
30.05 14.00 каб.212
«Россин Федерациин Буряад Республикын Арадай Хуралай болон Монголой Агуухэ Гүрэнэй Хуралай хоорондо харилсаа холбоонуудай талаар парламент хоорондын комиссин бүридэлдэ хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
31.05 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон
(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

- «Пуралсал тухай» Россин Федерациин Хуулин 7-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай» 514865-5 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай
- «Буряад Республикада ажаһуугшадые социальна талаар хангалга тухай» Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай» асуудалые Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай
30.05 14.00, 15.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөснүүдые ашагалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
«Буряад Республикада автомобильни болон хотын зайн галаар ябадаг пассажирска транспорт тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
02.06 10.00 каб.203

- «2008-2010 онуудта болон 2017 он болотор хугасаада Буряад Республикын социальна-экономическа хүгжэлтын программа тухай» Буряад Республикын Хуули бэлүүлгэ тухай тоосоо баталха тухай» асуудалаар парламента хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгэ тухай
- «Буряад Республикын гүрэнэй зөөри зонхилолгын юрэнхы дүримүүд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
02.06 10.00, 14.00 каб.203

Июниин 1 - Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр

«Киндер-плюс» - үмсын сэсэрлиг

Гэр бүлэнүүдые олон хүүгэдтэй болгоохын тула Росси дотор гүрэнэй программа бэлүүлэгдэнэ. Хоёрдохи үхибүүтэй болоһон гэр бүлэдэ гүрэн мүнгэнэй тэдхэмжэ барюулна. Иимэ мүнгэндэ хүртэхэ гэнэн зорилготойгоор Россиин эрхэтэд олон хүүгэдтэй боложо эхилээ. Хүүгэдэй олон болохоолоор, хүүгэдэй сэсэрлигүүдые бариха гэнэн асуудал табигдаа. Юуб гэхэдэ, мүнөөдэр хүүгэдэй сэсэрлигүүд гүрэн дотор тон үсөөн. Тэдэниие олон болгоохо хэрэгтэй. Тээмэндэ ямар түхэлэй хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй республика дотор хүдэлжэ байһан тухайнь Гүрэнэй Дүүмын депутат Василий Кузнецов хонирхоод абаа.

Нэн түрүүн тэрэ үмсын хүүгэдэй сэсэрлиг хүрбэ. Иишээ миин жиирэй хүнүүдэй үхибүүд ябадаггүй. Эндэ эдишүүлэе канкан хатарта хургадаг, англи хэлэ үзүүлдэг, зуража ба шатар нааданда хургадаг. Депутатта хатарай хэшээл харуулаа. «Киндер-плюс» - хуралсалай түб. Тэрэ хэдэн эмхинүүдхэ бүридэнэ. Хубиин хэрэг эрхилхэдэ, манай буряад олоо эрхилэгшэ Людмила Модогорова гүрэнэй тэдхэмжэтэй урьһаламжада хүртэбэ. Мүнөөдэр хубиин хэрэг эрхилэгшэ хэдэн байрануудые арендовална. Саад уужам, харуул таһагуудтай. Үмсын хүүгэдэй сэсэрлигтэ гоё даа.

Үншэн хүүгэдэй байшанда

Нэн түрүүн Россида хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй приюдүүд императрица Екатеринын засаглаһан үедэ 18 зуун жэлдэ нээгдээ. Тэндэ үншэн хүүгэдые байлгадаг байгаа. Мүнөө сагта амиды мэндэ эхэ эсэгэтэй хүүгэд гүрэнэй нимэ гэрнүүдтэ байрланхай. Тэдэнэр эжы абын орондо хүмүүжүүлэгшэтэй, багшанартай. Иимэ хүүгэдые нийтын үншэнтэд гээд нэрлэдэг. Үхибүүд олоороо Улаан-Үдын Дээдэ-Онгостойдо оршодог хүүгэдэй сэсэрлигтэ байрланхай.

Хүүгэд Гүрэнэй Дүүмын депутадые үни удаан саг соо хүлэжэ, хани халуунаар угтаа.

Тус эмхиин директорээр Виктор Валентинович Коногоров хэдэн жэлэй болзор соо хүдэлнэ. Тэрэ ажалаа ехэ зохидоор түхээрэнхэй. Ябаад харахада, үхибүүдэй таһагууд соо ариг сэбэр. Булта тэдэнэр гурба-дүрбөөрөө

1-2-дохи түхэлэй республиканска тусхайта (коррекционно) хургуули-интернатта Гүрэнэй Дүүмын депутат Василий Кузнецов хүрөөд гараа. Энэ хуралсалай газарта шэхэ дүлии, муугаар дууладаг үхибүүд ажаһуудаг, хурадаг юм. Тус эмхиин гол шухала асуудал хадаа – багшанарай бага салин. Тинн хажуугаарнь сурдопедагогуудые бэлдэхэ хэрэгтэй. Эндэ 22 сурдопедагогууд ажалланад.

Мүнөөдэр эдэ мэргэжэлтэдэй квалификация дээшлүүлхэ тухай асуудал табигдаа. Юуб гэхэдэ, дүлии зоной лексикэ тон үсөөн үгэнүүдтэй. Тинмэнэ тэдэнэрэй хэлэнэй нөөс баяжуулха хэрэгтэй бшуу.

Дүлии зоной дэлхэй

«Гүрэн энэ асуудалда анхаралаа табяа, гүрэнэй программанууд бэлүүлэгдэжэ эхилхэ», - гээд Гүрэнэй Дүүмын депутат Василий Кузнецов эмхиин багшанарые найдуулаа. Надежда Боргоева тус эмхиин директорээр хаянай хүдэлжэ эхилээ. Тэрэ эндэхи хурагдайингаа ерээдүйдэ ехэ ханалаа табина. Энэ дүлии зоной дэлхэй энэ байшан соогоо үлөөд, саашаа зон соо нимэ хүүгэд хайшан гээд байха ёһотой юм гээд тэрэ ханаагаа зобоно. Иимэ хүндэ үдэр бүри хэсүү байха. Тинмэнэ тэдэниие хургуули-интернатта олон юумэндэ хургаа

Гүрэнэй Дүүмын депутаттай уулзаба

Буряадай лицей-интернадай хурагшад Гүрэнэй Дүүмын депутадые аялга дуугаар угтаа.

Гүрэнэй Дүүмын депутат, «Нийтэ нэгэн Росси» гэжэ фракциин гэшүүн Василий Кузнецов регионална долоон хоногоо республика дотор эхилжэ, хүүгэдэй эмхинүүдээр ябажа хонирхоо, хараа. Тус ябалгандаа тэрэ Буряадай Үндэһэтэнэй лицей-интернат хүрэнэ байна. Депутат хурагшадтай уран хайханай, абьяас гэмэ талаан бэлигээр ехэ гайхаад абаа. - Танай хүүгэд Гнесинкэдэ хураха аргатай, - гээд тэрэ хэлээ. Хүүгэд депутатта асуудалнуудаа табиха аргатай байгаа. Наймадахи ангиин хурагша Зоригто Цыренжапов депутатай ажал тухай хонирхоод абаа.

«Зоноор депутат боложо хунгагдахын түлөө ехэ

эрдэмтэй байха, арад соогоо эрхимлэхэ хэрэгтэй. Депутат бүхэн зонтой уулзажа, арадай ажабайдалые хайжаруулхын тула ямар нэмэлтэнүүдые хуули ёһонуудта оруулхаар бэ гэжэ ойлгожо абаха ёһотой, - гээд депутат харюусаа. Мүнөөдэр хургуули дүүргэгшэд ЕГЭ тушаахадаа, англи хэлэ тушааха болоно. Үндэһэн хэлээ гүнзэгыгээр шудалдаг хургуулинуудай хүүгэдтэ имешалгалта хүнгэрүүлжэ үнгэргэхэ тухай асуудал хурагшадтаар табигдаа. Багшанар депутатта буряад электронно учебник харуулаа.

Буряадай Үндэһэтэнэй лицей-интернадай шийдхэгдээгүй асуудалнуудаар депутат хонирхожо, шадалаараа тухай тухайгаа мэдүүлээ.

«Нолонго» соо һонин даа

Үхибүүгээ гүрэнэй хүүгэдэй сэсэрлигтэ ябуулжа шадана наа, тон азатай гэшэ. Теэд мүнөөдэр нимэ түхэлэй саад руу хүүгэдэ оруулха гэшэ ехэ бэрхэтэй болоо.

Депутатай хүрэнэ саад «Радуга» гэжэ нэрэтэй. Тэндэ 13 бүлэгүүд бии. Хүүгэдэй сэсэрлиг муниципалитетдэй гэжэ нэрэтэй. Уужам, харуул юм. Сэсэрлигтэй үхибүүд бассейнтэй болохоёо ехэ ханадаг юм. Тинн сэсэрлигтэй хүтэлбэрлэгэ Россиин хэмжээнэй түлэбүүдтэ хабаадалсаха хүсэлтэй. Депутатта буряад хэлэн дээрэ хайндэрэй концерт харуулаа.

Нютагай засагай анхарал доро саад ехэ зохидоор хүгжэнэ. Харин үмсын саад гүрэнэй саадһаа юугээрээ илгаатай? «Галакси» гэжэ хуралсалай түбэй директор, Монголой хубиин хэрэг эрхилэгшэ Г.Даваахуугай хэлээшээр, Монголой хуули ёһоор үмсын, гүрэнэйшье хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ гүрэнэй зүгһөө тэдхэмжэ бии. Тинн Росси дотор гүрэнэй тэдхэмжэдэ хүртэхэеэ ханабал, льготно урьһаламжада, субсидида хүртэхэ арга бии.

Пуралсалай хубиин хэрэг мүнгэнэй ехэ гаргашатай бизнес болоно. Иимэ бизнес манай гүрэн дотор балай ехээр нээгдэнэгүй шахуу.

юумээр хонирходог юм. Хэн нэгэниинь пирог бариха дуратай, бэшэ бусадның агаарай могой (воздушный змей) бүтээжэ, ниидхүүлжэ, элдэб шангуудта хүртэнэ. Жэшээлбэл, Анатолий Сидоров нимэ мурьсөөндэ илажа, республикын чемпион болоо.

Энээн тушаа кружогой хүтэлбэрлэгшэ Александр Ермолаев хөөрэнэ: «Хүүгэдэй уран хайханиие хүгжөөхын

тула ехэ юумэн хэрэггүй. Хаа-яа хэрэгтэй сагтань сабуу худалдажа абаха хэрэгтэ зууншые түхэригэй байгаа хань, тон лэ хайн байгаа. Харин хаа-яа энэшые мүнгэниинь байдаггүй юм».

Мүнөөдэр республикын засаг баряшад миин байнагүй, элдэб хэрэгтэй түлэбүүдые бэлүүлнэ. Иигэжэ манай багахан Буряад Республика дотор үншэн хүүгэдые гэр бүлэнүүд руу дамжуулгын түлэб бэлүүлэгдэнэ.

Хүдөө нютагай ажаһуугшад эртэ гэр бүлэ боложо түбхинөөд, үхибүүдые хүл дээрэнэ бодхоогоодшые байха сагтаа, үшөөл шадалтай байна. Тинмэнэ манай буряадууд үншэн хүүгэдые үргэжэ абаха аргатай байна.

Тинн булта үншэнтэдые бүлэнүүд руу хубаахаар арга байдаггүй. Үлөөшэ зоноинь гүрэнэй хүүгэдэй байшангуудта байдаг юм. Мүнөөдэр хүүгэдэй санаторно байшангай унталгын корпусые шэнэлхэ тухай түсэб табигданхай.

гэжэ оролдоно.

Шэхэндэ имплантантуудые байгуулһан хүүгэдые эндэл юумэндэ хургажа, зон руу гаргана. Эдэнэр ёһотойл амжалтануудые туйладаг бшуу. Дүлии хүүгэд ехэ спортдо дуратай. Жэшээлбэл, Александр Цоктоев 21-дэхи Олимпиин наадануудай чемпион болоо.

Актова зал соо депутатта асуудал табиха зорилготой олон хурагшад суглараа. Василий Федотович тэдэнэртэй уулзажа, июниин 1-нээр амаршалаа.

Тус хуудайа Янжамя ЖАПОВА бэлдэбэ. Авторай фото-зурагууд.

РЕСПУБЛИКЫН АГРОПРОМЫШЛЕННА КОМПЛЕКС: БАЙДАЛЫНЬ ЭТИГЭЛ ТҮРҮҮЛНЭ

Акционернэ «Росагролизинг» гэхэн бүлгэм Буряадай Правительстватай холбоо харилсаан тухай хэлсээ баталанхай. Энэ хэлсээнэй ёһоор, республикын агропромышленна комплексоор 25 гаран инвестиционно проектүүд бэлүүлэгдэхэ юм.

Москва хотодо энэ хэлсээндэ «Росагролизинг» бүлгэмэй генеральна директор Валерий Назаров, Буряадай Президент Вячеслав Наговицын гар табиһан байна.

Эдэ проектүүдэй тоодо һү наалин долоон фермнүүд бодхоогдохо ёһотой. Фермэ бүхэндэнь 400 толгойһоо эхилээд, 2400 толгой хүрэтэр наамхай мал хараха ёһотой. Энээнһээ гадна хүтэй ямаадуудые хараха фермнүүд баригдаха ёһотой. Гахай болон шубуу үсхэбэрлэдэг комплекснууд, мүнөөнэй эрилтэдэ харюусама теплицэнүүдтэй комбинадууд түхээрэгдэхэ

болоно. Тэрэшлэн дээрэ нэрлэгдэһэн гүрэнэй лизингын компаниин түсэбөөр, машинно-технологическа компанинуудай проектүүд зохёогдожо байнхай. Тиихэдэ хүдөөгэй ажалшадта байрын шэнэ гэрнүүд баригдаха ёһотой.

Буряад орондо һүлиг ямаадуудай хоёр фермэ бодхоохо туршалгын проект бэлүүлэгдэжэ эхилэнхэй. Фермэ бүхэндэнь

мянгаадшахууямаадуудые һаяын ерээдүйдэ хаадаг болохо юм. Эдэ фермнүүдтэ һайн үүлтэрэй ямаадуудые үсхэбэрлэхэ хараатай. Шэнэ оньһон хэрэгсэлнүүдээр тэдэ хангагдаха юм.

Буряад Республикада агропромышленна комплексые 2020 он болотор хүгжөөхэ программын ёһоор зургаан тепличнэ комбинадууд манай эндэ түхээрэгдэхэ байна.

ЗОРИЛГОНУУД ТОДОЛОГДОО

Манай республикада «2011-2017 онууд болон 2020 он хүрэтэр агропромышленна комплексые, хүдөө нютагуудые хүгжөөхэ тухай» тусхай зорилготой программа баталагдаа. Тэрэнэй ёһоор, 57096,0 миллион түхэриг һомологдохо ёһотой. Мүнөө үень республикын агропромышленна комплекс олон халбаринуудһаа бүридэнэ, валова региональна продуктын 13 процентыень хангана.

Зүүн Сибириин хүдөө ажахын зорилготой газар таряалан абажа харахада, манай эндэ хахалагдаһан газарайн 11 процентынь, нуга сабшалангайн – 12, бэлшээринь – 13 процентынь оршоно.

Манай республикада мяханай малһаа гадна, һү ехээр үгдэг үхэрнүүдые үсхэбэрлэхэ гэжэ оролддоно. Тэрэшлэн хони үсхэбэрлэдэг ажахынууд, тиихэдэ хүдөө ажахын предпрятинууд, таряашан, фермерэй ажахынууд үсөөн бэш.

Манай республикада томо агрохолдингуудые байгуулха шэглэлээр хүдэлмэри ябуулагдажа эхилэнхэй. Байгша онһоо хоёр томо инвестиционно проект бэлүүлэгдэжэ эхилэнхэй. Зүүн Сибириин гахайн комплекс ерээдүйдэ болохо барилгын үндэһэ һууринь татагдажа байнхай. Тиихэдэ «БИГ-Вайт» гэхэн хи-

заарлагдамал харюусалгатай бүлгэм 1200 толгой үхэр хараха һү наалин фермэ бодхоожо байнхай.

Пүүлэй хоёр жэлэй туршад манай эндэхи үйлдбэрлэгшэд 10 процентынь продукция үйлдбэрлэгые дээшлүүлнэ. Гэбшье ондоо тээһээ асарагдадаг эдэ хоолой зүйлнүүд үшөөл ехэ байна. Үйлдбэрийн томо холдингнууд байгуулагдахадаа, энэ асуудал шийдхэхэ ёһотой.

Республикын ажаһуугшадые хямда сэнтэй эдэ хоолой продуктуудаар хангаха хүдэлмэри республикын Правительствын талаһаа ябуулагдажа эхилэнхэй. 2017 он болотор манай иишэ аяншалагшад 2 миллион хүрэтэр олошорхо гэжэ багсаагдажа байнхай. Тиимэһээ эдэ хоолой болон буйлуулгын промышленностёор продукция үйлдбэрлэгые дээшлүүлгын тула тусхай зорилготой программа абтаа. Жэшээлхэдэ, мяханай продукцияар нютагай дэлгүүр – 47, хүнэй продукцияар – 66, овошоор – 31, шубуунай мяхара – 99, заганаһаа зүйлнүүдээр – 57 процент хүрэтэр хангаха зорилго энэ программаар табигдана. Энэ программа бэлүүлэгдэ федеральна болон республикын бюджетһээ мүнгэн һомологдохо ёһотой.

Тарилга-2011

ХАБАРАЙ ҮДЭР ЖЭЛЫЕ ТЭЖЭЭДЭГ

ларкын нэгэ тоннонь 17.100 түхэригөөр, АИ-80 түхэлэй бензин 18900 түхэригөөр хэлсэжэ абанабди. Бүхыдөө энэ хүдэлмэрийн дүүрэтэр 186,2 тонно сольарка, 14,1 тонно бензин хүнгэншэг сэнгээр абаха тухай хэлсэнхэйбди.

В.П.ТЕРЕНТЬЕВ, «Байкальское» гэхэн хүдөө ажахын предпрятинин директор:

- Манай ажахыда 2500 гектарта орооһото ургамалнууд таригдаа. Тиихэдэ 1500 га талмайда тэжээлэй ургамалнууд таригдаха. Хартаабха – 50 гектар, овош – 30 гектар эзэлхэ. Мүнөө үедэ тарилгын хүдэлмэри түлэг ябуулагдажа байна. Хабарай тарилгын хүдэлмэринүүдтэ ехэ бэлдхэл хэһэн байнабди. Гансал минеральна үтэгжүүлгэ нөөсэлгдөөгүй байжа, энэ жэлэй тарилгы хойнотуулан алдаа. Трактор, машинада хэрэгтэй запас хэрэгсэлнүүдые, сольарка, бензин, тоһодолгын хэрэгсэлнүүдые абахын тула банкһаа урьһаар мүнгэ абаады. Тарилгада хүрэхэ өөрын үрһэтэй байһамнай һайн лэ даа. Апрельин 18-һаа эхилжэ, газараа борнойжо эхилээ һэмди. Газарай хүрһэндэ шииг нойто хааха хүдэлмэри дүүрэгдээ. Тиигээд лэ эртын орооһото ургамалнуудые тариха дүүргэжэ байнабди.

Г.И.ГУСЕВ, «Твороговский» гэхэн хүдөө ажахын – үйлдбэрийн кооперативай түрүүлэгшэ:

- Хамта дээрэ 1500 гектарта тарилга хэгдэхэ хараатайгаар хүдэлмэри ябуулагдажа байна. Шэниисэ 275 га талмайда һуулгагдаа, 500 гектар газарта тэжээлэй ургамалнууд таригдаха. Үлээшэ талмайдаһан ешмээн, обёос тарихабди. Апрельин 20-һоо газараа хахалжа эхилээ һэмди. Газар таряалангаа эртэһэнэ һайнаар элдүүлжэ, тарилга хэдэг заншалтайбди. Тарилгын хүдэлмэринүүдые хоёр тракторна звеногой гэшүүд дүүргэнэ.

Мухар-Шэбэрэй аймагта таряа тариада, орооһото ургамалнуудай һайн үрһөөр республикын ажахынуудые

хангадаг суутай ажахы бии. Энэмнай «Искра» колхоз гэхэн хүдөө ажахын үйлдбэрийн кооператив болоно. Энэ ажахын ажалшадай хэр хүдэлжэ, хэды гектар таряалан дээрэ тарилга хэжэ байһан тухай хүтэлбэрлэгшэнь **В.М.КОРШУНОВ** хөөрэнэ:

- Хоёр тракторна таряан ажалай бригадын гэшүүд тарилгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэнэ. Газарай хүрһэндэ шииг нойто хааха хүдэлмэри 1 мянга шахуу гектарта ябуулагдаа. Минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хүсэд хүрэхэ хэмжээндэ эртэһэнэ зөөжэ асараа һэмди. Жэл бүри тарилгада хэрэгтэй һайн сортын үрһэтэй байдабди. Майн 5-да орооһото ургамалнуудые тариха эхилээ һэмди. Нютагжуулагдаһан сортын шэниисэ, ешмээн, обёос жэл бүри тариадабди. Мүнөө жэлдэ 5955 гектарта эдэ ургамалнууд һуулгагдаха. Мүнөө жэл 3541 гектар таряаланда паар хахалагдаха. Энэ хүдэлмэридэ он бүри ехэ анхарал хандуулагдадаг.

Мал ажалда шэмэтэ тэжээл бэлдэхын тула тэжээлэй ургамалнуудые жэл эрэхэ бүри ехээр тариха гэжэ оролднобди. Эбэртэ бодо малай һү, мяха ехээр үйлдбэрлэхэ шэглэлээр хүдэлмэри ябуулагдаа. Нуга сабшалангай газар хүрһэнэйн дээгүүр һайжаруулха, уһалха хүдэлмэри урагшатайгаар ябуулагдаа.

Энэ жэлдэ түлишэ-тоһодолгын хэрэгсэлнүүдээр ядалдан алданабди. Хүнгэлэлтэтэй сэнгээр үгтэһэн бензин, сольарка, тоһодолгын хэрэгсэлнүүд газар элдүүлгын, тарилгын бүхы хүдэлмэринүүдтэ арай хүрэхгүй байһан дээрһэнь сольаркатай болохо үшөө ондоо арга бэдэрһэн байнабди. Түгнынхидэй газар арендээр абажа, элдүүлжэ, тарилга хээбди.

Тиихэдэ бэшүүрхид мүнөө жэлдэ хэды шэнээн газар элдүүлжэ, ямар ургамалнуудые тариха байнхайб, хабарай тарилгада хэр бэлдхэлтэй байбаб гэжэ һонирхобди.

Г.Д.УТЕНКОВ, Бэшүүрэй аймагай захиргаанай таряан ажалай талаар ахамд мэргэжэлтэ:

- Орооһото болон тэжээлэй ургамалнууд хамта дээрэ 17221 гектар эзэлхэ. Энэмнай нёдондонойхидо орходоо һураггүй ехэ болоно. Орооһото ургамалнуудые эгээл ехэ талмайда тариадабди, мүнөө жэлдэ 11660 гектарта таригдаха байна. Шэниисэ – 5060 га эзэлээ. Тиихэдэ обёос – 4665 га, ешмээн – 505 га эзэлхэ. Үшөө хара орооһо, гэршүүхэ тариадабди. Тэжээлэй ургамалнууд 4270 гектар эзэлхэ. Зүгөөр мүнөө жэлдэ хартаабха 10 гектараар, овошой зүйлнүүдые 3 гектараар бага талмайда тарихабди.

Байгша ондо 5287 гектар газарта паар хахалжа гэжэ шийдэнхэйбди. Олон жэлэй ногоо тариада газар хараада абалгатайгаар элдүүлжэ газарнай хамта дээрэ 23748 гектар болоно. Энэ жэлдэ обёосой үрһэн нэгэ бага дутаа. Ондоо ажахынуудһаа дутаһан обёосой болон тэжээлэй ургамалнуудай үрһэн абаһан байнабди.

Манай ажахынуудта үрһэн тарилгын шанарта хүргэхэ хүдэлмэри эршэмтэйгээр ябуулагдаһан байна. Энэмнай тарилгын шанарта, намарай ургаса хуряалгада һайн үр нүлөөтэй байха гэжэ найданабди.

Энэ хуудаһа Эльвира ДАМБАЕВА бэлдэбэ.

Республикын таряа тариада ажахынуудта энэ хүдэлмэридэ ехэ бэлдхэл хэгдэһэн байна. Намарай сагта бараг ургаса абахын тула хабарай тарилга шанартайгаар үнгэргэхэ хэрэгтэй. Энэ жэлэй тарилгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэхын тула зарим ажахынуудта үрһэн дутаа, түлишэ-тоһодолгын хэрэгсэлнүүдые худалдажа абаха асуудал гараа. Трактор болон тэрээндэ шагтагалагдадаг хэрэгсэлнүүдые заһабарилха, запас частынуудые худалдажа абаха хэрэг жэл бүри гарадаг ааб даа.

Энэ жэлдэ хэды шэнээн газарта тарилга хэгдэнэб гэжэ зарим аймагуудай ажахынуудай хүтэлбэрлэгшэдһөө һонирхон байнабди.

А.М.МУХИН, хүдөө ажахын талаар «Кабанскын аймаг» гэхэн муниципальна байгуулгын захиргаанай толгойлогшын орлогшо:

- Манай аймагта 6406 гектар газарта орооһото ургамалнууд таригдаха. Нёдондо жэлдэ 5700 гектар талмайда тарилга хэгдэһэн байгаа. Тэрэ тоодо шэниисэ – 2806 га, обёос – 2140 га, ешмээн – 1400, горох – 60 га талмай эзэлнэ. Республикын тусхай зорилготой программаар хүдэлдэг «Байкальское» гэхэн федеральна гүрэнэй унитарна предпрят, «Твороговский», «Кабанскын рыбзавод» гэхэн хүдөө ажахын үйлдбэрийн кооперативууд, «Бин-Агро» гэхэн хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэм эгээл ехээр тарилга хэжэ болоно. Эдэмнай орооһото ургамалнуудые ургуулха гэжэ гүрэнһөө ехэ тэдхэмжэ абадаг ажахынууд гэшэ. Нэрлэгдэһэн ажахынуудта баһа хартаабха ехээр тариада. Аймаг дотор 270 гектарта таригдаха хартаабхын 250 га талмай энэ ажахынуудай хүсөөр таригдадаг. Хоёрдохи бүдүүн хоол болохо энэ ургамал эдэ ажахынуудта тариха байнхай. Эдээнһээ гадна «Степнодворецкий» гэхэн үйлдбэрийн кооперативта үлээшэ 20 гектартань хартаабха тариада байна.

Гэхэтэй хамта аймаг дотор 103 гектар газарта овош таригдаха. Нёдондо оройдоол 40 гектарта һуулгаа һэмди. Тэрэ тоодо ханууса – 21 гектар, морхооб, свекла туд тудтаа 36 га талмай эзэлээ. Хүнды мангир 10 гектарта һуулгадабди.

Малай тэжээл болохо силос дарахада хэрэглэгдэхэ ургамалнууд 2022 гектарта таригдаха. Үнгэрһэн жэлэйхидэ орходоо тэжээлэй ургамалнуудай талмай нэгэ бага үргэдхэгдөө.

Гэхэшлэн «Бин-Агро» хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэмдэ орооһото болон тэжээлэй ургамалнуудые баһал ехээр тариха гэжэ хүдэлмэри ябуулжа байнхай. Урид 1200 гектарта шэниисэ һуулгадаг наа, энэ жэлдэ 2300 га талмайда шэниисэ таринхай.

Энэ жэлдэ нэрлэгдэгшэ ажахыда горохой үрһэн дутаа. Бэшэ үрһөөр дээрэ нэрлэгдэһэн ажахынууд хангаданхай байгаа. Дутаһан горохой үрһэн «Байкальское» гэхэн туршалга-үйлдбэрийн ажахын туһаар хүсээжэ абаа һэмди. Энэ жэлдэ «Оймурский» гэхэн кооператив, тиихэдэ Байгал-Хударын ажахы таряа тарихагүй. Ушарын гэхэдэ, Оймур тосхойнхид пайн хубинуудай мүртэ орожо ядана, харин байгал-хударынхид һүүлэй үедэ хүндэ байдалда оронхой.

Хабарай тарилгада хэрэгтэй түлишэ тоһодолгын хэрэгсэлнүүдые хүнгэлэлтэтэйгээр абажа байнхайбди. Со-

Борьёогой элитнэ хониной нооно харуулна

Шэнэ трактораар ябаха дуратай залуушуулнаа ээлжээн сугларна. Директорэй хэлэхээр, хүүлэй үедэ залуу мэргэжэлтэд ажахыда ажаллахаяа ерэдэг болонхой. Зэдын аймагай нютагуудай залуу хүбүүд племзаводто олон болоо.

БОРЬЁОГОЙ ХОНИНОЙ НООНО 50 ТҮХЭРИГӨӨР ХУДАЛДАНА

Тус племзавод нарин нооһотой буряад хонидые бии болгоһон юм. Мүнөө эндэ 16 мянган элитнэ нооһотой хонид байна.

Делегациин гэшүүд тэдэниие харахаяа ерэхэдэнь, племзаводой ажалшад хонидые Бүхэроссин конкурседо бэлдэжэ байгаа. Жэл бүхэн заншалта болоһон

Петр Зайцев-ажахы тухайнда ай шадтага хөөрэнэ

худалдана. Тиин иимэ үнэгүй хирпиис абыхаяа ганса Зэдын ажаһуугшад

хүгжэлтын талаар орлогшо Александр Чепигтэй хөөрэлдэбэ. «Паяр Красноярск хотоһоо

«Бэшүүрэй аймагнаа хоёр дахин ехэ газар дээрэ тарья хаядагбди», - гэжэ Зэдын аймагай Борьёогой ажахын хүдэлмэрилэгшэд омогорхон Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын экономика хөгжэлтын талаар орлогшо Александр ЧЕПИГТЭ хөөрэбэ.

Борьёогой ажахыда тарья, хартаабха, холоомо таридог юм. Өөрынгөө дэлгүүр болон «Булаг» гэхэн кафе соогоо талха, һү, хилээмэ гэхэ мэтые худалдадаг. Эндэхи хониной мяхан олондо мэдээжэ болонхой. Тэрэниие Улаан-Үдын «Абсолют», «Титан» гэхэн дэлгүүр соо олохо аргатайт. «Манай республика дотор хайн тарья ургуулжа шаддаггүй гэжэ 80-яад онуудта хэлсэдэг байгаа. Эндэ ургуулһан тарья

ЗЭРЭЛГЭЭТЭ ЗЭДЫН МЭДЭЭСЭЛНҮҮД

малтажа, тарья, овес хаяжа эхилээ. Ерэхэ жэл Зэлтэр нютагай газар дээгүүр тарьян, хартаабха хаягдаха. Мүнөө бүхы дээрээ ажахы 21 мянган гектар газар дээрэ тарья хаяна.

«Хоёр халаанда ажалланабди, - гэжэ Петр Зайцев хэлэнэ. - Поли дээгүүр 40 трактор ажаллана. Механизаторнууд хайн салин абана - 17 гаран мянган түхэриг. Пүүлэй хоёр жэлдэ хүдэлмэрилэгшэдэй мүнгэ салин хоёр дахин ехэ болгообди. Тэрэнэй хажуугаар мэргэжэлтэдтээ 4-5 тонно тарья үгэдэгбди».

Племзаводой поли дээгүүр шэнэ тракторнууд, комбайнууд

конкурснуудта хонидоо табидог, түрүүшын нууринуудые заал наа эээлдэг.

«Харыт, эдэ хонидые! - омогорхон Петр Зайцев хэлэнэ. - Нэгэ эрэ хонин 125 килограмм болохо. Дүрбэн жэл соо нимэ нүлөө ехэтэй болоно. Манай нэгэ хонин табан мянган түхэригтэ юм».

Хэдэн жэл соо эндэхид республика дотороо хайхан, амтатай хониной мяха, гоё нооһоо худалдажа, нютагаархидаа баярлуулна. Эндэхи амтатай хониной мяха эдижэ туршаһан хүнүүд олон байха. Племзаводой мяханай цех эдэ хоолой элдэбын бүтээлнүүдые хэжэ, худалдаанда гаргадаг.

Борьёогой хонидой нооһоор английска костюмуудые оёдог гэжэ хэлсэдэг. Үнэн дээрээ тиммэ гү, мэдэхын аргагүй. Харин борьёогой нооһоо худалдажа абыхаяа аяр Нижний-Новгород, Карачаево-Черкесийн эрэнэ. Тиин бага мүнгэ түлэнэ - килограмм нооһо 50 түхэригтэ.

«Боргойский» гэхэн племзаводой ахамад зоотехник Игорь Лобозеров: «Иимэ нарин нооһоной килограммынь 100 долларто байха. Харин үнэн дээрэ худалдажа абагшад нимэ бага мүнгэ түлэнэ».

ҮНЭГҮЙ ХИРПИИС

Зэдын аймагта олон жэл хирпиис дуталдадаг байгаа. Энэ орёо асуудал шийдэхын тула эндэ хирпиисын завод баригдаа.

«Дүрбэн жэл ажаллажа байнабди. Сырец-хирпиис хэжэ эхилээбди. Шабар аймаг сооһоо абанабди. Энэ юрын хирпиисүүдые гэрэй, пезшэнэй барилгада хэрэглэхэ аргатайт, - гэжэ заводой директор Алексей Бадмаев хэлэнэ.

Жэл бүхэн завод дүрбэн миллион хирпиис хэжэ гаргана. Саашадаа үшөөшье үргэнөөр үйлдбэрлэгээ үргэлжлүүлэхэ гэжэ түсэбтэй. Сэнгыншье тиммэшье үнэтэй бэшэ. Нэгэ хирпиис - 7 түхэригтэ. Улаан-Үдэдэ нэгэ хирпиис 12 түхэригөөр

ерэнэ бэшэ, харин Улаан-Үдэһөө хүнүүд ерэдэг. Ниислэл хотын барилганууд дээрэ хэрэглэдэг. Жэшэнь, шэнэ Ород драмын театр баригдахада, Зэдын хирпиис хэрэглэгдэе юм. Тиин «Дархан-строй», «Стам-строй» гэхэн мэдээжэ барилгын фирмэнүүдтэй хэлсэн баталаатай. Эндэ ганса хитад барилгашад ажаллана. Тиин гол орёо асуудал - хүдэлмэришэд дуталдана.

ОЁОРОЙ ОРЁО БАЙДАЛ

Паяхана Зэдын аймагай Оёор нютагта хүнэй цехтэ шэнэ түхээрлэгэ худалдажа абтаба. Үнэтэй техникэ абад байхадань, нютагай ажахы соо хүн үгы болоо.

300-гаад үхэрнүүдые асархабди. Мүнөө хэлсэн баталагдажа байна. Тиин үшөө аймагай хүдөөгэй ажаһуугшадһаа һү суглуулжа, худалдажа абаха түсэбтэйбди, - гэжэ эндэхи мэргэжэлтэд хэлэнэ.

Үшөө тинхэдэ делегациин гэшүүд «Баян» гэхэн СПК, Д. Банзаровай нэрэмжтэ хүдөө ажахы ошожо хараа. Тэндэхи хүтэлбэрлэгшэдтэй уулзажа, дайрагдаһан орёо асуудалнуудые хэлсээ.

«Мүнөөдэр бидэнэр Зэдын эгээл түрүү ажахынуудые ошожо хараабди. Хүтэлбэрлэгшэдтэй хөөрэлдэжэ, Буряад Республикын Правительствын үгэн дуралхалнуудые хэр бээлүүлнэб гэжэ хараабди. Эдэ ажахынууд гүрэнэй туһаламжануудта хүртэнэ».

Зэдын хирпиисын завод дээрэ

эдиэх аргагүй, ганса үхэр малда эдоулхэ хэрэгтэй гэлсэдэг һэн. Тиин бидэнэр түрүүшынхией нимэ ханамжа үгы болгообди. Шэнэ мүнөө үсын технологи хэрэглэжэ, шэнэ сортын тарья ургуулжа эхилээбди, - гэжэ племзаводой директор Петр Зайцев хэлэнэ.

Хүндэ 90-ээд онуудта тус ажахы ажалаа хаянгүй, бага багааршье наа, ажалладаг байгаа. Хүгжэлтын шэнэ харгыда борьёогойхид гурбан жэлэй урда тээ гараа.

«Тинхэдэ ажахыдамнай ганса 16 үхэрнүүд байгаа. Мүнөө 300 гаран үхэртэйбди. Зуун хонид байһанаа, мүнөө 16 мянган болоо», - гэжэ Петр Иванович хөөрэнэ.

Үхэр малаа үдхэжэ, тарьянайнгаа талмай томо болгоо. Олон жэл соо тарья хаягдаггүй, мартагдаһан газарнуудаа шэнээр

харагдана. Тэдэндэ хэрэгтэй бүхы хэрэгсэлнүүд эндэ бии.

«Тус шэнэ тракторнууд нэгэ дахин поли дээгүүр ябахандаа, табан элдэбын операци хэдэг. Энэ техникэ хоёрдохи жэлээ ажаллажа байна. Солярка, мүнгэ ехээр гамнанабди. Нэгэ үдэрөөр 150 гектар газар хахалжа, тэрээн дээрээ тарья хаямаар байна. Харин урда жэлүүдтэ юрэнхы хуушан трактор нимэ хэмжээнэй газар недели соо хахалдаг байгаа», - гэжэ Петр Иванович тэмдэглэнэ.

Механизатор Николай Вершинин хилын саана бүтээгдэһэн шэнэ трактор дээрээ ехэ дуратайгаар ажаллана. «Салон соонь сэбэр, шорой бог сугларнагүй, - гэжэ тракторист тэмдэглэнэ. - Иимэ техникэ соо һуужа ажаллаханда, ямар гоё гээшэб!».

«ЗАЛУУШУУЛ АЖАЛЛАХАЯА ДУРАТАЙГААР ЕРЭНЭ»

Зэдын аймагай Петропавловка нууриной ПУ-29 гэхэн училищин оюутад Дмитрий Дунаев Даша-Нима Очиров хоёр

Дмитрий Дунаев

Татьяна Чупышева

«Племзавод «Боргойский» гэхэн ажахыда практика гаража байна.

«Бидэнэр трактор дээрэ ябажа жуража байнабди. Механизаторнууд техникэ тухай хонирхолтойгоор хөөрөжэ, харуулжа үгэнэ. Хоёр недели соо эндэ ажаллахабди. Мүнөө тарья хаялгада туһалнабди», - гэжэ Дмитрий Дунаев хөөрэнэ.

Ажахын худалдажа абанан шэнэ техникэдэ шэнэ залуу мэргэжэлтэд хэрэгтэй. «Энэ трактор дээрэ би ажаллахаяа хананаб. Пуралсалаа дүүргээд, иишэ ерэхэб», - гэжэ Дмитрий хэлэнэ.

«Заримдаа манай механизаторнууд жаахан үхибүүдээрэ поли дээрээ ерэдэг. Эндэ бү гүйлдэгты гэжэ бидэнэр нэгэшье хэлэдэггүйбди. Тэдэнэр трактористын ажал

хаража, ехэ хонирходог. Томо болоод, иишэ ерэхэ ажаллаха дуран ерэхэ. Миний үхибүүдше бага наһанһаан намтай трактор соо һуужа ябадаг байгаа», - гэжэ Боргойн ажахын директор Петр Зайцев хэлэнэ.

Жэл бүхэн тус ажахы ерэхэ, БГСХА-гай, хүдөөгэй ажахын колледжын оюутад практика гарадаг. Ерээдүйн агрономууд, механизаторнууд, экономистнууд шэлэжэ абанан мэргэжэлэй онсо илгаае ажал дээрэ харадаг.

Татьяна Чупышева - тус ажахын ахамад агроном. Эндэ бэлиг талаантай агроном аяр 14 жэл хүдэлөө.

«Залуушуул дуратайгаар иишээ ажаллахаяа ерэнэ. Эндэ мүнгэ салин хайнаар түлэдэг, гэр үгэдэг. Салинһаа бэшэ, хүн бүхэн 4 тонно тарья абадаг. Механизаторнууд - 5 тонно. Паяхана Хягтаһаа нэгэ залуу бүлэ нүүжэ ерээ. Бууса нютагһаа - гурбан бүлэ. Тэдэндэ гэр үгтөө. Харин дээдэ хургуули дүүргэһэн залуу мэргэжэлтэнэй ерээ наань, хоёр гахай, нэгэ үхэр, тиин 15 мянган түхэриг үгэдэг», - гэжэ Татьяна Ивановна хөөрэнэ.

Улаан-Үдэ - Зэдэ.

Тус хуудаһа Эрхэнэ БАТОРОВЫН Бэлдэбэ.
Авторай фото-зурагууд.

НА РОДИНЕ КАЛАШНИКОВА

Конкурс на соискание литературной премии имени Исаа Калашникова проводится раз в три года и нынче авторы произведений в жанре прозы, отражающих своеобразие Улан-Удэ – города, находящегося на стыке национальных культур, могут до первого августа подать заявки.

А 9 августа – в день рождения народного писателя Бурятии, – на его родине в селе Шаралдай Мухоршибирского района пройдут ежегодные Калашниковские чтения. В этом году писателю исполнилось бы 80 лет.

Об этом рассказала библиотекарь **Татьяна Авдеевна Петрова** в дом-музее писателя в Шаралдае, где собраны все издания его книг. За столом – восковая фигура писателя, сидящего за пишущей машинкой... В ограде – памятник ему, очень удачный.

А рядом с музеем, в той же ограде, появился дом русской культуры, где можно приобрести изделия народных мастеров – шали, туески, сувениры. Руководитель дома **Надежда Финогентовна Фетисова** возглавляет ансамбль «Русская песня» и славится в селе как хорошая стряпуха. Великолепную стряпню попробовали участники рекламного тура «По просторам Тугнуя», запомнились «вспышки» или «хрустелки» – вкусные миниатюрные пышечки, их делают только здесь. У Надежды Финогентовны – гостевой дом, ждут угощение, баня, посиделки.

ПЕРВЫЙ САБАНТУЙ ПРОХОДИЛ В МУХОРШИБИРИ

А началось знакомство с Тугнуйской долиной со встречи на священном хребте Барский. Вместе с руководителями района встречали представители Центра сохранения и развития национальных культур «Малая родина» – русские, семейские, казаки, буряты, татары. С традиционным караваем и солью, молоком преподнесли новое для нас угощение – вкуснейший татарский чак-чак.

В Мухоршибирском районе издавна компактно проживают татары и первые сабантуи в Бурятии начали проводить именно здесь. Планируется строительство молельного дома, создана Ассоциация татар, возглавила которую Роза Шамиловна Васильева. Она же с мужем строит гостевой татарский дом, а пока встречает в «золотом шатре» – под навесом из блестящей ткани. Помогали ей **Альбина Талипова**, красавица и дипломант регионального фестиваля татар в Новосибирске, **Рамина Хашафова Гарипова**, председатель татарского центра в соседней Харашибири, и пчеловод **Фарид Гарипович Насыбулин** из того же села, он же баянист. Услышали мелодичные татар-

По просторам Тугнуя

ские песни, поиграли в игры. Здесь щедро угостили гостей мясными пирогами и чак-чаком.

КАЗАЧЬЯ ПОЛЯНА

Казачья поляна получила свое название в прошлом году, когда здесь провели второй республиканский фестиваль казачьей культуры и приехали делегации 15 станиц со всей Бурятии. До той поры местность, где когда-то жили спецпоселенцы, в большинстве своем работавшие на заводе фрезеровщиками, называлась Фреза. Рядом ферма молодого казака, который берет на пастбище скот односельчан.

Встречали на Казачьей поляне brave станичники в форме во главе с есаулом **Николаем Лазаревичем Раменских** и ансамбль «Русский самоцвет», показали джигитовку, желающие покатались на конях.

Казаки объединились три года назад в Мухоршибирское станичное казачье общество, атаманом выбран **Николай Муратович Антонов**, заведующий управлением культуры района.

УЮТ СЕМЕЙСКИХ

Поселение «Новозаганское» состоит из двух слившихся со временем сел – старого и нового Загана. Отличия ощущаются до сих пор. Казаки основали поселение 300 лет назад, позже появились семейские, основавшие по соседству село Новый Заган. Первое упоминание о нем относится к 1767 году. В Новом Загане находится единственная древлеправославная церковь в районе. Белоснежное здание поразительно напоминает по форме ракету и отличается особой выразительностью, красотой.

Есть добрая слава об этом селе – удивительно мало заганцев репрессировано в страшные 30-е годы. И одна из главных причин, о котором говорят здесь с гордостью, – не было доносов.

Сегодня, как рассказал глава поселения **Владимир Александрович Седов**, основной работодатель – психоневрологический интернат, гордость – новая врачебная амбулатория, открывшаяся в 2010 году, хороший стоматолог, к которому обращаются со всего района. Радость – растет рождаемость, все чаще возвращаются в родное село 40-летние и старше, оставляя нажитые квартиры в городах повзрослевшим детям. Некоторые жители держат по двадцать и более коров.

Хозяйка гостиницы «Уют семейских», открытой в трехкомнатной квартире, **Ольга Федоровна Будникова**

содержит большой огород и славится своими соленьями – закатывает осенью до трехсот банок. Многие поспешили их приобрести. А в сенах – ящики с рассадой помидоров, она цветет уже в апреле. Во дворе будет строиться баня, а в ограде стоят новые железные ворота.

Ольга Федоровна – руководитель местного фольклорного ансамбля «Журавушка».

ЖЕЛТЫЙ СУБУРГАН

Единственный во всей республике субурган желтого цвета находится в Мухоршибирском районе, как и самый старый. Это с гордостью подчеркивал глава поселения «Мухоршибирское» **Леонид Михайлович Кобелев**, при помощи которого и на средства жителей построен в прошлом году желтый субурган в честь богини долголетия Намжилмы. Место выбрано неслучайно – на том участке федеральной трассы, над которым он возвышается, постоянно происходили ДТП. Разрешение на строительство давал сам хамбо-лама. На открытии проводились три игры мужей. Здесь установлены скамейки, в планах строительство беседки.

Самой старой во всей Бурятии ступе 253 года, она была сооружена недалеко от Тугнуйского дацана, основанного в 1758 году. Дацан, где служили 116 лам, позже перевели в Галтай. Сейчас к субургану – непривычно маленькому – часто приезжают помолиться, в том числе и руководители, депутаты различного уровня.

Староста малого села Зандин **Банда Бадраевич Будаев** просил сообщить через газету, что обою проводился в 13 лунный день летнего серединого месяца.

– Ступа – пупок нашей долины, – сказала жена старосты **Цырендулма Цыреновна Дондукова**.

Внук-третьеклассник **Бальжины Жигмиддоржиевны Цыдыповой** прочитал благопожелание для гостей.

МЕРКИТСКАЯ КРЕПОСТЬ

Но самое удивительное место в долине – Тугнуйские столбы, где находится Меркитская крепость. Легенды связывают ее с именами Чингисхана и Борте, которую влюбленный муж вызволил из плена. Эта романтическая история, представленная участниками ансамбля «Жаргаланта», и удивительные, непривычные очертания гор, таинственная пещера и сигнальные камни на са-

мой вершине скал, очаровывают, завораживают. Как все преобразуется на первой же смотровой площадке, откуда открывается чудесная панорама, и свежий ветер обдувает со всех сторон и дышит полной грудью! Сразу усталость куда-то уходит, появляется желание жить, и жить радостно! Ощущается сильнейшая энергетика этих мест. Молодые долго стоят на самой вершине скалы, рядом с сигнальными камнями, где когда-то при приближении врага загорались костры. Наверное, ощущают себя гордыми меркитами. Понимаю **Любовь Бутуханову**, директора Визитно-информационного центра «Энергия жизни», влюбленную в Меркитскую крепость. Как горят ее глаза, когда рассказывает о трагедии воинственного племени меркитов, почти не имевшего поражений до Чингисхана. С какой радостью возит туристов в эти места, заражая их своим восторгом, особенно в пору цветения роши реликтовых абрикосов! Руководитель республиканского агентства по туризму Людмила Максанова отмечает соблюдение ею всех правил безопасности при работе со школьниками.

При спуске у меня, и не только, была эйфория от того, что смогла подняться на гору, крутизна которой делала ее недостижимой на первый взгляд, от неожиданной и незабываемой красоты этих мест. А как красиво смотрелась у подножия одинокая юрта, которую так и норовили унести порывы ветра, и как было здорово танцевать ехор, ужинать в юрте.

И таких мест, которые стоит посетить, много в районе. Ездите, найти такую возможность – всего несколько часов и вы на месте!

В МАРШРУТ НЕ ВОШЛИ

– В маршрут не вошли знаменитая «Калина поляна», райский уголок в лесу, созданный за 27 лет одним человеком – Николаем Алексеевичем. Такой другой поляны нет в Бурятии, – с восторгом и уважением говорит начальник управления культуры и туризма района **Николай Антонов**. – Сюда часто приезжают иностранцы. При мне были австрийцы, в восторге от всей этой красоты просили поехать с ними, построить такое же. Но он отказался. В сакральное место Табан Хурган у села Нарсата, где проводятся обряды для привлечения удачи и богатства, интересно приезжать на тайлган. Не вошел культурно-познавательный маршрут «Вехи истории» по местам, связанным с людьми, прославившими Тугнуйскую землю.

Людмила ОЧИРОВА.
Фото **Николая АНТОНОВА.**

Сегодняшний день Монголии

С 30 мая по 3 июня проходит официальный визит Президента соседней страны Цахиагийн Элбэгдоржа в России

ИМПЕРИИ ГУННОВ – 2220 ЛЕТ

В этом году в Монголии празднуют несколько исторических дат: 2220-летие образования монгольской государственности (империи гуннов), 805-летие образования и становления Великой Монгольской империи, созданной Чингисханом, 100-летие Национально-освободительной революции, восстановившей независимость страны, 90-летие Народной революции и 50-летие вступления Монголии в полноправные члены ООН.

26-27 августа в Улан-Баторе пройдет мировой фестиваль народов гуннского происхождения. Приглашены уже 33 страны. Будут организованы культурные, спортивные и другие мероприятия, конференция политических лидеров, совещание по обмену опытом участия граждан в развитии региона.

Предстоящий широкомасштабный фестиваль организуют при содействии Администрации Президента и МИДа и при поддержке отечественных и международных неправительственных организаций, таких как «Федерация дружбы и мира», «Инициатива в поддержку мира», «Фонд глобального фестиваля».

Президент Ц.Элбэгдорж напомнил об изданном им 15 октября 2010 года Указе «О праздновании 2220-летия монгольской государственности». Президент дал указание разработать специальную программу по празднованию даты. Среди амбициозных целей: основать Центр истории и

культуры кочевников мира, организовать международные научные конференции, семинары и научные экспедиции, оказать поддержку в создании научных трудов и художественных произведений о возникновении Монгольского государства и его традициях. Информацию о предстоящем юбилее довести до народов Центральной Азии и других регионов, выйти в ЮНЕСКО с предложением об оказании поддержки юбилейным мероприятиям.

«Считаю необходимым пригласить в этом году на «Наадам» представителей всех монголоязычных народов и в дальнейшем установить традицию проводить такой фестиваль один раз в три года», – сказал Президент Ц.Элбэгдорж, подчеркнув, что Национальный комитет должен организовать эти мероприятия на высоком уровне.

Глава государства предложил проводить каждый день с 1 по 10 июля на центральной площади столицы широкомасштабные мероприятия по таким темам, как «Монгол на коне», «Монгольская

письменность», «Монгольское искусство», «Монгольская национальная одежда», «Монгольские молочные продукты» и другие.

КАЖДЫЙ ГРАЖДАНИН МОНГОЛИИ

получит 536 акций «Таван Толгой». Правительство приняло решение о том, что граждане Монголии являются полноправными владельцами акций «Таван Толгой» – самого крупного в мире месторождения угля. Главное управление по государственной регистрации обнародовало данные, согласно которым население Монголии составляет 2 миллиона 796 тысяч 341 человек. Акции будут владеть все граждане, рожденные до 31 марта 2011 года. В сберкнижке «Развитие человека», по которой граждане страны ежемесячно получают 21 тысячу тугриков в виде «Даров Родины», приклеят наклейку о том, что предьявитель сего бесплатно владеет 536 акциями «Таван Толгой».

Дулма БАТОРОВА.

1969 оной зун Д.Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай багшанарай институтдай түүхэ болон хэлэ бэшгэй факультедэй буряад та-нагта орохоор шалгалтанууды тушаагаа бэлэйбди. «Буряад-хэ лэн дээрээ оройгүй, дороо хабхаггүй» гэнэн гаршагтай сочи-нени бэшэхэ даабари эгээл түрүүшын шалгалтада байгаа. Нэгэ нуурида аяар 8 хүн азаяа туршалсахаяа оробон аад, энэл шалгалтын дүнгүүдээр хахаднаа олонхимнай «хиидэшээн» бай-гаа бэлэй. Эндэ би өөрынгөө багшые – Даша-Нима Доржиевич Доржиевые эгээл түрүүшынхэсэ харахан хүм.

Үүдэн нэгэдэжэ, энэбхилхэн шарайтай, эршэтэй шанга дуу-тай дундуур наһанай хүн орожо ерээд, бидэндэ угаа дулааха-наар, мээхэйгээр хандаха зуу-раа бардаастай ульһатайгаар хэ-лэһыень маргадаггүйб: «Удха хайтай, тобшоохон юумэ бэшэгты. Юрэл буряад хэлэ үзэхэ ёһотой, хэрэгтэй гэнэн нинтэ үгэнүүды аладлажа, һонирхоомор жэшээ-тэйгээр, сэдхэлхээ бэшэ наат-най, тааруу гэжэ тоологдохо. Юундэ та буряад хэлэнэй багша болохоёо шиидэбта? Нэгэ тээ һурагал ёһотой ха юмбиб гээд дурата-дурагуйшые наа, иишэ орохом гэжэ тэгүүлһэнэйшые үлүү. Сэдхэл соо... - гээд, тэрэ нэгэ заа зогсолто хэжэ, нюур шар-райемнай адаглангаар шэртэн үргэлжэлүүлбэ. – Сэдхэл соо нэгэ-л жэгтэй таабаритайхан та-таса байха ёһотой юм. Түрэл хэлэндэ, түрэл литературадаа... Хэнэйтнай досоо тиимэ хүлгүүшгэ хүсэл бии гээшэб, аа? Мүнөөдэр лэ энэмэй мэдэгдэхэл даа. Зай, дан удаан шашашаба гүб, сагаа гамная, урилдаандаа ороё.

Багшын богонёор, тобшоор бэшэхэ гэшыень сахингүй, хууданууды хэлгэн «таби-луулба». Дүүргэжэ ша-хуу байхадам, багша дүтэлжэ һэр-гылээдхибэ: «Хиидэхээл ханаа хат даа. Ехые бэшэхэдэ, хүнши сэглэлтын тэмдгүүдэ алдаха, гол бодолһоо халуурха – юрэдөөл, юрэндэгтэй».

Пүүлшынь үгэнүүдһээ залд гэбшые, ехшые маргангүйгөөр бэшэнтэй суг хүдэлмэрэе тушаа-баб. Нүгөөдэрһынь ханада үл-гөөтэй саархан дээрэ сэгнэлтээ харахаяа ерэхэдэмнай, хахаднаа үлүүмнай «хангалтатай бэшэ» сэгнэлтэе һундалданхай, харин минии фамили тушаа нулахан-шые наа, һэнэгтэйхэн «гурба-хан» гургыхадажа һууба. «Та-ба», «дүрбэнүүдые» абаашадтай адли баярлаад, пулгархан «хасарнуудтай» һөөл хөөрхэн 3-даа дохёод, эрьелдэн гэнэйм, портфелеэ һугабшалан, мэшээ-һэн шарайтай Даша-Нима Доржиевич уулзашаба. «Зай, Захаамин басаган, торосолдоо гүш даа? Бэшээ һайн тушаа, галхан, ошоохон бии шинии үгэ соо. Энэ гурбаш юунш бэшэ, бү голхоро», - гэбэ.

Бишые энэ үгэһөөн бүри урма орожо, удаадахи шалгалтануудаа эрхим сэгнэлтэнүүдээр тушаа-жа ороо нэм. Иигэжэ Даша-Нима Доржиевичай лекцинуудые, хужарламаар һонирхолтой хөө-рөөнүүдыень шагнаха, һайхан сагаан сэдхэлэйнь ошондо ду-лаасан ябаха аза талаанда ту-далдаа бэлэйб.

Юрэдөөл, багшамни гүн ухаан-найнгаа, оюун билигэйнгээ талаар бусад багшанарһаа тад ондоо, ямар нэгэн бурханай хайрын ошо бадаргаан ябадаг һэн ха. Гуурһаа туршадга, бэшэдэг оюутадтаа илангаяа мээхэй, ха-луухан, дулаахан үгөөрөө ото дэмжэхэ. Манай группын Сергей Бабуев, би гээд, ахамад куршаа Базар-Сада Цыденов, Цыден Оборов, Москвагай литературна

институднаа перевод абаад ерэнэн Цыдып Цырендоржиев, доошоо куршаа Нина Артугаева, Дондок Бальжинимаев – эдэ бидэ зоной юу хээ бэшэһые суглуулаад, гэртээ абаад ябашаха. Нэгэ хэды болоод, машинка дээрэ сохигдоһон нилээн

Иигэжэ Даша-Нима Доржие-вичай ашаар «Буряад үнэнэй» соёлой таһагта ажалладаг эгэшэ нүхэр Цырендулма Цыреновна Дондогойтой танилсаа нэм. Нюдэнэйнгөө шэлэй саанаһаа эсээн ухаа сэгсгүүлһэн харасаар

БЭЭЭРЭЭ – БААТАР, СЭДХЭЛЭЭРЭЭ – БУРХАН, БАГШАМНАЙЛ ДАА

зузаан гар бэшэмэл харуулхадаа, үер баяраа мэдүүлхэл даа.

- Мүнөө хүнээ һуужа тоншооб. Саархан дээрэ нэрэтэй, саһан дээрэ мүртэй болохынтай тү-лөө... Гайтайхан шолмонууд хат даа... Ерээдүйдэ уран зохёолшын зам шэлэхэ гээ наа, хүбүүдтэ таталая байхагүй. Басагадай заяа гэшэмнай ондоо. Хүнэй һамган болохо, үри үхибүүды түрхэ. Энээнһээл боложо, басагалһини бэлигээ хосороодог юумэл даа. Шуя-Ханда Базарсадаева, жэшэнь, ямархан шүлгүүдтэй үхин һэн бэ? Халагламаар лэ байдаг, тээд яахабши? Хадамда бү гара гэхэ бэшэш... - гээд, нюдэнэйнгөө шэл заһасагаан үгэлшэхэл даа.

Иигэжэ бидэндэ, Бавасан Абидуевай нэрэмжэтэ «Залуу наһан» гэнэн литературна нэ-гэдэлэй гэшүүдтэ ямар нэгэн ондоо түрэлэй зондо мэтэ, бу-саднаа илангаад гагад хандага байһыень гайхан ханадагби. Пүниие һүнилен манай шүлг, рассказыуды машинка дээрэ хэн тоншохо бэлэй? Ондоо сүлөө саг багшадманай үгыл байгаа ёһотой. Кафедра дааха, эрдэмтэ хүдэлмэрэ эрхилхэ, лекци уншаха гэхэхээ эхилээд, ажалынь захагүй, задалшагүй ехэ һэн бээ.

Тийхэдэ бидэ нилээн гүлмэр ябаабди. Гүн гүнзэгы удхатай эр-дэм шэнжэлгын хүдэлмэри-нүүд тухайнь, орёо зүришэлдөөтэ байдал соогуур буряад хэлэнэй хүгжэлтын талаар өөрын бата хараа бодолоо хамгаалан, тэмсэл соогуур ябаһан тухайнь тухайлхаһаа бэшэ юу ойлгохобиди даа.

Нэгэтэ номой сан соо хоёр багшанарай иигэжэ хоорондоо хөөрэлдэхыень дуулажархиһан хүм.

- Яахадаа студентнэрнай Даша-Нима Доржиевичые дахаад һаладаггүйб? Гипнотой юм аабы?

- Бидэн шэнги городой бэшэ, талада түрэнэн, талада үдлэн хүн ха юм даа. Газарай хүшэ энерги һайсал абаһан байгаа бээ. Тэрэ элшээрэ татана бэшэ гү?

- Яагаа һонин «геори» дэб-жүүлбэш. Хүдөө гаража, хүл носгөөр гүйлэм гээшэ гү?

Мүнөө ханадаа, эдэ үгэнүүд нилээн зүйтэй мэтэ. Үлгэн Дэлхэй эхэнэ, Үндэр Тэнгэри эсэгэнэ элшэ хүшыень абажа шадалаг хүдэр баатартал адлил даа манай багша.

Минии хоёрдохи курса һуража байхада, Даша-Нима Доржие-вич «Залуу наһан» нэгэдэлэйнгээ гэшүүдые суглуулаад, иигэжэ хэлбэ:

- Зай, шүлг бэшэлгээ ор-моглоо болоод, өөрынгөө уута соо дараад, ханзалад бү һууя, дэлхэй түбидэ бидэбди гэжэ өөһэдыгөө харуулаад туршя. Үбсүү шааха үндэнэн мүнөө дээрэ үгы. Омогложо ордоһолхон эртэ. Хүйхэр Дашаһаа бэшэ хөншые тигэжэ солгёотохоб даа. Гэбшые байһанаа үбэртлэхдөөд, «Буряад үнэн» соо һуудаг манай хада хабсагай мэтэ түшэмэл Цырендулма Дондогойдоо ошоё. Оюутамнай ябаһан өөрымнай хүн, хатан хаамнай бшуу даа, - гэжэ бидэнэ «Үнэн» руу эльгээһэн юм.

Бэлигүүн толиёо
Бэлэг мэтэ эрдэмлэн
заяһан,
Бишээрэл хайрын
Үршөөлөө үргэн заяһан
Би бэлигээ бидэндээ
залган зорюулһан
Бээрээ – Баатар,
сэдхэлээрээ – Бурхан,
Багшамнай даа.

адаглан шэртээд, анхарал һайнаар хандаһан юм. Иигэжэ «Буряад үнэндэ» түрүүшын шүлгүүднай гаража, аруухан булагай амта амсаһандал болоо һэмди.

«Зоний анхаралда залуу бэ-лигтэниие зууршалха гэшэ тон харюусалгатай хэрэг, зуур-шалһаншые, зууршалуулан-шые хүндэ юрын бэшэ үйлэ мүн» - гээд, Цырендулма Цыреновна уншагшадтай анхаралда шүлгүү-дыемнай дурдахадаа, хэлээ бэлэй.

Буряад хэлэ бэшэгэй, мү-нөөнэй ород хэлэ бэшэгэй талаар гүн гүйсэд мэдэсэтэй эрдэмтэн байхаһаа гадна Даша-Нима Доржиевич хуушанай бэрхэ монголош мүн. Бидэндэ хуушан монголоор тусгаар хэ-шээлнүүдые үнгэргэдэг, удаань «Буряад үнэндэ» ороод ажалла-жа байхадам, «Хуушан монголой хэшээлнүүд» гэнэн гаршагтай ма-териалуудые газетэдэ дурадхаа һэн. Аша туһатай үүсхэл бэлэй. Понирходог зон эдэ хэшээл-нүүд-толилоглоноуды хайшал-жа абаад хадагалдаг, бишыхан ном болгожо согсолоод үздэг байба. Мэдээжэ уран зохёолшо, Буряадай Гүрэнэй шангай лауреат Б.Н.Жанчипов иигэжэ хөөрөө бэлэй:

- Аргагүй үргэн мэдэсэтэй хүн ааб даа. Алайрһаа эхилээд, Агын дайда хүртээр сугларһан оюутадые-ерээдүйн багшанарые хурган хүмүүжүүлжэ гаргаһан буюнтай багшамнай гэшээл даа, Даша-Нима Доржиевич. Пайн сэдхэлтэй, эсэгэ янзаар оюутад тухайгаа ханаагаа зободог хуу-шанай хатуужалтай хүн. Дээдэ һургуулида өөрөө һурахадаа, ста-линска стипенди абадаг байһан, хахадынь жьдыэ эльгээхэ, нүгөө хахадаарнь эдэлхэ, хубсаһа, но-моо абаха – аргагүй нягта бэрхэ байһан ааб даа, бүри залууһаа.

Буряад таһагайнгаа «Эрдэм» газетые гаргадаг байһан тухайгаа Булад Намдакович хөөрбэ. Үе

«Буряад үнэн» сонинной 90 жэлэй ойдо

залган Сергей Бабуев, удаань би энэ «Эрдэм» сонинной редакторнууд ябаабди. Даша-Нима Доржие-вич уран зохёолшодтой уулзаг-гануудые эмхидхэдэг һэн. Чимит

формаци» Г.Дашеева гээд автормай байба. Шамһаа бэшэг абаһан байжа, энэ шини корреспонденци гэжэ ойлгобоб. Урдань ходел Г.Базаржапова гээд байдаг һэн

Цыдендамбаевтай, Цырен-Ба-зар Бадмаевтай уулзалганууд илангаяа ханаанда халуудгама, ерээдүйн замдамнай юрөөл мэ-тээр соностоһон һайн һанал хүсэлэй үгэнүүдтэй, дэмбэрэлтэ удхатай һэн гээд дурсамаар юм. Өөрөө Даша-Нима Доржиевич Буряадай уран зохёолшодтой дутын хани харилсаатай, тэдэндэ тон өөрын хүн бэлэй. Бэлигтэй утаһаар холбоотой мэтэ. Зохёо-лой хүсэтэй хурса гү, али һула талануудые, уран аргуудые юрэл шүүмжэлгын хараһаа шэнжэлээд орхидог бэшэ, харин литература тушаа өөрын нарин мэдэрэлтэй, мэдэсэтэй байгаа ха юм.

Даша-Нима Доржиевич пен-сидэ гараад, сүлөөтэйшгэ бо-лоходоо, хаа-яа редакция ороод гардаг заншалтай болоо. Уулзаха бүрээ багшынгаа гарынь барижа һэндэшлээд, адис үршөөл абахы һэндэшлээд толгойгоо тонгойлгон гартань халта няагаад абадагби. Багша лажаганаса энэсэхэ: «Энэ Булад та хоёр ямарабта даа. Лама хараанай хүн бэшэб, яасагаалдага юмта...»

Багшын дэлхэй мэтэ дэлгэрые дахинаа сэгнэнһэндэл болодогби.

2002 ондо «Буряад үнэн»-«Дүхэрэг» сонинной «Буряадай түрүү хүнүүд» гэнэн конкурсын «Сагаан үбгэн» гэнэн номинацида илажа, лауреат болохонь, энэ хэрэгтэ сэхэ хабаатай байһандаа тон урмаһаа бэлэйб. Буряад дэгэл, малгайгаа ёһорхуугаар үмдөөд, түрүү зоной тоодо тай-зан дээрэ һуухадаа, жабхалан түгэс жаргалаар халинхай бэлэйл, нюур шарайнь. Магад, арадай зүгһөө иигэжэ хүндэлэн ёһололго сэдхэлдэнь эгээл үндэр, эгээл халуун амаршалга, энхэ мүнхын тэмдэг мэтээр ханагдаа һэн гү? Элинсэг хулинсагай эртэ урдын буюн, угынь үргэлжэлүүлхэ үри хүүгэдэйнь, аша зээнэрэйнь аруун харгы харагдаһан мэтэ байгаа ёһотой.

«Буряад үнэнэй» хүгжэлтэдэ Даша-Нима Доржиевич онсо габыатай гэбэл, нэгэшые алдуу болохогүй. Үндэнэн «Үнэндөө» үнэн сэхээр ажаллаһан зо-хёолшодые, журналистнуудые олоор һургажа гаргаһан байна бшуу. Нэрлэбэл, Цырендулма Дондогой, Ревомир Гармаев, Цыдып Цырендоржиев, Цырен-Дондог Хамаев, Лопсон Тапхаев, Балдан Ябжанов, Георгий Дашабылов, Булад Жанчипов, Бата Цырендылыков, Дондог Бальжинимаев болон бусад олон мүн.

...Агада хүдэлжэ байхадань, Даша-Нима Доржиевичта бэшгэ бэшээ һэм. Ехшые удаан болонгүй тэрэ харюу бэшэ. Энэ бэшэгын гүйсэд зандаа толилогдохонь:

«Гая, шини бэшэг абажа, ехэ баярлабаб. Шамда, нүхэртэшини, үхи хүүгэдтэнтэй Шэнэ жэлээр амаршалга, мэндые хүргэхэ байһан. Һайн байхыетнай хүсэнб.

Шүлэг юумэ бэшэхэ болёогүй, «Үнэндэ» ороод, һайн хүдэлжэ байһандаа ехэл урматай байдагби. Шини бэшэһэн шүлэг, репортаж г.м. ходо уншажа баясадагби. Январшин 1-эй газетэдэ «Шэнэ бүлэгүүд мүнделнэ» гэнэн «ин-

бээ гээжэ һананаб. Тэндэш Байрон түрүүтэй (хар.ред.Гармаев Р.Б.) олон зон бурфагайхид байха даа: Дашабылов, Хамаев, Дондогой, Дамбаев Д-Р... олон даа. Шэнэ жэлээр амаршалгые, энхэ элүүр, ажалдаа амжалтатай яба-хые хүсэнэ һэн гээд тэдэндээ бур-фагайхидтаа хэлээрэй. Бэрхэнүүд лэ гэшиэт гээрэй – ехэ хэрэг бүтээжэ байна ха юм.

Зай, тишхэдэ сүлөөгүйшые байгаа наа, үбгэн багшадтаа бэшгэ бэшэһэнни ехэ һайн гэшиш. Мүнөө дээрээл ядалдана ёһотойи. Үхибүүд бага, тишгээдые ходо ябаха ажал (мэдээсэлэй таһаг гэшиш тишмэл гэжэ ойлгоноб) эхэнэр хүндэ хүндэ байна ааб даа. Удахагүй бараг болохо даа. Тишгээд лэ ажаллаад лэ байха юм. Манай Агын Жугдурова Д., Дондогой Ц-Д. г.м. үни удаан ажаллажа, хүн зондо хүндэтэй, мэргэжэл һайтай эхэнэрүүд болохо ябана ха юм. Тишгээдые хэнэн, бэшэһэн юумэнини тэрэ үдэртөө хүндэ хүрээжэ уншагдана. Нам мэтын уншагшад таанадай бэшэһэн юумэ уншахадаа, уулзаад хөөрэлдөөд тараһандал байна гэ-ши ха юм (таниха байһан хойноо). Саашадаа улам томо юумэ бэшэнэ аабзаш.

Би баһал шабинараараа үдэрһөө үдэртэ уулзажа, буряад хэлэнэй кружок (факультатив гээдэ юм, түлбэритэй) ябуулха, баһа «Залуу багша» гэжэ гар бэшэмэл журнал гаргаха г.м. байһабди даа, һайнууд лэ.

Тишхэдэ шини бэшгээ улам гуйха зүйл шимэ. 1974 оной майн 16-да «Буряад үнэндэ» «Танислаты, шэнэ нэр» гэнэн буландо минии кружогтой гэшүүн Доржо-Ханда Бадмаеватай шүлгүүд гараа һэн. Тэрэнһээ хойшо шүлгүүдээ эльгээ гэхэдэ болохогүй, эшэмхэй басаган даа (мүнөө һамган ааб даа, олон хүүгэдтэй). Мүнөө округной пионерүүдэй ордондо хүдэлнэ. Би шүлгүүдһэнь шамда эльгээхэмни. Ши Дашабылов, Дондогойнуудтаа «Толи» гү, али «Уран зохёолой хууданай» г.м. забһараар эдэ шүлгүүдые нэгэ доро (удхань холбоотой) гар-гыт гэжэ һэн гээд үгыш даа. Баһа ханаагаа табилсана аабзаш даа. Январшин тэнһээ хойшо ном һудартай хэрэгээр Улаан-Үдэ орохо наһатай һэм. Уулзажаш болоно бээбди.

Һүүл доро баһа Д-Н. Доржиев мүн. 5/1-77.

Бэшгэ үннэй абаһан аад, энэ бэшэбэ. Адресни үни хэлгэһэн: 674460, Читинская обл., пос. Агинское, ул. Клименко, д. 11-13. Д.Д.Д.»

Багшамни энэ захяа бэшгээр заяа буулгаһан гээд тоолодогби. Харин өөрөө Даша-Нима Дор-жиевич эдэ мүнүүдыем ун-шаад, магтаал соло дуудабаш, һаахаруулхаяа ханаа гүш даа, үбгэрһэн намайе гээд намаяа зэмэлхэн гэзые. Эдэ мүнүүд – гансашы өөрһөө бэшэ, суг һураһан бүхы нүхэдэйнгөө ханаа бодомжые баглаалан, сэдхэлэй эсэг болгон баринаб Багшадтаа.

В.Д.Будаев, Д.Б.Базаров, В.Д.Раднаев

ЗУГМААРИ - заяатай сэрэгшэдэй нютаг

Агуухэ Илалтын Майн 9-д эртэ үглөөгүүр нютагаархин эбтэй эгтэй сугларжа, хари гүрэнэй «Каунти» автобусто хорёод хүнүүд буужа, Улаан-Үднөө урагшаа Мухар-Шэбэрэй харгыгаар наранай гараха руу Зугмаари нютаг шэглэн гүйлгэлдээ. Энэ нютаг Забайкалин хизаарай Петровско-Заводой районой хүдөө нютагуудай цэгэн Хөлго мурэнэй дунда уралхдай эрьсэд эртэ урда сагта тогтоогдоной юм. Буряад Республикын нислэл хото Улаан-Үдэд эмхитэй «Хөлгын гол» бүлгэмэй Советэй түрүүлэгш В.Д.Раднаев, Зугмаари нютагайгаа үйлэ хэрэгүүдэе туһалдсан ударидалаг Д.Б.Базаров, Бальга нютагайхид З.Б.Мункуева, Ю.Л.Цыбенев, Бада нютагай Д.Б.Борбоев Тэрэхээн, Ц.Ш.Цырендоржиева/Шэлэ/ гэгшэд автобус соо зугмааринхинхидтай хамта түүхэтэ хэрэг нютаг дээрнэ бүтээлсэхээ ошожо ябанад.

Бүхы арадай Илалтын 66 жэлэй ойс тэмдэглэхэ үдэр Москва хотноо Будаев Виктор Даржавич Аюур хубүүнтээ Зугмаари эржэ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын 3 дайнда хабаадлан Будаев Даржа Будаевич эсэгынгэ нэрээр тоонто нютагайгаа нэгэ үйлсэе нэрлүүлжэ, нэриен мунхэрүүлжэ хүсэлтэй эрэнхэй байгаа. Гадна энэ нютагтаа 3-дахы жэлээ нааданай блиц-турнир үнгэрэхэ юм.

Автобуснай арюухан асфальт харгыгаар мухариhaar Толбага /Далабах/ хүржэ эрээд, сэхэ урагшаа Зугмаари руу гондирбо. Хөлго мурэнөө хүүргэ дээгүүр хүндэлэн гарахада, мурглөө хэбээди. Пургуули соо уригдажа, сай уугаад, митинг болохо газар тээшэ ошободди. Нёдондо майн 8-да нээгдэн «Хэншье, юншье мартагдаагүй» гээн хүшөө дээрэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда хабаадлан, Агуу Илалты шэглэлсээн сэрэгшэдэй нэрэ обогын томо үзэгүүдээр бэшгэлсэхэй, нютагай хүнүүд мунгэ татажа, энэ Хүндэлэлэй самбар бүтээлэн юм.

Виктор Даржавич Будаев урялаар энэ найрта эрэнхэй хүнүүд олон, тоолоод: Миронов Борис Георгиевич - Петровско-Заводой районой гүлваагай тулалгаша, районой зиндаагай ноёд Болотова Ольга Степановна - соёллой таһагые даагша, Еремин Петр - спортын таһагай дарга, Донитов Мунко Дамдинович - шатар нааданай ахалагша судья Хэжэнгээ арбад хүнүүдтэй эрэнхэй, Устье-Обор /Унгөө алдг/, Катангар, Бальга гэдэг хүршэ нютагууднаан хүнүүд бии. Улаан-Үднээ Даржа Будаевэй эгшэ дүүнэрэй хубиуд Гурдармаевый Аримшил, Дулма, Цырма, үшөөшье даа олон түрэлхиднэ ошоо нэн. Ага нютагтаа Викторэй хадам баабай эжы хоёрын зорюута энэ найрта эрэнхэй, 3 томо артистуудые уринхай.

Виктор /Зоригто/ Даржавич Будаевтай танилса. Москва хотодо олон жэл соо ажануудаг, врач-стоматолог, өөрын клиниктэй. Цымжит нүхэртээ 2 хубүүдэ түржэ, хүмүүжүүлжэ байдаг. Ежэ хубүүннэй Аюур эндэ эрэнхэй, кино буулгажа ябана. 21 наһатай, буряад дуунуудые зохёодог, найхан хоолойтой, өөрөө дууджа үгэхэнь бидэ урибади. Россияка университетэй ДН-най гуманитарно-социальная факультетэй студент юм байна. Бага хубүүннэй Артем 6 наһатай, Москвадаа маматаяа үлэнхэй. Виктор Даржавичай эжын Хөөрхэ /Хэжэнгэ/ нютагай -Шагдарова Лыжжима Доржиевна хубүүннэйгэ ябуулжа байган түгэд найн, удха түгэлдэр хэрэгээрнэ омогорходог байгаа ёһотой.

Викторэй эсэгэ Будаев Даржа Будаевич тухай хөөрө: Улаан Армин Эбсэгтэ Хүснүүдэй гвардийн капитан, дээдэ зиндаата офицер.

Хадата Захааминда үнинһөө хойшо бэынгээ тамирта анхарал хандуудлаг болон спорто дуратай гэжэ мэдээжэ. СССР гүрэнэй палахадашье, Джида комбинадай хаагдахадашье, захааминаархин энэ заншалаа хубилгаагүй, нютаг бүхэндэ зоной хамтын хүсөөр соёллой-спортын түхээрэлзүүдье бариха болхоогоо. Тийн спортын элдэб янзын зүйлүүдээр ходо түрүүшүүлэй тоодо ябадаг захааминаархин хүүлэй үелэ «Эрын гурбан нааданда» дуратай болонхой юм. Нёдондо Санга Хамней хоёрто нимэ мурьсөөнүүд эмхидхэгдэ наа, мүнөө жэлдэ Енгорбой болон Михайловка хууринууд бүхы Буряаднаа тамиршадые угтан абаа.

ЭРЫН ГУРБАН НААДАН-ХАДАТА НЮТАГТА

ХУРМАСТА ХАДЫН ХОРМОЙДО ОРШОДОГ ЕНГОРБОЙН «ЭРЫН ГУРБАН НААДАН»

Мори урилдаан

Захааминай аймагай захиргаанай хүдөө ажакын управлениин начальник Баясхалан Тудуновай зургаан модоной зайда урилданай дохёо үгэмсөөр, гүйгөөшэ морид нэгэ доро урагшаа шармайба. Хоёр модо гаталхадаа, хүлэгүүдэй хурдануудын элржэ эхилээ. Тийгэжэ хамагнаа түрүүн гүйлгэжэ эрэнхэн Утаатын Балиг Б.Бальжанов эзэн-тэйгээ сугларагдадай халуун алдга ташалганд хүртөө. Хоёрдохи нуури Енгорбойн Атлас (Б.Доноев), гурбадахин Михайловкын Васька (С.Жамбалов) эзэлээ.

хур харбалга

Эндэ хорин мэргэшүүл хабаадаа. Понирхолтойн гэхэдэ, Россин габьяата тренер Ш.Хазагаев шабинартаяа - 2006 оной Алтаргань чемпион Б.Соктоевтой, Буряадай Хүдөөгэй наадануудай чемпион М.Бадмаевтай - мурьсөө. Тийн Б.Соктоев, А.Табхаев, С.Бадмаев гэгшэд шангай хууринуудые эзэлээ. Гадна А.Табхаев «Абсолютна чемпион» болоо.

Аяр гурбан зуун барилдаашад хоёр бүлэг боложо, хаба шадалаа туршаа юм. Хэжэнгын үхибүүдэй команда эгээл найнаар барилдаа гэжэ тэмдэглэе: юһэн тамиршаддай гурбанинь чемпион болоо (Н.Цыденжапов, Б.Будаев, Э.Дашиев), нүгөө гурбанинь шангай хууринуудые эзэлээ. Тийхэдэ Сангаын дасанай түлөөлгшэ А.Абгалдаев, Үлэгшэнэй Р.Шагдуров, Сартуул-Булагай дасанай Э.Доржиев, Атаганай дасанай түлөөлгшэд Б.Цыремпилов болон Б.Цыбыков гэгшэд өөһэдынгөө шэгнүүрэй бүхы бүхэшүүлэе шэдэн болно.

Ехэшүүлэй мурьсөөн заншалта ёһоороо бултанай анхарал татаа. Шангай хууринуудые эзэлээ гэбэл: 63 килограмм хүртээр шэгнүүртэй барилдаашад соһоо Баргажанай К.Цыренов, Утаатын Б.Цыбыков, Үлэгшэнэй С.Раднаев; 75 килограмм хүртээр шэгнүүртэ Сээжэ-Бургалтайн дасанай түлөөлгшэ Б.Санжиев, Баргажанай А.Биликтуев болон А.Раднаев; эгээл хүндэ шэгнүүртэ Р.Санжиев, З.Цырендондоев.

Бүхэ бари даан

МИХАЙЛОВКЫН «ЭРЫН ГУРБАН НААДАН»

хур харбалга

Хэрбээ мэргэшүүл Енгорбойдо һалхи һэбшээшьегүй үдэртэ мурьсөө пая, Михайловкада ехэ һалхин доро харбаха баатай байгаа. Тийгэжэ үсэгэлдэрэй илагшад эзэлһэн хууринуудаараа «айлдаа». А.Табхаев алтан медальда, Б.Соктоев мунгэндэ, Тунхэнэй Н.Петухов хүлэр медальда хүртөө. Ветерануудай дунда мэдээжэ Ш.Хазагаев эгээл мэргэн байгаа, хоёрдохи дун Михайловкын А.Шагдуров харуулаа, А.Пурбоев гурбадахы хуури эзэлхэһэ гадна «абсолютна чемпион» болоо.

Мори урилдаан

Эздын моридой хабаадалгатай мурьсөөн һонирхолтойгоор үнгэрөө. Тийн 2400 метр утатый зайда «эмээл доро хатаралга», 3200 метр зайда «оодоролго», 7000 метр «урилдаан» гээн номинацинуудаар илагшад элрээ. Түрүүшын номинацида Эздын аймагай Цагаатан Ч.Шапаров Бубенчик морёороо бусаднаа шалгараа, нютагай Астролог болон Хуртагын Хээр удаахи хууринуудые эзэлээ. Хоёрдохи номинаци-

Мурглэтой Айха хала

Шойжинимаев дуулаа. Георгий Дашабыловай «Инагай хүсэл», үшөөшье олон дуунуудые шагнаабли. Элэ гурбан артистууд булгьемнай урмашуулан баярлуулаашье, гүйлгүүлээшье даа. Ажабайдалтай арюун, тэгшэ һайн байг гээд үрэхэ зуураа Д.Б.Базаров композитор Цырен Шойжинимаевта хандажа, манай Зугмаари тухай дуу зохоогыт даа гэжэ гуйба. Эстрада артистка Мэдэма Доржиева түрэн Зугмаари нютагаа нёдондо эржэ, оюун бэилгээрээ улад зоноо урмашуулан байна.

Пургуули соо шатар нааданай блиц-турнир болоо. Энэ нааданда 43 хүн хабаадаа. Эрэ хүнүүд 60 наһан хүртээр 14 хүнһөө 1-дэхи нуури Будаев Галан Намжилович /Улаан-Үдэ/, 2-дохи Будаев Константин Будаевич /Зугмаари/, 3-дахы Базарандаев Бимба Цыренжапович /Зугмаари/; эрэ хүнүүд 60 наһанһаа дээшэ 12 хүнһөө 1-дэхи Кожевников Анатолий Михайлович /Устье Обор/, 2-дохи Тарушев Борис Данилович /Катангар/, 3-дахы Цыбенев Балдан Луцилович /Улаан-Үдэ/, 8 эхэнэрнүүд соһоо 1-дэхи Цыденжапова Дулма Аюосевна /Зугмаари/, 2-дохи Дарасева Эльвира /Зугмаари/, 3-дахы Ирдысеева Дарима /Зугмаари/; 9 ухибүүд соһоо Обогоев Сергей 1-дэхи, Дамбаев Вадим 2-дохи, Цыденжапов Станислав 3-дахы; басагад соһоо Жапова Наташа 1-дэхи, Очирова Карина 2-дохи нуури эзэлээ. Блиц-турниртай 1-дэхи Донитов Мунко Дамдинович /Хэжэнгэ/, 2-дохи Гагапов Борис Гагапович /Хэжэнгэ/ Энэ шатар нааданда шүүһэн хүнүүдтэ бултандай грамота, спортивна медаль, үнэтэй бэлгүүд /гэрэй техник, телефон, гоё амхартын набор г.м. гоёор орон юумэнүүдэ Виктор Даржавич, тэрэнэй түрэлхид тараана, гадна нютагайгаа үндэр наһатай ветерануудта, бүхы айлшадтаа бэлгүүдэе барюулаа, һүдлэнь халуун сай, тарган хонийой мяхаар хүндлөө. Эсэгынгэ нэрэ нэрлүүлһэн үйлсэн айлнуудта бүрише дуратай, шэнэ гэрнүүдэе бариха, үйлсээ үргэн болгыт даа гэжэ захина. Иймэ һайн сэдхэлтэй, бэрхэ хүнүүд буряад зондо олон ааб даа, тезд энэ хубүүндэ тусгаар үрэл табина, нютагайгаа, түрэлхидэйгөө, нүхэдэйнгөө дэбжэлтээр саашадаа ажалдаа амжалта туйлахынь хүсээ.

Пургуулиин газар үлгөөтэй гаршаг дээрэ Даржаев Юрий Доржиевич - полковнигой нэрэмжтэ хургуудай гэжэ бэшгээтэй. Ямар олон офицерүүдтэй нютаг гэгшэб! Хэн юм энэ полковник гээд, хургуулиин коридор соохи стендүүдэе уншаба. Даржаев Юрий Доржиевич 1949 ондо түрэн, энэ эхин хургуулида эрхимээр нураһан, Новоавловкын дунда хургуули дүүргээд, Улаан-Үдэд ВСГТИ 1972 ондо дүүргэмсэрнэ армида абаа. Тэрэл сарһаа хойшо 25 жэлэй турша соо Совет ба Россиян Эхэ ороноо хамгаалдаг сэрэгшын нэрэ эргээтэй ябаа. Монголд, Сахалинда, ондоошье газарнуудта ябахалаа, армин ара талын буу ээбсэгынь шэнэлдэг, техникын эд зөөриненэ бэхжүүлдэг албантай нэн. Саратавай Вольско хотодо сэрэгэй ара талын ба транспортын дээдэ училищы 1978 ондо дүүргээд, полковник болотороо ургаа. 2002 ондо 53 наһатайдаа Ю.Д.Даржаев наһа бараа.

Д.Б.Базаров тухай Л.В.Курасай бэшэһэн «На дальнем пограничье» гээн статья ханада үлгөөтэй. Зугмаари нютага үшөөшье полковнигууд бии юм байна: Будаев Цыренжаб - Шэтэдэ ЗаБВО-гой түймэр унтаргаалаг сэрэгшэдэй командир, полковник нэрэ эргээтэй. Аюшеев Гунга Петрович - полицийн подполковник, Доржиев Лубсан Дугаржапович - подполковник, летчик-испытатель. Омогорхоор лэ даа, сэрэгшэдээрэ суурхалан Зугмааринмай!

Цырендулма ЦЫРЕНДОРЖИЕВА, Буряад Республикын габьяата багша, ажалай ба БАМ-ай ветеран. Авторай фото-зурагууд.

да Иван Корнеевой жолоодоһон Ласточка морин шалгараа, тийхэдэ тэрэнэй удаа Хуртагын Боргон болон Галоп моридууд гүйлгэжэ эрээ. Пүүлшын номинацида Буряад үлгээрэй дурбан морин мурьсөө. Енгорбойн урилдаанда гурбадахы хуурида гараһан Васька морин Михайловкада чемпион болоо.

Бүхэ барилдаан

Енгорбойдо хаба шадалаа туршалсан барилдаашад булгадаа Михайловка эржэ, шэнэ бүхэшүүл шалгарба. 35 килограмм хүртээр шэгнүүртэ түрүүшын үдэрэй баатар - Хэжэнгын Н.Цыренжапов алтан медальда хүдэр медальяр һэлгээ, зүгөөр Сангаын З.Раднаев эгээл хүсээтэй байшоо. Енгорбойдо 40 килограмм болотор шэгнүүрэй шангай хууринуудые булта хэжэнгынхид эзэлһэн аад, Михайловкада ганса А.Гагаулининь чемпион болоо. Сээжэ-Бургалтайн дасан түлөөлһэн О.Цыбенев болон Б.Мункуев гэгшэд шангай хууринуудые эзэлээ. Удаадахы шэгнүүртэ Сангаын Б.Данжалов болон Б.Бальжанов гэгшэд түрүүшын болон гурбадахы дун харуулаа, хоорондон М.Доржиев оролсожо, мунгэн медальда хүртөө. Тийхэдэ Ивалгын Т.Гумутов (50 кг.), С.Дамдинов (55 кг.), Сангаын Р.Логинов (60 кг.), эгээл хүндэ шэгнүүртэ Гусинозерскын А.Анищик гэгшэд түрүүлээ.

Ехэшүүлэй дунда шангай хууринуудта хүртэгшэдэ нэрлэбэл: Эдын З.Домиев, Үлэгшэнэй Т.Шалданов болон Г.Раднаев (63 кг.); Э.Самсеев, Б.Санжиев, А.Раднаев (75 кг.); эгээл хүндэ шэгнүүртэ Р.Санжиев, З.Цырендондоев, С.Бадмаев (хүндэ шэгнүүр).

Илагшадые хамба лама Дамба Аюшеев болон Захааминай аймагай толгойлогшо Виктор Аюшеев шагнаа. Захааминаархин ехэ һайн болон хэрэгтэй хэмжээ ябуулга үнгэрөө даа. Эрхэ жэлдэ «Эрын гурбан нааданда» хабаадалгашдые Утаата болон Үлэгшэн угтажа абаха. Валерий СЫДЕЕВ.

МОНГОЛ-БУРЯАДАЙ ТҮҮХЭ ОРШОБО

Вагиндара
(Агван ДОРЖИЕВ)

Эртэ сагта амитан бүхэн хэлээ мэдэлсэхэ байһан аад, хүнүүд тэнгэрийн жаргалһаа бууража, дэлхэй дээрэ газар газарта таһаран тэнэжэ ябаһаар ушаралдангүй, тэндэ тэндэ тусгаар хэлэтэй боложо, зариманинь сүл газарта тэнэн зэрлигшээд, хармагшан мэтэ боложошье ошоһон бээ даа. Тэндэһээ дахин хүншье болоһон байжа болохо. Тэрэ мэтэ тусгаар хэлэтэй, тусгаар хэлбэритэй боложо ошоһониинь, магад, бии бээ. Манай монгол улад болбол Энэдхэгэй мүдгэли угһаа таһаржа, тэмээгээ ашаад, Саһата уулын баруун талаар нүүжэ ерэнэн юм. Энэдхэгэй тэрэ мүдгэли гээшээ үнсэг эбдэрһэн үгэ монгол гэжэ нэрлэгдэһэн гэдэг. Зарим түүхэдэ Түбэдһөө халаһан гэжэшье хэлэдэг. Алинииньшье болбол бидэ — бүхы монгол улад бүхэнэй уг изагуур зайлашагүй нэгэн хэн тула, газарай уужамаар нүүжэ ябаһаар таража, хэлэниинь нэгэ бага илгаатай болоо. Тэдэнэр ниилэлдэн нүүжэ ябаһан түрэг, татаар, хэргис (кыргыз), саха, персэ, бухайр гэхэ мэтын зоноудтай ураг садан боложо ябахадаа, хэлэнүүдын хэн хэндэ холисолдоһон байдаг. Зарим түүхэдэ тэдэнэр нэгэ изагууртай гэдэгшье байна.

Эртэ сагта Энэдхэг орондо олондо үргэгдэһэн дээдэ изагуурта Загдаварди хаан байгаа. Тэрэ дэлхэй дээрэ хамагай түрүүшын хаан гэжэ алдаршаһан бэлэй. Тэрэнэй изагуурай батасала гэжэ уладай Орогулагша гэжэ хаанай хүбүүн Саһата уулые дабажа, Түбэд орондо ерэнэн гэдэг. Хаан изагуурта хүбүүе хүндэлжэ, бүгдөөрөө хаан болгон, хандали хэжэ, хүзүүн дээрээ үргэжэ ябадаг байһан гэхэ. Тэрэ Хүзүүн Сандалита хаан гэжэ алдаршаба. Тэрэнэй долоодохи үсын Алтан шэрээтэ хаанай одхон хүбүүн Монголддо Бүртэ Чино гэжэ алдаршаһан юм. Тэрэ Түбэдһөө гаража, хойто зүг зорижо, тэнгисые (далайе) гаталаад, Байгал мүрэнэй (?) дэргэдэхи Бархан үндэрэй тэндэ бидэ гэжэ уладай ушарһан байна. Тэрэ улд тэрэниие Цог Буянту гэжэ нэрлээд, хаан болгон хуулгаба. Тэрэ Батасхан Батусасаган гэжэ хоёр хүбүүтэй хэн. Аша үринэринь газар газарта хаан боложо, улд зониие ударидажа ябаа.

Тэрэнһээ хойшо арбаад үе үнгэрбэ. Торголжин Баянай Дува Сохор Добу Мэргэн гэжэ хоёр хүбүүд байгаа. Добу Мэргэниинь хоригтүмэдэй Хоридой Мэргэнэй Алан-гуа хүүхэниие хатан болгоһон байна. Тэрэнһээ табан хүбүүд түрөө. Олон үе үнгэрһэнэй хойно Бардам баатарай хүбүүн Есүгэй мэргэн гэгшын Өөлэн хатанһаа уһан морин жэлдэ (ородой 1162 ондо) тэнгэриһээ заяата Чингис богдо мүндэлбэ. Тэрэ богдо баһаһаа эсэн ухаатай, ехэ бэлигтэй, хүр жабхалан, сог буяа түгэлдэр гайхамшагта нэгэн байгаа бэлэй. Хэрлэн мүрэнэй хүдөө аралда, сэдхэлдэн зохистой газарта ордон байгуулжа, дэлгэр ехэ Чингис-хаан гэжэ нэрлээд, хаан шэрээдэ хуулгаба. Олон монгол уладые нэгдэһэн Монголой ехэ гүрэниие байгуулжа, дэлхэйдэхи олон хаадые эрхэдээ оруулжа, бүхы замби түбинн экхэниие эзэлжэ, түрые түбшэдхэн, амитаниие жаргуулба.

Тэрэ сагта бидэ бүгдэ Монгол уласта нэгдэжэ, түрые тэдхэлсэжэ, дүрбэд, ойрад, халха гэхэ мэтын олон обогтон боложо ябаһан байгаабди. Зариманинь бэе бэетээ дүтэ болоһон гэшэ. Харин мүнөө сагта алдаршаһаниинь үсөөхэн бэлэй. Богдо Чингис-хаан дэлхэйн олон шажаниие үзэн шалгажа, тэдэ бүгдэнэй доторһоо Бурхан багшын шажаниие үнэн гээд, агууехэ гүн номнол, түгэлдэр үйлэ үрые мэдээд, муу ябадалһаа зайлажа, үнэнөөр ябаад, хайн мүртэ орожо, аластаа хээдээ хэлбэришгүй ехэ амгаланта боди нирвааниие оложо, хуурмаггүй үнэн мүр эндэ байна гэжэ айладхаад, Түбэдэй Сажаа богдотой хэрэг үйлдэжэ, шажан эрдэниие ара зүгтэ мандуулхын эхиие үүдхэһэн байна.

Тэрэнэй аша үринэр олон газарта хаан шэрэээ эзэлжэ, түрые түбшэдхэн, дэлхэйн зониие амаржуулан, богдо эсэгэ үбгэнэй айладхалые дажа, бурхан Шөгэмүнинн шажанда шүтэжэ, албатан

торгууд, дүрбэд, хошууд, тингээд буряад хори улд болоно. Бидэнэр гадаадын дайсангүй, дотоодын хөморолгүй, амгаланар этигэлтэ албата боложо, мүнөө болотор хуунабди.

Хара далай Хүхэ далай хоёрой хоорондо торгууд, дүрбэд угсаатан хуурилба. Бидэ, буряад зон, Байгал далайн урда, хойто бэээр нютагжан хуунабди. Одоо буряад гэжэ алдаршан хуугаашад хадаа Баргаһаа таһарһан хори буряад ба халха, сартуул, бэшэшые олон яһантаниие хамтаруулжа, тэдэнэр нэгэ нэрэтэй болоо бэлэй. Үнэхөөр буряадууд анханһаа Байгалай урда, хойто бэээр, Байгал шадар хуурижаһан, эхирэд, булагад обогтон, одоо зургаан эсэгэ булагад обогтон, найман эсэгэ ашабагад гэхэ мэтэ бэлэй. Эндэ буряад гэжэ нэрлэгдэһэн уладуудай олонхын

шажаниие баригшын ахалагшада бандида хамба гэһэн соло эзэн хаан олгоо. Шажан мүргэл байгуулан нютагуудта олон дасан хийд байгуулжа, хурал мүргэл үүсхэжэ, саглашагүй буян, үргэл абаһан энэ хатан-хаан буряадуудай абарал этигэлдэ ханаашалан, түрэл абажа хубилһан бодисада боложо, үндэр газарта оршоһон Будгали гэгдээд бэлэй.

Баһа Ахалдайн хүбүүн Жимбэ гэшэ Богдын хүрээндэ хуужа, эрдэм хургуули шудалаад, нютагтаа бусажа ерээд, Хүлэн-нуурай (Галуута нуурай) дасан байгуулжа, шажан мандуулаа. Газар газарта дасан хийд тогтоогдожо, Байгал далайн урда, хойто бэээр хамта 35 дасан бии болобо. Тэрэ саһаа буряад зон хадаа Бурхан багшын гэгээнэй шажан эрдэниин арюун номнолдо этигэжэ, элдэб гутамшагта ябадалы

гэжэ оролдоо. Юрөөлэй хүсэнэй болбосорһон бодисада Шисаана гэжэ газарта Дандар гэшын хүбүүн болон мүндэлжэ, эрдэм хургуули шудалаад, Винаягай ёһые наринаар сахижа, цанидай хургуули номнолые дэлгэрүүлхэ шанга сэдхэл үүсхэжэ ябаа. Ага нютагта дээдэ номнол дэлгэрүүлгын эхи табяа, Сүүгэлэй Даши Чойнпил дасаниие 1831 ондо байгуулаад, (Дулва) Винаягай ёһые тогтоогоо. Цанид чойрын хургуулигүйгөөр шажанай номнол дэлгэрхэгүй гэжэ мэдээд, маша бэрхэ цанид чойро тогтоогоо, дээдэ ном намтарые шудалжа, заршам ёһые байгуулаа. Одоо хүрэтэр Даши Чойнпил дасан шажанай гол орон болон тогтобо. Тэрэнһээ орон бүхэндэ дээдэ номнолой арюунаар дэлгэрһэн ашые үгүүлжэ барахагүй байна. Гайхамшаг бодисаданар, тэдэ ламанарай ехэ шабинар, амитадай тула наран мэтэ жаргалье мандуулагша шажанай дээдэ түрэлтэн маша олон болоо хэн.

Бандида хамба Галсан Чой Жалсан Сандалинай лама Ренбүчидэ шүтэжэ, эрдэм хургуули шудалаад, номой аршаанаар үндэһээ гиигүүлжэ, Хүлэн хүрээндэ цанид чойрын хургуули тогтооһон байна. Баһа ондоо судар тарниин дээдэ номнолнуудые маша ехэ зоригоор хэшээн гаргажа тогтооһон юм. Гадаада, дотоодын харшалал, али олоной сагта болоһон элдэб зүйлые дадан үнгэргэхэдэ шажан эрдэнидэ хизаалшагүй туһа болоһон дээдэ богдо бидэ бүхэндэ ехэ аштай бэлэй.

Тэрэшэлэн тэнгэриһээ заяатай, буян юрөөл түгэлдэр ноёд мүндэлжэ, амитанай хамуу муу ябадалые усадхажа, амар жаргал эдлүүлһэн байна. Гурбан эрдэнидэ шүтэжэ, эрдэниин ехэ үгэлгэн эзэн боложо, хубарагые үргэн хүндэлжэ, дасан хийд байгуулжа аша түгэлдэр ноёд түрөө бэлэй. Эртэ урда Түбэдэй орондо Ди Ралбажин гэгшэнь Ширэгэн уснирта гэжэ нэрлэгдэһэн юм. Энэ сайтар гараһан хубараг заларбал, уснираа дэбисэжэ үгэдэг байһан, тиимһээ ингэжэ нэрлэгдэһэн гэхэ. Тэрэ хаан сайтар гараһан хүндэ долоо-долоон үрхэтэ албатые үгэдэг байгаа. Түбэдэй орондо хубараг олон боложо, шажан эрдэни наран мэтэ мандаһан гэдэг. Энэ орондошье дээдэ гурбан эрдэниие лама болгон хүндэлжэ ябаһан ноёд Хориин тайшаа Галсан Дамба, Сонгоолой Үхин тайшаа, баруунай Лүнбэн тайшаа, Агын Түгэлдэр тайшаа гэгшэд заяа буян, хүзэг мүндэлүүлжэ, шажанай үгэлгын эзэн болоо бэлэй.

Г.Н.ОЧИРОВА
Буряадшалаа.

СЭНТЭЙ ШЭНЖЭЛГЭ

Шэнэ ном

А.В. Дамдинов, Ш.Б. Чимитдоржиев
Агван Доржиев —
буриад буряадын буддизмийн үндэстэн

Буряадайнай аха захата эрдэмтэн, түүхын эрдэмэй доктор Ш.Б.ЧИМИТДОРЖИЕВ, түүхын эрдэмэй кандидат А.В.ДАМИДИНОВ гэгшэд «Агван Доржиев — выдающийся религиозный общественно-политический деятель» гэһэн ном хэблүүлэн гаргаба.

Энэ темээр анхан бии байгаа литература нийтэлэн бүридхэжэ зуураа авторнууд өөрын хараа-тайлбарина зохидоор дуралдаба. Буряад арадай элнэгэ хүбүүнэй олон халбарита ажал ибуулга тусгаар хэйгэлэн харуулагдаа.

Илангаяа уран зохёолой, түүхын, гэгээрүүлшын талаар үүргэнь онсолон элрэхэйлһэниинь тон сэнтэй.

Энэ номой үшөө нэгэ сэнтэй талав гэхэдэ, Агван Доржиевай өөрынгөө намтарые уран зохёолой маягаар найруулан бэшэһэн «Дэлхэе арьсажэ бүтэсэн домог, сонирхолтой бэшэ тэдэ хэмээжэ орошубай» гэһэн зохёолынь оруулагдаа. Вагиндарын (Агван Доржиевай) бэшэһэн «Монгол-Буряадай түүхэ оршобо» гэһэн зохёол мүн лэ энэ сөгсолборине шэмэглэвэ.

«Нуралсалай пособи» гээд нэрлэгдэһэн энэ брошюра ямаршье наванай, мэргэжэлэй зоной уншахада тааруу зохид, улыган хэлээр бэшэгдэнхэй.

Ингэжэ цаниг-хамба, гүрэн түрын болон олонитын элнэгэ ажал ябуулагша, дипломат, эрдэмтэн, уран зохёолшо Агван Доржиевай оюун ухаанай хизааргүй ехэ нөөсэ баялиг шэнжэлгэдэ горитой хубита оруулагдаба гэшэ.

Галина ДАШЕЕВА.

зоноо хорото нүгэл хилэнсэгтэ ябадалһаа хамгаалан, арбан сагаан буянай заршам тогтоогоо, шажан түрые тэдхэ. Ехэ монгол улас дэлхэй дээрэ алдаршаа бэлэй. Дээдэ үедэ Тогоон Түмэр хаан хүрэтэр 16 ехэ хаадууд хуугаа, зариманиинь

Энэдхэг, Түбэд, Орос, Бухайр, Перси гэхэ мэтын олон уласые эрхэдээ оруулан эзэлжэ байгаа. Илангаяа Хитад уласые удаан саг соо эрхэдээ оруулжа зонхилжо байгаа. Эрхэдэнь ороһон «Хүхэ дэбтэр» гэжэ ном соо дурдагдадаг баруун-хойтын торгуудай, арын хам хамичи гэдэг зоной үедэ үдэр ута боложо, хүни маша богони боложо байһан үе. Энэ саһаа эхилээд, зүүн урда зүгэй Манжые, далайн хойтохи Ший-яан-ли, Вауван ба Ший-лу-ван, Ший-яан гэхэ мэтэ газарые, Энэдхэгэй ба Хажининай заха нютагуудые эрхэдээ оруулаад эзэлһэниинь мүн гээдэг.

Тогоон Түмэр хаан Хитадай Ега ноёндо Хитадые зонхилжо эрхээ алдаад, Монгол нютагаа бусажа, Хэрлэн мүрэнэй дээрэ Барас хото гэшые байгуулжа, гансахан Монголоо зонхилдог болобо. Тэрэнэй хүбүүн Бэлигтэ хаанһаа эхилэн, Чахарай Лигдэн хутагта хаан хүрэтэр Богдо Чингис-хаанай үеһөө хойшо 446 жэл болобо.

Монгол улас бутаран таһаржа, хаадууд газар газарта бии болобо. Монголшуудай хүсэнэй нуларһан сагта үмэнэ зүгтэ Манжын түрэ мандаба. Хойто зүгтэ баатар Сагаан хаанай түрын ехээр дэлгэрэн мандахада, зарим монголшууд Манжын мэдэлдэ орожо, амгалан хууха болобо.

Ехэ баатар Сагаан хаанда шүтөөшэд гэхэдэ, дүрбэн ойрадай

бөө мүргэлтэй байбашье, номто хашуулай нүлөөгөөр бурханай шажанда шүтэдэг улд Байгалай урда, хойто бэээр бии байхын хажуугаар, Байгалай урда бээдэ тангад монголой олон ламанар ерэжэ, шажан дэлгэрүүлһэн байна.

Буряад доторһоошье саглашагүй юрөөл буян түгэлдэр боди саданар мүндэлжэ, шажаниие мандуулжа дэлгэрүүлһэн заяата буян түгэлдэр ноёд мүндэлжэ, шажан түрые тэдхэгэ бэлэй. Элдэб үзэл ухаанда нурагшад бии болобошье, өөһэдын түрэлхи буряад уладаа эрдэмдэ хургажа тэдхэһэниинь энэ үе хүрэтэр мэдэгдэбэгүй.

Шажан дэлгэрүүлһэн дээдэ түрэлхидһөө үсөөхэн тэдэ үгүүлбэл: сонгоолой Заяа гэгшын хүбүүн Дамба-Даржаа гээшэ бага наһандаа Түбэдэй орондо ошожо, хургуулида хураа, Далай лама Галсан Жамса, банчен богдо Лобсан Ешинэрэй гэгээндэ шүтэжэ, убдис эрдэмые шудалжа, хизаар орондоо шажан дэлгэрүүлхын соёрхол үршөөндэ хүртөө.

Галсан Жамса гэгээнэй намтарта Буряад номон хаанта нютагаа бусахын мүргэл хайрлаба гэжэ байдаг. Эдэ ламанар тушаа хэлэгдэжэ болоо. Тэндэһээ нютагаа 1741 ондо бусажа ерээд, дээдэ номдо хүзэг түрүүлжэ, 1759 ондо Балдан Брайбун гэжэ хийд байгуулба. Мүнөөнэй Сонгоолой дасан энэ бэлэй.

Ехэ дээдэ эзэн хатан-хаан хоёрдугаар Екатерина 1768 ондо бурханай шажан эрдэниие Ород гүрэнэй буряад уладад дэлгэрүүлжэ болохын соёрхол ба бандида хамба гэһэн соло үршөөгөө. Хойшодоошье залгамжалан,

үсөөдхэн, буянта ябадалаар амидаран, аша үритэй, зөөлэн номгон абаритай хайн улд гэжэ алдаршаба. Хулгай худалшад, хорото ябадалтан маша үсөөн.

Ульгэрлэбэл, бусад түрэлэй амитанзоной түлөөлгэшэдэй элдэб гэмтэ ябадал, хуулида эсэргүү харша ябадал гаргаха, гинданда (түрмэдэ) хууха ба сүлэгдэхэ баримтанууд дан олон үзэгдэнэ. Манай буряад уладай сүлэгдэхэ ба гинданда хуухан үсөөн, тиимэ хүн үгы мэтэ. Энээгээр буруу ябадалтай буряадуудай үсөөхэниинь элрэнэ. Үбгэ эсэгэдэй шүтэжэ ябаһан шажан эрдэни хадаа хайн ябадалаар яба гэжэ хургадаг. Эсэгэ, эхэ, ахатан муу ябадалые сээрлэнэ.

Хэншые хадаа үбгэ эсэгэдэй хайн журамые сахижа, аша үридөө үнэн мүрэй, хайн абари зангай хургаалые дахин дахин хэлэжэ, үри хүүгэдэй, дүү залуушуудай сэдхэлдэ тогтоон үйлэдхэхэ ёһотой. Энэ болбол эсэгэ, эхын, аха зоной шухала уялга мүн. Тэрэ мэтын хургаалые соносогшод залуу сэдхэлдээ энээниинь тогтоогоод, тэрэнээ ёһошолон ябабал, энэ наһандаа муу үйлэдэ дайралдахагүй, муу нэрэолохогүй. Юртэмсэдэ түбизэн хайн, үнэн хүн гэгһэн нэрэ алдар олохо. Аха захашуудта этигэмжэлэгдэн, улам дээдэ хуурида хууха болохо. Эсэ хойтодоошье амар заяанда түрээжэ, жаргал элдэхэнь зайлашагүй болохо. Хүн бүхэн энэ мэтээр үнэн хайн ябадал олохо, энэ юртэмсэдэ амгаланар жаргаха, эсэ хойтодоо амар заяа олохо.

Шажан эрдэниие мандуулагша мэргэн дээдэ түрэлтэ Дандар-ун лама гэшэ Буряад орондо шажан эрдэниие наран мэтэ мандуулжа

Аяншалга-амаралтын зоно

«АСАГАД МАНАЙ ААЖАМХАН АГВАН ХАМБЫН ДАСАНТАЙ ЮМ...»

гэж шүлэгөөрөө, фольклорно дуунуудаараа түрэл нютагаа суурхуулжа байдаг «Асагад» гэнэн фольклорно ансамбль Асагадгайнгаа түүхэ, ажалша малша зон, уран бэлигтэн тухайгаа хөөржэ, харин болон Россингаа, Буряадайнгаа аяншалагшадые, зоние хүндэтэй дээрэ хүлээн абадаг, буряад арадайнгаа ёно заншалнуудтай танилсуулдаг байна. Байгалай дэргэдэ аяншалга-амаралтын Экономическа зоно байгуулжа, бүхы Буряад орон соогоо дабтагдашагүй найхан байгаалитай, ёно заншал харуулха фольклорно ансамблнуудтай, баян түүхэ домогтой нютагууд Аяншалгын республиканска агентствын бүридхэлөөр «этнопоселени» гэгдэжэ, холохоо ерэнэн айлшадаа, нютагаархидаа ехэ найнаар уггажа, түрэл арадаа түлөөлжэ байганиннь хэды найхан, дэмбэрэлтэй хэрэг гэшэб?!

лонхой, нийтын түүхэ шэнжэлэлгын ехэ ажал ябуулна.

- Бүхы республика соо хүдөө соёлой гуламтануудай дунда манай Асагадай соёлой байшан эгээл түрүүн муниципальна-автономно эмхи боложо, өөрыгөө даажа гаранхай. Бэрхэ директор **Нина Цыреновна Нимбуева** ударидана, ажал хэрэгээ урагшатай ябуулна. 1995 онноо этнопоселени боложо, аяншалагшадые 2004 онноо угтанабди. Байгша ондо 754 аяншалагшадые, 500 үхибүүдые угтан абаабди. Тээмэндэ эрхимээр хурадаг Улаан-Удын отличнигуудтай, хур-

Э.И.Цыденжапова, Д.Д.Баданов, Э.Д.Б. Доржиева

Талын табан нааданда хабаадыт!

Будожапович Инкеев, Баир Бадмацыренович Цындыжапов, мини наһанай хани нүхэр Тарба Доржиевич Доржиев, Алдар Кимович Намсараев, үхибүүдээр үгээ ехэ зохидоор ойлголсодог залуухан Чингис лама бидэндэ ехэ туһалдаг, аяншалагшадта, айлшадтамнай буддын шажан тухай хөөрэдэг, хэрэгын бүтээдэг юм. Холохоо ерэнэн зонтой шагай наададагбди, хур харбажа (монголой, классическа, буряад маягаар) хургадагбди, эндэ мэдээжэ спортсмен, 100 гаран медальтай Итигил Лобанович Эрдыев заажа үгэдэг, мурьсөө эмхидхэдэг юм. Танилсагты, уран гартай оёлошон, 40 жэл соо библиотекээр нютагтаа хүдэлдэг, «СССР-эй соёлой отличник» тэмдэгтэй Людмила Имидеевна Цыденжапова ансамблиннай хубсаһа тааруулжа оёдог, гоё сувенирүүдые (гарай бэлэгүүдые)

Бальжинимаеванай ехэ туһа бидэндэ хүргэдэг, - гэжэ ехэ зохидоор ажал тухайгаа хөөрэнэн Эрдэни-Дари Бадмаевна «Хотогоор» гэнэн ажахыда (урдахи дугаартамнай бэшэгдэ) үнгэргэгдэхэ «Талын табан наадан» гэнэн фермерүүдэй дунда республиканска мурьсөөн тухай тодорхойлоо.

Энэ нааданай 150 мянганай шан өөр дээрэ даажа абаһан бэрхэ фермерүүд - «хотогоройхид» - Гармажаб Иванович, Дашима Бадмацыреновна Ивановтон өөрынгөө баян хэшэгтэй бааза дээрэ «Эрын гурбан наада», шагай наада, морин хуур (Монголой президент Ц.Элбэгдоржын

айлшадаа хүндэтэй дээрэ хүлээн абадаг, үхибүүдээрэ аяншалагшадые гоёор угтадаг байна.

«Асагад-тур» гэнэн ехэ форум, конференци үнгэргэхэ 600 хууригтай, 150 мянганай тусхай хүгжэмтэ аппаратурайтай, зунай павильонтой, 70 хүнэй угтамжын модон гэртэй, хизаар шэнжэлэлгын музейтэй, 100 хүнэй столовотой шэнэ комплекс хаяар нээгдэхэн. Тэндэ урданайгаа арһа элдэхэ эхилээд бүхы мэрэгжэл харуулан үйлэ хэрэгүүдые, таабари тааха, түргэн жороо үгэ хэлэхэ, дуу андалдаха гэхэ мэтын конкурсуудые тэндэ эмхидхэдэг болоһон «Асагад» ансамблинхид Асагадгайнгаа дасантай хамта олон тоото Сагаалганай, Сурхарбаанай, бусад найдэрнүүдэ эмхидхэдэг байганиннь ехэ найшаалтай. Бага сага мүнгөөр дэмжэдэг Аяншалагшадтай республиканска агентствын урагшаа эрмэлзэлтэй асагадхидые саа-шадаашье дэмжэжэ, туһа хүргэжэ

Сагаалганай угтамжа

Э.Д.Б. Доржиева, Н.Ц.Нимбуева

**Асагад манай аажамхан
 Агван хамбын дасантай юм.
 Ашата Далай багшамнай
 Арюнаар михэрэн угтадаг юм.
 Алтаар алталһан бурхаднай
 Абараша манай сахюусад юм.
 Ая гангын найхан хангалтай,
 Аршаан булагуудаар элбэгтэй,
 Аятай зохид байгаалитай
 Айдархан наһанайм шэмэг юм.
 Жэгтэй найхан нютагтам,
 Жэргэмэлэй мэргэхэнэ
 гайхалтай.
 Жаргалтай байдал зохёожо,
 Жаргажа хууһан нютагнай.
 Алдарт манай хургуули
 Агван хамбын нэрэмжэтэ юм.
 Ашата манай багшанар
 Арюун хургаал үршөөдэг юм.**

Долгор-Сүрэн ЕШИЕВА,
8-дахы классай хурагша.

Загарайн аймагай хүтэлбэрлэгшэд - райсоведэй түрүүлэгшэ А.Чмилев, районной гулваа Н.Блиновская, орлогшонь В.Тарасов проект хамгаалгын үедэ

Ёхор наадан найхан даа

Үндэр түрэлтэ, ехэ зиндаатай Агван Доржиевай түрэнэн тоонто Асагад нютагаархид ажал хэрэгээрэ, аялга дуугаараа, соёл, гэгээрэлээрэ республика соогоо, «Алтаргана» гэнэн Бүгэдэ буряадуудайнгаа фестиваль, найдэрнүүдтэ шалгаржа, Буряад соогоо айлшадые, аяншалагшадые үндэр хэмжээндэ угтадаг суутай этнопоселени болонхой юм. Эндэ ехэ үүргэ этнопоселениин уран найханай хүтэлбэрлэгшэ, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник, Асагадай дасанай ламхай Тарба Доржиевич Доржиевай наһанай хани нүхэр, хүюун, доруун зантай, урагшаа ханаатай, урма зоригтой Эрдэни-Дари Бадмаевна Доржиева А.Доржиевай нэрэмжэтэ музейн директор бо-

гуули дүүргэгшэдэй 2 бүлэгтэй уулзаабди, ёно заншалаа харуулаабди. Испани-наа, Германи-наа, Малайзи-наа, Швейцари-наа, Австри-наа, Африкын Джибуути-на, Японой, Италиин, Монголой, Хитадай, Солонгосой аяншалагшадта 5 часайнгаа программа харуулжа, Агван Доржиевайнгаа музейтэй, Асагадгайнгаа дасантай танилсуулаабди, мүнөөшье танилсуулдагбди. Буряад эдеэнэй дээжэһэ (нугабша, хүшөөһөн үрмэн...) хүртөө: бэрхэ тогоошод Туяна Дагдабаева, Екатерина Ильинична Намдагдоржиева, Рьгдылма Алексеевна Аюшесва гэгшэднай оролдоо. Асагадгайннай дасанай бэлигтэй ламанар - Энэдхэгтэ хурадаг ехэ эрдэм мэдээтэй, оршуулагша Эрдэм

нэрлэбэл, хүүхэлдэйнүүдые, мүнгэнэй сүүмхэнүүдые, бусад бүтээлүүдые хэдэг юм. Вера Банзаргашеевна Сульимова шабинь оёхо ехэ эрмэлзэлтэй хэн тула ехэ туһа хүргэдэг, гоёор оёдог байна. Үшөө танилсагты, Дансаран-Дэлэг Доржиевич Баданов - ара талын ветеран, бүхы наһаараа гэхээр бэрхэ механизатор ябаһан, 81 наһатай болобошье, манай эдбхитэй гэшүүн, хаанашье абаашадаг жолоошомнай гээшэ. Лениней 100 жэлэйн ойн хүндэлэлэй медальтай ахатамнай гэр бүлөөрөө булганда жэшээ боложо байнхай, 3 хүүгэдтэй, 8 ашатай, 2 гушатай нютагтаа хүндэтэй хүн юм. Онсо шэнжэтэй шүлэгүүдые бэшэдэг, ёно заншалаа найн мэдэхэ, мантай ерэнэн Аюрма Чимитовна

бэлэглэнэн) дээрэ наада республикын олон аймагууднаа ерэхэ зондо дуралдаха байна. Харин соёлой программа өөр дээрэ даажа абаһан «Асагад» ансамблинхид концерт, урданайнгаа мэргэжэл (оёхо, нооно ээрэхэ, айраг бүлэхэ г.м.) харуулха, «Зөөхэйн наада» (саламат хабнаар эднуулхэ), дуунай, хатарай конкурсуудые эмхидхэхэ юм. Харин мэдээжэ модельер, жюриин түрүүлэгшэ Мила Шараповагай оёһон костюмуудай дефиле (харалга), мүн бусад фермерүүдэй бүтээһэн хубсаһан олоной үзэмжэлэ табигдаха. Фермерүүд тусхай өөртөө хабаатай мурьсөөнүүдтэ арга шадабарияа харуулха юм. 150 мянганай тусхай тайзан баригдаба. Хотогоройхид (Ивановтон) холын

байха бээ гэжэ найданабди, этигэнэбди. Поселениин дарга, ходоол ханаата болодог **Дашинима Ванчикович Жамсаранов** 700 гаран ажаһуугшадтай тосхонойнгоо ажабайдалда ехэ хүсэл оролдоого гаргадаг гэжэ ансамблинхид магтана, дэмжэнэ. Шадалтай бэрхэ, олон малтай, техникэтэй 12 фермерүүд Асагадые, Енхор, Хотогорые тойронхой ажаһууна.

«Талын табан наадандаа» олон аймагай эрхимүүдын шалгархань, илахань болтогой гэжэ үрээ!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.
 Соёлойн байшангай альбомһоо.
 Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИНУУД

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИТА ЗАРИМ ШИИДХЭБЭРИНҮҮДТЭ ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-то
баталан абаа

Статья 1

Буряад Республикын 2005 оной октябриин 13-най 1280-III дугаарай «Албан захиргаанай хуули хазагайруулганууд тухай» Хуулида (Буряад Республикын Хуулида шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2005, № 10 (79); 2006, № 3 (84), № 10-11 (91-92); 2007, № 10-11 (103-104); 2008, № 4-5 (109-110), хуби 1, № 6-7 (111-112), № 12 (117); 2009, № 3-5 (120-122); № 11-12 (128-129); 2010, № 1-3 (130-132); «Бурятия» газетэ, 2005 оной октябриин 15; 2006 оной маргын 11, ноябриин 24; 2007 оной октябриин 10; 2008 оной майн 13, майн 31, июлиин 12, декабриин 25; 2009 оной майн 13, майн 14, ноябриин 18, декабриин 12; 2010 оной маргын 13, июлиин 15, июлиин 17, октябриин 14) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

1) нимэ удхатай 8.6, 8.7, 8.8 ба 8.9 статьянуудые нэмэхэ:

«Статья 8.6. Бог үлэгдэл болбосоруулгын ажал ябуулга бэелүүлгэдэ хуули та нюурнуудта ба бог үлэгдэл үйлдбэрилдэг олзын хэрэг эрхилэгшэдэ табигдадаг эрилтэнүүдые хазагайруулга

Бог үлэгдэл амьарлан хуряалга, илгалга хангаха талаар; эд хэрэгсэлэй дабталгын нөөс амьарлан суглуулга, сэг зуура хадагалалга хангаха талаар; Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ эд хэрэгсэлэй дабталгын нөөс дахинаа түүхэй эд болгон болбосоруулгын тула эд хэрэгсэлэй дабталгын нөөс дахинаа түүхэй эд болгон болбосоруулга бэелүүлдэг нюурнуудтай баталхан хэлсээнэй ба тэрээн тухай бог үлэгдэл болбосоруулгын талаар гүрэнэй киналта бэелүүлдэг Буряад Республикын гүрэнэй засагай гүйсэдхэхэ түлөөлэлгэтэ зургаанай уридшалан мэдээсэлэй бии байһанай талаар уялгануудые хуули та нюурнуудтай ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй хазагайруулга, хэрбээ үйлэ хэрэг ябуулгын (хэнгүй байлгын) баримтанууд федеральна хууляар хараалагданан хуули хазагайруулгын бүридэл байгуулаагүй хаа, хэргылэлгэ татадаг гү, али албан захиргаанай яла тушаалта нюурнуудта – нэгэ мянганһаа таба мянган хүрэтэр; хуули та нюурнуудта – хоёр мянганһаа арбан мянган хүрэтэр тохогододог.

Статья 8.7. Нюотагай өөһэдэн хүтэлбэрин зургаануудаар баталагданан бог үлэгдэл хуряалгын гурим хазагайруулга

Нюотагай өөһэдэн хүтэлбэрин зургаануудаар баталагданан бог үлэгдэл хуряалгын гурим хазагайруулга, хэрбээ үйлэ хэрэг ябуулгын (үйлэ хэрэг ябуулаагүйн) баримтанууд федеральна хууляар, «Буряад Республикын хотонуудай ба нуурин бусад газарнуудай дэбисхэр дээрэ болбосон түхэлэй талаар албан захиргаанай хуули хазагайруулганууд тухай» Буряад Республикын Хуулиин 16-дахы статьягаар хараалагданан хуули хазагайруулгын бүридэл байгуулаагүй хаа, хэргылэлгэ татадаг гү, али албан захиргаанай яла эрхэтэдэ нэгэ мянганһаа хоёр мянган хүрэтэр, тушаалта нюурнуудта – гурба мянганһаа таба мянган хүрэтэр хүрэтэр; хуули та нюурнуудта – хори мянганһаа гуша мянган хүрэтэр тохогододог.

Статья 8.8. Үйлдбэрин ба хэрэглэлгын бог үлэгдэл хуряаха, нөөсөлхэ, шэрэхэ ба хорогүй болгохо талаар эрилтэнүүдые нюотагай өөһэдэн хүтэлбэрин зургаануудай ба тэдэнэй түлөөлхэн эмхинүүдэй дүүргээгүй байлга

1. Үйлдбэрин ба хэрэглэлгын бог үлэгдэл хуряаха, нөөсөлхэ, шэрэхэ ба хорогүй болгохо талаар эрилтэнүүдые нюотагай өөһэдэн хүтэлбэрин зургаануудай ба тэдэнэй түлөөлхэн эмхинүүдэй дүүргээгүй байлга, хэрбээ үйлэ хэрэг ябуулгын (үйлэ хэрэг ябуулаагүйн) баримтанууд хуули хазагайруулганууд тухай Россиин Федерацийн Кодексын 8.2 статьягаар хараалагданан хуули хазагайруулгын бүридэл байгуулаагүй хаа, хэргылэлгэ

татадаг гү, али албан захиргаанай яла тушаалта нюурнуудта – таба мянганһаа арба мянган хүрэтэр; хуули та нюурнуудта – гуша мянганһаа зуу мянган хүрэтэр тохогододог.

2. Тус статьягай 1-дэхи хубяар хараалагданан албан захиргаанай хуули хазагайруулга дахинаа дабтал, хэргылэлгэ татадаг гү, али албан захиргаанай яла тушаалта нюурнуудта – арба мянганһаа гуша мянган хүрэтэр; хуули та нюурнуудта – зуу мянганһаа хоёр зуу мянган хүрэтэр тохогододог.

Статья 8.9. Өөрын дэбисхэр дээрэ бог үлэгдэл тараахагүйн, үгы гэбэл, бог үлэгдэл хаялгын зүбшөөгдэхэн газарта тус бог хэлгүүлгын хэмжээнүүдые абаагүй байлга Дэбисхэрэй эзэнэй гү, али хүлээлэгшын (газарай участогай хуули та нюурнуудын) газарта бог үлэгдэлэй хаялгданан гү, али ондоо аргаар орхигдоһон, тэдэниие өөрын зөөри болгохоо ханаагүй, дэбисхэр дээрэ бог үлэгдэл тараахагүйн, үгы гэбэл, бог үлэгдэл хаялгын зүбшөөгдэхэн газарта тус бог хэлгүүлэн шэрэлгын хэмжээнүүдые абаагүй байлга хэргылэлгэ татадаг гү, али албан захиргаанай яла эрхэтэдэ гурба мянган хүрэтэр; хуули та нюурнуудта – зуу мянганһаа хоёр зуу мянган хүрэтэр тохогододог.

Ажаглалта. 8.6, 8.7, 8.8 ба 8.9 статьянуудаар хараалагданан албан захиргаанай хуули хазагайруулганай түлөө хуули та нюур болонгүй олзын хэрэг эрхилдэг нюурнууд тушаалта нюуртай албан захиргаанай харюусалга даадаг.;

2) 9-дэхи статьяда:

а) 1-дэхи хубида «2, 2.1, 3, 6, 7, 8.22, 8.2.3, 8.2.4, 8.4, 8.4.1, 8.4.2, 8.4.3 ба 8.5 статьянуудаар» гэхэн үгэнүүдые «2, 2.1, 3, 6, 7, 8.22, 8.2.3, 8.2.4, 8.4, 8.4.1, 8.4.2, 8.4.3, 8.5, 8.6, 8.7, 8.8 ба 8.9 статьянуудаар» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;

б) 4-дэхи хубида «8.5 статьягаар» гэхэн үгэнүүдые «8.5, 8.6, 8.7, 8.8 ба 8.9 статьянуудаар» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;

3) 10-дахы статьяда:

а) 1-дэхи хубида «8.3 ба 8.5» статьянуудаар» гэхэн үгэнүүдые «8.3, 8.5, 8.6, 8.7, 8.8 ба 8.9 статьянуудаар» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;

б) 2-дохи хубида «8.3 статьягаар» гэхэн үгэнүүдые «8.3, 8.6, 8.7, 8.8 ба 8.9 статьянуудаар» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ.

Статья 2

Буряад Республикын 2005 оной ноябриин 25-най 1348-III дугаарай «Буряад Республикда тойронхи оршон хамгаалха тухай» Хуулиин 5-дахы статьяда (Буряад Республикын Хуули та шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2005, № 11 (80); 2006, № 12 (93); 2009, № 1-2 (118-119); «Бурятия» газетэ, 2005 оной ноябриин 29; 2006 оной декабриин 26; 2009 оной маргын 17) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

1) 1-дэхи зүйлдэ «үлэгдэл болбосоруулга талаар» гэхэн үгэнүүдые хаһаха;

2) 7-дохи зүйлдэ «ба үлэгдэл болбосоруулга талаар ажал ябуулгын хойноһоо» гэхэн үгэнүүдые хаһаха.

Статья 3

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо арба хоноод хүсэндэе орохо.

Буряад Республикын Президент

В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 12
№ 1724-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДА ЭМШЭЛЭГШЭДЭЙ ТОБШОЛЛОЙ ҮНДЭНӨӨР ЖЭРМЭНЭН ЭХЭНЭРНҮҮДЫЕ, ХҮХӨӨР ХҮҮГЭДТЭЙ ЭХЭНҮҮДЫЕ, МҮН ГУРБА НАНА ХҮРӨӨГҮЙ ҮХИБҮҮДЫЕ НАЙН ШАНАРАЙ ХООЛ ХҮНЭНЭНЭЙ ХАНГАЛГЫН ГУРИМ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИИН 3-ДАХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТА ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-то
баталан абаа

Статья 1

Буряад Республикын 2006 оной сентябриин 19-нэй 1840-III дугаарай «Буряад

Республикада эмшэлэгшэдэй тобшололой үндэһөөр жэрмэһэн эхэнэрнүүдые, хүхөөр хүүгэдтэй эхэнүүдые, мүн гурба наһа хүрөөгүй үхибүүдые найн шанарай эдэе хоолоор хангалгын гурим тухай» Хуулида (Буряад Республикын Хуули та шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2006, № 8-9 (89-90); 2009, № 1-2 (118-119); «Бурятия» нонин, 2006 оной сентябриин 21, 2009 оной маргын 17) удаадахи хубилалта оруулхадаа, нимэ удхатай хуби зүйлнүүдые нэмэхэ:

«з) хоол хүнэһэнэй дутагдал – Двитаминай дутагдал;

и) хотын, хоолойн ба нарин гэдэһэнэй үбшэнүүд;”.

Статья 2

Тус Хуули 2011 оной январин 1-һэ хүсэндэе орохо.

Буряад Республикын Президент

В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото

2010 оной ноябриин 13
№ 1732-IV

БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДА ЭРЭМДЭГ ЗОНОЙ СОЦИАЛЬНА ДЭМЖЭЛГЭ ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-то
баталан абаа

Статья 1. Тус Хуулиин гуримшуулха зүйл Тус Хуули эрэмдэг бэетэй зондо мэргэжэлэй ба социальна махабад заһалгын, хүмүүжүүлгын ба нууралсалай талаар, тэдэниие ажалаар хангалгада туһаламжа үзүүлгын, ядабаригүй ябалгын, Буряад Республикада социальна, транспортын ба инженернэ хангалгын халбаринуудай объектуудтэ һаадгүй хүрэлгын ба нингэмэй ажабайдалда хабаадаһын тула бусад эрхэтэдтэй адли эрхэ нүхэсэл байгуулгын нэмэлтэ хэмжээнүүдые олгологтой холбоотой харилсаануудые гуримшуулдаг.

Статья 2. Буряад Республикада эрэмдэг зоной социальна дэмжэлгын гол ёһо заршамууд

Буряад Республикада эрэмдэг зондо социальна дэмжэлгэ удаадахи ёһо заршамуудтай зохицдуулан бэелүүлэгдэдэг гэбэл:

1) эрэмдэг зоной социальна хамгаалгын халбарида хүнэй болон эрхэтэнэй эрхэ хуули та сахилгын ба тус эрхэ хуули та холбоотой гүрэнэй лаб найддуулгануудые хангалга;

2) социальна дэмжэлгын ба туһаламжын олгогдохо хэмжээнүүдые хүргэлга;

3) Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ эрэмдэг зоной ажаһуудаг газарһаа дулдыдангүй тэдэнэй социальна хамгаалалга.

Статья 3. Эрэмдэг зоной социальна дэмжэлгэ хангалгада гүрэнэй засагай зургаануудай эрхэ түлөөлэлгэнүүд

Эрэмдэг зоной социальна дэмжэлгын халбарида Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаанууд:

1) республикын социально-экономическа хүгжэлтэн хэмжээ хараада абан, эрэмдэг зондо хабаатай социальна политика бэелүүлгэдэ түрүүлэн шийдхэдхэ асуудалнуудые тодорхойлдог;

2) федеральна хуули та зохицдуулан Буряад Республикын хуулинуудые болон бусад гуримшуулгын хуули та шийдхэбэринүүдые абадаг;

3) эрэмдэг зондо хабаатай гүрэнэй политика бэелүүлдэг;

4) эрэмдэг зоной социальна хамгаалгын халбарида тэдэндэ нингэмэй адли арга болон социальна нэгэдхэл хангаха зорилгоор республикын тусхай зорилгото программануудые зохёон бэлдэдэг, баталдаг ба бэелүүлдэг, мүн тэдэнэй гүйсэдхэл хинадаг;

5) республикын бюджетэй тоосоогоор эрэмдэг бэетэй зондо социальна дэмжэлгын хэмжээнүүдые олгодог;

6) эрэмдэг бэетэй зондо социальна хамгаалга ба тэдэндэ социальна дэмжэлгэ үзүүлхэ тухай гүйсэдхэхэ засагай федеральна түлөөлэлгэтэ зургаануудтай андалдаг;

7) эрэмдэг зоние ажалаар хангалгада туһалдаг, тэрэ тоодо тэдэниие ажалда оруулгын тула ажалай тусхай нууринуудые байгуулха талаар урмашуулгын хэмжээнүүдые абадаг;

8) эрэмдэг зоной ниитын нэгэдэлнүүдтэ туһаламжа үзүүлдэг.

Статья 4. Эрэмдэг зондо эмшэлэлгын туһаламжа

Эрэмдэг зондо мэргэжэлтэ эмшэлэлгын туһаламжа үзүүлэлгэ Россиин Федерацийн эрхэтэдтэ түлбэригүй эмшэлэлгын туһаламжа үзүүлэлгын гүрэнэй лаб найддуулгын программын хэмжээндэ Россиин Федерацийн хуули та Буряад Республикын хуули та зохицдуулан бэелүүлэгдэдэг.

Статья 5. Эрэмдэг зоние гэр байраар хангалга

1. Эрэмдэг зондо ба эрэмдэг хүүгэдтэй, гэр байрын ядуу байдалтай ба 2005 оной январин 1 болотор бүридхэлдэ ороһон гэр бүлэнүүдтэ Россиин Федерацийн хууляар ба Буряад Республикын хууляар тогтоогдоһон гуримаар гэр байрын таһалганууд үгтэдэг.

Эрэмдэг бэетэй зон ба эрэмдэг хүүгэдтэй гэр байрын ядуу байдалтай ба 2005 оной январин 1-нэй хүүлээр бүридхэлдэ абтаһан гэр бүлэнүүд Россиин Федерацийн гэр байрын хуулиин ёһоор гэр байраар хангалдаг.

2. Эрэмдэг бэетэй зондо ба эрэмдэг хүүгэдтэй гэр байрын ядуу байдалтай, 2005 оной январин 1 болотор бүридхэлдэ абтаһан гэр бүлэнүүдтэ Буряад Республикын 2007 оной маргын 9-нэй 2147-III дугаарай «Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ветерануудай, эрэмдэг зоной ба эрэмдэг хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдтэй гэр байрын байдал һайжаруулха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» Хуулиин ёһоор республикын бюджетэй тоосоогоор гэр байра худалдан абалгада ба барилгада бусалтагүй гэр байрын туһаламжа олгогдодог.

3. Тэргэтэй-эрэмдэг зондо Буряад Республикын 2009 оной маргын 16-най 778-IV дугаарай «Буряад Республикын зоние гүрэнэй социальна хангамжын гуримай тусхай түхээрэлгэтэй гэрнүүдтэ тэргэтэй эрэмдэг зондо гэр байрын таһалгануудые олгологын гурим, эрхэ нүхэсэл тухай» Хууляар тогтоогдоһон гуримай, эрхэ нүхэсэлэй ёһоор Буряад Республикын зоние гүрэнэй социальна хангамжын гуримай тусхай түхээрэлгэтэй гэрнүүдтэ гэр байрын таһалгануудые олгодог.

Статья 6. Эрэмдэг хүүгэдые хүмүүжүүлгэ ба нууралга

1. Нууралсалай эмхи зургаанууд социальна хамгаалгын зургаануудтай ба элүүрые хамгаалгын зургаануудтай суг эрэмдэг хүүгэдтэй нуургуулиин урдахи, юрэнхы эхин, юрэнхы гол, юрэнхы дунда (хүсэд) нууралсал, нуургуулиин ба нуургуулиһаа гадуур хүмүүжүүлгэ, эрэмдэг хүнине элүүржүүлгын хубин програматай зохицдуулан эрэмдэг зондо эхин шатын мэргэжэлэй, дунда шатын мэргэжэлэй нууралсал олголог хангадаг.

2. Нуургуулиин урдахи наһанай эрэмдэг хүүгэдтэ элүүржүүлгын хэрэгтэй хэмжээнүүд олгогдодог ба юрэнхы түхэлэй хүүгэдтэй нуургуулиин урдахи эмхи зургаануудта байрлалгын эрхэ нүхэсэлнүүд байгуулагдадаг. Бэе муутай байһан ушараар юрэнхы түхэлэй хүүгэдтэй нуургуулиин урдахи эмхи зургаануудта байрлаха аргагүй эрэмдэг хүүгэдтэ нуургуулиин урдахи тусхай эмхи зургаанууд байгуулагдадаг.

Нуургуулиин урдахи юрэнхы гү, али тусхай, мүн юрэнхы нууралсалай эмхи зургаануудта эрэмдэг хүүгэдтэй хүмүүжэл болон нууралсал бэелүүлхэн аргагүй байбал, нууралсал эрхилэлгын ба нууралсалай эмхи зургаанууд түрэлхидтэй зүбшөөлөөр юрэнхы нууралсалай дүүрэн гү, али хубин программаар эрэмдэг хүүгэдтэй нууралсал гэртэн хангадаг.

3. Эрэмдэг хүүгэдтэ бэе даажа гэртээ хүмүүжүүлдэг ба нуургадаг түрэлхидтэ (хуули та түлөөлэгшэдтэ) нуургуулиин урдахи наһанай эрэмдэг үхибүү хүмүүжүүлгэдэ ба нууралгада жэлдээ нэгэ дахин мүнгэн тэдхэмжэ 12000 түхэригүй хэмжээндэ түлэгдэдэг.

Эрэмдэг хүүгэдые гэртээ хүмүүжүүлгэдэ ба нууралгада түрэлхидтэй (хуули та түлөөлэгшэдтэй) гарзын мүнгэн тэдхэмжэ түрэлхидтэй (хуули та түлөөлэгшэдтэй) нэгэндэн түлэгдэдэг.

Эрэмдэг хүүгэдые гэртээ хүмүүжүүлгын ба нууралгын, мүнгэн тэдхэмжэ түлэлгын гурим Буряад Республикын Правительство тодорхойлодог.

4. Эрэмдэг хүүгэдые гэртээ ба Буряад Республикын нуургуулиин урдахи ба юрэнхы нууралсалай эмхи зургаануудта, эхин шатын мэргэжэлэй ба дунда шатын мэргэжэлэй нууралсалай эмхи зургаануудта

хүмүүжүүлгын болон хургалгын гарша номлолго республикын бюджетэй тоосоогоор бэлүүлэгдэдэг (федеральна гүрэнэй хуралсалэй эмхи зургаануудта хуралгаана бэшэндэ).

5. Эрэмдэг хүүгэдье гэртээ ба Буряад Республикын хургуулин урдахи ба юрэнхы хуралсалэй эмхи зургаануудта, эхин шатын мэргэжэлэй ба дунда шатын мэргэжэлэй хуралсалэй эмхи зургаануудта хүмүүжүүлгын болон хургалгын гарша номлолгын гурим Буряад Республикын Правительство тодорхойлдог.

Статья 7. Эрэмдэг зоной хуралсал ба шэнэ мэргэжэл олголого

1. Эрэмдэг зондо юрэнхы гол, юрэнхы хуралсалэй дунда (дүүрэн), эхин шатын мэргэжэлэй, дунда шатын мэргэжэлэй ба дээдэ шатын мэргэжэлэй хуралсал олгологье эрэмдэг хүнине элүүржүүлгын хувиин программын ёһоор лаб хангагдадаг.

2. Эрэмдэг зоной юрэнхы хуралсал федеральна хуулин ба Буряад Республикын хуулин ёһоор юрэнхы хуралсалэй эмхи зургаануудта, хэрэгтэйдэнь тусхай техникескэ хэрэгсэлнүүдээр тоноглодоһон, мүн баһа тусхай хуралсалэй эмхи зургаануудта түлбэриһөө сүлөөлэгдэдэг.

3. Эрэмдэг зоной мэргэжэлэй хуралсал федеральна хуулин ба Буряад Республикын хуулин ёһоор хуралсалэй элдэб түхэлэй болон шатын эмхи зургаануудта бэлүүлэгдэдэг.

4. Тусхай хуралсалэй эмхи зургаануудта хуралсал эрэмдэг зоние тусхай номуудаар ба литератураар, мүн шэхэ хату зондо заалгын туһа хангамжаар хангалга Буряад Республикын Правительствоын хараалһан гуримаар республикын бюджетэй тоосоогоор бэлүүлэгдэдэг (федеральна гүрэнэй хуралсалэй эмхи зургаануудта хуралгаана бэшэндэ).

Статья 8. Эрэмдэг зоние ажалаар хангалга
Эрэмдэг зоние ажалаар хангалга Буряад Республикын 2006 оной мартын 7-ной 1564-III дугаарай «Буряад Республикада эрэмдэг зондо ажалай хуури хубаан олгохо тухай» Хуулин ёһоор бэлүүлэгдэдэг.

Статья 9. Эрэмдэг зоной социальна хангамжа

Эрэмдэг зоной социальна хангамжа Буряад Республикын хуулинуудаар ба гуримшуулгын хуулита бусад шийдхэбэринүүдээр тогтоогдоһон гуримаар ба үндэһөөр бэлүүлэгдэдэг.

Статья 10. Эрэмдэг зондо мэдээсэл хаадгүй олгологье хангалга

1. Эрэмдэг хүндэ хэрэгтэй мэдээсэл абалгын эрхэ лаб хангагдадаг.

2. Эрэмдэг зондо үе үе гарадаг, эрдэмэй, хуралсалэй-онол аргын, тайлбарин-мэдээсэлэй ба уран зоһолой, тэрэ тоодо магнитнэ кассетэдэ болон Брайлин үзгөөр хэблэгдэһэн литература Буряад Республикын эрхэ мэдэлдэ байһан хуралсалэй тусхай эмхи зургаануудта ба номой санда худалдан абалга федеральна хуулин ёһоор республикын бюджетэй тоосоогоор бэлүүлэгдэдэг.

3. Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаанууд, нютагай өөһдын хүтэлбэрин зургаанууд эрэмдэг зоной социальна хамгаалгын болон элүүржүүлгын асуудалнуудые харуулалгада олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ федеральна хуулин ёһоор туһаламжа үзүүлдэг.

Статья 11. Инженернэ, транспортын ба социальна хангамжын объектүүдтэ эрэмдэг зоной хаадгүй хүрэлгые хангалга

1. Федеральна хуулин ёһоор хотонуудые, хуури бусад газарнуудые түсэблэлгэ ба барилга, гэр байрын ба амаралгын бэһэлүүрнүүдые бүрилдүүлгэ, шэнэ байра барилгада ба байшангуудые болон тэдэнэй комплекснүүдые хэһьбэн заһабарилгада проектын шийдхэбэринүүдые бэлдэлгэ, мүн ниитын ашагалгын транспортын хэрэгсэлнүүдые, хэлхэ холбооной болон оньһото мэдээсэлэй хэрэгсэлнүүдые бэлдэлгэ ба үйлдэбэрилгэ тус объектүүдтэ эрэмдэг зоной хаадгүй хүрэхэ ба ашаглаха арга боломжогүй бүтээгдэхэггүй.

Түсэблэлгэдэ техникескэ даабаринууд, социальна хангамжын объектүүдые барихын ба хэһьбэн шэнэлхын тула проектын данса баримта хизаарламал аргатай бүлэг зондо хүртэхэ арга боломжын талаар Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай зоной социальна хангамжын халбарида түлөөлэлгэтэ зургаануудтай

ба эрэмдэг зоной ниитын нэгэдэлнүүдтэй зүбшэн хэлсэгдэдэг.

2. Хүсэндөө байһан объектүүдые эрэмдэг зоной эрилтэдэ дүүрэн тааруулха аргагүй ушарнуудта, тус объектүүдэй эзэд эрэмдэг зоной ниитын нэгэдэлнүүдтэй зүбшэн хэлсэһэнэй ёһоор эрэмдэг зоной доодо захын эрилтэнүүдые хангаха хэмжээнүүдые бэлүүлэхэ ёһотой.

3. Техникын ба унаад ябадаг бусад хэрэгсэлнүүдтэ гаражай гү, али байдаг газар барилгада хууринууд эрэмдэг зондо ээлжээгүйгөөр ба ажаһуудаг газарһаань холо бэшэ хото барилгын хэмжээнүүдые хараада абалгатайгаар үгтэдэг.

4. Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ эмхидхэлэй-хуулита түхэл янзаһаа дулдыдангүй зоной харгын хангамжа бэлүүлгэдэ эмхинүүд транспортын хэрэгсэлнүүдые, вокзал, аэропорт болон бусад объектүүдые эрэмдэг зоной хаадгүй хэрэглэхэ тусхай түхээрэлгэнүүдээр тоноглохо.

5. Федеральна хуулин ёһоор социальна, транспортын ба инженернэ хангалгын хүсэндөө байгаа объектүүдтэ эрэмдэг зоной хаадгүй хүрэхэ тусхай түхээрэлгэ ба тоноглол хангалга шэнэ барилгада, мүн тийхэдэ тэдэнэй хэһьбэн шэнэлэлгэдэ ба ехэ заһабарилгада бэлүүлэгдэдэг.

6. Автотранспортын хэрэгсэлнүүдэй, тэрэ тоодо худалдаа наймаанай, туһа хангамжын, эмшэлэлгын, спортын ба соёлой-зугаа үзэгдэлэй эмхи зургаануудай байрлалгада (байлгада) эрэмдэг зоной тусхай автотранспортын хэрэгсэлнүүдэй зогсохо хуури арбан процентһээ бага бэшэ (гэбэһые нэгэнһээ бага бэшэ) эгээл таарамжатай газар үгтэдэг, тэндэнь транспортын бусад хэрэгсэлнүүд зогсохо ёһогүй.

Эрэмдэг зон, мүн автотранспорт ябуулха аргагүй эрэмдэг зоние зөөдэг нюурууд тусхай автотранспортын хэрэгсэлнүүдэй зогсохо газар түлөөһэгүй эзэлдэг.

Статья 12. Тусхай түхээрэлгэнүүдээр ба тоноглолгоор хангагдаха социальна, транспортын ба инженернэ хангалгын объектүүд

Эрэмдэг зоной хаадгүй хүрэхэ тусхай түхээрэлгэнүүдээр ба тоноглолоор хангагдаха социальна, транспортын ба инженернэ байгуулгын объектүүд гэбэл:

- 1) гэр байрын, ниитын ба үйлдэбэрин байшангууд, буудалнууд;
- 2) албан захиргаанай байшангууд ба байранууд;
- 3) соёлой байшангууд ба эмхи зургаануудай байранууд (театр, кинотеатр, концертын, үзэсхэлэнгүүдэй заалнууд, номой сан, музейнүүд, шүтэлгын байшангууд);
- 4) хуралсалэй, социальна хангамжын, элүүрье хамгаалгын, аптекин, бэсын тамирай-элүүржүүлгын, спортын объектүүд ба спортын-техникескэ байшан барилганууд;
- 5) амаралгын-санаторна эмхи зургаанууд;
- 6) санаторно-ариг сэбэрэй байшангууд;
- 7) коммунальна-ажабайдалай шэнжэтэй (үһэ заһалгын, ниитын угаалай, ажабайдалай туһа хангамжын эмхи зургаанууд), ниитын хоол барилгын, худалдаа наймаанай объектүүд, мүнгэн хангай-банкын эмхи зургаанууд;
- 8) хэлхэ холбооной ба оньһото мэдээсэлэй хэрэгсэлнүүдые (хэлхэ холбооной почтын таһагууд, хэлсэ хөөрөлдөөнэй газарнууд, интернет-түбүүд) ашаглалгада зориулагдан байшан барилганууд;
- 9) амаралгын газарнууд, ойн сэсэрлиг, уһанай эрьэ ба тэдэнэй дэбисхэр дээрэ байһан элүүржүүлгын удха шанартай объектүүд болон барилганууд;
- 10) зоние хангахын тула баригдан авиацин, түмэр харгын, автомобиллин, гол гаталагын транспортын барилганууд ба зам харилсаанууд (аэропортнууд, түмэр харгын вокзалнууд, автовокзалнууд ба автомобиллин, түмэр харгын ба уһанай транспортын бусад объектүүд);
- 11) хотын ба хото шадарай бүхы түхэлэй транспортын станцинууд болон байрлалганууд, эрэмдэг зоной тусхай транспортын газар;
- 12) үйлдэбэрин объектүүд, бага олзын хэрэг эрхилэлгын объектүүд;
- 13) тротуар ба ябаган харгын, газар доогуур гаралгын харгы, дээрэ заагдан байшан барилгануудта хашаад байһан дэбисхэр болон талмайнууд.

Статья 13. Социальна, транспортын ба инженернэ байгуулгын объектүүдые тусхай түхээрэлгэ ба тоноглолоор хангалга

Федеральна хуулин ёһоор эрэмдэг зоной ажамидарайлай ажал ябуулгын таарамжатай оршон хангахын тула тус Хуулин 12-дохи статьяда заагдан социальна, транспортын ба инженернэ байгуулгын объектүүд тусхай түхээрэлгэ болон тоноглолоор хангагдаха ёһотой.

Статья 14. Эрэмдэг зоной ниитын нэгэдэлнүүдые гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын хэмжээнүүд
Эрэмдэг зоной республикын ниитын нэгэдэлнүүдэй гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын хэмжээнүүд Буряад Республикын 2007 оной июлин 2-ой 2307-III дугаарай «Эрэмдэг зоной республикын ниитын нэгэдэлнүүдые гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай» Хууляар тодорхойлогдодог.

Статья 15. Эрэмдэг зоной социальна дэмжэлгын халбарида хуулин эрилтэнүүдые дүүргэлгын хангалга

Эрэмдэг зоной социальна дэмжэлгын талаар хүсэндөө байгаа хуулин эрилтэнүүдые сахилгын хангалта федеральна ба республикын хуулинуудай ёһоор бэлүүлэгдэдэг.

Статья 16. Тус Хуулин хүсэндөө оролого
Тус Хуули 2011 оной январин 1-һээ хүсэндөө орохо.
Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН
Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 10
№ 1734-IV

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГҮРЭНЭЙ ЭМХИ ЗУРГААНУДАЙ ХУУЛИ ЁНОЙ ДҮРИМЭЙ НЭЛГЭГДЭХЭДЭ ШЭЛЖЭН ОРОЛГЫН ҮЕ ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-ой баталан абаа

Статья 1

1. «Гүрэнэй (муниципальна) эмхи зургаануудай хуулита дүрим нарижуулан ушараар Росцин Федерациин хуулита зарим шийдхэбэринүүдтэ хубилалтануудые оруулха тухай» 2010 оной майн 8-най 83-ФЗ дугаарай Федеральна хуулин 33-дахи статьягай 13-дахи хубяар тогтоогдоһон шэлжэн оролгын хугасаада (саашаада – шэлжэн оролгын хугасаа) бюджетдэ мүнгэн зөөри абадаг Буряад Республикын бюджетэй эмхи зургаануудай ажал ябуулгын мүнгэн хангай хангалга бюджетэй түсэбэй үндэһөөр бэлүүлэгдэдэг.

2. Шэлжэн оролгын хугасаада Буряад Республикын Правительство республикын бюджетэй мүнгэнэй гол захирагшадтай – Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай гүрэнэй зургаануудай зууршалгаар 2012 оной июлин 1-һээ оройтуулангүй гүйсэдхэхэ засагай тус зургаанай эрхэ мэдэл байһан бюджетэй эмхи зургаанда мүнгэн туһаламжа Росцин Федерациин Бюджетэй кодексн 78.1 статьягай 1-дэхи зүйлэй ёһоор республикын бюджетдэ олгохо тухай шийдхэбэринүүдые абадаг.

3. Росцин Федерациин Бюджетэй кодексн 78.1-дэхи статьягай ёһоор бюджетнэ эмхи зургаанда мүнгэн туһаламжа олгохо тухай шийдхэбэри абахадаа, Буряад Республикын Правительство мүнгэн хангай хангалгада шэлжэн оролгын гурим ба болзор мүнгэн туһаламжа олгологын аргаар тогтоодог.

Статья 2

Түлөөһэтэй туһа хангамжаһаа ба олзо оршо оруулдаг ондоо ажал ябуулгаһаа Буряад Республикын хангай эмхи зургаануудай абаһан оршо республикын бюджетдэ 2012 оной январин 1-һээ оруулха гээд тогтоохо.

Статья 3

1. 2011 оной январин 1-һээ 2012 оной июлин 1 болотор шэлжэн оролгын хугасаада бодото ба хуулита нюуруудһаа, тэрэ тоодо ханди оролгоһоо, оршо оруулдаг ондоо ажал ябуулгаһаа бусаалтагүй мүнгэн зөөри абадаг Буряад Республикын бюджетэй эмхи зургаануудай олзо оршо Федеральна казначействын нютаг дэбисхэрэй зургаанда нээгдэдэг бюджетэй тус эмхи зургаануудай тоосооной дансада дамжуулагдадаг.

Бюджетэй мүнгэн зөөри абадаг бюджетэй эмхи зургаанууд тус олзо оршо бюджетэй мүнгэ зөөрин гол захирагшын документын (генеральна зүбшэлэлгын) үндэһөөр дамжуулдаг, тэндэнь тус мүнгэн зөөри байгуулгын ба ашагалгын шэ үндэһэн заагдадаг ба тэдэние тогтоодог

Статья 4

1-дэхи статьяда «хүдөө ажахын үүргэтэй газарнуудһаа» гэхэн үгэнүүдэй хойно « мүн баһа олон квартирна гэрнүүдтэй газарай участогуудта хабаатай» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

2) 2-дохи статьяда:

а) имэ удхатай 2.1 хуби нэмэхэ:

«2.1. Олон квартирна гэрнүүдтэй газарай участогуудта хабаатай кадастрай ажалай дээдэ хизаарай сэн 1 дүрб.м. 6 түхэригэй хэмжээндэ тогтоогдодог»;

б) 3-дахи хубида «1-дэхи хубяар» гэхэн үгэнүүдые «1 ба 2.1 хубинуудаар» гэхэн үгэнүүдээр нэлгэхэ.

Статья 5

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо арба хоноод хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН
Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 11
№ 1740-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ЗОНИЕ УУШХАНАЙ ХАНЫДАН ҺАА ХАМГААЛХА ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИН 9

Росцин Федерациин гуримшуулгын хуулита шийдхэбэринүүд, тус эмхи зургаанай уставай (бүридхэн байгуулгын документын) дүримүүд, мүн баһа зөөри тэдхэлгын гарша хүсэлдүүлхэ зорилгоор мүнгэ абалгы хараалһан эрхэтэнэй-хуули ёһоной хэлсээнүүд. Бюджетэй мүнгэ зөөри абадаг Буряад Республикын бюджетэй эмхи зургаан тус статьягай дүримүүдые хараада абан, Буряад Республикын Финансын министрствын тогтооһон гуримаар, олзо оршо оруулдаг ажал ябуулгын оршон мүнгэн түсэбтэй зохилдуулан заагдан мүнгэнэй дансын үйлэ хэрэг бэлүүлдэг.

2011 оной январин 1-һээ 2012 оной июлин 1 болотор түлөөһэтэй туһа хангамжаһаа, Буряад Республикын гүрэнэй мэдэлдэ байһан ба тус эмхи зургаануудай шууд хүтэлэлгэдэ дамжуулагдан зөөри хүлээлэгдэдэ үгэлгэһөө ороһон мүнгэн зөөри абадаг Буряад Республикын бюджетэй эмхи зургаануудай абаһан олзо оршо республикын бюджетэй оршын бүридэлдэ оруулагдадаг.

2. Буряад Республикын хангай эмхи зургаануудай түлөөһэтэй туһа хангамжаһаа, бусаалтагүй оршоһоо, оршын ондоо ажал ябуулгаһаа оршо, хэрбээ түлөөһэтэй туһа хангамжа олгологдо, оршын ондоо ажал ябуулга бэлүүлгэдэ эрхэ Буряад Республикын хангай эмхи зургаанай уставаар (бүридхэн байгуулгын документээр) хараалагдан ушарта 2011 оной январин 1-һээ 2012 оной июлин 1 болотор хугасаада республикын бюджетэй оршын бүридэлдэ оруулагдадаг.

Статья 6

Тус Хуули 2011 оной январин 1-һээ хүсэндөө орохо ба «Гүрэнэй (муниципальна) эмхи зургаануудай хуулита дүрим нарижуулан ушараар Росцин Федерациин хуулита зарим шийдхэбэринүүдтэ хубилалтануудые оруулха тухай» 2010 оной майн 8-най 83-ФЗ дугаарай Федеральна хууляар тогтоогдоһон шэлжэн оролгын үеын дүүрэтэр хүсэндөө байха.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН
Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 12
№ 1737-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ДЭБИСХЭР ДЭЭРЭ ОРШОДОГ ГАЗАРАЙ УЧАСТОГУУДА ХАБААТАЙ КАДАСТРАЙ АЖАЛАЙ ДЭЭДЭ ЗАХЫН СЭН ТОГТООЛГО ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-той баталан абаа

Статья 1

Буряад Республикын 2009 оной октябриин 7-ной 1039-IV дугаарай «Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ оршодог газарай участогуудта хабаатай кадастрай ажалай дээдэ захын сэн тогтоолго тухай» Хуулида (Буряад Республикын Хуулита шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 9-10 (126-127); «Бурятия» газетэ, 2009 оной октябриин 13) удаадахи хубилалтануудые руулха:

1) 1-дэхи статьяда «хүдөө ажахын үүргэтэй газарнуудһаа» гэхэн үгэнүүдэй хойно « мүн баһа олон квартирна гэрнүүдтэй газарай участогуудта хабаатай» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

2) 2-дохи статьяда:

а) имэ удхатай 2.1 хуби нэмэхэ:

«2.1. Олон квартирна гэрнүүдтэй газарай участогуудта хабаатай кадастрай ажалай дээдэ хизаарай сэн 1 дүрб.м. 6 түхэригэй хэмжээндэ тогтоогдодог»;

б) 3-дахи хубида «1-дэхи хубяар» гэхэн үгэнүүдые «1 ба 2.1 хубинуудаар» гэхэн үгэнүүдээр нэлгэхэ.

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо арба хоноод хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН
Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 11
№ 1740-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ЗОНИЕ УУШХАНАЙ ХАНЫДАН ҺАА ХАМГААЛХА ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИН 9

**БА 16-ДАХИ СТАТЬЯНУУДА
ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА
ТУХАЙ**

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

Буряад Республикын 1996 оной ноябриин 27-ной 422-I дугаарай «Буряад Республикын зоние уушханай ханяаданнаа хамгаалха тухай» Хуулида (Буряад Республикын Арадай Хуралай Хуулига дансанууд, 1996, № 17 (28); Буряад Республикын Хуулига шиндхэбэринүүдэй суглуулбари, 2001, № 4-5 (23-24); 2003, № 9 (54); 2004, № 12 (69); 2009, № 9-10 (126-127); 2010, № 1-3 (130-132); «Бурятия» газетэ, 1996 оной декабриин 19; 2001 оной мартын 20; 2003 оной октябриин 4; 2004 оной декабриин 30; 2009 оной октябриин 10, 2010 оной мартын 13) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

- 1) 9-дэхи статьягай 4 ба 5 зүйлнүүд хүсээе буураа гэжэ тоолохо;
- 2) 16-дахы статьягай 1-дэхи зүйлдэ:
 - а) «а», «б», «в» хуби зүйлнүүд хүсээе буураа гэжэ тоолохо;
 - б) нимэ удхатай дохол мүнүүдые нэмэхэ: «Уушханай ханяаданнаа эмшэлхэ ажалда хабаадахан медицинн ажалшадай ажалай сагай ба жэл бүрийн түлбэритэй нэмэлтэ амаралтын үргэлжэл федеральна хуулиин ёһоор тодорхойлогдодог.

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо арба хоноод хүсэндөө орохо.

**Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 12
№ 1743-IV

**«ЭРДЭМ ҺУРАЛСАЛ ТУХАЙ»
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА
ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА
ТУХАЙ**

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

«Эрдэм хуралсал тухай» 1993 оной июнийн 2-ой 338-XII дугаарай Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Верховно Сөведэй Хуулига дансанууд, 1993, № 8; Буряад Республикын Арадай Хуралай Хуулига дансанууд, 1996, № 16 (27); Буряад Республикын Хуулига шиндхэбэринүүдэй суглуулбари, 2001, № 4-5 (23-24); 2003, № 9 (54); 2004, № 12 (69); 2006, № 4-5 (85-86), № 6-7 (87-88); 2007, № 3 (96), № 4-5 (97-98), № 6-7 (99-100), № 8-9 (101-102); 2008, № 4-5 (109-110), хуби 1, № 6-7 (111-112); 2009, № 9-10 (126-127), № 11-12 (128-129); «Бурятия» газетэ, 1996, октябриин 30; 2001, мартын 20; 2003, октябриин 4; 2004, декабриин 8, декабриин 29; 2006, майн 11, июлиин 11; 2007, мартын 10, майн 19, июлиин 7, сентябриин 12, октябриин 10, декабриин 29; 2008, майн 13, майн 31, июлиин 8; 2009, майн 13, октябриин 14, ноябриин 18) удаадахи хубилалтануудые оруулха гэбэл:

- 1) 36-дахы статьягай 1 -дэхи зүйлдэ:
 - а) 3 хуби зүйлдэ «ба эрдэм хуралсалай эмхи зургаануудые номололгын» гэһэн үгэнүүдые «гүрэнэй сангай эрдэм хуралсалай эмхи зургаануудай эрдэм хуралсалай ажал ябуулгын мүнгэнэй талаар хангалгын болон гүрэнэй бюджетэй ба бээ даанги эрдэм хуралсалай эмхи зургаануудай гүрэнэй даабари дүүргэлгын» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;
 - б) 10 хуби зүйл иигэжэ найруулха:
 - «10) Буряад Республикада эрдэм хуралсалай ажал ябуулгын мүнгэнэй талаар хангалгын хэм тогтоолго;»;
 - 2) 43-дэхи статьягай 1 зүйл иигэжэ найруулха:
 - «1. Буряад Республикын мэдэлдэ байһан гүрэнэй эрдэм хуралсалай эмхи зургаануудые байгуулгын, эмхидхэлын хубилгалгын ба татан болжуулгын гурим Буряад Республикын Правительство тогтоодог.»;
 - 3) 45-дахы статьяда:
 - а) нэрыень иигэжэ найруулха:

«Статья 45. Эрдэм хуралсалай ажал ябуулгын мүнгэнэй хангалга»;

б) 1-дэхи зүйлдэ: нэгэдэхи шэнэ мурэй нэгэдэхи мэдүүлэл иигэжэ найруулха: «Буряад Республикын мэдэлдэ байһан гүрэнэй сангай эрдэм хуралсалай эмхи зургаануудай эрдэм хуралсалай ажал ябуулгын болон гүрэнэй бюджетэй ба бээ даанги эрдэм хуралсалай эмхи зургаануудай гүрэнэй даабари дүүргэлгын ба муниципальна эмхи зургаануудай мүнгэнэй талаар хангалга эрдэм хуралсалай ажал ябуулгын мүнгэнэй хангалгын республикын хэмүүдэй үндэһэн дээрэ бээлүүлэгдэдэг.»;

хоёрдохи шэнэ муртэ «мүнгэ номололгын» гэжэ үгэнүүдые «мүнгэнэй талаар хангалгын» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ; гурбадахи шэнэ муртэ: нэгэдэхи мэдүүлэлдэ «бага хэмжээнэй хургуулинуудта мүнгэ номололго» гэһэн үгэнүүдые «бага хэмжээнэй хургуулинуудые мүнгэнэй талаар хангалга» гэжэ хэлгэхэ; хоёрдохи мэдүүлэлдэ «хубида мүнгэ номололго» гэһэн үгэнүүдые «хубида мүнгэнэй талаар хангалга» гэжэ хэлгэхэ; в) 4 зүйлэй хоёрдохи шэнэ муртэ «тэрэнэй номололгын» гэжэ үгэнүүдые «тэрэнэй ажал ябуулгын мүнгэнэй талаар хангалгын» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;

4) 46-дахы статьягай 5 зүйлдэ: а) «Гүрэнэй» гэжэ үгы «Хэрбээ мүнгэ зөөри үгэлгын ондоо гурим тогтоогдоогүй хаань, гүрэнэй ба муниципальна» гээд хэлгэхэ; б) «эмхи зургаанай» гэжэ үгын хүүлдэ «(сангай эмхи зургаанай түхэлөөр байгуулагдаһан эрдэм хуралсалай эмхи зургаанууднаа бэшэ) гэжэ нэмэхэ; в) «бюджетэй ба бюджетһээ гадуур» гэһэн үгэнүүдые хаһаха;

5) 48-дахы статьягай 3 зүйлдэ «Фехилдуулан» гэжэ үгын урда «Россиин Федерациин хуули ёһонуудтай ба» гэһэн үгэнүүдые нэмэхэ; 6) 50-дахы статьяда нимэ удхатай 4-дэхи зүйл нэмэхэ: «Эрдэм хуралсалай эмхи зургаанай багшын ажалтан табан жэлэй нэгэ удааһаа үсөөн бэшэ мэргэжэлэй талаар шэнэ бэлдхэл гү, али мэргэжэл дээшэлүүлгэ федеральна хуулиин ёһоор гараха эрхэтэй.».

Статья 2

Тус Хуули 2011 оной январин 1-һээ хүсэндөө орохо.

**Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 10
№ 1746-IV

**«ЭРДЭМ УХААН БА ЭРДЭМ-
ТЕХНИКЫН ПОЛИТИКА ТУХАЙ»
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА
ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА
ТУХАЙ**

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

«Эрдэм ухаан ба эрдэм-техникын политика тухай» 1996 оной ноябриин 27-ной 418-I дугаарай Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Арадай Хуралай Хуулига дансанууд, 1996, № 17 (28); Буряад Республикын Хуулига шиндхэбэринүүдэй суглуулбари, 2002, № 12 (44); 2005, № 6-7 (75-76); 2006, № 3 (84), № 4-5 (85-86); 2007, № 4-5 (97-98); 2008, № 3 (108); «Бурятия» газетэ, 1996, декабриин 18; 2002, ноябриин 28; 2005, июлиин 6; 2006, мартын 7, майн 11; 2007, майн 16; 2008, мартын 15) удаадахи хубилалтануудые оруулха гэбэл:

- 1) 2-дохи статьягай дүрбэдэхи шэнэ муртэ «мүнгэ номололгын» гэһэн үгэнүүдые «мүнгэн сангай хангалга» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;
- 2) 4-дэхи статьягай 2 зүйлэй дүрбэдэхи шэнэ муртэ «мүнгэ номололгын» гэһэн үгэнүүдые «мүнгэн сангай хангалга» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;
- 3) V бүлгэй нэрэ иигэжэ найруулха: «Бүлэг V. Эрдэмэй ба эрдэм-техникын ажал ябуулга хангалга»;
- 4) 26-дахы статьяда:
 - а) статьягай нэрэдэ «мүнгэ номололгын» гэһэн үгэнүүдые «мүнгэн сангай хангалга» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;
 - б) «мүнгэ номололгын» гэһэн үгэнүүдые «мүнгэн сангай хангалга» гэһэн үгэнүүдээр

хэлгэхэ; 5) 28-дахы статьягай 2-дохи зүйлэй хоёрдохи шэнэ муртэ «мүнгэ номололгын» гэһэн үгэнүүдые «мүнгэн сангай хангалга» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ.

Статья 2

Тус Хуули 2011 оной январин 1-һээ хүсэндөө орохо.

**Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 10
№ 1749-IV

**«БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДА ЗОНОЙ
СОЦИАЛЬНА ХАНГАЛГА ТУХАЙ»
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА
ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА
ТУХАЙ**

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

Буряад Республикын 2008 оной октябриин 13-най 468-IV дугаарай «Буряад Республикада зонной социальна хангалга тухай» Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шиндхэбэринүүдэй суглуулбари, 2008, № 8-10 (113-115); 2009, № 6-8 (123-125); «Бурятия» газетэ, 2008, октябриин 14; 2009, июлиин 11; 2010, июлиин 14) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

- 1) 2-дохи статьягай 2-дохи хубида нимэ удхатай 3-дахы зүйл нэмэхэ: «3) социальна хангалгын гүрэнэй хангай эмхи зургаануудай.»;
- 2) 3-дахы статьягай 4-дэхи хубида «социальна хангалгын гүрэнэй бюджетэй эмхи зургаануудай, бээ дааһан эмхи зургаануудта гүрэнэй даабариин» гэһэн үгэнүүдые «социальна хангалгын гүрэнэй эмхи зургаануудай» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;
- 3) 4-дэхи статьягай 6-дахы хубида «, тэрэ тоодо бээ дааһан» гэһэн үгэнүүдые хаһаха;
- 4) 16-дахы статьягай 3-дахы хубида «бюджетэй» гэжэ үгэ ба «тэрэ тоодо бээ дааһан» гэһэн үгэнүүдые хаһаха;
- 5) 20-дохи статьягай 1-дэхи хубиин табандахи дохол мур иигэжэ найруулха: «Социальна ажаллагшадай эрхэнүүдые бээлүүлгэдэ гаршанууд республикын бюджетэй тоосоогоор номологдодог.».

Статья 2

Тус Хуули 2011 оной январин 1-һээ хүсэндөө орохо.

**Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябриин 11
№ 1752-IV

**ҺУНГАГШАДТАЙ, ҺАНАЛ
ХУРЯАЛГАДА ХАБААДАГШАДТАЙ
УУЛЗАХЫН ТУЛА ТА ҺАЛГАНУУДЫЕ
ОЛГОЛГЫН АДЛИ ЭРИЛТЭ
НҮХЭСЭЛНҮҮДЫЕ ХАНГАЛГЫН
НЭМЭЛТЭ ЛАБ НАЙДУУЛГАНУУДАЙ
ТОГТООГДО ҺОН УШАРААР
ҺУНГАЛТЫН ХУУЛИЙН
АСУУДАЛНУУДААР БУРЯАД
РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИТА
ЗАРИМ ШИИДХЭБЭРИНҮҮДТЭ
ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА
ТУХАЙ**

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

Буряад Республикын 2003 оной сентябриин 17-ной 417-III дугаарай «Буряад Республикада муниципальна байгууламжануудай толгойлогшын хунгалта тухай» Хуулиин 40-дэхи статьяда (Буряад Республикын Хуулига шиндхэбэринүүдэй суглуулбари, 2003, № 9 (54); 2004, № 12 (69); 2005, № 3 (72), № 12 (81); 2006, № 6-7 (87-88), № 8-9 (89-90); 2007, № 3 (96), № 6-7 (99-100); 2008, № 4-5 (109-110), хуби 1, № 6-7 (111-112); 2009, № 1-2 (118-119), № 3-5 (120-122), № 9-10 (126-127), № 11-12 (128-129); 2010, № 1-3 (130-132); «Бурятия» газетэ, 2003, сентябриин 18; 2004, декабриин 28; 2005, мартын 26; 2006, январин 4, июлиин 11, сентябриин 26; 2007, мартын 15, июлиин 3, июлиин 7; 2008, майн 13, майн 31, июлиин 1, июлиин 2; 2009, мартын 17, майн 13, октябриин 13, октябриин 17, декабриин 16; 2010, мартын 13, майн 15, октябриин 9, октябриин 16) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

- 1) 4-дэхи зүйлдэ нимэ удхатай мэдүүлэл

нэмэхэ: «Бүридхэлдэ абтаһан кандидатта таһалгын үгтэһэн ушарта таһалгын зөөри баригша, эзэн таһалгын үгтэһэн үдэрэй удаадахи үдэрһөө оройтуулангүй бэшэгээр түхэлөөр муниципальна байгууламжын хунгуулиин комиссида таһалгын үгтэһэн тухай, ямар эрхэ нүхэсэлдэ тэрэнэй үгтэһэн тухай, мүн идхалгын үсын болзорто бүридхэлдэ абтаһан ондоо кандидатуудта тус таһалгын хэзээ үгтэхэ тухай дуулгаха уялгатай.»;

2) нимэ удхатай 4.1 зүйл нэмэхэ: «4.1. Бүридхэлдэ абтаһан кандидатта таһалгын үгтэһэн тухай мэдүүлгэ абтаһан комисси мэдүүлгэ абтаһан үдэрһөө хойшо хоёр хоногой болзорто тэндэ байһан мэдээсэл мэдээсэлэй-телехолбооной нийтэ ашаглалгын Интернет харилсаанда тарааха гү, али бүридхэлдэ абтаһан бусад кандидатуудта ондоо аргаар дуулгаха уялгатай.».

Статья 2

Буряад Республикын 2003 оной сентябриин 17-ной 419-III дугаарай «Буряад Республикада муниципальна байгууламжын түлөөлэлгэтэ зургаанай депутатуудай хунгалта тухай» Хуулиин 35-дахы статьяда (Буряад Республикын Хуулига шиндхэбэринүүдэй суглуулбари, 2003, № 9 (54); 2004, № 12 (69); 2005, № 3 (72), № 12 (81); 2006, № 6-7 (87-88), № 8-9 (89-90); 2007, № 3 (96), № 6-7 (99-100); 2008, № 4-5 (109-110), хуби 1, № 8-10 (113-115), № 11 (116); 2009, № 1-2 (118-119), № 3-5 (120-122), № 9-10 (126-127), № 11-12 (128-129); «Бурятия» газетэ, 2003, сентябриин 18; 2004, декабриин 28; 2005, мартын 31, июнийн 29; 2006, январин 4, июлиин 11, сентябриин 26; 2007, мартын 15, июлиин 7; 2008, майн 13, майн 31, октябриин 2, ноябриин 6; 2009, мартын 17, майн 13, октябриин 13, октябриин 17, декабриин 16; 2010, майн 15, октябриин 9, октябриин 16) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

1) 4-дэхи зүйлдэ нимэ удхатай мэдүүлэл нэмэхэ: «Бүридхэлдэ абтаһан кандидатта, хунгуулиин нэгэдэлдэ таһалгын үгтэһэн ушарта таһалгын зөөри баригша, эзэн таһалгын үгтэһэн үдэрэй удаадахи үдэрһөө оройтуулангүй бэшэмэл түхэлөөр окружной комиссида таһалгын үгтэһэн тухай, ямар эрхэ нүхэсэлдэ тэрэнэй үгтэһэн тухай, мүн идхалгын үсын болзорто бүридхэлдэ абтаһан ондоо кандидатуудта, хунгуулиин нэгэдэлнүүдтэ тус таһалгын хэзээ үгтэхэ тухай дуулгаха уялгатай.»;

2) нимэ удхатай 4.1 зүйл нэмэхэ: «4.1. Бүридхэлдэ абтаһан кандидатта, хунгуулиин нэгэдэлдэ таһалгын үгтэһэн тухай мэдүүлгэ абтаһан комисси мэдүүлгэ абтаһан үдэрһөө хойшо хоёр хоногой болзорто тэндэ байһан мэдээсэл мэдээсэлэй-телехолбооной нийтэ ашаглалгын Интернет харилсаанда тарааха гү, али бүридхэлдэ абтаһан бусад кандидатуудта, хунгуулиин нэгэдэлнүүдтэ ондоо аргаар дуулгаха уялгатай.».

Статья 3

Буряад Республикын 2003 оной ноябриин 28-най 492-III дугаарай «Буряад Республикада нютагай хангал хурялгал тухай» Хуулиин 35-дахы статьяда (Буряад Республикын Хуулига шиндхэбэринүүдэй суглуулбари, 2003, № 11 (56); 2005, № 12 (81); 2006, № 10-11 (91-92); 2007, № 3 (96); 2009, № 3-5 (120-122), № 9-10 (126-127), № 11-12 (128-129); «Бурятия», газетэ, 2003, декабриин 4; 2006, январин 4, ноябриин 24; 2007, мартын 15; 2009, майн 13, октябриин 17, декабриин 16; 2010, октябриин 16) нимэ удхатай 3.1 ба 3.2 зүйлнүүдые нэмэхэ:

«3.1. Тус статьягай 3-дахы зүйлдэ заагдаһан таһалга, мүн тэрэшэлэн нютагай хангал хурялгал зарлаха тухай шийдхэбэрин албан ёһоор толилогдоһон үдэртэ Россиин Федерациин, Россиин Федерациин можонуудай ба (али) муниципальна байгууламжануудай уставай хүрэнгэ зөөридэ 30 процентһээ дээшэ хубитай эмхиин мэдэлдэ байһан таһалга нютагай хангал хурялгал үнгэргэхэ талаар үүсхэлтэ нэгэ бүлэгтэ (нютагай хангал хурялгада хабаадагшадай үүсхэлтэ бүлэгтэ) үгтэһэн байбал, зөөри баригша, эзэн нютагай хангал хурялгал үнгэргэхэ талаар үүсхэлтэ ондоо бүлэгтэ (нютагай хангал хурялгада хабаадагшадай үүсхэлтэ бүлэгтэ) идхалгын үсын болзорой ондоо сагта тэрэл эрхэ нүхэсэлнүүдтэ таһалга үгэлгэдэ арсаха эрхгүй. Нютагай хангал хурялгал үнгэргэхэ талаар үүсхэлтэ бүлэгтэ (нютагай хангал хурялгада хабаадагшадай ондоо бүлэгтэ) таһалгын үгтэһэн ушарта

таһалгын зөөри баригша, эзэн таһалгын үгтэһэн үдэрэй удаадахи үдэрһөө орой-туулангүй бэшэмэл түхэлээр хууляар тодорхойлогдоһон комиссида таһалгын үгтэһэн тухай, ямар эрхэ түхэлдэ тэрэнэй үгтэһэн тухай, мүн идхалгын үеын болзорто нютагай ханал хурялгада хабаадагшадтай ондоо бүлэгүүдтэ (нютагай ханал хурялга үнгэргэхэ талаар үүсхэлтэ бүлэгүүдтэ) тус таһалгын хэзээ үгтэхэ тухай дуулгаха уялгатай.

3.2. Нютагай ханал хурялга үнгэргэхэ талаар үүсхэлтэ бүлэгтэ (нютагай ханал хурялгада хабаадагшадтай ондоо бүлэгтэ) таһалгын үгтэһэн тухай мэдүүлгэ абahan комисси мэдүүлгэ абahan үдэрһөө хойшо хоёр хоногой болзорто тэндэ байһан мэдээсэл мэдээсэлэй-телехолбооной ниитэ ашаглалгын Интернет харилсаанда тарааха гү, али нютагай ханал хурялгада хабаадагшадтай ондоо бүлэгүүдтэ (нютагай ханал хурялга үнгэргэхэ талаар үүсхэлтэ бүлэгүүдтэ) ондоо аргаар дуулгаха уялгатай.»

Статья 4
Буряад Республикын 2004 оной январийн 6-най 603-III дугаарай «Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай хунгалта тухай» Хуулийн 40-дэхи статьяда (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2003, № 12 (57); 2006, № 4-5 (85-86), № 8-9 (89-90); 2007, № 3 (96), № 4-5 (97-98), № 6-7 (99-100), № 8-9 (101-102); 2009, № 3-5 (120-122), № 9-10 (126-127), № 11-12 (128-129); «Бурятия» газетэ, 2004, январийн 7; 2006, майн 16, сентябрийн 26; 2007, марта 15, майн 17, июлийн 7, августын 21; 2009, майн 13, октябрийн 13, октябрийн 17, декабрийн 16; 2010, октябрийн 9, октябрийн 16) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

1) 4-дэхи зүйлдэ имэ удхатай мэдүүлэл нэмэхэ: «Бүридхэлдэ абahan кандидатта, хунгуулийн нэгэдэлдэ таһалгын үгтэһэн ушарта таһалгын зөөри баригша, эзэн таһалгын үгтэһэн үдэрэй удаадахи үдэрһөө оройтуулангүй бэшэмэл түхэлээр Буряад Республикын Пунгуулийн комиссида таһалгын үгтэһэн тухай, ямар эрилтэ түхэлдэ тэрэнэй үгтэһэн тухай, мүн идхалгын үеын болзорто бүридхэлдэ абahan ондоо кандидатуудта, хунгуулийн нэгэдэлнүүдтэ тус таһалгын хэзээ үгтэхэ тухай дуулгаха уялгатай.»

2) имэ удхатай 4.1 зүйл нэмэхэ: «4.1. Бүридхэлдэ абahan кандидатта, хунгуулийн нэгэдэлдэ таһалгын үгтэһэн тухай мэдүүлгэ абahan комисси мэдүүлгэ абahan үдэрһөө хойшо хоёр хоногой болзорто тэндэ байһан мэдээсэл мэдээсэлэй-телехолбооной ниитэ ашаглалгын Интернет харилсаанда тарааха гү, али бүридхэлдэ абahan бусад кандидатуудта, хунгуулийн нэгэдэлнүүдтэ ондоо аргаар дуулгаха уялгатай.»

Статья 5
Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо арба хоноод хүсэндөө орохо.
Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябрийн 10
№ 1755-IV

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИГА ЗАРИМ ШИИДХЭБЭРИНҮҮДТЭ ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябрийн 2-то баталан абаа

Статья 1
2005 оной июлийн 6-най № 1227-III «Буряад Республикын гүрэнэй засагай гүйсэдхэхэ зургаануудай байгууламжа тухай» Буряад Республикын Хуулийн 1 статьяда (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2005, № 6 - 7 (75 - 76); 2008, № 4 - 5 (109 - 110); «Бурятия» сонин, 2005, июлийн 8; 2008, майн 6) хубилалтануудые оруулха, арбан гурбадахи абзац ингэжэ найруулха:

«Гүрэнэй туһа хангамжа – гүрэнэй туһа хангамжа үзүүлдэг зургаануудай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые Россиин Федерациин хуулига шийдхэбэринүүдтэ ба Буряад Республикын хуулига шийдхэбэринүүдтэ тогтоогдоһон хэмжээндэ захил оруулагдай эрилтэнүүдээр бэелүүлэгдэдэг Буряад Республикын гүрэнэй засагай гүйсэдхэхэ зургаануудай үүргэ бэелүүлхэ

ажал ябуулга.»

Статья 2
2009 оной мартын 16-най № 701-IV «Буряад Республикада эдилгэ абалгатэй тэмсэхэ тухай» Буряад Республикын Хуулийн 13 статьягай 2-дохи хуби (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэрин суглуулбари, 2009, № 1 - 2 (118 - 119), № 9 - 10 (126 - 127); «Бурятия» сонин, 2009, мартын 17, октябрийн 10) хүсөө буураа гэжэ тоолохо.

Статья 3
Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө арбан үдэр болоод хүсэндөө орохо.
Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябрийн 10
№ 1758-IV

«ГҮРЭНЭЙ УРИДШАЛАН БАГСААЛГА БА БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИКЫН ХҮГЖЭЛТЫН ПРОГРАММАНУУД ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИГА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябрийн 2-то баталан абаа

Статья 1
1996 оной апрелин 2-ой № 284-I «Гүрэнэй уридшалан багсаалга ба Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программанууд тухай» Буряад Республикын Хуулига (Буряад Республикын Арадай Хуралай хуулига дансанууд, 1996, № 12 (23); Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2006, № 3 (84); 2007, № 10 - 11 (103 - 104); 2009, № 9 - 10 (126 - 127); «Бурятия» сонин, 1996, апрелин 25; 2006, мартын 8; 2007, ноябрийн 10; 2009, октябрийн 10) имэ хубилалтануудые оруулха:

1) 1 статьяда:
а) 4-дэхи зүйлдэ «Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программа» үгэнүүдые «холын хараагай ба дунда хараагай болзорто Буряад Республикын социально-экономикин программануудаар.» үгэнүүдээр хэлгэхэ;

б) имэ удхатай 5-дахи зүйл нэмэхэ: «5. Хүрэнгэ номололгын хаяг харуулан республикын программа – эхэ мүнгэ гүрэнэй оруулгада, тэрэ тоодо республикын тусхай зорилгото программануудые (программын хуби) бэелүүлгэдэ хараалагдаһан, мүн баһа тогтоогдоһон гуримда абahan Буряад Республикын Правительствын шийдхэбэринүүдэй үндэһэн дээрэ тэдэ программануудта оруулагдаагүй социально-экономикин шухала зарим асуудалнуудые шийдхэбэридэ (программын бэшэ хуби) республикын бюджетэй гаршын хэмжээ тодорхойлдог ээлжэтэ мүнгэн сангай жэлдэ ба түсбэлгэдэһэн үедэ республикын бюджетэй гол хуби.»

2) 2 статьягай 6-дахи зүйлдэ «Россиин Федерацин экономикаын хүгжэлтын ба худалдаа наймаанай министрствын» үгэнүүдые «гүйсэдхэхэ засагай федеральна зургаанай эрхэ түлөөлэлгэтэй» үгэнүүдээр хэлгэхэ;

3) 3 статья ингэжэ найруулха:
«Статья 3. Гүрэнэй уридшалан багсаалга ба холын хаарада Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программа

1. Холын хараагай болзорто социально-экономикин хүгжэлтын уридшалан багсаалга арбан жэлэй хугасаада табан жэлэй нэгэ дахин бэлдэгдэдэг.

2. Холын хараагай болзорто социально-экономикин хүгжэлтын уридшалан багсаалгын үндэһэн дээрэ Буряад Республикын Правительство холын хараагай болзорто Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программануудые бэлдэлгэ эмхидхэдэг.

3. Холын хараагай болзорто Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программада байдаг гэбэл: Буряад Республикын шийдхэгдээгүй асуудалуудай ба экономикаын үрдилдөөнэй ашаг талын шэнжэлэлгэ;

Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын холын хараагай болзорто болохо янзанууд; холын хараагай болзорто Буряад

Республикын социально-экономикин хүгжэлтын гол зорилго;

Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын гол шэглэлнүүд.

4. Холын хараагай болзорто Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программа бэлдэлгын гурим Буряад Республикын Правительство тодорхойлдог.

5. Буряад Республикын Президент холын ба дунда хараагай болзорто Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программа тула Буряад Республикын Арадай Хуралда үзүүлдэг.

6. Республикын социально-экономикин политикын ба холын хараагай болзорто Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программын залгамжалал хангаха зорилгоор социально-экономикин хүгжэлтын уридшалһан багсаамжалал ба дунда хараагай болзорто Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программа хэрэглэгдэдэг.»

4) 4 статьяда:
а) 9-дэхи зүйл хүсөө буураа гэжэ тоолохо;
б) 10-дахи зүйл иигэжэ найруулха:

«10. Гүрэнэй эхэ мүнгэ оруулгын гарша номололго республикын тусхай зорилгото программануудта ба хүрэнгэ номололгын хаяг харуулан республикын программануудта тэдэнэй хараалагдаһан түхэлдэ бэлдүүлэгдэдэг.»

в) 11-дэхи зүйлдэ «Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программын» үгэнүүдэй урда «дунда хараагай болзорто» үгэнүүдые нэмэхэ;

г) 12-дохи зүйлдэ ««Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программын» үгэнүүдэй урда «дунда хараагай болзорто» үгэнүүдые нэмэхэ;

д) 12-дохи зүйлэй 5-дахи хуби зүйлдэ «Буряад Республикын социально-экономикин хүгжэлтын программануудые бэелүүлгын программанууд» үгэнүүдэй урда тээ ««дунда хараагай болзорто» үгэнүүдые нэмэхэ;

е) 13-дахи зүйлдэ «Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программанууд» гэнэн үгэнүүдэй хойно «дунда ээргын болзортой хараада» гэнэн үгэнүүдые нэмэхэ.

Статья 2
Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.
Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябрийн 11
№ 1761-IV

«РЕСПУБЛИКЫН 2010 ОНОЙ БЮДЖЕТ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИГА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябрийн 2-то баталан абаа

Статья 1
2009 оной декабрийн 11-нэй № 1229-IV «Республикын 2010 оной бюджет тухай» Буряад Республикын Хуулига (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 11-12 (128 - 129); 2010, № 1 - 3 (130 - 132); «Бурятия» сонин, 2009, декабрийн 16; декабрийн 24; 2010, февральн 6, мартын 6, мартын 13, июлийн 14, октябрийн 9) имэ хубилалтануудые (1-20 зүйлнүүд энэ ном соо ород хэлэн дээрэ үгтэнэ) оруулха.

Статья 2
1. Республикын бюджетэй гарша номололго тус Хуулийн хүсэндөө ороһон үдэрһөө хойшо 15 хоногһоо оройтуулангүй республикын тусхай зорилгото удаадахи программануудай тус Хууляар хараалагдаһан мүнгэнэй хубида бэелүүлэгдэдэг гээд тогтоохо:

1) Буряад Республикын Правительствын 2009 оной декабрийн 11 № 461 тогтоолоор баталагдаһан «Хүдөө ажахы хүгжөөлгэ ба хүдөө ажахын бүтээл, түүхэй эд ба хоол хүнэһэнэй дэлгүүр гуримшуулга»;

2) Буряад Республикын Правительствын 2009 оной мартын 2-рой № 64 тогтоолоор баталагдаһан «2009 – 2012 онуудта Буряад Республикын мяханай үүлтэрэй мал ажал хүгжөөлгэ», «2009 – 2012 онуудта Буряад Республикада хүнэй үүлтэрэй мал ажал ба хү үйлдбэрлэгэ дээшэлүүлгэ»;

3) Буряад Республикын Правительствын

2009 оной апрелин 14-нэй № 129 Тогтоолоор баталагдаһан «2009-2012 онуудта Буряад Республикада хартаабха ба огородой ногоо үйлдбэрлэгэ».

2. Республикын тусхай зорилгото программануудай тус статьягай 1-дэхи хубида заагдаһан тус Хуулига хараалагдаһан мүнгэнэй талаар хүдөө ажахын товар үйлдбэрлэгшэдэй тэдхэмжэ үзүүлгэ тус Хуулийн хүсэндөө ороһон үдэрһөө 15 үдэрһөө хойшо бэшэ абahan Буряад Республикын Правительствын хуулига шийдхэбэрээр тогтоогдодог.

Статья 3
Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.
Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябрийн 12
№ 1765-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГҮРЭНЭЙ ЗАСАГАЙ АЛБАНАЙ ТУШААЛНУУДАЙ РЕЕСТР ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИН ХАБСАРГАЛТАДА ХУБИЛАЛТА ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной ноябрийн 2-то баталан абаа

Статья 1
Буряад Республикын 2006 оной сентябрийн 22-ой 1838-III дугаарай «Буряад Республикын гүрэнэй засагай албанай тушаалнуудай реестр тухай» Хуулийн хабсаргалтада (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2006, № 8-9 (89-90); 2007, № 4-5 (97-98), 10-11 (103-104); 2008, № 6-7 (111-112); 2009, № 3-5 (120-122), 2010, № 1-3 (130-132); «Бурятия» газетэ, 2006, сентябрийн 26; 2007, майн 15, ноябрийн 10; 2008, июлийн 8; 2009, майн 13; 2010, мартын 13) хубилалта оруулахада, «Буряад Республикын Президентын ба Правительствын Захиргаанда, Россиин Федерацин Президентын дэргэдэ Буряад Республикын Бүрин эрхэтэ түлөөлэлгэдэ тушаалнуудай нэрэ тоолбори» гэнэн 1-дэхи бүлэгэй 1-дэхи хуби бүлэгэй тушаалнуудай дээдэ бүлэг удаадахи мүнрүүдэй хойно:

«Россиин Федерацин Президентын дэргэдэ Буряад Республикын Бүрин эрхэтэ түлөөлэлгын Толгойлогшын орлогшо 01-1-1-002.2» имэ мүнрүүдые нэмэхэ: «Буряад Республикада үхибүүнэй эрхэ түлөөлэлгшэ 01-1-1-002.3»

Статья 2
Тус Хуули 2010 оной декабрийн 1-нэй хүсэндөө орохо.
Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной ноябрийн 10
№ 1768-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН СУДЬЯНАРАЙ МЭРГЭЖЭЛТЭ КОЛЛЕГИДЭ НИИТТЭ ТҮЛӨӨЛЭГШЭДЫЕ ТОМИЛХО БА ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮДЫЕНЬ БОЛЗОР НОО УРИД БОЛЮУЛХА ГУРИМ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИГА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабрийн 2-то баталан абаа

Статья 1
Буряад Республикын 2002 оной майн 27-ной 1046-II дугаарай «Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэлгшэдые томилхо ба эрхэ түлөөлэлгэнүүдые болзорһоо урид болуулха гурим тухай» Хуулига (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2002, № 6 (38); 2003, № 9 (54); «Бурятия» газетэ, 2002 оной майн 28; 2003 оной октябрийн 4) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

1) 1-дэхи статьяда:
а) 2-дохи ба 3-дахи зүйлнүүдые иигэжэ найруулха:

«2. Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегин хүсэндөө байгаа бүридэлэй эрхэ түлөөлэлгэнүүдэй болзорой дүүрэтэр гурбан хараһаа оройтуулангүй Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ томилхын тула

кандидадуудыг дэбжүүлгын ажал ниитын түлөөлэгшэдэй эхилхэ тухай Буряад Республикын Арадай Хурал «Бурятия» газетэд томилогын гурим, хэрэгтэй документнүүдыг тушаан абалгын болзор болон газар заалгатай сонсхол тунхагладаг.

Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдээр томилогодоо кандидатууд (саашадаа – кандидат) тухай дурадхалнуудыг Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай тогтоогдоһон тоогой зургаанай нэгэ хубиһаа бага бэшэ тоотой Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай бүлэг, Буряад Республикын юрэнхы эрхэ хуулийн сүүдүүдэй ветерануудай Совет, мүн Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ «Ниитын нэгдэлнүүд тухай» Федеральна хуулийн ёһоор гүрэнэй бүридхэлдэ абтаһан хуули ёһоной шэнжэтэй ниитын эмхинүүд гү, али гол зорилгонь хүнэй болон эрхэтэнэй эрхэ сүлөө хамгаалха ниитын эмхинүүд, Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ажал ябуулдаг ба эрхэ хуулийн талаар дээдэ хургуулийн программануудыг бэсүүлдэг хуралсалай зургаануудай эрдэмэй-багшанарай ажаллагшад (саашадаа – дэбжүүлэгшэд) Буряад Республикын Арадай Хуралда сонсхолой гараһан үдэрһөө хойшо 30 хоногой болзрто оруулдаг.

Дэбжүүлэгшэ Буряад Республикын Арадай Хуралда зууршалга үгэдэг, тэндэнь нимэ документнүүд хабсаргагдадаг: дэбжүүлэгшын, тэрэнэй түлөөлэгшэ зургаанай протокол (протоколһоо буулгабари), бусад шийдхэбэри, үгы гэбэл, дэбжүүлэгшын үнэмшэлэгдэһэн буулгабаринууд;

Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ томилогодоо ба саашанхи ажалда хабаадаха зүбшөөл тухай кандидатай бэшмэл мэдүүлгэ, тэндэнь фамили, нэрэ, обог, түрэнһэн нара, үдэр, хуралсал, гол ажалай гү, али албанай газар, эзэлдэг тушаал (гол ажалай гү, али албанай газарай үгы байһан ушарта – эрхилдэг мэргэжэлэйн янза), ажаһуудаг газарай ба бүридхэлдэ абтаһан хаяг, харилсаха телефон, кандидатай тодорхой баримта буйлуулгада тэрэнэй зүбшөөл, мүн мэдүүлгэ бэшлгын нара, үдэр ба кандидатай гар табилга;

кандидадыг үнэмшэлһэн документын буулгабари; кандидатай юридическэ дээдэ эрдэм тухай дипломой буулгабари; кандидатай ажалай намтар баталһан ажалай дэбтэрэй, бусад документын буулгабари;

Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегийн гэшүүнэй уялгануудыг гүйсэдхэлгэдэ һаад болохо үбшэнэй кандидата үгы байһан тухай документнүүд (086/у гү, али 086-1/у түхэлэй); кандидата сүүлдүүлгын үгы байһан тухай справка.

Ниитын эмхин хүсэндөө байгаа саг үргэлжын хүтэлхы зургаанаар гэршэлэгдэһэн өөрын гол документнүүдэй буулгабаринуудыг ниитын эмхинүүд олгодог.

Дэбжүүлэгшэ бүхэн нэгэнһээ олон бэшэ кандидатыг дурадхадаг.

3. Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдэ табигдадаг эрилтэнүүдтэ кандидат бүхэнэй зохилго шалгалгыг ба документнүүдыг тушаан абалгыг Буряад Республикын Арадай Хуралай харюусалгата хороон (саашадаа – Хороон) Буряад Республикын Арадай Хуралаар тогтоогдоһон гуримаар бэсүүлдэг.

Хэрбээ документнүүдыг шалгалгын үедэ тус статьягай 2-дохи зүйлөөр хараалагдаһан нэгэ гү, али хэдэн документнүүдэй үгы байбал, Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ табигдаһан документнүүдэй тоолборин талаар тус Хууляар тогтоогдоһон эрилтэнүүдэй дүүргэгдэхын тула дэбжүүлэгшэдэ документнүүдыг бусааха тухай Хорооной түрүүлэгшын (түрүүлэгшын орлогшын) дурадхалаар шийдхэбэри абадаг.

Кандидадууд тухай дурадхалнуудыг хаража үзэлгэдэ Хорооной зүблөөндэ кандидатууд, мүн дэбжүүлэгшэд, үгы гэбэл, дэбжүүлэгшэдэй түлөөлэгшэд уригдадаг.

Дурадхал хаража үзэлгын дүнгүүдээр кандидат бүхэнөөр судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдтэ Россиин Федерациин хууляар табигдаһан эрилтэнүүдтэ кандидатай зохихо гү,

али зохихогүй тухай шийдхэбэри Хороон абадаг. Судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдтэ Россиин Федерациин хууляар табигдаһан эрилтэнүүдтэ кандидатай зохихо гү, али зохихогүй тухай шийдхэбэри баримталагдаһан байха ёһотой.

Дэбжүүлэгшэдтэ (дэбжүүлэгшэдэй түлөөлэгшэд) ба кандидатуудта Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдыг томилхо тухай асуудалай хаража үзэгдэхэ Буряад Республикын Арадай Хуралай зүблөөнэй саг болон газар тухай уридшалан мэдүүлэгдэдэг.

Хэрбээ кандидатуудаар дурадхалнуудыг оруулгын дүүрэтэр тогтоогдоһон болзрто эзэлэгдэхэ тушаалнуудһаа үсөөн кандидатуудыг дэбжүүлэгшэд дурадхалһан байбал, Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ дурадхалһан кандидат бүхэнөөр документнүүдэй дүүрэн байһание шалгалгын, мүн Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдтэ тус Хууляар тогтоогдоһон эрилтэнүүдтэ кандидатай зохилго шалгалгын дүнгүүдээр эзэлэгдэнгүй үлэһэн тушаалнуудта кандидатыг дэбжүүлгын болзор һунааха тухай шийдхэбэри абадаг, харин дэбжүүлэгдэһэн кандидатуудаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ эзэлэгдэхэ тушаалнуудта томилогдо эмхидхэдэг.

Эзэлэгдэнгүй тушаалнуудта кандидатуудыг дэбжүүлгын болзор һунааха тухай Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын шийдхэбэрин абтаһан үдэрһөө хойшо 15 хоногһоо оройтуулангүй Буряад Республикын Арадай Хурал кандидатыг (кандидадуудыг) дэбжүүлгын болзор һунааха тухай «Бурятия» газетэдэ томилогын гурим, хэрэгтэй документнүүдыг абалгын саг ба газар заалгатай сонсхол тунхагладаг. Кандидадыг (кандидадуудыг) дэбжүүлгэ, тэдэниие дэбжүүлгын болзорой һунаагдаха тус статьягаар тогтоогдоһон гуримтай зохилдуулан, кандидатыг (кандидадуудыг) дэбжүүлгын болзорой һунаагдаха тухай сонсхолой тунхаглагдаһан үдэрһөө хойшо 15 хоногой туршада бэсүүлдэг.

Хэрбээ кандидатуудаар дурадхалнуудыг оруулгын дүүрэтэр тогтоогдоһон болзрто эзэлэгдэхэ тушаалнуудһаа үлүү кандидатуудыг дэбжүүлэгшэд дурадхалһан байбал, ба судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдтэ Россиин Федерациин хууляар табигдаһан эрилтэнүүдтэ кандидатуудай зохилһон тухай Хорооной шийдхэбэри абаһан байбал, Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ эзэлэгдэхэ тушаалнуудай зохихо тоодо томилогдо эмхидхэдэг. Тиихэдэ дуу үгэлгын гурим Буряад Республикын Доторой дүримөөр тодорхойлогдодог.;

б) 5-дахы зүйлдэ нимэ удхатай хоёрдохи дохол мур нэмэхэ:

«Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдыг томилхо тухай Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоол «Бурятия» газетэдэ томилогодоо ёһотой.»;

в) нимэ удхатай 6-дахы зүйл нэмэхэ:

«б. Хэрбээ Буряад Республикын Арадай Хуралай һунгаһанай дүнгүүдээр Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшын (түлөөлэгшэдэй) кандидатура (кандидадууд) томилогдоогүй байбал, Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ кандидатуудыг дэбжүүлгын тулада тус статьягаар тогтоогдоһон гуримаар Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдыг дэбжүүлгын нэмэлтэ үйлэ хэрэг эмхидхэдэг.»;

2) 3-дахы статьяда:

а) 2-дохи зүйл иигэжэ найруулха:

«2. Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшын эрхэ түлөөлэгшэдыг болзорһоо урид болжуулаха тухай асуудал тэрэнэй өөрын мэдүүлгээр, мүн Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегийн зууршалгаар Буряад Республикын Арадай Хурал хаража үзэдэг.»;

б) 3-дахы зүйлдэ «, тэрэнэй «Бурятия» газетэдэ томилогодоо ёһотой» гэхэн үгэнүүдыг нэмэхэ;

3) нимэ удхатай 3.1 статья нэмэхэ:

«Статья 3.1. Түрүүн томилогдоһон түлөөлэгшэдэй эрхэ түлөөлэгшэдыг

болзорһоо урид болжуулагдаһан ушара Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдыг томилогын гурим

1. Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдэй эрхэ түлөөлэгшэдыг болзорһоо урид болжуулагдаһан ушара, гэбэшэ тэрэнэй эрхэ түлөөлэгшэдыг дүүрэтэр гурбан һараһаа орой бэшэ Буряад Республикын Арадай Хурал Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдэй томилогдо эмхидхэдэг.

2. Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдэй эрхэ түлөөлэгшэдыг болзорһоо урид болжуулагдаха тухай шийдхэбэрин абтаһан үдэрһөө хойшо 15 хоногһоо оройтуулангүй Буряад Республикын Арадай Хурал Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдыг томилогдоо кандидатуудаар дурадхалнуудыг оруула болзор болон гурим тухай сонсхл «Бурятия» газетэдэ тунхагладаг.

3. Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдэй эрхэ түлөөлэгшэдыг болзорһоо урид болжуулагдаһан ушара гарагшадай орондо Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын түлөөлэгшэдыг томилогдо тус Хуулин 1-дэхи статьягаар тогтоогдоһон гуримар бэсүүлдэгдэг. Тиихэдэ кандидатууд тухай дурадхалнуудыг сонсхолой томилогдоһон үдэрһөө хойшо 15 хоногой болзоро дэбжүүлэгшэд Буряад Республикын Арадай Хуралда оруулдаг.».

Статья 2

1. Тус Хуули албан ёһоор томилогдоһон үдэрһөө хойшо арбан хоногой үнгэрхэ хүсэндөө орохо.

2. Тус Хуулийн хүсэндөө ороо үдэрһөө урид Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ томилогдоһон ниитын түлөөлэгшэ тс Хуулийн хүсэндөө ороһон үдэрһөө хойшо эрхэ түлөөлэгшэдыг тс Хууляар тогтоогдоһон гуримаар Буряад Республикын судьянарай мэргэжэлтэ коллегидэ ниитын шэнэ түлөөлэгшын томилогдотор бэсүүлһэн зандаа байха.

Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10
№ 1791-IV

«ГҮРЭНЭЙ БА МУНИЦИПАЛЬНА МЭДЭЛДЭ БАЙҺАН ГАЗАРАЙ УЧАСТОГУУДЫГ ТҮЛӨӨЛӨГШЭГҮӨР ҮМСЭДЭ ҮГЭХЭ ТУХАЙ»

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИЙН 1-ДЭХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТА ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-но
баталан абаа

Статья 1

Буряад Республикын 2002 оной октябриин 16-най 115-III дугаарай «Гүрэнэй ба муниципальна мэдэлдэ байһан газарай участогуудыг түлөөлөгшэдыг үмсэдэ үгэхэ тухай» Хуулийн 1-дэхи статьягай 2-дохи хубида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2002, №11 (43); 2006, № 3 (84), № 10-11 (91-92); 2007, № 8-9 (101-102); 2008, № 4-5 (109-110), № 8-10 (113-115); 2009, № 3-5 (120-122); 2010, № 1-3 (130-132), № 4-5 (133-134); «Бурятия» газетэ, 2002 оной октябриин 19; 2006 оной мартын 7, ноябриин 29; 2007 оной сентябриин 12; 2008 оной майн 13, майн 31, октябриин 14; 2009 оной майн 13; 2010 оной мартын 13, майн 15) хубилалта оруулхандаа, нимэ удхатай «в» хуби зүйл нэмэхэ:

«в) Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ хуулийн ёһоор ажаһуудаг Россиин Федерациин эрхэтэдтэ, тэдэнэй гэр бүлын дунда ээргын оршо (ори ганса ажаһуудаг эрхэтэнэй дунда ээргын оршо) мэдүүлгэ бариһан үдэр Буряад Республикада хүн аминай тоосоондо тогтоогдоһон ажамирдалай доодо захын хэмжээнһээ дүрбэ дахин доосоо:

социальна хүлһэллгын хэлсээнүүдээр гэр байрануудыг хүлһэлгшэд бэшэ байгшадта, үгы гэбэл гэр байрануудай эзэд бэшэ байгшадта;

социальна хүлһэллгын хэлсээгээр гэр байрын нэгэ хүлһэлгшэдэ, үгы гэбэл,

гэр байра эзэлгшэдэ нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаанай тогтооһон гэр байрын талмайн бүридхэлэй хэмжээнһээ бага гэр байрын юрэнхы талмайгаар хангагдаһан социальна хүлһэллгын хэлсээнүүдээр гэр байрануудыг хүлһэлгшэдтэ, үгы гэбэл, гэр байрануудай эзэдтэ;

гэр байрануудта тогтоогдоһон эрилтэнүүдтэ харюусадаггүй байрада ажаһуушадта;

хэдэн бүлэнүүдтэй суг нэгэ квартира эзлэн ажаһуудаг, хэрбээ тэдэнэй бүридлэдэ хүндэ түхэлэй ужаһан үбшэнтэй, мүн тэрэнтэй нэгэ квартирада суг ажаһууһан аргагүй ба социальна хүлһэллгын хэлсээгээр ондоо байрагүй гү, али зөөрийн эрхэгүй байһан, социальна хүлһэллгын хэлсээнүүдээр гэр байрануудыг хүлһэлгшэдтэ, үгы гэбэл, гэр байрануудай эзэдтэ. Тус үбшэнтэй нэрэ тоолбори Россиин Федерациин Правительствын түлөөлһэн гүйсэдхэхы засагай федеральна зургаан тогтоодог.

Түлөөлөгшэдыг газарай участок абахын тула тус зүйлдэ заагдаһан эрхэтэдэй шатада оруулагдажа болохо үйлэ хэрэгүүдыг хэдэн эрхэтэдтэ газарай участогууд түлөөлөгшэдыг үмсэдэ үгтэдэггүй, тус үйлэ хэрэгүүдыг хэдэн болзорһоо дулдыдангүй.».

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор томилогдоһон үдэрһөө хойшо арба хоноод хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10
№ 1793-IV

ОЙ МОДОНОЙ ТАЛААР РОССИИН ФЕДЕРАЦИЙН ДАМЖУУЛХАН ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛӨГШЭНҮҮДЫГ БЭЛҮҮЛГЫН НЭМЭЛТЭ МҮНГЭН САНГААР ХАНГАЛГАДА ШЭГЛҮҮЛЭГДЭ ХЭН РЕСПУБЛИКЫН БЮДЖЕДЭЙ МҮНГЭ ХЭРЭГЛЭЛГЫН ГУРИМ ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-но
баталан абаа

Буряад Республикын тус Хуули 1999 оной октябриин 6-най № 184-ФЗ «Россиин Федерациин нютаг можонуудай гүрэнэй засагай хуули гаргалгын (түлөөлөгшэ) ба гүйсэдхэхы зургаануудыг эмхидхэлгын юрэнхы ёһо заршамууд тухай» Федеральна хуулийн 26.3 статьягай 7-дохи зүйлэй ёһоор абтаа ба ой модоной талаар Россиин Федерациин даалгаһан эрхэ түлөөлөгшэдыг бэсүүлдэг нэмэлтэ мүнгөөр хангалгада шэглүүлэгдэһэн республикын бюджетэй мүнгэ хэрэглэлгын гурим тогтоодог.

Статья 1. Юрэнхы дүримүүд

1. Ой модоной талаар Россиин Федерациин даалгаһан эрхэ түлөөлөгшэдыг бэсүүлдэгдэ Россиин Федерациин нютаг можонуудай бюджетүүдтэ тус мүнгэн тэдхэмжэ тоололгын заабарида Россиин Федерациин Правительствын хэрэглэдэг тогтоомол хэмэй үлүү гараһан ушарта республикын бюджетэй мүнгэн Буряад Республикын дэбисхэртэ ой модоной жасын газарнуудта байһан ой модоной талаар Россиин Федерациин даамжуулан эрхэ түлөөлөгшэдыг бэсүүлдэгдэ нэмэлтэ болгон үгтэжэ болодог.

2. Ой модоной талаар Россиин Федерациин даамжуулан эрхэ түлөөлөгшэдыг бэсүүлдэгдэ нэмэлтэ мүнгэ хангалгада шэглүүлэгдэһэн республикын бюджетэй мүнгэнэй хэмжээн тус Хуулийн 2 статьяда заагдаһан нэмэлтэ мүнгэ хангалгын шэглэлнүүдээр Буряад Республикын Правительствын баталһан гарша тоололгын арга заабарин ёһоор ээлжээтэ мүнгэн сангай жэлдэ республикын бюджет тухай Буряад Республикын хуулида тогтоогдодог.

Статья 2. Ой модоной талаар Россиин Федерациин даамжуулан эрхэ түлөөлөгшэдыг бэсүүлдэгдэ нэмэлтэ мүнгэ хангахы шэглэлнүүд

Ой модоной талаар Россиин Федерациин даамжуулан эрхэ түлөөлөгшэдыг бэсүүлдэгдэ нэмэлтэ мүнгэ хангалга нимэ шэглэлнүүдээр бэсүүлдэгдэдэг:

1) эрхэтэнэй ба хуулига нюурнуудай модо бэлдхэлгэдэ модо бэшэлгэ ба тоололго;

2) Буряад Республикын Ой модоной түсэбтэ ба ой модоной ажахын доторой дүримдэ хубилалтануудые оруулга;

3) ой модо хамгаалха, аршалха ба хэргээх хэрэгтэ ойн харгы гаргалга ба ашаглалга, тэрэ тоодо тэдэниие бии болголгын проект-зохёолгын саарна баримта бэлдэлгэ;

4) ой модо авиациин харууналга үнгэргэлгэ, түймэрэй-химийн станцинуудые, түймэрхөө ой модо хамгаалгын агаарай базануудые харууналга.

Статья 3. Ой модоной талаар Россиин Федерациин дамжуулхан эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэлүүлгэдэ нэмэлтэ мүнгэ хангалгада шэглүүлэгдэдэг республикын бюджетдэй мүнгэ хэрэглэлгын гурим

1. Ой модоной талаар Россиин Федерациин дамжуулхан эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэлүүлгэдэ Россиин Федерациин Правительствын эльгээһэн мүнгэн тэдхэмжын дуталдахада, ой модоной талаар эрхэ түлөөлэлгэтэй Буряад Республикын гүрэнэй засагай гүйсэдхэхы зургаан ой модоной талаар Россиин Федерациин дамжуулхан эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэлүүлгэдэ нэмэлтэ мүнгэнэй хангалгада республикын бюджетдээ хэрэгтэй мүнгэ номололгодо хандадаг.

2. Ой модоной талаар Россиин Федерациин дамжуулхан эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэлүүлгэдэ нэмэлтэ мүнгэнэй хангалгада номололгодон республикын бюджетдэй мүнгэ хэрэглэлгэ тус Хуулийн 2 статьяда хараалагдаһан шэглэлнүүдэй ёһоор 2005 оной июлийн 21-нэй № 94-ФЗ «Гүрэнэй ба муниципальна хэрэглэмжэдэ товар абалга, ажал хэлгэдэ захил хэлгэ тухай» Федеральна хуулийн ёһоор бэлүүлгэдэг.

3. Ой модоной талаар эрхэ түлөөлэлгэтэй Буряад Республикын гүрэнэй засагай гүйсэдхэхы зургаан дамжуулагдаһан эрхэ түлөөлэлгэнүүдые ба республикын бюджет болодог мүнгэн сангай арга боломжо бэлүүлгэтэй холбоотой Буряад Республикын бюджетдэй гарша бэлүүлгэ тусхай зорилгын хойноһоо харюусалга даадаг.

Статья 4. Республикын бюджетдэй мүнгэ тусхай зорилгоор хэрэглэлгын хойноһоо хиналта

Ой модоной талаар Россиин Федерациин дамжуулхан эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэлүүлгэдэ нэмэлтэ мүнгэ хангалгада шэглүүлэгдэдэг республикын бюджетдэй мүнгэ тусхай зорилгоор хэрэглэлгын хойноһоо хиналта федеральна хуулийн ба Буряад Республикын хуулийн ёһоор бэлүүлгэдэг.

Статья 5. Тус Хуулийн хүсэндөө оролго
Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрхөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 17
№ 1795-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГҮРЭНЭЙ ЗӨӨРИН ЗҮЙЛНҮҮДЫЕ ГҮРЭНЭЙ ГҮ, АЛИ МУНИЦИПАЛЬНА ОНДОО ЗӨӨРИН МЭДЭЛДЭ ДАМЖУУЛХА БА ГҮРЭНЭЙ ГҮ, АЛИ МУНИЦИПАЛЬНА ОНДОО ЗӨӨРИН ЗҮЙЛНҮҮДЫЕ БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГҮРЭНЭЙ ЗӨӨРИДЭ ГҮ, АЛИ БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДАХИ МУНИЦИПАЛЬНА БАЙГУУЛАМЖАНУУДАЙ ЗӨӨРИДЭ ТУШААН АБАХА ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИЙН 9-ДЭХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТА ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

Буряад Республикын 2004 оной февральин 24-нэй 637-III дугаарай «Буряад Республикын гүрэнэй зөөрин зүйлнүүдые гүрэнэй гү, али муниципальна ондоо зөөрин мэдэлдэ дамжуулха ба гүрэнэй гү, али муниципальна ондоо зөөрин зүйлнүүдые Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ гү, али Буряад Республикадахи муниципальна байгууламжануудай зөөридэ тушаан абаха тухай» Хуулийн 9-дэхи статьягай 1-дэхи хубин хоёрдохи дохол мур (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2004,

№ 1-2 (58-59); 2007, № 4-5 (97-98); 2008, № 12 (117); «Бурятия» газетэ, 2004 оной февральин 26; 2007 оной июнийн 5; 2008 оной декабриин 25) иигэжэ найруулха:

«Буряад Республикын гүрэнэй мэдэлэй, үлэгдэмэл (кадастрай) үнэ сэн таба миллионһоо дээшэ байһан хүдэлхэгүй зөөрин объектнүүдые гүрэнэй бусад гү, али муниципальна мэдэлдэ дамжуулха тухай шийдхэбэри, мүн баһа үлэгдэмэл (кадастрай) сэнгын таба миллионһоо дээшэ байһан хүдэлхэгүй зөөрин объектнүүдые Буряад Республикын гүрэнэй мэдэлдэ тушаан абаха шийдхэбэри Буряад Республикын Правительство Буряад Республикын Арадай Хуралай зүбшөөлөөр абадаг.»

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрхөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10
№ 1797-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ДЭБИСХЭР ДЭЭРЭ ХҮРЭНГЭ ОРУУЛГЫН АЖАЛ ЯБУУЛГЫЕ ГҮРЭНЭЙ ДЭМЖЭЛГЭ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА БА БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИГА ЗАРИМ ШИЙДХЭБЭРИНҮҮДТЭ ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

«Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ хүрэнгэ оруулгын ажал ябуулгые гүрэнэй дэмжэлгэ тухай» 2009 оной майн 8-най 868-IV дугаарай Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 3 - 5 (120 - 122), № 9 - 10 (126 - 127); 2010, № 1 - 3 (130 - 132), № 4 - 5 (133-134); «Бурятия» газетэ, 2009, майн 13, октябриин 13; 2010, февральин 10, майн 12) удаадахи хубилалтануудые оруулха гэбэл:

1) 1-дэхи статьяда нимэ удхатай 12, 13 болон 14 зүйлнүүдые оруулха:

«12) Буряад Республикын барисаанай жаса - хүрэнгэ оруулагшадай уялга бэлүүлгын хангалтада үгтэдэг Буряад Республикын сан жасын хүдэлхэгүй зөөри бүгэдэ, Россиин Федерациин хуулийн ёһоор барисаанай зүйл болохо ёһогүй зөөринөө бэшэ;

13) хүрэнгэ оруулгын проектнүүдые социальна ашаг үрэ - зоной ажамадаралай шатын болон шанарай хубилалта, эрхэтэдэй ажабайдалай ургалта харуулхан хүрэнгэ оруулгын проект бэлүүлгын ниигэмдэ бүхэлдөө социальна хойшолонгын;

14) хүрэнгэ оруулгын экологиин талаар ашаг үрэ - тойронхи оршоной шанарта нүлөөлгын хубилалта, ажалуулгын экологиин эрхэ нүхэсэл болон зоной бэсын элүүрэй байдал харуулхан хүрэнгэ оруулгын проект бэлүүлгын экологиин талаар хойшолон.»

2) 2-дохи статьягай 2-дохи хуби иигэжэ найруулха:

«2.Хэрбээ хүрэнгэ оруулгын хэлсээ баталһанай удаа хүрэнгэ оруулагшын ажал ябуулгын эрхэ нүхэсэл тэрээндэ таатай бэшэ талануудые уялгалһан хэм тогтооһон Буряад Республикын хуули абтаһан байбал, хүрэнгэ оруулгын баталагдаһан хэлсээнэй эрхэ нүхэсэлнүүд үйльн хүсээнэй болзорго хүсэндөө байха болоно.»

3) 3-дахи статьяда:

а) 1-дэхи хубин 7 зүйл иигэжэ найруулха:

«7) Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ байһан үлэ хүдэлхэ хүрэнгэ барисаанда дамжуулга.»

б) 2-дохи хубида нимэ удхатай шэнэ мур нэмэхэ:

«Хүрэнгэ оруулагшадта Буряад Республикын хуули ёһонуудаар Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудта үгтэһэн эрхэ түлөөлэлгын хэмжээн соо мэдээсэлэй ба зүбшэл заабарийн туһаламжа үзүүлэгдэдэг.»

в) 3-дахи хубида:

2 зүйлдэ «ажалай салинай талаар үри» гэхэн үгэнүүдые «ажалай түлбэрийн үри» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;

б зүйл иигэжэ найруулха:

«б) хүрэнгэ оруулгын проектнүүдэй зүбшөөлгэдэһэн нэгэ хүдэлмэрилэгшэдэ гэжэ

тоологдоһон харын дунда зэргын салинай шата хэмжээн Буряад Республикада тус халбарин дунда зэргын ажалай салинай шата хэмжээнһээ доошо байхадань.»;

4) 7-дохи статьягай 2-дохи хубида «түрүүшын гурбан жэлэй туршада» гэхэн үгэнүүдэй хойно «(харин хүдөө ажахын шэглэлэй газарнуудта - түрүүшын табан жэлэй туршада)» гэжэ нэмэхэ;

5) 8-дахи статья хүсөө буураа гэжэ тоолохо;

б) нимэ удхатай 8.1 статья нэмэхэ:

«Статья 8.1. Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ байһан хүдэлхэгүй хүрэнгэ зөөри барисаанда үгэлгэ

1. Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ байһан хүдэлхэгүй зөөри Буряад Республикын социальна-экономическа хүгжэлгын зорилгонуудта ба түрүүшын ээлжээнэй шэглэлнүүдтэ зохихо хүрэнгэ оруулгын проектнүүдые Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ бэлүүлдэг хүрэнгэ оруулагшадай уялгын дүүргэлтэ хангахын тулада барисаанда үгтэдэг.

2. Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ байһан барисаанай жаса бүридүүлгын, баталалгын ба хүтэлэлгын гурим Буряад Республикын Правительство тогтоодог.

Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ байһан барисаанай жасын бүридэлдэ ородог хүдэлхэгүй зөөрин нэрэ тоолбори Буряад Республикын Правительствын зууршалгаар Буряад Республикын Арадай Хурал баталдаг.

3. Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ байһан хүдэлхэгүй зөөрин объектнүүдые хүрэнгэ оруулагшадай уялгын дүүргэлтэ хангахын тулада барисаанда үгэлгэ гүрэнэй хүнгэлэлтэ олголгын гуримаар дэлгүүр эзэмдэлгэдэ эсэргүү зургаанай уридшалан бэшэһэн зүбшөөлөөр имагта нимэ зорилгоор бэлүүлгэдэг гэбэл:

1) эрдэм ухаанай шэнжэлэлгэнүүдые үнгэргэлгын;

2) тойронхи оршон хамгаалгын;

3) худе ажахын үрэ бүтээл үйлдэбэрлгын;

4) бага ба дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэгшэдые дэмжэлгын.»;

7) 10-дахи статьяда:

а) 1-дэхи хубида нимэ удхатай хоёрдохи шэнэ дохол мур нэмэхэ:

«Дэлгүүрэй сэнгээрэ миллион түхэригөө үлүү Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ байһан хүдэлхэгүй зөөри барисаанда үгэлгын түхэлөөр хүрэнгэ оруулагшад гүрэнэй дэмжэлгэ үзүүлгэ ба хүрэнгэ оруулгын хэлсээ баталалга тухай шийдхэбэри Буряад Республикын Правительствын хуулига шийдхэбэрээр залан хүтэлэлгын зургаанай дурадхалнуудай үндэһэн дээрэ Буряад Республикын Арадай Хуралай зүбшөөлэй бии байхада абтадаг.

б) 6-дахи хубида:

1 зүйлдэ «экономическа» гэхэн үгэнүүдэй хойно «, социальна, экологиин талаар» гэжэ нэмэхэ;

2-дохи зүйл иигэжэ найруулха:

«2) хүрэнгэ оруулгын проектнүүдые бизнес-түсэбтэ арга нөөсөнүүдээр гэршэлэгдэһэн, шата шатаар адли хубинуудаар хүрэнгэ оруулгын проект бэлүүлгын бүхы хугасаада бэлүүлэгдэдэг, хүрэнгэ оруулгын проект бэлүүлгэдэ хэрэгтэй бүхы хэмжээнһээ 20 процентһээ бага бэшээр түсэблэн өөрын мүнгэ зөөри оруулалга.

Өөрын мүнгэ уридшалан түргөөр оруулһан ушарта хүрэнгэ оруулагша адли бэшэ хубинуудаар оруулжа болохо.»;

в) 8-дахи хубида «ба урид баталагдаһан хүрэнгэ оруулгын проектнүүдтэ нэмэлтэ хэлсээнүүдэй.» гэхэн үгэнүүдые нэмэхэ;

8) нимэ удхатай 10.1 статья нэмэхэ:

«Статья 10.1. Хүрэнгэ оруулгын хэлсээнэй эрхэ нүхэсэлнүүдые дүүргэхэ талаар хүрэнгэ оруулагшын уялганууд
Гүрэнэй дэмжэлгэ абаһан хүрэнгэ оруулагша өөрын мүнгэ зөөри хүрэнгэ оруулгын бүхы хэмжээнһээ 20 процентһээ бага бэшэ хэмжээгээр оруулхы хангаха ёһотой.»

9) 11-дэхи статьяда:

а) 1-дэхи хубида «экономическа» гэхэн үгэнүүдэй хойно «, социальна, экологиин талаар» гэжэ нэмэхэ;

б) 7-дохи хуби иигэжэ найруулха:

«7. Буряад Республикын Правительство хахад жэлэй нэгэ удаа, тоосоото жэлэй августын 1-һээ хойшо бэшэ тоосоото жэлэй түрүүшын хахадай түлөө ба тоосоото жэлэй мартын 1-һээ хойшо тоосоото жэлэй хоёрдохи хахадай

түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралда баталагдаһан хүрэнгэ оруулгын хэлсээнүүдые бэлүүлгын ябаса тухай тоосоо эльгээдэг, тэрэн соонь нимэ мэдээнүүд байха гэбэл:

1) баталагдаһан хүрэнгэ оруулгын хэлсээнүүдэй ба нэмэлтэ хэлсээнүүдэй ёһоор (экономическа ажал ябуулгын янзануудаар) хүрэнгэ оруулагшадай тоо болон үзүүлэгдэһэн гүрэнэй дэмжэлгын хэмжээн тухай;

2) тоосоото үедэ хүрэнгэ оруулагшадта үзүүлэгдэһэн түхэл бүхэнөөр (экономическа ажал ябуулгын янзануудаар) гүрэнэй дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай;

3) хүрэнгэ оруулгын хэлсээнүүдтэ хараалагдаһан проектнүүдэй экономическа, бюджетдэй, социальна ба экологиин талаар ашаг үрын харуулалтануудые туйлалга тухай;

4) хүрэнгэ оруулгы бэлүүлгын бодото гаргашануудай хэлсээнүүдэй эрхэ нүхэсэлнүүдтэ зохилго тухай, тэрэ тоодо хүрэнгэ оруулгын янзануудаар, мүнгэнүүдээр ба зүйлнүүдээр;

5) тоосоото үедэ хүрэнгэ оруулгын проектнүүдые бэлүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн хүрэнгэ оруулагшадай өөрын хэмжээнүүд тухай;

6) Буряад Республикын гүрэнэй найдуулгын түхэлөөр гүрэнэй дэмжэлгэ олгоһон гү, али гүрэнэй зөөридэ байһан хүдэлхэгүй хүрэнгэ зөөри барисаанда дамжуулһан ушарта баталагдаһан урь-халамжын хэлсээнүүдээр урьхалагшадай урда өөрын уялгануудые хүрэнгэ оруулагшадай дүүргэлгэ тухай.»

Статья 2

«Буряад Республикада бюджет хүтэлэлгын ажал тухай» 2007 оной июлийн 3-най 2359-III дугаарай Буряад Республикын Хуулийн 12.1 статьягай 2-дохи хубин 3 зүйлдэ (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2007, №6-7 (99-100), № 8-9 (101 - 102); 2008, № 4-5 (109-110), 1-дэхи хуби; 2009, № 6 - 8 (123 - 125); 2010, № 1 - 3 (130 - 132), №4-5 (133 - 134); «Бурятия» газетэ, 2007, июлийн 5, сентябриин 12; 2008, майн 13, майн 31; 2009, июлийн 15; 2010, мартын 13, майн 12, октябриин 14) хубилалта оруулхадаа, иигэжэ найруулха:

«3) хүрэнгэ оруулгын проектнүүдые бизнес-түсэбтэ арга нөөсөнүүдээр гэршэлэгдэһэн, шата шатаар адли хубинуудаар хүрэнгэ оруулгын проект бэлүүлгын бүхы хугасаада бэлүүлэгдэдэг, хүрэнгэ оруулгын проект бэлүүлгэдэ хэрэгтэй бүхы хэмжээнһээ 20 процентһээ бага бэшээр түсэблэн өөрын мүнгэ зөөри оруулагдаһан ушарта.

Өөрын мүнгэ уридшалан түргөөр оруулһан ушарта хүрэнгэ оруулагша адли бэшэ хубинуудаар оруулжа болохо.»

Статья 3

«Буряад Республикын гүрэнэй мүнгэ зөөри хүтэлэлгын юрэнхы заршамууд тухай» 2000 оной январин 28-най 343-11 дугаарай Буряад Республикын Хуулийн 12 статьягай 2 зүйлдэ (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2000, № 3 (7); 2002, № 11 (43); 2003, № 4 (49), № 11 (56); 2004, № 10 (67); 2006, № 12 (93); 2007, № 6 - 7 (99 - 100); 2008, № 4 - 5 (109 - 110), бүлэг 1; № 8 - 10 (113 - 115), № 11(116); 2009, № 3 - 5 (120 - 122), № 9 - 10 (126 - 127); «Бурятия» газетэ, 2000, февральин 1; 2002, октябриин 23; 2003, апрелин 30, ноябриин 26; 2004, октябриин 5; 2006, декабриин 30; 2007, июлийн 5; 2008, майн 13, майн 31, октябриин 4, ноябриин 8; 2009, майн 13, октябриин 13; 2010, октябриин 14) хубилалта оруулхадаа иигэжэ найруулха:

«2. Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ байһан хүдэлхэгүй зөөрин объектнүүдые гүрэнэй дэмжэлгэ болгон барисаанда үгэлгэ Буряад Республикын, республикын предпрятинуудай, республикын эмхи зургаануудай, мүн хүрэнгэ оруулагшадай уялгануудай дүүргэлтэ хангахын тулада «Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ хүрэнгэ оруулгын ажал ябуулгада гүрэнэй дэмжэлгэ тухай» Буряад Республикын Хуулийн ёһоор хэгдэдэг.»

Статья 4

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрхөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 17
№ 1799-IV

«БУРЯДАЙ НЮТАГАЙ УЯЛГАТА МЕДИЦИНЫН ГАРША ДААЛГЫН ЖАСЫН 2010 ОНОЙ БЮДЖЕТ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

2009 оной декабриин 9-нэй № 1186-IV «2010 оной Бурядайд нютагай жасын уялгата медицинанын гарша даалгын бюджет тухай» Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 11 – 12 (128 – 129); «Бурятия» сонин, 2009, декабриин 12; 2010, июлийн 14) хубилалтануудые оруулха:

1) 1 статьяда «оршын юрэнхы хэмжээн 3 630 422,3 мян. түхэриг, тэрэ тоодо Уялгата медицинанын гарша даалгын федеральна жасын бюджетдээ ородог бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэнэй тоосоогоор 995 998,1 мян. түхэриг ба республикын бюджетдээ 1

768 397,3 мян. түхэриг, ба гаршын юрэнхы хэмжээнэй 3 646 037,1 мян. түхэригөө уламжалан» гэхэн үгэнүүдые «оршын юрэнхы хэмжээн 3 658 910,7 мян. түхэриг, тэрэ тоодо Уялгата медицинанын гарша даалгын федеральна жасын бюджетдээ ородог бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэнэй тоосоогоор 1 010 411,0 мян. түхэриг ба республикын бюджетдээ 1 752 397,3 мян. түхэриг, ба гаршын юрэнхы хэмжээнэй 3 674 525,5 мян. түхэригөө уламжалан» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;

2) 3,4 ба 5-дахи хабсаргалтануудые шэнээр найруулха (ород хэлэн дээрэ үгтэнэ).

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1802-IV

«РЕСПУБЛИКЫН 2010 ОНОЙ БЮДЖЕТ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

2009 оной декабриин 11-нэй № 1229-IV «Республикын 2010 оной бюджет тухай» Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 11 – 12 (128 – 129); 2010, № 1 – 3 (130 – 131), № 4 – 5 (133 – 134), № 6 – 7 (135 – 136); «Бурятия» сонин, 2009, декабриин 16, декабриин 24; 2010, февральин 6, мартын 6, майн 13, июлийн 14, октябриин 9, ноябриин 13) иимэ хубилалтануудые оруулха:

1) 1 статья иигэжэ найруулха:

«Статья 1

2010 оной республикын бюджетдэй гол харуулалтануудые баталха: оршын юрэнхы хэмжээн 33 071 484,8 мян. түхэриг, тэрэ тоодо бусаалтагүй мүнгэн 21 032 224,0 мян. түхэриг; гаршын юрэнхы хэмжээн 36 799 090,9 мян. түхэриг; республикын бюджетдэй дутагдал 3 727 606,1 мян. түхэриг»

2) 7 статьягай 3-дахи зүйлдэ «5 797 066,6 мян. түхэриг» үгэнүүдые «5 711 956,4 мян. түхэриг» үгэнүүдээр хэлгэхэ.

3) 12 статьяда:

а) 2-дохи зүйлдэ «1 810 154,3 мян. түхэриг» үгэнүүдые «584 600 мян. түхэриг» үгэнүүдээр хэлгэхэ;

б) 3-дахи зүйлдэ «53 384,1 мян. түхэриг» үгэнүүдые «45 078,9 мян. түхэриг» үгэнүүдээр хэлгэхэ;

4) иимэ удхатай 15.3 статья нэмэхэ:

«Статья 15.3

Буряад Республикын Правительствада бусаагдаха үндэһэн дээрэ үгтэһэн мүнгөөр, тэрэниие хэрэглэһэн мүнгэнэй түрээсөөр, үритэй эмхин усадхагдаһан ушарһаа Россиин Федерацийн хуулийн ёһоор хаагдаһан гэжэ тоологдоһон ба хуулига нюурнуудай гүрэнэй реестрһээ хаагдаһан байха ёһотой республикын бюджетдэй урда эмхинүүдэй үри хаахыень дурадхаха, тус Хуулийн 24 статьягай хабсаргалтын ёһоор.»;

5) «Буряад Республикын Правительствын ба Президентын Захиргаан» 1-дэхи хабсаргалтын 20-дохи зүйлдэ:

820	1 16 90020 02 0000 140	Россиин Федерацийн можонуудай бюджетдэ оруулагдадаг бусад нэхэлтэнүүдхэ (ялануудһаа) мүнгэн ба гарза хүсэлдүүлгын ондоо мүнгэн
-----	------------------------	--

гэхэн мүнгэй хойно

820	2-02 02103 02 0000 151	Россиин Федерацийн арадай ажахын эмхинүүдтэ хүтэлбэрилэгшэдые бэлдэлгын гүрэнэй түсэбэй арга хэмжээндэ Россиин Федерацийн можонуудай бюджетүүдтэ тэдхэмжэ
-----	------------------------	---

иимэ удхатай мүн нэмэхэ.

6) 2-дохи хабсаргалтада:

а) «Байгаалин баялиг ашаглаха талаар хиналтын федеральна албанай Буряад Республикада захиргаан» гэхэн 1-дэхи зүйлдэ:

1	Байгаалин баялиг ашаглаха талаар хиналтын федеральна албанай Буряад Республикада захиргаан
---	--

гэхэн мүнгэй хойно

048	1 12 01000 01 0000 120	Тойронхи оршондо хоро хүргэһэнэй түлөө түлбэри
-----	------------------------	--

гэхэн мүн нэмэхэ:

б) «Экологийн, технологийн ба атомай хиналтын федеральна албанай Забайкалийн захиргаан» 9-дэхи зүйлэй мүн:

498	1 12 01000 01 0000 120	Тойронхи оршондо хоро хүргэһэнэй түлөө түлбэри
-----	------------------------	--

хаһаха;

7) 6, 7 ба 8-дахи хабсаргалтануудые шэнээр найруулха (хабсаргалтанууд ород хэлэн дээрэ үгтэнэ).

8) 9-дэхи хабсаргалтада хубилалтануудые оруулха (ород хэлэн дээрэ үгтэнэ).

9) 10-дахи хабсаргалтада хубилалтануудые оруулха (ород хэлэн дээрэ үгтэнэ).

10) 11 ба 12-дохи хабсаргалтануудта хубилалтануудые оруулха (ород хэлэн дээрэ үгтэнэ).

11) 13-дахи хабсаргалтада хубилалтануудые оруулха (ород хэлэн дээрэ үгтэнэ).

12) 16-дахи хабсаргалтын 1-дэхи хубида хубида хубилалтануудые оруулха (ород хэлэн дээрэ үгтэнэ).

13) 23-дахи хабсаргалтын 2-дохи хубида 2.8, 2.11, 2.12, 2.15 ба 2.19-дэхи таблицануудые шэнээр найруулха (ород хэлэн дээрэ үгтэнэ).

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1805-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДА АРХИВАЙ ХЭРЭГ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

«Буряад Республикын 2006 оной ноябриин 23-най 1957-III дугаарай «Буряад Республикада архивай хэрэг тухай» Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2006, № 10-11 (91-92); 2009, № 1-2 (118-119); «Бурятия» газетэ, 2006 оной ноябриин 25; 2009 оной мартын 17) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

1) 3-дахи статьяда:

а) 8-дахи зүйлдэ «Буряад Республикын Правительствоо» гэхэн үгэнүүдые «Буряад Республика» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ;

б) иимэ удхатай 10-дахи шэнэ мүн нэмэхэ:

«Тус Хуулида ашаглагдадаг бусад ойлгосонууд «Россиин Федерацияда архивай хэрэг тухай» Федеральна хуулида адли удааар хэрэглэгдэдэг.»;

2) 4-дэхи статьягай 2-дохи хубиин 3-дахи зүйл иигэжэ найруулха:

«3) номлолын бэлүүлгэ республикын гүрэнэй архивай республикын бюджетдэй тоосоогоор»;

3) 10-дахи статьягай 2-дохи хубиин нэгдэхи мэдүүлэл хаһаха.

Статья 2

Тус Хуули 2011 оной январийн 1-һээ хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1812-IV

«СОЁЛ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2011 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

1996 оной февральин 1-нэй № 246-I «Соёл тухай» Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Арадай Хууралай хуулига шийдхэбэринүүд, 1996, № 10; Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2003, № 12 (57); 2004, № 12 (69); 2006, № 3 (84), № 4 – 5 (85 – 86); 2007, № 10 – 11 (103 – 104); 2009, № 9 – 10 (126 – 127); 2010, № 4 – 5 (133 – 134); «Бурятия» сонин, 1996, февральин 29; 2003, декабриин 31; 2004, декабриин 29; 2006, мартын 10, майн 6; 2007, октябриин 10; 2009, октябриин 10; 2010, майн 15) иимэ хубилалтануудые оруулха:

1) 1 статьягай арбан гурбадахи абзац хүсөө буураа гэжэ тоолохо;

2) 8.1 статьягай 5-дахи зүйлдэ «бусад» үгэ хаһаха;

3) 14.1 статьяда:

а) хоёрдохи абзац иигэжэ найруулха: «соёлой талаар эмхи зургаануудай үүргэ дүүргэлгэ хангалтада, тэрэ тоодо хубиин ба хуулига нюурнуудта гүрэнэй (муниципальна) туһа хангамжа (ажал хэлгэ) үзүүлгын талаар бюджетдэй мүнгэ номлолго»;

б) иимэ удхатай шэнэ гурбадахи абзац нэмэхэ:

«бюджетнэ халбарийн ба автономно эмхи зургаануудта тэдхэмжэ үзүүлгэ, тэрэ тоодо хубиин ба хуулига нюурнуудта гүрэнэй (муниципальна) туһа хангамжа (ажал хэлгэ) тэдэндэ үзүүлгэ талаар гарша хүсэлдүүлгын тэдхэмжэ оруулан»;

в) гурбадахи абзац иигэжэ найруулха: «гүрэнэй (муниципальна) эмхи зургаан

болодоггүй аралжаанай бэшэ эмхинүүдтэ, тэрэ тоодо хэлсээнэй ёһоор хубиин ба хуулига нюурнуудта гүрэнэй (муниципальна) туһа хангамжа (ажал хэлгэ) тус эмхинүүдтэ тэдхэмжэ үзүүлгэ»;

4) 14.2 статьягай хоёрдохи хубида «үзүүлгэ болодог» үгэ «үзүүлдэг» үгөөр хэлгэхэ;

5) 18 статьяда «хүсэндөө байһан хуулида» үгэнүүдые «федеральна хуулида ба Буряад Республикын хуулида» үгэнүүдээр хэлгэхэ;

6) 22.1 статьяда «хүсэндөө байһан хуулида» үгэнүүдые «федеральна хуулида ба Буряад Республикын хуулида» үгэнүүдээр хэлгэхэ;

7) 22.2 статья хүсөө буураа гэжэ тоолохо;

8) 24 статьягай хоёрдохи хубида:

а) түрүүшын абзацта «түхэлдэ» үгын хойно «бюджетдэй ба» үгэнүүдые нэмэхэ;

б) хоёрдохи абзац «ажал ябуулгын» үгэнүүдэй хойно «бюджетдэй ба» үгэнүүдые нэмэхэ;

в) гурбадахи абзац «дамжуулагдаһан» үгын хойно «бюджетдэй ба» үгэнүүдые нэмэхэ;

9) 31 статья хүсөө буураа гэжэ тоолохо;

10) 36 статьяда:

а) наймадахи абзац хүсөө буураа гэжэ тоолохо;

б) хоёрдохи хубида:

«эрхэтэй» үгэ хаһаха;

«хабаадаха» үгэ «хабаададаг» үгөөр хэлгэхэ;

11) 39 статья иигэжэ найруулха:

«Статья 39. Соёлой уласхоорондын дүй дүршэл андалдаха талаар Буряад Республикын эрхэ түлөөлэлгэнүүд

Буряад Республика соёлой уласхоорондын андалдаануудта хабаададаг, бодото нюурнуудай ба соёлой эмхинүүдэй соёлой андалдаануудта хабаадалгы дэмжэдэг ба урмашуулдаг.»;

12) 40 статьягай түрүүшын хуби хүсөө буураа гэжэ тоолохо;

13) 42 ба 43 статьянууд хүсөө буураа гэжэ тоолохо.

Статья 2

1. Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо, Хуулийн 1 статьягай 3 ба 8 хуби зүйлнүүдхэ бэшэндэ.

2. Тус Хуулийн 1 статьягай 3 ба 8 зүйлнүүд 2011 оной январийн 1-һээ хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1815-IV

«АЯНШАЛГА ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИЙН 3-ДАХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

«Буряад Республикын 1995 оной ноябриин 21-нэй 210-I дугаарай Хуулийн 3-дахи статьягай дүрбэдэхи зүйлдэ (Буряад Республикын Арадай Хууралай Хуулига дансанууд, 1995, № 9 (20); 1998, № 25 (36); Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2001, № 11 (30); 2002, № 3 (35); 2004, № 12 (69); 2006 № 3 (84), № 6 – 7 (87 – 88); 2007, № 4 – 5 (97 – 98); 2008, № 6 – 7 (111 – 112); 2009 № 3 – 5 (120 – 122); «Бурятия» газетэ, 1995 оной декабриин 20; 1998 оной майн 13; 2001 оной октябриин 6; 2002 оной мартын 5; 2004 оной декабриин 8; 2006 оной мартын 8, июлийн 8; 2007 оной майн 19; 2008 оной июлийн 8; 2009 оной майн 13) хубилалта оруулхадаа, иимэ удхатай 16-дахи дохол мүн нэмэхэ:

«федеральна хуулиар тогтоогдог гуримаар аяншалгын халбарин объектүүд ангиан илгадаг эмхинүүдэй бүридхэл хэлгын».

Статья 2

Тус Хуули албан ёсоор толилогдог үдэрхөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1818-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ШАН БА СТИПЕНДИНУУД ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

2009 оной октябриин 12-рой № 1051-IV «Буряад Республикын шан ба стипендинүүд тухай» Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 9 – 10 (126 – 127); «Бурятия» сонин, 2009, октябриин 14; 2010, майн 12) нимэ хубилалтануудые оруулха:

- 1) I статьяда «хуралсалай талаар» үгэнүүдэй хойно «, бэлиг түгэлдэр залуушуулые дэмжэхэ талаар гүрэнэй шангуудые» үгэнүүдые нэмэхэ;
- 2) нимэ удхатай 5.1 бүлэг нэмэхэ:

«Бүлэг 5.1. Бэлиг түгэлдэр залуушуулые дэмжэхэ талаар гүрэнэй шангууд

Статья 20.1. Бэлиг түгэлдэр залуушуулые дэмжэхэ талаар гүрэнэй шангуудые олгохо үндэһэн

1. Бэлиг түгэлдэр залуушуулые дэмжэхэ талаар гүрэнэй хорин табан шан, шан бүхэн 18 000 (арбан найман мянга) түхэриг Буряад Республикын залуушуулай оюун ухаа ба бэын тамир хүгжөөхэ, бэлиг түгэлдэр залуушуулай урлал ба уран бэлиг, эрдэм хуралсал дэмжэхэ, залуушуулай олзын хэрэг эрхилэлгэ ба мэргэжэлэй онол дадал урмашуулха зорилгоор тогтоогдодог.

2. Шангууд тодорхой хүндэ жэлдэ нэгэ дахин табан түрэлөөр олгогдодог:
 - «Социальная удаха шанартай ба нийтэ ажал ябуулга» - 5 шан;
 - «Эрдэм техникын ухаан ба хуралсал-шэнжэлэлгын ажал ябуулга» - 5 шан;
 - «Мэргэжэлэй дүй дүршэл» - 5 шан;
 - «Уран бэлиг» - 5 шан;
 - «Дуратайшуулай спорт» - 5 шан.

3. «Социальная удаха шанартай ба нийтэ ажал ябуулга» гэнэн түрэлэй шан олгогдодог гэбэл:

- муниципальная ба нютаг можын хэмжээн-дэ социальная удаха шанартай проектүүдтэ горитой хубита оруулхада;
- хурагшадай ба оюутадай өөһэдэн хүтэлбэри хүгжөөлгэдэ горитой хубита оруулхада;

республикын найндуранай хүдэлөөнүүдтэ горитой хубита оруулхада;

тус түрэлдэ бэлиг түгэлдэр залуушуулые элирүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн нютаг дэбисхэрэй, нютаг можын, бүхэроссин, уласхоорондын хэмжээнүүдтэ илалта туйлахада.

4. «Эрдэм техникын ухаан ба хуралсал-шэнжэлэлгын ажал ябуулга» гэнэн түрэлэй шан олгогдодог гэбэл:

- эрдэм техникын ажалда ба хуралсал-шэнжэлэлгын ажал ябуулгада горитой хубита оруулхада;
- тус түрэлдэ бэлиг түгэлдэр залуушуулые элирүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн нютаг дэбисхэрэй, нютаг можын, бүхэроссин, уласхоорондын хэмжээнүүдтэ илалта туйлахада.

5. «Уран бэлиг» гэнэн түрэлэй шан олгогдодог гэбэл:

искусствын, арадай-уран бүтэлэй, литературын халбариде ехэ амжалтада;

тус түрэлдэ бэлиг түгэлдэр залуушуулые элирүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн нютаг дэбисхэрэй, нютаг можын, бүхэроссин, уласхоорондын хэмжээнүүдтэ илалта туйлахада.

6. «Дуратайшуулай спорт» гэнэн түрэлдэ олгогдодог гэбэл:

хурагшадай, ажалтай залуушуулай спартакиадануудта, универсиадуудта, чемпионадуудта, тэрэ тоодо үндэһэн арадай, олимпийн бэшэ болон спортын бусад түхэлнүүдтэ амжалта туйлахада;

тус түрэлдэ бэлигтэй ба урагшатай залуушуулые элирүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн нютаг дэбисхэрэй, можоннууд хоорондын, бүхэроссин, уласхоорондын хэмжээ ябуулгануудта илахада.

7. «Мэргэжэлэй дүй дүршэл» гэнэн түрэлдэ олгогдодог гэбэл:

ажалтай залуушуулай мэргэжэлэй ажал ябуулгада ехэ амжалта туйлахада (залуу мэргэжэлтэд, олзын хэрэг эрхилэгшэд, сэргэй алба хаагшад, журам сахидаг зургаанай ажалшад, мүн баһа ажалтай ондоо залуушуул);

тус түрэлдэ бэлиг түгэлдэр залуушуулые элирүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн нютаг дэбисхэрэй, нютаг можын, бүхэроссин, уласхоорондын хэмжээнүүдтэ илалта туйлахада.

Статья 20.2. Хүнүүдые зууршалха гурум ба шанда хүртэхэ документнүүдые бэлдэлгэ

1. Шан олгохо кandidateуудые шэлэхэ гол эрилтэнь уласхоорондын, бүхэроссин, нютаг можоннууд хоорондын, нютаг дэбисхэрэй мэрысөөндэ хубин илалта болодог.

2. Шанда хүртэхэ хүнүүд болобол 14-һээ 30 хүртээр наһатай Россиин Федерациин эрхэтэд болодог.

3. Гүрэнэй шан хүртэлгэдэ зууршалга байгша оной декабриин 1 болотор эрдэм хуралсалай талаар Буряад Республикын гүрэнэй засагай гүйсэдхэхэ зургаануудта эльгээгдэдэг. Зууршалгада нимэ документнүүд оруулагдаһан байдаг:

- 1) паспортын буулгабары;
- 2) налог түлэгшын нюурай дуугаарай үнэмшэлгын буулгабары;
- 3) пенсийн гарша даалгын үнэмшэлгын буулгабары;
- 4) банкын дансатарай нөөсэлэлгын книжкын буулгабары;
- 5) хурадаг гү, али ажалтай газарһаа справка;
- 6) хуралсалай гү, али ажалтай газарһаа хүнэй характеристика;
- 7) хүүлэй хоёр жэлдэ уласхоорондын, бүхэроссин, нютаг можоннууд хоорондын, нютаг дэбисхэрэй мэрысөөнүүдтэ илалтын дипломуудай буулгабары.

Статья 20.3. Шанда хүртэхэ хүнүүдые шэлэхэ гурум

1. Шанда хүртэхэ хүнүүдые шэлэхэ гол эрилтэнь уласхоорондын, бүхэроссин, нютаг можоннууд хоорондын, нютаг дэбисхэрэй мэрысөөнүүдтэ хубин дүнгэй илалта болодог.

2. Эрдэм хуралсалай талаар Буряад Республикын гүрэнэй засагай гүйсэдхэхэ зургаан Комиссийн зүблөөндэ гүрэнэй шан олгогдодог үзүүлгэ зүбшэн хэлсэлгэдэ дурдхал оруулдаг.

3. Шан олгогдодог нэгэл хүниие нэгэ доро хэдэн номинацида зууршалжа болодоггүй.

4. Шан олгохо тухай асуудал зүбшэн хэлсэлгэ тэрэнэй тула зарлагдаһан Комиссийн зүблэлдэ болодог. Комиссийн шийдхэбэри протоколоор албан ёһоной болгогдодог.

Статья 20.4. Гүрэнэй шан олголго ба барюулга

1. Гүрэнэй шан олголго Буряад Республикын Президентын Зарлигай ёһоор ба Комиссийн шийдхэбэрин үндэһэн дээрэ бэелүүлэгдэдэг.

2. Гүрэнэй шан олгохо тухай Буряад Республикын Президентын Зарлиг албан ёһоор толилогдодог.

3. Гүрэнэй шанда хүртэһэн нюрунуудта «Бэлиг түгэлдэр залуушуулые дэмжэхэ талаар Буряад Республикын гүрэнэй шангай лауреат» нэрэ зэргэ олгогдодог, мүнгэн урмашуулга, диплом барюулагдадаг.

4. Гүрэнэй шан барюулга Буряад Республикын Президент (үгы гэбэл, тэрэнэй даабаряар Буряад Республикын Правительствын гэшүүд ба (али) Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ) баяр ёһололой оршондо барюулдаг.

Статья 2

Тус Хуули албан ёсоор толилогдог үдэрхөө арбан үдэр болоод хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 9

№ 1821-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДА АЛБАН ЗАХИРГААНАЙ КОМИССИНУУД ТУХАЙ БА ХОТЫН ТОЙРОГУУДАЙ БА МУНИЦИПАЛЬНА АЙМАГУУДАЙ НЮТАГАЙ ӨӨ ХЭДЫН ХҮТЭЛБЭРИН ЗУРГААНУУДЫЕ АЛБАН ЗАХИРГААНАЙ КОМИССИНУУДАЙ АЖАЛ ЯБУУЛГА БАЙГУУЛХА БА ЭМХИДХЭХЭ ТАЛААР БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГҮРЭНЭЙ ЗАРИМ ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛӨЛГӨНҮҮДЭЭР ХАНГАХА ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИН ХАБСАРГАЛТАДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

2005 оной майн 5-най № 1143-III «Буряад Республикада албан захиргаанай комисси-нууд тухай ба хотын тойрогуудай ба муниципальная аймагуудай нютагай өөһэдэн хүтэлбэрин зургаануудые албан захиргаанай комиссинуудай ажал ябуулга байгуул-ха ба эмхидхэхэ талаар Буряад Республикын гүрэнэй зарим эрхэ түлөөлэлгэнүүдээр хангаха тухай» Буряад Республикын Хуулин хабсаргалтада (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2005, № 4 – 5 (73 – 74); 2009, № 11 – 12 (128 – 129); «Бурятия» сонин, 2005, майн 7; 2009, ноябриин 18) хубилалта оруулха, 2-дохи зүйлэй арбадахи абзац ингэжэ найруулха:

«Нот – жэлдэ нэмэн тоололготойгоор захиргаанай комиссийн секретарин нэгэ ажалшанай салинай хэм 161,42 мян. түхэриг болодог».

Статья 2

Тус Хуули 2011 оной январин 1-һээ хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1824-IV

«ВЕТЕРАНУУД ТУХАЙ» БА «РОССИЙН ФЕДЕРАЦИЙН ЭРЭМДЭГТЭЙШҮҮЛЭЙ СОЦИАЛЬНА ХАМГААЛГА ТУХАЙ» ФЕДЕРАЛЬНА ХУУЛИНУУДАЙ ЁНООР ФЕДЕРАЛЬНА БЮДЖЕДЭЙ МҮНГЭНЭЙ ТООСООГООР ГЭР БАЙРААР ХАНГАДАХА ЭРХЭТЭЙ БОЛО ХОН ЗАРИМ ЭРХЭТЭДТЭ ГЭР БАЙРА УГЭХЭ ГУРИМ БА ТҮХЭЛ ТОДОРХОЙЛОХО ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

2006 оной майн 4-нэй № 1639-III «Ветеранууд тухай» ба «Россиин Федерациин эрэмдэгтэйшүүлэй социальная хамгаалга тухай» Федеральная хуулинуудай ёһоор федеральная бюджетэй мүнгэнэй тоосоогоор гэр байраар хангагдаха эрхэтэй болоһон зарим эрхэтэдтэ гэр байра үгэхэ гурум ба түхэл тодорхойлохо тухай» Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2006, № 4 – 5 (85 – 86); 2009, № 9 – 10 (126 – 127); 2010, № 1-3 (130-132); «Бурятия» сонин, 2006, майн 5; 2009, октябриин 10; 2010, февралын 9) нимэ хубилалтануудые оруулха:

- 1) 3 статьягай 2-дохи хуби хүсөө буураа гэжэ тоолохо;
- 2) 4-дэхи статьяда:
 - а) «эрхэтэдтэ» үгэ «ветерануудта» үгөөр хэлгэхэ;
 - б) 1-дэхи хуби ингэжэ найруулха: «1. «Ветеранууд тухай» Федеральная хуулин 14, 15, 16, 17, 18, 19 ба 21 статьянуудта заагдаһан эрхэтэд (саашадаа – ветеранууд) тус Хуулин 3 статьягай ёһоор тэдэндэ тэдхэмжэ гү, али нэгэ дахин мүнгэн түлбэри үзүүлхэ аргаар гэр байраар хангагдадаг.»;
 - в) 2-дохи хубида «Эрхэтэд» үгэ «Ветеранууд» үгөөр хэлгэхэ, «эрхэтэдэй» үгэ «ветерануудай» үгөөр хэлгэхэ;
 - г) 3-дахи хубида «эрхэтэдэй» үгэ «ветерануудай» үгөөр хэлгэхэ, «Эрхэтэдтэ» үгэ «Ветерануудта» үгөөр хэлгэхэ;

нимэ удхатай гурбадахи абзац нэмэхэ:

«Тус Хуулида гурумшуулагдангүй байһан нэгэ дахин түлэгдэдэг мүнгэ ба тэдхэмжэ ветерануудта үзүүлхэ гурум, ба тэдэниие үзүүлдэг Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай эрхэ түлөөлэлгэтэй зургааниие Буряад Республикын Правительство тодорхойлодог.»;

д) 5-дахи хубида «эрхэтэдтэ» үгэ «ветерануудта» үгөөр хэлгэхэ;

е) 6-дахи хубида «эрхэтэдтэ» үгэ «ветерануудта» үгөөр хэлгэхэ, «эрхэтэдэй» үгэ «ветерануудай» үгөөр хэлгэхэ;

ж) 7-дохи хубида «эрхэтэдэй» үгэ «ветерануудай» үгөөр хэлгэхэ.

3) нимэ удхатай 4.1 статья нэмэхэ:

Статья 4.1 Эрэмдэг хүүгэдтэй эрэмдэгтэйшүүлдэ ба бүлэнүүдтэ тэдхэмжэ үзүүлхэ гурум

«Россиин Федерацида эрэмдэгтэйшүүлэй социальная талаһаа хамгаалга тухай» Федеральная хуулин 17 статьяда заагдаһан эрэмдэг хүүгэдтэй эрэмдэгтэйшүүлдэ ба бүлэнүүдтэ тэдхэмжэ үзүүлхэ гурум, мүн баһа тэрэниие үзүүлхэ талаар Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай эрхэ түлөөлэлгэтэй зургааниие Буряад Республикын Правительство тодорхойлодог.»

Статья 2

1. Буряад Республикын Правительствата өөрын хуулига шийдхэбэринүүдые тус Хуулида зохилдуулхыень даалгаха.

2. Тус Хуули албан ёсоор толилогдог үдэрхөө арбан үдэр болоод хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1827-IV

ҮНШЭН ХҮҮГЭДЫЕ БА ТҮРЭЛХИДЭЙ ХАРГАЛЗАГҮЙ ҮЛЭН ХҮҮГЭДЫЕ БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ДЭБИСХЭРТЭ ҮРГЭЖЭ АБАХА ЭРХЭТЭДТЭ НЭГЭ ДАХИН ТҮЛЭГДЭДЭГ ТЭДХЭМЖЭ ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то баталан абаа*

Статья 1

Тус Хуули Үншэн хүүгэдые ба түрэлхидэй харгалзагуй үлэһэн хүүгэдые (саашадаа – үхибүүн, хүүгэд) Буряад Республикын дэбисхэртэ үргэжэ абahan Россиин Федерациин эрхэтэдые социальная талаһаа дэмжэхэ зорилгоор абтана.

Статья 2

Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаанууд үншэн хүүгэдые ба түрэлхидэй харгалзагуй үлэһэн хүүгэдые үргэжэ абahan эрхэтэдтэ нэгэ дахин түлэгдэдэг тэдхэмжын түхэлөөр бүлэнүүдые, эхэ бололгын, эсэгэ бололгын ба үхибүүн байлгын нэмэлтэ дэмжэлгын лаб найдуулгануудые хангадаг.

Статья 3

Үншэн хүүгэдые ба түрэлхидэй харгалзагуй үлэһэн хүүгэдые Буряад Республикын дэбисхэртэ 2011 оной январин 1-һээ үргэжэ абahan Россиин Федерациин эрхэтэд нэгэ дахин түлэгдэдэг тэдхэмжэ абаха эрхэтэй.

Үбгэ һамган хоёрой үхибүү (хүүгэдые) үргэжэ абahan байхада, тэдэнэй ханаһаар үбгэ һамганай али нэгэниинь нэгэ дахин түлэгдэдэг тэдхэмжэ абаха эрхэтэй.

Хоёр ба хоёрһоо олон хүүгэдые үргэжэ абahan байхада, үргэгдэһэн хүүгэд бүхэндэ нэгэ дахин түлэгдэдэг тэдхэмжэ түлэгдэдэг.

Статья 4

1. Нэгэ дахин түлэгдэдэг тэдхэмжэ абалга үхибүү үргэжэ абahan тухай сүүдэй шийдхэбэрин хүсэндөө ороһон үеһөө эхилдэг ба дээрэ хэлэгдэһэн сүүдэй шийдхэбэрин хүсэндөө ороһон үдэрһөө 36 һараһаа урид бэшэ бэелүүлэгдэжэ болодог.

2. Хэрбээ сүүдэй шийдхэбэрсээр хүсэндөө ороһон үдэрһөө 36 һарын дүүрэтэр үргэмэл хүүгэдэй наһаа хүсэһэн байхада, үхибүү үргэжэ абагша нэгэ дахин үгтэдэг тэдхэмжэ абаха эрхэтэй.

Статья 5

1. Ухибүү (хүүгэдые) үргэжэ абаха тухай сүүдэй шийдхэбэрин хүсэндөө ороhon үдэрhөө 36 харын дүүрэтэр нэгэ дахин үгтэдэг тэдхэмжэ абаха эрхэ үхибүү (хүүгэдые) үргэжэ абалга болуулха тухай сүүдэй шийдхэбэрин хүсэндөө ороhon үдэрhөө үхибүү (хүүгэдые) үргэжэ абалга болуулхан; хуулида тогтоогдоhon гуримаар баталагдаhan үргэмэл үхибүүнэй (хүүгэдэй) нүгшээн гү, али наһа бараһан ушарта болуулагдадаг.

2. Нэгэ дахин түлэгдэдэг тэдхэмжэ республикын бюджеттэ бусаагадаг, хэрбээ: сүүдэй шийдхэбэрээр үхибүү (хүүгэдые) үргэжэ абалгын болуулагдадаг; үргэжэ абалгын гэмээр үргэгдэһэн үхибүүнэй (хүүгэдэй) наһа бараһан баримтын сүүдэй шийдхэбэрээр гэршэлэгдэхэдэ; үншэн хүүгэдэй ба түрэлхидэй харгалзагүй үлэһэн хүүгэдэй эмхидэ үхибүү үргэжэ абалгын үргэмэл үхибүү (хүүгэдые) тушаһан байхада.

Статья 6

Нэгэ дахин түлэгдэдэг тэдхэмжын хэмжээн 250 000 түхэригтэ хүрэдэг ба тус жэлдэ республикын бюджет тухай хуулийн ёһоор нэмэн тоологдог.

Холын хойто аймагуудта адлидхагдаһан нютагуудта тогтоогдоһон ажалай салинда аймагай заһан үдхэгшэ ба процентын нэмэлтэ мүнгэ тоололго хэгдэдэггүй.

Статья 7

Нэгэ дахин түлэгдэдэг тэдхэмжэ үгэхэ шийдхэбэрин, түлэгын ба бусаалгын гурим Буряад Республикын Правительство тогтоодог.

Статья 8

Тус Хуули бэлүүлхэ гарша һомололго Буряад Республикын Правительствын тогтооһон гуримда гүйсэдхэхэ засагай эрхэ түлөөлэлгэтэ зургаан республикын бюджеттэй мүнгэнэй тоосоогоор бэлүүлэгдэдэг.

Статья 9

Тус Хуули 2011 оной январийн 1-һээ хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1830-IV

**2011 оной БА 2012 БОЛОН
2013 ОНУУДА ТҮСЭБЛЭГДЭ ҺЭН
УЯЛГАТА МЕДИЦИНЫН ГАРША
ДААЛГЫН БУРЯДАЙ НЮТАГАЙ
ЖАСЫН БЮДЖЕТ ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то
баталан абаа

Статья 1. 2011 оной ба 2012 болон 2013 онуудта түсэблэгдэһэн Уялгата медициннын гарша даалгын Бурядай нютагай жасын бюджеттэй гол харуулалтанууд

1. Оршын юрэнхы хэмжээн 3 847 892,1 мян. түхэриг, тэрэ тоодо Уялгата медициннын гарша даалгын федеральна жасын бюджеттээ ородог бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэнэй тоосоогоор 1 040 292,2 мян. түхэриг ба республикын бюджеттээ 1 821 887,8 мян. түхэриг, ба гаршын юрэнхы хэмжээнэй 3 847 892,1 мян. түхэриг гээд 2011 оной Бурядай нютагай жасын уялгата медициннын гарша даалгын бюджеттэй гол харуулалтануудые баталха.

2. Оршын юрэнхы хэмжээнһээ 3 965 082,9 мян. түхэриг, тэрэ тоодо Уялгата медициннын гарша даалгын федеральна жасын бюджеттээ ородог бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэнэй тоосоогоор 1 040 292,2 мян. түхэриг ба республикын бюджеттээ 1 822 709,8 мян. түхэриг, ба гаршын юрэнхы хэмжээнэй 3 965 082,9 мян. түхэриг гээд 2012 оной Бурядай нютагай жасын уялгата медициннын гарша даалгын бюджеттэй гол харуулалтануудые баталха.

3. Оршын юрэнхы хэмжээнһээ 4 679 918,9 мян. түхэриг, тэрэ тоодо Уялгата медициннын гарша даалгын федеральна жасын бюджеттээ ородог бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэнэй тоосоогоор 1 040 292,2

мян. түхэриг ба республикын бюджеттээ 1 822 709,8 мян. түхэриг, ба гаршын юрэнхы хэмжээнэй 4 679 918,9 мян. түхэриг гээд 2013 оной Бурядай нютагай жасын уялгата медициннын гарша даалгын бюджеттэй гол харуулалтануудые баталха.

Статья 2. Жасын бюджеттэй оршын гол захирагшад ба Жасын бюджеттэй дутагдал һомололгын арга нөөсын гол захирагшад

1. Жасын бюджеттэй оршын гол захирагшад тус Хуулийн 1-дэхи хабсаргалтын ёһоор баталха (ород хэлэн дээрэ).

2. Бюджеттэй дутагдал һомололгын арга нөөсын гол захирагшад тус Хуулийн 2-дохи хабсаргалтын ёһоор баталха (ород хэлэн дээрэ).

Статья 3. Жасын бюджеттэй оршо

Жасын бюджеттэ оршо мүнгэ хараада абаха:

1) 2011 ондо тус Хуулийн 3-дахи хабсаргалтын ёһоор (ород хэлэн дээрэ);
2) 2012 ба 2013 онуудта түсэблэгдэһэн үедэ тус Хуулийн 4-дэхи хабсаргалтын ёһоор (ород хэлэн дээрэ).

Статья 4. Жасын бюджеттэ түсэблэгдэһэн мүнгэн

Хубинуудаар, хуби бүлгөөр, тусхай зорилготой статьягаар ба бюджеттэй гаршын ангилалай гаршын түхэлүүдээр Жасын бюджеттэ түсэблэгдэһэн мүнгэнэй хубаари баталха:

1) 2011 ондо тус Хуулийн 5-дахи хабсаргалтын ёһоор (ород хэлэн дээрэ);
2) 2012 ба 2013 онуудта түсэблэгдэһэн үедэ тус Хуулийн 6-дахи хабсаргалтын ёһоор (ород хэлэн дээрэ).

Статья 5. Россин Федерацийн бюджеттэй байгуулгын ондоо бюджетүүдтээ абадаг Жасын бюджеттэ бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэн

1. Уялгата медициннын гарша даалгын федеральна жасаһаа ба республикын бюджеттээ бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэнэй түхэлөөр абадаг бюджеттэ түсэблэгдэһэн мүнгэ баталха:

1) 2011 ондо тус Хуулийн 7-дохи хабсаргалтын ёһоор (ород хэлэн дээрэ);
2) 2012 ба 2013 онуудта түсэблэгдэһэн үедэ тус Хуулийн 8-дахи хабсаргалтын ёһоор (ород хэлэн дээрэ).

2. Уялгата медициннын гарша даалгын федеральна жасаһаа ба республикын бюджеттээ бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэнэй түхэлөөр абадаг бюджеттэ түсэблэгдэһэн мүнгэн үгтэдэг гэбэл:

1) уялгата медициннын гарша даалгын үндэһэн программын хэмжээндэ уялгата медициннын гарша даалгын нютагай программа дүүргэлгэдэ;

2) ажалтай эрхэтэдэй элүүр мэндын нэмэлтэ шалгалтада;

3) эмхи зургаануудта байдаг үншэн хүүгэдые ба хүндэ байдалда байһан хүүгэдэй элүүр мэндэ шалгалтада;

4) участогай врач-терапевтнуудай, участогай хүүгэдэй врачуудай, юрэнхы практикын врачуудай (гэр бүлын врачуудай), участогай врач-терапевтнуудай эмнэлгын сестрануудай, участогай хүүгэдэй врачуудай эмнэлгын сестрануудай эмнэлгын нэмэлтэ түлбэриггүй туһа хүргэлгэдэ мүнгэн сангаар хангалгада.

Статья 6. Жасын бюджет дүүргэлгын онсо илгаа

1. Жасын мүнгэн сангай гарша даалгын хэб хэмжээнэй нөөсэ 2011 ондо 30 000,0 мян. түхэриг, 2012 ондо 30 000,0 мян. түхэриг, 2013 ондо 30 000,0 мян. түхэриг гээд тогтоохо.

Тус мүнгэн уялгата медициннын гарша даалгын нютагай программа һомололготой бэрхэтэй байдалай бии болоһон ушарта нөөсэлэгдэдэг ба сүлөөтэй мүнгэн болодоггүй.

Гарша даалгын хэб хэмжээнэй нөөсэ мүнгэ гаргашалха гурим ба нүхэсэлые Жасын Правлени тодорхойлдог.

2. Тус Хуулида баталагдаһан уялгата медициннын гарша даалгын мүнгэ бүридхэлдэ абалгын дансада ородог оршо уялгата медициннын гарша даалгын нютагай программа бэлүүлгэдэ шэглүүлэгдэдэг гээд тогтоохо.

3. Ажалтай эрхэтэдэй элүүр мэндын нэмэлтэ шалгалтада, эмхи зургаануудта байдаг үншэн хүүгэдые ба хүндэ байдалда байһан хүүгэдэй элүүр мэндэ шалгалтада 2010 ондо бюджеттэ түсэблэгдэһэн мүнгэ хүсэд хэрэглэнгүй байһан ушарһаа бии болоһон 2011 оной январийн 1-нэй байдалаар мүнгэнэй үлэгдэл 2011 оной түрүүшын кварталда тоосоолго дүүргэлгэдэ ба 2011 ондо тус арга хэмжээ бэлүүлгэдэ шэглүүлэгдэдэг.

4. Участогай врач-терапевтнуудай, участогай хүүгэдэй врачуудай, юрэнхы практикын врачуудай (гэр бүлын врачуудай), участогай врач-терапевтнуудай эмнэлгын сестрануудай, участогай хүүгэдэй врачуудай эмнэлгын сестрануудай, юрэнхы практикын врачуудай (гэр бүлын врачуудай) эмнэлгын сестрануудай эмнэлгын нэмэлтэ түлбэриггүй туһа хүргэлгэдэ мүнгэн сангаар хангалтада 2010 ондо бюджеттэ түсэблэгдэһэн мүнгэ хүсэд хэрэглэнгүй байһан ушарһаа бии болоһон 2011 оной январийн 1-дэ мүнгэнэй үлэгдэл республикын бюджеттэ бусаагадаг.

5. Эмхи зургаануудта байдаг үншэн хүүгэдые ба хүндэ байдалда байһан хүүгэдэй элүүр мэндэ шалгалтада Уялгата медициннын гарша уридшалан даалгын федеральна жасын бюджеттээ 2011 ондо абадаг бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэнэй хэмжээн тус Хуулида тогтоогдоһон хэмжээнһээ үлүү мүнгэн Жасын бюджеттэй нэгдэхэмэл тоолборидо хараада абтадаг гээд тогтоохо.

Статья 7. Тус Хуулийн хүсэндөө оролго

Тус Хуули 2011 оной январийн 1-һээ хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1832-IV

**«НАЛОГ БОЛОН БУСАД
ТАТАБАРИ ТУХАЙ
РОССИИН ФЕДЕРАЦИИН
ХУУЛИНУУДААР РОССИИН
ФЕДЕРАЦИН МОЖОНУУДАЙ МЭ-
ДЭЛДЭ ОРУУЛАГДА ҺАН БУРЯАД
РЕСПУБЛИКАДА НАЛОГОЙ
ГУРИМШУУЛГЫН ЗАРИМ
АСУУДАЛНУУД ТУХАЙ» БУРЯАД
РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИН
4-ДЭХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТА
ОРУУЛХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то
баталан абаа

Статья 1

«Буряад Республикын 2002 оной ноябрьин 26-най 145-III дугаарай «Налог болон бусад татабари тухай Россин Федерацийн хуулинуудаар Россин Федерацийн можонуудай мэдэлдэ оруулагдаһан Буряад Республикада налогой гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай» Хуулийн 4-дэхи статьягай 4-дэхи хубида (Буряад Республикын Хуулида шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2002, № 12 (44); 2003, № 3 (48), № 4 (49), № 7 (52), № 9 (54), № 11 (56); 2004, № 4 (61), № 9 (66), № 11 (68); 2005, № 3 (72), № 4 – 5 (73 – 74), № 6 – 7 (75 – 76), № 11 (80); 2006, № 3 (84), № 4 – 5 (85 – 86), № 8 – 9 (89 – 90); 2007, № 3 (96), № 4 – 5 (97 – 98), № 8 – 9 (101 – 102), № 10 – 11 (103 – 104); 2008, № 3 (108), № 8 – 10 (113 – 115), № 12 (117); 2009, № 3 – 5 (120 – 122), № 6 – 8 (123 – 125), № 11 – 12 (128 – 129); 2010, № 4 – 5 (133 – 134); «Бурятия» газетэ, 2002, ноябрьин 28; 2003, апрелин 2, апрелин 26, июлийн 9, октябрьин 4, ноябрьин 29; 2004, майн 13, октябрьин 2, ноябрьин 30, декабрьин 2; 2005, мартын 24, майн 5, июлийн 6, ноябрьин 26; 2006, мартын 10, майн 11, сентябрьин 26; 2007, мартын 10, майн 11, сентябрьин 12, октябрьин 10; 2008, мартын 12, октябрьин 14, декабрьин 25; 2009, майн 13, июлийн 8, ноябрьин 12; 2010, майн 13) хубилалта оруулхадаа, «жэлэй июлийн 1-һээ оройтуулангүй» гэһэн үгэнүүдые «жэлэй ноябрьин 2-һоо оройтуулангүй» гэһэн үгэнүүдээр хэлгэхэ.

Статья 2

1. Тус Хуули 2011 оной январийн 1-һээ хүсэндөө.

2. Тус Хуулийн 1-дэхи статьягай хүсэн 2010 оной январийн 1-һээ бии болоһон хуулида харилсаануудта тарадаг.

Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 17

№ 1837-IV

**«2008-2010 онуудта БА 2017 он
БОЛОТОР БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКА
ХҮГЖЭЛТЫН ПРОГРАММА ТУХАЙ»
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ
ОРУУЛХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то
баталан абаа

Статья 1

Буряад Республикын 2007 оной ноябрьин 9-нэй 2595-III дугаарай «2008-2-10 онуудта ба 2017 он болотор Буряад Республикын Социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай» Хуулида (Буряад Республикын Хуулида шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2007, № 10 – 11 (103 – 104); 2008, № 3 (108), № 11 (116), № 12 (117); 2009, № 1 – 2 (118 – 119), № 3 – 5 (120 – 122), № 9 – 10 (126 – 127); № 11 – 12 (128 – 129); 2010, № 1 – 3 (130 – 132), № 4 – 5 (133 – 134); «Бурятия» газетэ, 2007 оной ноябрьин 13; 2008 оной мартын 15, ноябрьин 11, декабрьин 30; 2009 оной мартын 17, майн 13, июлийн 16, августын 27, октябрьин 13, декабрьин 16; 2010 оной январийн 16, мартын 13, майн 18, октябрьин 14) удаадахи хубилалтануудые * оруулха.

Статья 2

2011 оной январийн 1-һээ Буряад Республикын 2007 оной ноябрьин 9-нэй 2595-III дугаарай «2008-2-10 онуудта ба 2017 он болотор Буряад Республикын Социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай» Хуули (2007, № 10 – 11 (103 – 104); 2008, № 3 (108), № 11 (116), № 12 (117); 2009, № 1 – 2 (118 – 119), № 3 – 5 (120 – 122), № 9 – 10 (126 – 127); № 11 – 12 (128 – 129); 2010, № 1 – 3 (130 – 132), № 4 – 5 (133 – 134); «Бурятия» газетэ, 2007 оной ноябрьин 13; 2008 оной мартын 15, ноябрьин 11, декабрьин 30; 2009 оной мартын 17, майн 13, июлийн 16, августын 27, октябрьин 13, декабрьин 16; 2010 оной январийн 16, мартын 13, майн 18, октябрьин 14) 2011-2017 онуудта Буряад Республикын Социально-экономическа хүгжэлтын программа хэмжээ ябуулгануудта ба һомололгын хэмжээндэ хабаатай хубида хүсээ буураха гэжэ тоолохо.

Статья 3

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент
В.В. НАГОВИЦЫН

Улан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 17

№ 1840-IV

* Бүхы хабсаргалтнууд энэ ном соо ород хэлэн дээрэ

**«РЕСПУБЛИКЫН 2011 оной
БА ТҮСЭБТЭ 2012 БА 2013 онуудай
БЮДЖЕТ ТУХАЙ» БУРЯАД
РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИН
АБТА ҺАН УШАРААР БУРЯАД
РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИТА ЗАРИМ
ШИЙДХЭБЭРИНҮҮДЭЙ ХҮСЭНЭЙ
ТАРАЛГЫЕ ЗОГСОХО ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то
баталан абаа

Статья 1

«Буряад Республикада бюджеттэй ябаса тухай» Буряад Республикын Хуулийн 15-дахи статьягай 3-дахи хубийн ёһоор 2011 оной январийн 1-һээ 2013 оной декабрьин 31 болотор хүсэней таралгые зогсоохо гэбэл:

1) Буряад Республикын 1993 оной июнийн 2-ой 338-ХII дугаарай «Пуралсал тухай» Хуулийн 47-дохи статьягай 5-дахи зүйлэй, республикын бюджетдээ боломлогдоог эмхи зургаанууднаа бэшэндэ (Буряад Республикын Верховно Сөвөдэй Хуулига дансанууд, 1993, № 8; Буряад Республикын Арадай Хуралай Хуулига дансанууд, 1996, № 16 (27); Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2001, № 4 – 5 (23 – 24); 2003, № 9 (54); 2004, № 12 (69); 2006, № 4 – 5 (85 – 86), № 6 – 7 (87 – 88); 2007, № 3 (96), № 4 – 5 (97 – 98), № 6 – 7 (99 – 100), № 8 – 9 (101 – 102), № 10 – 11 (103 – 104); 2008, № 4 – 5 (109 – 110), часть 1, № 6 – 7 (111 – 112); 2009, № 3 – 5 (120 – 122), № 9 – 10 (126 – 127), № 11 – 12 (128 – 129); «Бурятия» газет, 1996 оной октябрийн 30; 2001 оной мартын 20; 2003 оной октябрийн 4; 2004 оной декабрийн 8, декабрийн 29; 2006 оной майн 11, июлийн 11; 2007 оной мартын 10, майн 19, июлийн 7, сентябрийн 12, октябрийн 10, декабрийн 29; 2008 оной майн 13, майн 31, июлийн 8; 2009 оной майн 13, октябрийн 14, ноябрийн 18);

2) Буряад Республикын 1996 оной февралын 1-нэй 246-I дугаарай «Соёл тухай» Хуулийн 4-дэхи статьягай гурбадахи ба долоодохи догол мүнүүдэй уран зохиолой, кинематографин, ном хэблэлгын, хэблэлтэй холбоотой соёлой бусад ажал ябуулгын талаар соёлой ажал ябуулгада хуулийн хүсэ гаралгын хубида (Буряад Республикын Арадай Хуралай Хуулига дансанууд, 1996, № 10 (21); Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2003, № 12 (57); 2004, № 12 (69); 2006, № 3 (84), № 4 – 5 (85 – 86); 2007, № 10 – 11 (103 – 104); 2009, № 9 – 10 (126 – 127); 2010, № 4 – 5 (133 – 134); «Бурятия» газет, 1996 оной февралын 29; 2003 оной декабрийн 31; 2004 оной декабрийн 29; 2006 оной мартын 10, майн 6; 2007 оной октябрийн 10; 2009 оной октябрийн 10; 2010 оной майн 15);

3) Буряад Республикын 2003 оной сентябрийн 29-нэй 442-III дугаарай «Буряад Республикын онсо шийдхэхээр шуухала асуудалтай нотаг дэбисхэрнүүдэе республикын дэмжэлгын үндэһэн тухай» Хуулийн (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2003, № 9 (54); газета «Бурятия», 2003 оной октябрийн 4);

4) Буряад Республикын 2005 оной ноябрийн 28-най 1356-III дугаарай «Буряад Республикын гүрэнэй доодо захын социальна ба мүнгэн хангай хэм эрилтэнүүдэй тоолбори болон тоо харуулалтануул тухай» Хуулийн 1-дэхи хабсаргалтын («Пуралсал» бүлэгхөө бэшэндэ), 2-дохи хабсаргалтын («Пуралсал» гэнэн бүлэгхөө, «Мүнгэн хангай хэм эрилтэнүүдтэ заһан үдхэгшэ» бүлэгхөө бэшэндэ) ба 3-дахи хабсаргалтын (1-дэхи зүйлэй зургаадахи ба долоодохи догол мүнүүдэе, 1.1 ба 2-дохи зүйлнүүдхэ бэшэндэ) (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2005, № 11 (80); 2006, № 6 – 7 (87 – 88), № 10 – 11 (91 – 92); 2007, № 6 – 7 (99 – 100), № 8 – 9 (101 – 102); «Бурятия» газет, 2005 оной ноябрийн 30; 2006 оной июлийн 8, июлийн 12, ноябрийн 29; 2007 оной майн 16, июлийн 7, сентябрийн 12);

5) Буряад Республикын 2007 оной июлийн 3-най 2321-III дугаарай «Буряад Республикада гүрэнэй зүгхөө кино дэмжэхэ тухай» Хуулийн 4-дэхи статьягай 1 ба 2-дохи зүйлнүүдэй, 5, 6 ба 7-дохи статьянуудай (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2007, № 6 – 7 (99 – 100); 2010, № 4 – 5 (133 – 134); «Бурятия» газет, 2007 оной июлийн 5; 2010 оной майн 15);

6) Буряад Республикын 2007 оной ноябрийн 2-ой 2618-III дугаарай «Ажамидаралай хүшэр байдалда ороһон хүүгдэй халуун хоол хангалгада Буряад Республикада муниципальна юрэнхы нуралсалай ээмхи зургаануудай гаршын хуби хүсэлдүүлхэ тухай» Хуулийн (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүд, 2007, № 10-11 (103-104); «Бурятия» газет, 2007 оной ноябрийн 3).

Статья 2

Буряад Республикын 2009 оной мартын 16-най 738-IV дугаарай «Республикын 2009 оной бюджет ба түсэбтэ 2010 ба 2011 онуудай бюджет тухай» Буряад Республикын Хуулийн абтаһан ушаар Буряад Республикын хуулига зарим шийдхэбэринүүдэй хүсэнь зогсоохо тухай» Хуули 2011 оной январин 1-нэй хүсөө буураа гэжэ тоолохо (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 1-2 (118-119); «Бурятия» газет, 2009 оной мартын 17).

Статья 3

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо арба хоноод хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабрийн 17

№ 1843-IV

РЕСПУБЛИКЫН 2011 ОНОЙ БА 2012 БОЛОН 2013 ОНУУДАЙ ТҮСЭБТЭ ҮЕЫН БЮДЖЕТ ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабрийн 2-то
баталан абаа

Статья 1

1. Республикын 2011 оной бюджетэй гол харуулалтанууды баталха гэбэл:

1) оршын бүхы хэмжээн 25 668 229,3 мянган түхэриг, тэрэ тоодо бусаалтагүй оруулагданан 13 204 989,6 мянган түхэриг;

2) гаршын бүхы хэмжээн 29 691 461,9 мянган түхэриг;

3) республикын бюджетэй оршын дутагдал 4 023 232,6 мянган түхэриг.

2. Республикын 2012 оной бюджетэй гол харуулалтанууды баталха гэбэл:

1) оршын бүхы хэмжээн 25 212 117,5 мянган түхэриг, тэрэ тоодо бусаалтагүй оруулагданан 11 742 975,0 мянган түхэриг;

2) гаршын бүхы хэмжээн 26 236 468,0 мянган түхэриг, тэрэ тоодо багсаамжалан баталагданан гарша 655 912,0 мянган түхэриг;

3) республикын бюджетэй гаршын оршооһоо үлүүнь 1 024 350,5 мянган түхэриг.

3. Республикын 2013 оной бюджетэй гол харуулалтанууды баталха гэбэл:

1) оршын бүхы хэмжээн 26 182 025,0 мянган түхэриг, тэрэ тоодо бусаалтагүй оруулагданан 11 419 966,4 мянган түхэриг;

2) гаршын бүхы хэмжээн 26 953 169,6 мянган түхэриг, тэрэ тоодо багсаамжалан баталагданан гарша 1 347 660,0 мянган түхэриг;

3) республикын бюджетэй гаршын оршооһоо үлүүнь 771 144,6 мянган түхэриг.

Статья 2

Баталха гэбэл:

1) республикын бюджетэй олзо оршын гол захирагшадай – Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай (гүрэнэй зургаануудай), Буряад Республикада нотагай өөһэдэй хүтэлбэрийн зургаануудай нэрэ тоолбори болон тэдэндэ даалгагданан оршын янзанууды тус Хуулийн 1-дэхи хабсаргалтын ёһоор;

2) республикын бюджетэй олзо оршын гол захирагшадай – Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай (гүрэнэй зургаануудай) нэрэ тоолбори, тэдэндэ даалгагданан оршын янзанууды тус Хуулийн 2-дохи хабсаргалтын ёһоор;

3) федеральна бюджетэй олзо оршын гол захирагшадай – Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай (гүрэнэй зургаануудай) нэрэ тоолбори, тэдэндэ даалгагданан оршын янзанууды тус Хуулийн 3-дахи хабсаргалтын ёһоор;

4) республикын бюджетэй оршын дутагдалда мүнгэ һомололгын арга нөөсөнүүдэй гол захирагшадай нэрэ тоолбори тус Хуулийн 4-дэхи хабсаргалтын ёһоор.

Статья 3

Республикын бюджеттэ ородог һайн дуранай оруулалтанууд, үргэл хандиб оруулһан зорилгоорнь шэглүүлэгдэдэг гэжэ тогтоохо.

Статья 4

Республикын ба нотагай бюджетүүдэй налогой ба налогой бэшэ олзо оршо хуулига хэмлэл тус Хуулийн 5-дахи хабсаргалтын ёһоор баталха.

Статья 5

Муниципальна аймагууды (хотын тойрогууды) сангай дэмжэлгын республикын жасаһа муниципальна аймагуудай (хотын тойрогуудай) бюджетэй хангадаса тэгшээрүүлгэдэ нэмэлтэ туһаламжын (нэмэлтэ туһаламжын хубин) орондо муниципальна аймагуудай (хотын тойрогуудай) бюджетүүдтэ дамжуулагданан республикын бюджеттэ оруулагдадаг хубин нюурнуудай олзо оршын налогһоо шэмхэн абалгын нэмэлтэ хэмүүды баталха гэбэл:

2011 ондо тус Хуулийн 1-дахи хабсаргалтын ёһоор;

2012-2013 онуудта тус Хуулийн 7-дохи хабсаргалтын ёһоор.

Статья 6

Ондоо бюджетүүдхэ абгадаг бюджетүүд хоорондын дамжуулгануудай хэмжээ баталха гэбэл:

2011 ондо тус Хуулийн 1-дахи хабсаргалтын ёһоор;

2012-2013 онуудта тус Хуулийн 9-дэхи хабсаргалтын ёһоор.

Статья 7

Баталха гэбэл:

1) бюджетүүдэй гаршын бүлэгүүдээр ба хубинуудаар бюджетэй һомололгоннууды хубаалга тус Хуулийн 1-дэхи статьягаар тогтоогдоһон гаршануудай бүгэдэ хэмжээнэй хизаар соо:

2011 ондо тус Хуулийн 10-дахи хабсаргалтын ёһоор;

2012-2013 онуудта тус Хуулийн 11-дэхи хабсаргалтын ёһоор.

2) республикын бюджетэй гаршануудай албан зургаануудай байгуулга:

2011 ондо тус Хуулийн 12-дохи хабсаргалтын ёһоор;

2012-2013 онуудта тус Хуулийн 13-дахи хабсаргалтын ёһоор;

3) олоной үмэнэ хэмлэлтэй уялгануудай бүхы хэмжээ:

2011 ондо 3 718 260,7 мянган түхэриг тус Хуулийн 14-дэхи хабсаргалтын ёһоор;

2012 ондо 3 868 838,7 мянган түхэриг, 2013 ондо 3 927 258,0 мянган түхэриг тус Хуулийн 15-дахи хабсаргалтын ёһоор;

4) республикын бюджетэй оршын дутагдалда һомололгын арга нөөсөнүүды:

2011 ондо тус Хуулийн 16-дахи хабсаргалтын ёһоор;

2012-2013 онуудта тус Хуулийн 17-дохи хабсаргалтын ёһоор.

Статья 8

Республикын тусхай программнуудта 2011 ондо бюджетэй һомололгоннуудай хубаари тус Хуулийн 18-дахи хабсаргалтын ёһоор баталха.

Статья 9

Баталха гэбэл:

1) республикын тодорхой хаягай хүрэнгэ оруулгын программада оруулагдадаг Буряад Республикын гүрэнэй зөөрийн ехэ барилгын объектүүдтэ бюджетэй хүрэнгэ оруулгы бэсүүлгэдэ бюджетэй һомололго хубаалга:

2011 ондо тус Хуулийн 19-дэхи хабсаргалтын ёһоор;

2012-2013 онуудта тус Хуулийн 20-дохи хабсаргалтын ёһоор;

2) муниципальна зөөрийн ехэ барилгын объектүүдтэ 2011 ондо мүнгэ һомололгодо муниципальна байгууламжануудай бюджетүүдтэ тусхай урьһаламжа үгэлгэдэ бюджетэй мүнгэ хубаалга тус Хуулийн 21-дэхи хабсаргалтын ёһоор.

Статья 10

Хуулига нюурнуудта (гүрэнэй (муниципальна) эмхи зургаанууднаа бэшэ), хубида олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ, хубин нюурнуудта – эд, хүдэлмэри, туһа хангамжа үйлэдбэрилэгшэдтэ тус Хуулига хараалагданан мүнгэн тэдэмжэ тус Хуулийн 22-дохи хабсаргалтын ёһоор үгтэдэг.

Статья 11

Гол хэрэгсэлнүүдэй сэн дээшлүүлгэдэ 2011 ондо 261 057,0 мянган түхэриг, 2012 ондо – 232 957,0 мянган түхэриг, 2013 ондо – 232 957,0 мянган түхэриг үгэлгэ ба ашаглалга Буряад Республикын Президентын ба Правительствоын Захиргаанай бюджетэй һомололгын бүридэлдэ Буряад Республикын Правительствоын тогтооһон гуримаар бэсүүлэгдэдэг.

Статья 12

Ажаһуудалай хатуу хаягдал болбосооруула үйлэдбэрийн комплекс хүтэлбэргэ эмхидхэхэ зорилгоор «Бог хаягдал болбосооруулгын завод» гэжэ акцигай бүлгэмэй уставай хүрэнгэдэ Буряад Республикын хубита гэжэ 9 946,0 мянган түхэриг оруулгы хангахыень Буряад Республикын Правительствоада даалгаха.

Статья 13

Тогтоохо гэбэл:

1) Буряад Республикын гүрэнэй доторын үрийн дээдэ хизаар 2012 оной январин 1-нэй байдлаар 7 870 710,1 мянган түхэригхөө дээшэ, 2013 оной январин 1-нэй байдлаар – 8 856 115,1 мянган түхэригхөө дээшэ, 2014 оной январин 1-нэй байда-

лаар 9 175 410,1 мянган түхэригхөө дээшэ байха ёһогүй.

Буряад Республикын гүрэнэй үрийн хэмжээн 2011 оной туршада 9, 678 697,3 мянган түхэригхөө дээшэ, 2012 оной туршада – 9 844 879,6 мянган түхэригхөө дээшэ, 2013 оной туршада 9 891 123,7 мянган түхэригхөө дээшэ байха ёһогүй.

2) гүрэнэй найдуулгануудаар үрийн дээдэ хизаар 2012 оной январин 1-нэй байдлаар 1 236 804,3 мянган түхэриг, 2013 оной январин 1-нэй байдлаар – 1 232 754,3 мянган түхэриг, 2014 оной январин 1-нэй байдлаар 835 415,1 мянган түхэриг;

3) Буряад Республикын гүрэнэй үри ажаллалгын гаршын хэмжээн 2011 ондо 370 996,5 мянган түхэриг, 2012 ондо – 452 370,3 мянган түхэриг, 2013 ондо – 522 088,9 мянган түхэриг.

Статья 14

Баталха гэбэл:

1) Буряад Республикын гүрэнэй доторой урьһаламжануудай программа:

2011 ондо тус Хуулийн 23-дахи хабсаргалтын ёһоор;

2012-2013 онуудта тус Хуулийн 24-дэхи хабсаргалтын ёһоор;

2) Буряад Республикын гүрэнэй найдуулганууды Россия Федерацийн валюттаар 2011-2013 онуудта тус Хуулийн 25-дахи хабсаргалтын ёһоор.

Статья 15

Буряад Республикын Правительствоо сүүдэй үйлэ ябуулга тухай, гүйсэдхэлэй үйлэ тухай ба хэрэг ябуулга шадалгүй байдал (панхуруудталга) тухай Россия Федерацийн хуули ёһонуудаар хараалагданан гуримаар ба ушарнуудта мүнгэнэй уялгануудаар үритэнэй үри гуримшуулгын эрхэ нүхэсэл тогтоодог эблэрэлгын хэлсээнүүды баталдаг.

Статья 16

Буряад Республикын Правительствоо Россия Федерацийн эрхэтэнэй эрхэ хуулинуудаар хараалагданан аргануудаар (уялга дүүргэлгы хойшолуулга гү, али болзорынгуунаалга, эрилтэ дамжуулга, үри дамжуулга) республикын бюджетэй урда мүнгэнэй уялгануудаар үритэнэй үри гуримшуулгын эрхэ нүхэсэл тогтооһон хэлсээнүүды баталдаг.

Статья 17

Буряад Республикын Правительствоо хэрэг ябуулга шадалгүй байдал (панхуруудталга) тухай хуулига хараалагданан гуримаар ОАО РГИЛК «Агролизинг» бүлгэмтэй 2000 оной январин 10-най, 2001 оной сентябрийн 5-най 32 дугаарай бюджетэй урьһаламжа үгэхэ тухай хэлсээнүүдээр үри бусаалгын эрхэ нүхэсэл хубилга тухай эблэрэлгын хэлсээнүүды баталхадаа, удаадахи эрхэ нүхэсэл тогтоохо гэбэл:

1) ОАО РГИЛК «Агролизинг» бүлгэмэй республикын бюджетэй урда уялга дүүргэлгы 2013 оной декабрийн 25 болотор хойшолуулга зүбшөөл үгэлгэ;

2) ОАО РГИЛК «Агролизинг» бүлгэмэй республикын бюджетэй урда уялга дүүргэлгын болзор гурбан жэл хүртээр нунааха зүбшөөл үгэлгэ;

3) ОАО РГИЛК «Агролизинг» бүлгэмдэ республикын бюджетэй урда уялгын хангалгада зөөри үгэлгэ;

4) ОАО РГИЛК «Агролизинг» бүлгэмэй республикын бюджетэй урда уялга гурбадахи нюурнуудай гар даалгаар хангалга.

Статья 18

1. 2011-2013 онуудта муниципальна аймагуудай (хотын тойрогуудай) нотагай бюджетүүдтэ бюджетэй урьһаламжанууд республикын бюджетдээ жэл бүри 667 086,6 мянган түхэригэй хэмжээндэ, тэрэ тоодо сангай жэлэй хизаар соо 400 000,0 мянган түхэригэй ба жэл хүртээр болзрто 267 086,6 мянган түхэригэй хэмжээндэ муниципальна аймагуудай (хотын тойрогуудай) бюджетүүдтэ оршын дутагдалай хуби хаахын ба бюджетүүды гүйсэдхэлгэдэ бии болодог саг зуурын кассын алгасал хаахын тулада үгтэхэ гэжэ тогтоохо.

2. Тус статьягай 1-дэхи хубида заагданан бюджетэй урьһаламжа ашаглаһанай түлөө түлбэри бюджетэй урьһаламжа үгэлгэ тухай хэлсэ баталһан үдэрэй байдлаар хүсэндөө байһан Россия Федерацийн Түбэй банкын мүнгэ һомололгын хэмжээнэй хахдаар тогтоохо.

3. Республикын бюджетдээ муниципальна аймагуудай бюджетүүдтэ бюджетэй урьһаламжанууды үгэлгын, ашаглалгын ба бусаалгын гурим тус Хуулийн 26-дахи хабсаргалтын ёһоор баталха.

Статья 19

1. Баталха гэбэл:
1) 2011 ондо бюджетэй оршо гаршын тэнсүүри хангаха талаар хэмжээнүүдые дэмжэлгэдэ муниципальна аймагуудай (хотын тойрогуудай) бюджетүүдтэ нэмэлтэ мүнгэ хубаалгын арга тус Хуулийн 27-дохи хабсаргалтын ёһоор;

2) муниципальна аймагуудай (хотын тойрогуудай) бюджетүүдтэ муниципальна байгууламжануудые урмашуулгын республикын жасаһаа нэмэлтэ мүнгэ хубаалгын арга тус Хуулийн 28-дахи хабсаргалтын ёһоор;

3) гаршада суг һомололгын жасаһаа мүнгэн тэдхэмжэ үгэлгын ба гаршалалгын арга тус Хуулийн 29-дэхи хабсаргалтын ёһоор;

4) Республикын мүнгэ хүсэлдүүлгын жасаһаа тусхай мүнгэн туһаламжа хубаалгын арга тус Хуулийн 30-дахи хабсаргалтын ёһоор;

5) муниципальна аймагуудай (хотын тойрогуудай) бюджетүүдтэ бюджет хоорондын бусад трансфертын мүнгэ хубаалгын арга тус Хуулийн 31-дэхи хабсаргалтын ёһоор;

6) Буряад Республикын гүрэнэй нэгэдхэмэл предпритинуудай нэмэлтэ олзын хуби республикын бюджеттэ дамжуулагдаха ёһотой хэмжээ тодорхойлолгын арга тус Хуулийн 32-дохи хабсаргалтын ёһоор.

2. Буряад Республикада муниципальна байгууламжануудай бюджетүүдтэ бюджет хоорондын трансфертын мүнгэ хубаалгыг баталха гэбэл:

2011 ондо тус Хуулийн 33-дахи хабсаргалтын ёһоор;

2012—2013 онуудта тус Хуулийн 34-дэхи хабсаргалтын ёһоор.

3. Республикын бюджетдээ тэдхэмжын мүнгэ үгэлгын ба гаргалын эрхэ нүхэсэл, мүнгэ үгэхын тулада муниципальна байгууламжануудые шэлэн абалгын шалгуур (шэлэлгын арга тус Хуулийн 29-дэхи хабсаргалтаар баталагдаһан бэшэ) ба муниципальна байгууламжануудай дунда тэрэниие хубаалга (хубаалгань тус Хуулийн 33 ба 34-дэхи хабсаргалтануудаар баталагдаһан бэшэ) Буряад Республикын Правительствын гуримшуулгын хуулига шийдхэбэринүүдээр тогтоогдог.

Статья 20

1. Республикын бюджет соо Буряад Республикада муниципальна байгууламжануудай дунда хубаагдаагүй юрэнхы эрдэмэй эмхи зургаануудта юрэнхы эрдэмэй гүрэнэй эрилтэ бэлүүлхэ хубидань гэжэ муниципальна бюджетүүдтэ үгтэдэг тусхай туһаламжын мүнгэнэй 5 процентһээ үлүү бэшэ хэмжээн хараалагдадаг, тэрэ тоодо 2011 ондо – 184 600,5 мянган түхэриг, 2012 ондо – 190 492,6 мянган түхэриг, 2013 ондо – 191 566,7 мянган түхэриг.

2. Тус статьягай 1-дэхи хубида заагдаһан нютагай бюджетүүдтэ тусхай туһаламжын мүнгэнэй хубаагдаагүй хэмжээн Буряад Республикын Правительствын тогтооһон гуримаар хубаагдадаг.

Статья 21

Республикын бюджетэй гаршанууд тус Хуулийн 35-дахи хабсаргалтын* ёһоор Буряад Республикын Правительствын гуримшуулгын хуулига шийдхэбэринүүдээр баталагдаһан мүнгэ зөөри гаргалалгын гуримуудай бии байһан эрхэ нүхэсэлдэ үгтэдэг.

Статья 22

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын Захиргаанай байшангуудта заһабарин ажал хэлгын гаршада һомололго заһабарин ажал мүнгэнэй түсэбэй сэнгүүдэй бодото зуб тухай сэнгэн шэнжэлэлгын зүбшөөһөн тобшололой байбал бэлүүлэгдэдэг.

Статья 23

1. Буряад Республикын Правительство сангай жэлэй үедэ бюджетэй уялгануудай хубаарита хэмжээнүүдые бюджетэй мүнгэ захирагшадта хүргэлгэдэ хизаарлалта тогтоохо эрхэтэй.

2. Мүнгэн сангай жэлэй үедэ бюджетэй уялгануудай хубаарита хэмжээнүүдые бюджетэй мүнгэ захирагшадта хүргэлгэдэ хизаарлалта Буряад Республикын Правительствын тогтооһон гуримаар хэгдэдэг.

Статья 24

Мүнгэн сангай жэлэй үедэ республикын бюджетэй мүнгэ зөөрин үлэгдэл, республикын бюджетэй тусхай туһаламжын, мүнгэн тэдхэмжын ба бусад мүнгэ дамжуу-

улгын түхэлөөр абан ашаглагдаагүй бюджет хоорондын трансфертын үлэгдэлөө бэшые, урийн уялга хорооһон түлбэри хэлгэдэ шэглүүлхэ эрхэ Буряад Республикын Правительствата олгохо.

Статья 25

2011 оной январин 1-нэй байдлаар муниципальна байгууламжануудта тусхай мүнгэн туһаламжын, мүнгэн тэдхэмжын, заһан шэглэлэй бюджетэй бусад мүнгэ дамжуулануудай түхэлөөр муниципальна байгууламжануудта үгтэһэн федеральна тусхай шэглэлэй мүнгэнэй үлэгдэл (Россиин Федерациин можонуудай гүрэнэй зөөрин, муниципальна зөөрин ехэ барилгын объектүүдтэ суг һомололгодо тусхай туһаламжын мүнгэнһөө бэшэ) 2011 оной ажалай арбан хоёр үдэрэй туршада республикын бюджеттэ бусагдаха ёһотой.

Статья 26

Тус Хуули 2011 оной январин 1-нэй хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1847-IV

* Хабсаргалтанууд энэ ном соо ород хэлэн дээрэ үгтэнэ

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДА БЮДЖЕДУУД ХООРОНДЫН ХАРИЛСААН ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИЙН 4-ДЭХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал 2010 оной декабриин 2-то баталан абаа

Статья 1

2005 оной октябриин 13-най № 1334-III «Буряад Республикада бюджетүүд хоорондын харилсаан тухай» Буряад Республикын Хуулийн 4 статьяда (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2005, № 10 (79); 2006, № 6 – 7 (87 – 88), № 10 – 11 (91 – 92), № 12 (93); 2007, № 6 – 7 (99 – 100), № 8 – 9 (101 – 102); 2008, № 6 – 7 (99 – 100), № 8 – 10 (113 – 115); 2009, № 3 – 5 (120 – 122), № 9 – 10 (126 – 127); «Бурятия» сонин, 2005, октябриин 15; 2006, июлиин 8, июлиин 11, ноябриин 29, декабриин 23; 2007, июлиин 3, сентябриин 12; 2008, июлиин 8, октябриин 14; 2009, майн 13, октябриин 10) иимэ хубилалтануудые оруулха:

1) нэгэдэхи хубида «Бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэн» үгэнүүдые «1. Бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэн» үгэнүүдээр хэлгэхэ;

2) иимэ удхатай 2-дохи хуби нэмэхэ:

«2. Мүнгэн сангай байгша жэлэй сентябриин 1-нэй хойшо бэшэ болзорто муниципальна байгууламжын түлөөлэлгэтэ зургаан Россиин Федерациин бюджетэй байгууламжын ондоо бюджетүүдтэ (тэдхэмжэһээ бэшэндэ) гү, али нэмэлтэ татабарин налоговой оршоһоо бюджетүүд хоорондын нэмэлтэ мүнгэ ээлжээтэ мүнгэн сангай жэлдэ абалгаһаа дүүрэн гү, али хүсэд бэшэ арсаха тухай шийдхэбэри абаха эрхэтэй.»

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1850-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ТООЛОЛГЫН ПАЛАТА ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИЙН 12-ДОХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал 2010 оной декабриин 2-то баталан абаа

Статья 1

1995 оной сентябриин 7-ной № 191-I «Буряад Республикын Тоололгын палата тухай» Буряад Республикын Хуулийн 12 статьяда (Буряад Республикын Арадай

Хуралай хуулига шийдхэбэринүүдэй данса, 1995, № 8 (19); 1999, № 4 (40); Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2001, № 4 – 5 (23 – 24); 2004, № 12 (69); 2007, № 3 (96), № 6 – 7 (99 – 100); 2008, № 4 – 5 (109 – 110); 2009, № 1 – 2 (118 – 119); 2010, № 4 – 5 (133 – 134); «Бурятия» сонин, 1995, октябриин 10; 1999, апрелиин 14; 2001, майн 10; 2004, декабриин 30; 2007, мартын 7, июлиин 3; 2008, майн 6; 2009, мартын 11; 2010, майн 15) иимэ хубилалтануудые оруулха:

1) хоёрдохи хубида « мүн баһа республикын хуулига шийдхэбэрээр гү, али гүрэнэй засагай республикын зургаануудай налоговой ба ондоо хүнгэлэлтэтэй байдаг» үгэнүүдые хаһаха;

2) гурбадахи хубида « мүн баһа республикын хуулига шийдхэбэрээр гү, али гүрэнэй засагай республикын зургаануудай налоговой ба ондоо хүнгэлэлтэтэнүүдые үзүүлһэнэй талаар» үгэнүүдые хаһаха.

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1853-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ДЭБИСХЭРТЭ ХҮРЭНГЭ ҺОМОЛОЛГО ГҮРЭНЭЙ ТАЛА ҺАА ДЭМЖЭЛГЭ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал 2010 оной декабриин 2-то баталан абаа

Статья 1

2009 оной майн 8-най № 868-IV «Буряад Республикын дэбисхэртэ хүрэнгэ һомололго гүрэнэй талаһаа дэмжэлгэ тухай» Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 3 – 4 (120 – 122), № 9 – 10 (126 – 127); 2010, № 1-3 (130 – 132), № 4 – 5 (133 – 134); «Бурятия» сонин, 2009, майн 13, октябриин 13; 2010, февралын 10, майн 12) иимэ хубилалтануудые оруулха:

1) 1 статьягай 3-дахи зүйлдэ «Хүрэнгэ һомололгодо хубин ба хуулига нюрунууд байга болодог,» үгэнүүдэй хойно «олзын хэрэг эрхилгэшэд,» үгэнүүдые нэмэхэ;

2) 11 статьяда:
а) 5-дахи статьяда:
«Хүрэнгэ һомололгын налоговой ээлиин гурим, нүхэсэл ба хойшолон Россиин Федерациин Налогой кодекссын 68 статьягай ёһоор тогтоогдодог.»;

хоёрдохи ба гурбадахи абзацууде гурбадахи ба дүрбэдэхи абзацууд гээд тоолохо;

б) 6-дахи хубида «табан үдэрэй» үгэнүүдэй урда «ажалай» үгэ нэмэхэ, «зургаан үдэрэй хойно» үгэнүүдэй урда «ажалай» үгэ нэмэхэ.

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1856-IV

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДҮРБЭДЭХИ ЗАРЛАЛАЙ БА БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДҮРБЭДЭХИ ЗАРЛАЛАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛӨЛГӨНҮҮДЭЙ БОЛЗОР ҺУНААХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал 2010 оной декабриин 2-то баталан абаа

Статья 1

2002 оной июниин 12-ой 67-ФЗ дугаарай «Россиин Федерациин эрхэтэдэй хунгуулиин эрхын гол лаб найдүүлганууд ба ханал хуряалгада хабаадаха эрхэ тухай» Федеральна хуулийн 81.1-дэхи статьягай 9-дэхи зүйл, Буряад Республикын

2004 оной январин 6-най 603-III дугаарай «Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай хунгалта тухай» Хуулийн 4-дэхи статьягай 1-дэхи зүйл үндэһэлэн, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай удаадахи хунгалта Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай хунгагдаһан болзортой 2012 оной декабрьта дүүрэхэ жэлэй удаадахи жэлэй мартын хоёрдохи амаралтада үнгэргэхэ зорилгоор Буряад Республикын Арадай Хуралай дүрбэдэхи зарлалай ба Буряад Республикын Арадай Хуралай дүрбэдэхи зарлалай депутатуудай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые Буряад Республикын Арадай Хуралай 2013 оной мартын 10-да хунгагдаха табадахи зарлалай түрүүшын (эмхидхэлэй) сессиин үнгэргэгдэхэ үдэр болотор хунааха.

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо арба хоноод хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 17

№ 1859-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДА МУНИЦИПАЛЬНА БАЙГУУЛАМЖЫН ТОЛГОЙЛОГШЫН ҺУНГАЛТА ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал 2010 оной декабриин 2-то баталан абаа

Статья 1

Буряад Республикын 2003 оной сентябриин 17-ной № 417-III «Буряад Республикада муниципальна байгууламжын толгойлогшын хунгалта тухай» Хуулида (Буряад Республикын Хуулига шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2003, № 9 (54); 2004, № 12 (69); 2005, № 3 (72), № 12 (81); 2006, № 6-7 (87-88), № 8-9 (89-90); 2007, № 3 (96), № 6-7 (99-100); 2008, № 4-5 (109-110), хуби 2, № 6-7 (111-112); 2009, № 1-2 (118-119), № 3-5 (120-122), № 9-10 (126-127), № 11 – 12 (128 – 129); 2010, № 1 – 3 (130 – 132); № 4-5 (133-134); «Бурятия» сонин, 2003 оной сентябриин 18; 2004 оной декабриин 28; 2005 оной мартын 26; 2006 оной январин 4, июлиин 11, сентябриин 26; 2007 оной мартын 15, июлиин 3, июлиин 7; 2008 оной майн 13, майн 31, июлиин 1, июлиин 2; 2009 оной мартын 17, майн 13, октябриин 13, октябриин 17, декабриин 16; 2010, мартын 13, майн 15, октябриин 9, октябриин 16, ноябриин 11) удаадахи хубилалтануудые оруулха:

1) 22 статьяда:
а) 2-дохи зүйлдэ:

наймадахи мэдүүлэлдэ «хунгуулиин нэгэдэлэй хуралай шийдхэбэри (бага хурал, ниитын суглаан) үгэнүүдые «тус Хуулийн 24 статьягай 5-дахи зүйлдэ заагдаһан шийдхэбэри» үгэнүүдээр хэлгэхэ;

2-дохи зүйлэй юһэдэхи мэдүүлэл хаһаха;

б) 5 ба 6-дахи зүйлнүүд хүсөө буураа гэжэ тоолохо;

2) 24 статья иигэжэ найруулха:

«Статья 24. Хунгуулиин нэгэдэлэй муниципальна байгууламжын толгойлогшын тушаалда кандидатуудые дэбжүүлгэ

1. Хунгуулиин нэгэдэл нэгэ кандидатые дэбжүүлхэ эрхэтэй. Политическэ партинууд кандидатуудые дэбжүүлгэ «Политическэ партинууд тухай» Федеральна хуулийн ёһоор бэлүүлдэг. Ондоо ниитэ нэгэдэлнүүдэй кандидатуудые дэбжүүлгэ тус ниитэ нэгэдэлнүүдэй, тэдэнэй нютаг мөжын гү, али нютагай таһагуудай хуралнуудта (бага хуралнуудта, суглаануудта) нюусар дууга үгэлгөөр, мүн баһа политическэ партинуудай кандидатуудые дэбжүүлгэдэ федеральна хуулида заагдаһан бусад эрилтэнүүдые баримталжа бэлүүлдэг.

2. Ниитэ нэгэдэлнүүдые ба политическэ партинуудые, тэдэнэй нютаг дэбисхэрэй зургаануудые бүридхэлдэ абаха талаар үүргэ дүүргэхэ эрхэ түлөөлгэтэй гүйсэдхэхы засагай федеральна зургаан «Политическэ партинууд тухай», «Хунгуулиин эрхын лаб найдүүлганууд ба Россиин Федерациин эрхэтэдэй ханал хуряалгада хабаадаха эрхэ тухай» Федеральна хуулинуудай ёһоор хунгуулиин нэгэдэлэй хунгалтада хабаадаха эрхэтэй политическэ партинуудай, ондоо ниитэ нэгэдэлнүүдэй тоолбори бүридхэдэг,

хунгалта томилхо тухай шийдхэбэрийн албан ёһоор толилогдоһон үдэртэ ба хунгалта томилхо тухай шийдхэбэрийн албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө гурбан үдэрһөө хойшо бэшэ гүрэнэй гү, али муниципальна үе үе гарадаг хэблэлдэ тус тоолбори хэблэлдэ ба Интернет сахимда тэрэниие оруулдаг, мүн баһа тэрэл болзорто муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссида тус тоолбори эльгээдэг. Тус тоолборидо политическэ партинууд, «Политическэ партинууд тухай» Федеральна хуулийн ёһоор хунгалтада хабаадаха эрхэтэй тэдэнэй нюотаг дэбисхэрэй таһагууд болон бусад хуби байгуулганууд, «Хунгуулин эрхын лабнайдуулганууд ба Россин Федерациин эрхэтэдэй ханал хурялгада хабаадаха эрхэ тухай» Федеральна хуулийн 2 статьягай 25-дахи хуби зүйлэй эрилтэнүүдтэ таарадаг ондоо нийтэ нэгэдэлнүүд, ба тэдэнэй хуби байгуулганууд оруулагдадаг.

3. Хунгуулин нэгэдэлэй нэрэ нийтэ нэгэдэлнүүдые бүрилдэ абаха үүргэ дүүргэдэг эрхэ түлөөлэгчтэй гүйсэдхэхэ засагай федеральна зургаанай үгэһэн хуулиа нюурнуудай гүрэнэй нэгэдхэмэл реестртэ хунгуулин нэгэдэл тухай бүридхэлдэ абтаһан гэршэлгэтэй документдэ заагдаһан нэрэн болодог. Хуулиа нюур болодоггүй хунгуулин нэгэдэлэй нэрэ тэрэниие байгуулха тухай шийдхэбэридэ заагдаһан нэрэн болодог.

4. Муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссида тиймэ нэрэ үзүүлэнэй удаа хунгуулин нэгэдэлэй нэрэ хубилгажа болодоггүй.

5. Хунгуулин нэгэдэлэй кандидады дэбжүүлхэ тухай шийдхэбэри политическэ партиин хуралда, политическэ партиин нюотаг дэбисхэрэй таһагай бага хуралда гү, али нийтэ суглаанда, политическэ партиин хуби байгуулгын, үгы гэбэл политическэ партиин уставта хараалагдаһан ондоо зургаанай, үгы гэбэл ондоо нийтэ нэгэдэлэй, тэрэнэй нюотаг дэбисхэрэй гү, али нюотагай тоһагай бага харалда гү, али нийтэ суглаанда абтадаг.

6. Тус статьягай 5-дахи зүйлдэ хараалагдаһан шийдхэбэри протоколоор (протоколой буулгабаряар) албан ёһоной болгогдодог, тэндэнь заагдадаг гэбэл:

1) политическэ партиин хуралай, үгы гэбэл политическэ партиин нюотаг можын таһагай нийтэ суглаанай бүридхэлдэ абтаһан делегадуудай, политическэ партиин нюотаг можын таһагай нийтэ суглаанай, үгы гэбэл политическэ партиин ондоо хуби байгуулгын нийтэ суглаанай хабаадагшадтай, политическэ партиин уставта хараалагдаһан политическэ партиин ондоо зургаанай гэшүүдэй, үгы гэбэл хуралай (бага хуралай) делегадуудай гү, али нийтэ нэгэдэлэй ондоо нийтэ суглаанай, тэрэнэй нюотаг можын гү, али нюотагай таһагай делегадуудай тоо;

2) политическэ партиин хуралай делегадуудай, үгы гэбэл политическэ партиин нюотаг можын таһагай, политическэ партиин нюотаг можын таһагай нийтэ суглаанай, үгы гэбэл политическэ партиин ондоо хуби байгуулгын нийтэ суглаанай хабаадагшадтай, политическэ партиин уставта хараалагдаһан политическэ партиин ондоо зургаанай гэшүүдэй, үгы гэбэл хуралай (бага хуралай) делегадуудай гү, али нийтэ нэгэдэлэй ондоо нийтэ суглаанай, хунгуулин нэгэдэлэй уставтай ёһоор абтаһан шийдхэбэри абахада хэрэгтэй тэрэнэй нюотаг можын гү, али нюотагай таһагай делегадуудай тоо;

3) кандидадай фамилии, нэрэ ба обог, түрэнһэн нара үдэр ба газар, ажалладаг гү, али алба хэдэг газар, эзэлдэг тушаал (ажалладаг гү, али алба хэдэггүй ушарта – эрхилдэг түхэл) бадаг газарай хаяг, харьяа ба тус шийдхэбэрийн дуугаа үгэлгын дүн заалгатайгаар тэрэниие дэбжүүлхэ тухай шийдхэбэри;

4) хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгчэ томилһон тухай шийдхэбэри;

5) шийдхэбэри абаһан нара үдэр.

7. Тус статьягай 5-дахи зүйлдэ хараалагдаһан шийдхэбэри хунгуулин нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшын гар табилгаар, мүн баһа хунгуулин нэгэдэлэй (хэрбээ тэрэнэй хуулиита нюурай зэргэтэй байхада) тамгаар баталагдадаг.

Хэрбээ политическэ партиин хуби байгуулга, ондоо нийтэ нэгэдэлэй хуулиита нюурай зэргэгүй байхада, тус шийдхэбэри политическэ партиин, ондоо нийтэ нэгэдэлэй гү, али тэрэнэй хуби байгуулгын дээдэ хэмжээндэ байдаг байгуулгын тамгаар баталагдадаг.

8. Хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгшэд муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссида тус статьягай 5-дахи зүйлдэ хараалагдаһан шийдхэбэри үзүүлдэг.

9. Тус статьягай 5-дахи зүйлдэ хараалагдаһан шийдхэбэритэй нэгэ доро хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгшэ нимэ документүүдые үзүүлдэг:

1) нийтэ нэгэдэлнүүдые бүридхэлдэ абаха талаар үүргэ дүүргэхэ эрхэ түлөөлэгчтэй гүйсэдхэхэ засагай федеральна зургаанай үгэһэн хуулиита нюурнуудай гүрэнэй реестртэ хунгуулин нэгэдэл тухай бүридхэлдэ абтаһан, политическэ партиин, тэрэнэй нюотаг можын таһагай хүтэлбэрилэгшын, үгы гэбэл ондоо нийтэ нэгэдэлэй, тэрэнэй нюотаг можын хүтэлбэрилэгшын гэршэлһэн баримта гэршэлгын буулгабары;

2) политическэ партиин, тэрэнэй нюотаг можын хүтэлбэрилэгшын, үгы гэбэл ондоо нийтэ нэгэдэлэй, тэрэнэй нюотаг можын хүтэлбэрилэгшын гэршэлһэн политическэ партиин, үгы гэбэл нийтэ нэгэдэлэй уставтай буулгабары.

10. Тус статьягай 8 ба 9-дэхи зүйлнүүдтэ заагдаһан документнүүдтэй хамта муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссида кандидат тус Хуулийн 22 статьягай 2 ба 3-дахи зүйлнүүдтэ хараалагдаһан документнүүдые үзүүлдэг.

11. Муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссида тус статьягай ёһоор үзүүлэгдэхэн документнүүдые ороһон үдэр кандидадта, хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгшэдэ тус документнүүдые абаһан тухай бэшэгээр баталга үгэдэг.

12. Хунгуулин нэгэдэл хунгалтада хунгуулин нэгэдэлэй хабаадалгатай холбоотой бүхэ асуудалнуудаар хунгуулин нэгэдэлэй 10-һаа дээшэ бэшэ эрхэ түлөөлэгшэдые томилхо эрхэтэй. Эрхэ түлөөлэгшэд политическэ партиин хуралай, үгы гэбэл политическэ партиин нюотаг можын таһагай бага хуралай гү, али нийтэ суглаанай, үгы гэбэл политическэ партиин ондоо хуби байгуулгын нийтэ, үгы гэбэл политическэ партиин уставта хараалагдаһан политическэ партиин ондоо зургаанай суглаанай, үгы гэбэл ондоо нийтэ нэгэдэлэй гү, али тэрэнэй нюотаг можын гү, али нюотагай таһагай хуралай (бага хуралай) шийдхэбэриэсэ толилогдодог, тэндэнь тэрэнэй эрхэ түлөөлэгчэ, фамилии, нэрэ, обог, түрэнһэн нара үдэр, паспорттын гү, али эрхэтэнэй паспорт хэлгэһэн документын хубарил, дугаар, абаһан нара үдэр, ажал гү, али албанай газар, эзэлжэ байдаг тушаал (хэрбээ ажалгүй байхада – мэргэжэлейн түхэл) заагдадаг.

Хунгуулини нэгэдэлэй томилогдоһон эрхэ түлөөлэгшэдэй тоолбори фамилии, нэрэ, обог, түрэнһэн нара үдэр, паспорттын гү, али эрхэтэнэй паспорт хэлгэһэн документын хубарил, дугаар, абаһан нара үдэр, ажал гү, али албанай газар, эзэлжэ байдаг тушаал (хэрбээ ажалгүй байхада – мэргэжэлейн), хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгшэ бүхэнэй телефоной дугаар заалгатайгаар муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссида үзүүлэгдэдэг. Тоолборидо тус ажал ябуулга хэхэ нюурнуудай бэшэгтэй зүбшөөл баһа хабсаргагдадаг.

Эрхэ түлөөлэгшэдые бүридхэлдэ абалга бүридхэлдэ документнүүдые үзүүлһэн үдэрһөө гурбан үдэрэй туршада хунгуулин комиссида бэелүүлэгдэдэг.

Хунгуулин нэгэдэл хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгчтэй али нэгэ зургаанай шийдхэбэриэсэ тэрэ хүндэ тэрэн тухай бэшэгээр дуулгаад ба муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссида тус шийдхэбэрийн буулгабары эльгээдэг, түлөөлэгшын эрхэ түлөөлэгчэ хэзээдэшые болуулха эрхэтэй.

Хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгшэд, гүрэнэй ба муниципальна тушаалуудые эзэлгшэд өөрын тушаалай ба албанай байдал ашаглажа байха эрхэгүй.

Хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгшэдэй болзор тэдэниие томилһон үдэрһөө эхилдэг ба тус хунгуулин нэгэдэлэй дэбжүүлһэн бүхэ кандидатуудай зэргын болуулагдаһан үеһөө дүүрэдэг, харин хунгалтын юрэнхы дүнгүүдэй албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо бэшэ.»;

3) 25.2 статьяда:

а) 1-дэхи зүйл нигэжэ найруулха:
«1. Кандидадые бүридхэлдэ абахын тула тэрэ кандидат гү, али хунгуулин нэгэдэлэй эрхэ түлөөлэгшэ муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссида нимэ хунгуулин документнүүдые үзүүлдэг:

1) кандидадай дэбжэлтэ дэмжэлгэдэ суглуулһан хунгагадай гар табилгатай хуудануудые (хэрбээ кандидадай дэбжэлтэ дэмжэлгэдэ гар табилгануудай суглуулагдаһан байхада);

2) саарһан дээрэ хоёр хэхэгээр муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссиин тогтооһон түхэлөөр хунгагадай гар табилгануудые суглуулгын дүнгүүд тухай протокол (хэрбээ кандидадай дэбжэлтэ дэмжэлгэдэ гар табилгануудай суглуулагдаһан байхада);

3) гар табилга суглуулагша нюурнууд тухай мэдээнүүдые нотариусай гэршэлгэтэйгээр, ба муниципальна байгууламжын хунгуулин комиссиин баталһан түхэлөөр тэдэ нюурнуудай гар табилгатай хунгагадай гар табилга суглуулагша нюурнуудай тоолбори ((хэрбээ кандидадай дэбжэлтэ дэмжэлгэдэ гар табилгануудай суглуулагдаһан байхада);

4) бүридхэлдэ абаха тухай мэдүүлгэ (тус Хуулийн 26 статьягай 16-дахи зүйлдэ хараалагдаһан кандидадые дэбжүүлхэ тухай шийдхэбэрийн байһан ушарта);

5) тус Хуулийн 22 статьягай 2, 2.1 ба 3 зүйлнүүдэй ёһоор урид тушааһан кандидат тухай мэдээнүүдтэ хубилалтанууд тухай мэдээнүүдые (тиймэ хубилалтануудай байһан ушарта);

6) тус Хуулийн 47 статьягай ёһоор кандидадай мүнгэн сангай түрүүшын тоосоо (тус Хуулида тогтоогдоһон гуримда кандидат дэбжүүлгэдэ зүбшөөлөө үгэһэн тухай мэдүүлгэдэ өөрын хунгуулин ажал ябуулгада мүнгэн номололго хэгдэхгүй гэжэ заангүй байһан ушарта);»;

б) «хойшо бэшэ муниципальна байгууламжын» үгэнүүдые «хойшо бэшэ нэгэ доро муниципальна байгууламжын» үгэнүүдээр хэлгэхэ.

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 6

№ 1862-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГҮРЭНЭЙ ЗАСАГАЙ ГҮЙСЭДХЭХЫ ЗУРГААНУДАЙ БАЙГУУЛАМЖА ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИЙН 7-ДОХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТА ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

Буряад Республикын 2005 оной июлийн 6-най 1227-III дугаарай «Буряад Республикын гүрэнэй засагай гүйсэдхэхы зургаануудай байгууламжа тухай» Хуулийн 7-дохи статьягай 1-дэхи хубида (Буряад Республикын Хуулиита шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2005, № 6-7 (75-76); 2008, № 4-5 (109-110); «Бурятия» газет, 2005 оной июлийн 8; 2008 оной майн 6) хубилалта оруулхандаа, хоёрдохи дохол мур нигэжэ найруулха:
«Республикын албан ажал ябуулгын тогтоогдоһон халбариде хуулиита гуримшуулга, гүрэнэй зөөрийн хүтэлэлгэ ба гүрэнэй туһа хангамжануудые бэелүүлхэ эрхэгүй, Буряад Республикын Президентын гү, али Буряад Республикын Правительствын тогтооһон ушарнуудһаа бэшэндэ.».

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хойшо хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1865-IV

«БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДА ХУУЛИЙН НА ҺА ХҮСӨӨГҮЙШҮҮЛЭЙ ХЭРЭГҮҮДЭЭР БА ТЭДЭНЭЙ ЭРХЭ ХАМГААЛХА ТАЛААР КОМИССИНУУД ТУХАЙ БА ХОТЫН ТОЙРОГУУДАЙ БА МУНИЦИПАЛЬНА АЙМАГУУДАЙ НЮТАГАЙ ӨӨ ҺЭДЫН ХҮТЭЛБЭРИЙН ЗУРГААНУУДА ХУУЛИЙН НА ҺА ХҮСӨӨГҮЙШҮҮЛЭЙ ХЭРЭГҮҮДЭЭР БА ТЭДЭНЭЙ ЭРХЭ ХАМГААЛХА ТАЛААР КОМИССИНУУДЫЕ БАЙГУУЛХА БА ЭМХИДХЭХЭ ТАЛААР ГҮРЭНЭЙ ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛӨГЧНҮҮДЫЕ ОЛГОХО ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИЙН 12-ДОХИ СТАТЬЯДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 2-то
баталан абаа*

Статья 1

2006 оной сентябриин 19-нэй № 1844-III «Буряад Республикада хуулийн наһа хүсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдээр ба тэдэнэй эрхэ хамгаалха талаар комиссинууд тухай ба хотын тойрогуудай ба муниципальна аймагуудай нюотагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудта хуулийн наһа хүсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдээр ба тэдэнэй эрхэ хамгаалха талаар комиссинуудые байгуулха ба эмхидхэхэ талаар гүрэнэй эрхэ түлөөлэгчнүүдые олгохо тухай» Буряад Республикын Хуулийн 12-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын Хуулийн 12 статьягай 2-дохи хубида (Буряад Республикын Хуулиита шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2006, № 8 – 9 (89 – 90); 2008, № 3 (108), № 8 – 10 (113 – 115); «Бурятия» сонин, 2006, сентябриин 21; 2008, мартын 6, октябриин 15; 2010, октябриин 14) хубилалта оруулха, тэрэниие нигэжэ найруулха:

1) табадахи абзацта «7» тоо «6,3» тоогоор хэлгэхэ;
2) зургаадахи абзацта «7» тоо «6,3» тоогоор хэлгэхэ;

Статья 2

Тус Хуули 2011 оной январийн 1-һээ хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 10

№ 1868-IV

«РЕСПУБЛИКЫН 2010 ОНОЙ БЮДЖЕТ ТУХАЙ» БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

*Буряад Республикын Арадай Хурал
2010 оной декабриин 17-до
баталан абаа*

Статья 1

Буряад Республикын 2009 оной декабриин 11-нэй 1229-IV дугаарай «Республикын 2010 оной бюджет тухай» Хуулида (Буряад Республикын Хуулиита шийдхэбэринүүдэй суглуулбари, 2009, № 11-12 (128-129); 2010, № 1-3 (130-132), № 4 – 5 (133-134), № 6-7 (135-136); «Бурятия» газет, 2009, декабриин 16, декабриин 24; 2010, февральин 6, мартын 6, майн 13, июлийн 14, октябриин 9, ноябриин 13, декабриин 14) удаадахи хубилалтануудые оруулха гэбэл:

1) 1-дэхи статья нигэжэ найруулха:

«Статья 1

Республикын 2010 оной бюджетдэй гол харуулалтануудые баталха гэбэл:

олзо оршын юрэнхы хэмжээн 33 189 926,1 мянган түхэриг, тэрэ тоодо 21 150 665,3 мянган түхэриг;

гаршын юрэнхы хэмжээн 36 920 772,2 мянган түхэриг;

республикын бюджетдэй оршын дутагдал 3 730 846,1 мянган түхэриг.»;

2) 7-дохи статьягай 3-дахи зүйлдэ «5 711 956,4 мянган түхэриг» гэхэн үгэнүүдые «5 785 809,2 мянган түхэриг» гээд хэлгэхэ;

3) 16-дахи статьягай 1-дэхи хубида «405 825,9 мянган түхэриг» гэхэн үгэнүүдые «953 295,9 мянган түхэриг» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ, «45 039,1 мянган түхэриг» гэхэн үгэнүүдые «953 295,9 мянган түхэриг» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ, «45 039,1 мянган түхэриг» гэхэн үгэнүүдые «592 509, 1 мянган түхэриг» гэхэн үгэнүүдээр хэлгэхэ.

4-11) 6-дахи, 7-дохи, 8-дахи, 9-дэхи, 10-дахи, 11-дэхи, 18-дахи хабсарлтануудта оруулагдаһан хубилалтануудые энэ ном соо ород хэлэн дээрэ харатгы.

Статья 2

Тус Хуули албан ёһоор толилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент В.В. НАГОВИЦЫН

Улаан-Үдэ хото
2010 оной декабриин 21

№ 1886-IV

Россиин бүридэлдэ Буряад ороной хамжан ороһоор 350 жэлэй ойдо

«АРАДАЙ» ГЭ ҺЭН НЭРЭЭ БАТАЛБА

В.Н.Овчинников

Улаан-Үдэ хотымнай Стеклозавод тосхоной «Кристалл» гэхэн социальная соёлой түбэй (муниципальная автономно эмхи зурган) зохёохы коллективүүд «Моя Бурятия» гэхэн тоосоото концертеэ Россиин бүридэлдэ Буряад ороной хамжан ороһоор 350 жэлэй ойн, Хани барисаанай жэлэй хүндэлэлдэ хаяхан зорюулһан байна. «Кристалл» гэхэн социальная соёлой түбэй (хуряангыгаар СКЦ) арадай духовой оркестр, мүн тиихэдэ «Стекольские сударушки» гэхэн ветерануудай хоор «арадай» гэхэн нэрэ зэргэ хамгаалба.

Хоёр хубинаа бүридэһэн хайндэрэй концертдэ (апрелиин 29-до) арадай духовой оркестр (хүтэлбэрлэгшэнь В.Н.Овчинников) «арадай» гэхэн нэрэеэ 3 жэл үнгэрһэн хойно дахинаа баталжа, түрүүшын отделени соо уран бэлигээ гэршэлһэн байна. Олондо «Дубинушка» гэхэн ород арадай дуун, «Дружба» гэхэн марш, «А зори здесь тихие» гэхэн кинофильмнээ вальс, мүн «Мой ласковый и нежный зверь» гэхэн кинофильмнээ вальс, бусад зо-

хёолнуудые шадмар бэрхээр гүйсэдхөө. Залуу наһаяа дурдан баясан, гуниглан, уяран нууһан үндэр наһатайшуул зүрхэ сэдхэлээ хүдэлгэһэн байха юм.

Муниципальная духовой оркестрэй солист, РБ-гэй габыята артист Владимир Борисов, Улаан-Үдэ хотын соёлой түбэй солист Сергей Плотников гэгшэд энэ хайндэрэй айшад боложо, олоной дуратай «Смуглянка», «Есть только миг...» гэхэн дуунуудые шагнагшадта бэлэглээ. Харин «Стекольские сударушки» хоортой хамта «Победа», «Россия – Родина моя» гэхэн дуунуудые сугдуулалдажа, эб найрамдал батадхаба.

Табан жэлэй урда байгуулагдаһан, харагшадтаа эхэ найшаагдадаг болоһон «Стекольские сударушки» гэхэн ветерануудай хоор (олонхиинийн шэлэй заводтоо хүдэлһэн) баян репертуартай байжа, ород, буряад, бусад композиторнуудай дуунуудые дуулаба. Илангаяа хооройнгоо эдэбхитэй гэгшүүн Владимир Ретюнскиин үгэнүүд дээрэ бэшгэдэһэн хооройнгоо хүтэлбэрлэгшэ, «Кри-

сталл» СКЦ-гэй директор, РБ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрлэгшэ Виктор Михайловой зохёоһон «Попурри авторских песен», «Поём песни для души», «Уходит в прошлое война», «Память о Стекольном заводе», мүн «Тоонто нютаг», (гурбан хоолойн аялгаар), «Россия-Русь» гэхэн дуунуудые гоёр дуулажа, халуунаар угтагдаа. Тиигэнгүй яахаб?! Олон жэлдэ түрэлһөө түрэл болоһон шэлэй завод, тоонто нютаг, Буряад орон тухай бүхы шагнагшадтаа адли дуулалдаа бэшэ гү?! Энэл хадаа харагшадтай эгээл үндэр сэгнэлтэ болоно бшуу. Тиихэдэ СКЦ-гэй хүүгэдэй бүлэгүүд, нэрлэбэл, «Октава» (хүтэлбэрлэгшэнь Лариса Михайлова), «Ирис» гэхэн хатарай студи (Ирина Радионова), «АЗ* АРТ» гэхэн театральная студи (Екатерина Хушкеева) энэ концертыень шэмэглэбэ.

Комиссиин гэгшүүд – РЦНТ-гэй дуунай-хоровой искусствын секторые даагша М.А.Ербахаева, хүгжэмтэ инструментүүдэй искусствын секторые даагша Д.Д.Дондукова, Улаан-Үдэн захиргаанай соёлой управлениин гол мэргэжэлтэ В.Д.Дамбаева, муниципальная духовой оркестрэй ахамд дирижер В.А.Каличхин гэгшэдэй урда «кристаллайхид» бэлигээ харуулба, «арадай» гэхэн нэрэ зэргээ хоёр коллективын хамгаалба.

Соёлойн ажалда, выставкэ, концерт эмхидхэлгэдэнь ходел туһалжа байдаг Улаан-Үдэнгоо горсоветдэй депу-тадууд М.Ю.Становта, А.А.Ларионовто «Кристалл» СКЦ-гэйхид халуун баяраа хүргэнэ. Майн 6-да энэ концертэ дахин харуулжа, тосхонойхидойнгоо, айшадайнгаа үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байха юм.

Сергей Плотников дуулана

«Стекольские сударушки» хоор

В.Н.Михайлов хоортоёо

«НАЙН НОМ – ЕХЭ НАЙНДЭР»

Майн 27 – Библиотекезүүдэй бүхэроссиин үдэр

Т.Г.Дыбиков, Р.Клыпов

гэхэн уряатай, олон зоной хабаадалгатай баяр ёһолол-яармаг Улаан-Үдымнай Ленинэй үйлсөөр Арбат дээрэ нараатай дулаан үдэр эхэ зохидоор эмхидхэлгэжэ, Библиотекезүүдэй бүхэроссиин үдэртэ зорюулагдаһан байна. Буряадаймнай Соёлой министрствын дэргэдэхи талмай дээрэ жэрүлдэн табигдаһан столнууд дээрэ республикымнай ном худалдадаг, журнал, газетэ, ном хэблэдэг эмхинүүд, наймаан хэ-

дэг предприята, магазинууд, мэдээжэ уран зохёолшод, поэдүүд өөһэдынгөө бүтээлнүүдые, үнгэ бүрийн зурагтай, гүн удхатай номуудаа, бусад продукция уншагшадта, худалдан абагшадта дуралдажа, танилсуулба.

Ранжуровай 1-дэхи байшанда оршодог «Книги» магазинайхидай олоной үзэмжэдэ табигдан аяншалагшадта хэрэгтэй РБ-гэймнай географическа карта, Байгал, Ойхон, республика тухаймнай гол

фото-зурагуудтай этнографическа зураглалнууд, хүүгэдэй һонин номууд (жэшэнь, Ш.Нимбуевай «Тархайн хүүбүүн Зархай» г.м.), буддын шажан тухай, бусад уран найханай, мүн детективүүд, багшанарта, үхибүүдтэ туһатай зүбшэлнүүдтэй номууд олон табигдаа.

Соёлой министрствэдэ амжалтатай ажаллаһан, сүлөө сагтаа номуудые бэшэжэ эхилһэн, Хэжэнгэ тоонтотой, анхан англи хэлэнэй багша ябаһан Д.Г.Дымбилова-Юндуповагай зохёоһон «Англо-бурятский-русский тематический словарь «Книжка в картинках» гэхэн эхэ найхан, хүүгэдэе һонирхуулжа зурагуудтай томо хэмжээнэй ном, Улаан-Үдымнай гоё газарнуудтай аяншалагшадтай блокнуудууд хараһаар анхараальемнай татана. Хажуудань Хэжэнгэ хэргэ гэрбалтай, Хоёрхэ нютагайнь мэдээжэ поэт, «Морин хуур» журналаймнай редактор. Россиин габыята артист Чингис Гурьев олон тоото шүлэг, дуунуудайнгаа «Үлзы хэшэг», «Хунахан» гэхэн номуудаа уншагшадтайнгаа урмандта табинхай һууна хэн.

Хоюулаа ханаамгайнууд – халуун шанга наранһаа толгойгоо шаруулшахагүйн тула бага наһаяа ханажа, газетээр хэһэн пилотко малгайнуудаа үмдэнхэйүүд һуугаа бэлэй. Наада таладань Буда ламын, Бато Батоцыренов ламын хүтэлбэри доро бүтээһэн буддын шажан тухай эхэ гүн удха шанартай лекцинуудые диск дээрэ бэшэһэн бэлигтэй дуушан, буддын шажан дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ габыятай Инна Шагнаева дуралдажа, хөөржэ байна хэн.

«Буряад үнэн» хэблэймнай байшангай хэблэн гаргадаг олон тоото журналнууд: «Морин хуур», «Вершины», «Одон», «Байкал», «Байгал», «Буряад үнэн», «Бурятия» газетэнүүд, Д.Дамбаевай «Алтан зула», Ц.Дондогойн

«Наян-Наваа», суута снайпер Жамбал Тулаев тухай ном, бусад зохёолнууд энэ хайндэрэй үедэ уншагшадтай анхарал татаа.

Уланшьегүй концерт тайзан дээрэ эхилжэ, «Лотосой» уян гоё басагад амаршалгын хатар гүйсэһэн байна. Соёлой министр Т.Г.Дыбиков, ород Епархиин түлөөлөгшэ, санаартан Роман Клыпов эндэ сугларашадые хайндэрөөр халуунаар амаршалжа, славян бэшэлгын, соёлой хайндэртэ (майн 24-дэ), мүн Библиотекеын бүхэроссиин үдэртэ (майн 27-до) зорюулагдажа байна гэжэ тэмдэглээ, епископ Савватийһаа амаршалга хүргэгдөө.

Сотово телефонһоо эхилээд, бусад гарай бэлэг викторинын үедэ дуралдаһан байна. «Бэлигэй», республиканска типографиин, «Продалитай», бусад эмхинүүдэй һонин номууд уншагшадта найшаагдаба.

Уран зохёолшод, поэдүүд Алексей Гатапов, Сергей Тумуров, Андрей Мухраев, Анна Виноградова,

Владимир Гармаев бусад уран бэлигтэн номуудтаа танилсуулаа. Түүхэдэ ороһон, түрэл арадайнгаа эрхим зохёолшодой номуудаа удаа дараалан гаргаһан Ага тоонтотой, суута уран зохёолшод классик Жамсо Тумуновай хүүбүүн Батор Тумунов хабаадаба. «Бэлиг» хэблэлээр гараһан номууд, нэрлэбэл, Б-М.Жигжитовэй «Алтан тоонтын магтаал», «Монгольский мир: новый век – новые вызовы», Э.П.Нанзатовагай «Эрдэни», мүн «Мэндэ-э!» гэхэн номууд һонирхуулаа. Республиканска типографиин бэлдэһэн Г.Башкуевай «На переломе», «Ульгэрэй далай», С.Бабушкинай «Толи», «Бэлиг» типографиин номууд анхарал татана. Мэдээжэ артистнууд Мэдэма Доржиева, Ринчин Дашицыренов, Саяна Аюшиева, «Золотая рыбка» хүүгэдэй саадай хүүгэд, ВСГАКИ-гай оюутад (Улаан-Үдэн городской музей), фольклорно коллективүүд бэлигтэ гэршэлбэ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Энэ хуудана Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэб.

№ 21 (21818)

Дүхээрш

№ 21 (733)

Понедельник, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "Новости"
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "Женский журнал"
13.20 "Модный приговор"
14.20 "Детективы"
15.00 "Другие новости"
15.20 "Понять. Простить"
16.20 "Хочу знать"
16.50 Т/с "Обручальное кольцо"
17.50 "Федеральный судья"
19.15 Т/с "След"
19.55 "Давай поженимся!"
20.55 "Пусть говорят"
22.00 "Время"
22.30 Т/с "Группа счастья"
23.30 "Любовь глазами мужчин"
00.30 "Ночные новости"
00.50 Т/с "Борджиа"
02.05 Х/ф "На самом дне океана"

РОССИЯ - 1

06.00 "Утро России"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05 "С новым домом!"
11.00 "О самом главном"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"

12.50 "Родить вундеркинда"
13.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"
17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.55 Т/с "Институт благородных девиц"
19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Бумеранг из прошлого"
00.45 "Дежурный по стране"
01.45 "Вести +"
02.05 "Профилактика"

КУЛЬТУРА

08.00 "Евроныос"
11.00, 16.30, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15 "Кто там"
11.40, 02.00, 03.50 "Программа передач"
11.50 Х/ф "Желание любви"
13.55 "Важные вещи"
14.10 "Линия жизни"
15.10 Х/ф "Метель"
16.40 М/с "Волшебник Изумрудного города"
17.00 М/ф
17.35 Т/с "Девочка из океана"
18.00 Д/с "Страсти по насекомым"
18.20 "Конкурс Чайковского. Золотые страницы"
19.35 Д/ф "Запретный город Китая"
20.45 "Главная роль"
21.05 "Сати. Нескучная классика"
21.45 "Academia"
22.30, 01.45 Д/ф "Будапешт. Берега"

Дуная и крепость"
22.45 "Кто мы?"
23.15 "Тем временем"
00.00 "Исторические путешествия Ивана Толстого"
00.50 Д/ф "Интеллигент. Виссарион Белинский"
02.05 Х/ф "Небольшой дивиденд отца"
03.30 Р. Шуман. "Увертюра, скерцо и финал"

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт"
08.00 "Скамейка". Погода
08.25, 14.00, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция"
08.55, 13.00 "Вся Бурятия"
09.30 Т/с "Тасманский дьявол"
10.25 Т/с "Универ"
11.30 Т/с "Счастливы вместе"
12.40 М/с "Шэгги и Скуби Ду ключ найдут"
13.20 Ко Дню защиты детей: "Взрослые дети"
13.30 М/с "Приключения Джимми Нейрона"
14.20 М/ф
14.30 "Дом-2. Live"
16.10 Х/ф "После заката"
18.00, 20.00 Т/с "Интерны"
18.30, 20.30 Т/с "Зайцев+1"
19.20 "Открытки из Германии: баварцы"
19.30, 23.00, 00.30 "Восточный экспресс"
21.00 Х/ф "Морское приключение"
23.35 "Дом-2. Город любви"
01.00 Х/ф "Безумие"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.35 Д/ф "Дорожные войны"
07.30 "Вкусно"
08.00, 21.25 "Городские истории"
08.10 "Ваше право"
08.30 Т/с "Капри"
10.30 Т/с "Сердцу не прикажешь"

12.15, 14.45 М/ф
12.40 "Utumata"
13.00 Х/ф "Идеальный муж"
15.00 "Про-обзор"
15.30 "10 самых"
16.00 М/с "Трансформеры"
16.30 Д/ф "Тайны Большого Золотого кольца России"
17.20 "Капри"
18.30 "Самарские судьбы"
19.00, 23.30 "Горячая линия"
19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "Новости дня"
20.00, 02.30 "Середина Земли"
20.25 Т/с "Поворот ключа"
22.00 Т/с "На пределе. Группа антитеррор"
00.00 "Топ-модель по-американски"
03.00 "Ночной канал"
13.30 "Истории в деталях"

СТС «БАЙКАЛ»

14.00 М/с "Соник Икс"
14.30 М/с "Пинки и Брей"
15.00 М/с "Что новенького, Скуби Ду?"
15.30 Т/с "Папины дочки"
17.05, 18.50; 20.05; 22.25, 23.45; 00.05; 00.50; 01.30, 01.50 Погода
17.30 "Галилео"
18.30 "Ералаш"
19.30, 00.00 "Детали"
20.00 Т/с "Воронины"
21.00 Т/с "Метод Лавровой"
22.00 Х/ф "Вид сверху лучше"
23.35 "6 кадров"
00.30 "Дневник фестиваля "Кинотавр"
01.00 Т/с "Теория большого взрыва"
01.30 Т/с "Зверь"
09.30 "Следствие вели"

НТВ

10.30, 11.20, 16.30, 19.30 "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"
11.55, 03.45 "До суда"

13.00, 02.45 "Суд присяжных"
14.25 "Прокурорская проверка"
15.40 "Давайте мириться!"
17.30 Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30 Т/с "Литейный"
22.30 Т/с "Москва. Центральный округ"
00.35 "Честный понедельник"
01.25 "Школа злословия"
02.10 "Главная дорога"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"
07.10, 22.00 Т/с "Двое из ларца"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 21.00 Д/с "Криминальные хроники"
11.30, 13.30 Х/ф "Не горюй!"
13.40 Т/с "Сыщики"
14.40 Т/с "Россия молодая"
17.00 "Открытая студия"
20.00 Т/с "Застава Жилина"
23.30 "Момент истины"
00.25 Д/с "Оружие Второй мировой"
01.00 "Шаги к успеху"
02.00 Т/с "Братья по оружию"

ДТВ

09.00 М/ф
11.00 "Тысяча мелочей"
11.30, 21.30 "Самое смешное видео"
12.30, 20.00 "Соседи"
13.00, 19.30 "Вне закона"
13.30 Х/ф "Дерзкие дни"
15.30, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.00, 20.30 "Судебные страсти"
17.00 Т/с "CSI: место преступления Нью-Йорк-5"
18.00 Т/с "Приставы"
22.30, 03.30 "Улетное видео по-русски"
00.30, 04.45 Х/ф "В поисках галактики"
02.30 "Голые и смешные"
04.00 "Брачное чтиво"

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ: 21-62-62

Вторник, 7

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "Новости"
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "Женский журнал"
13.20 "Модный приговор"
14.20 "Детективы"
15.00 "Другие новости"
15.20 "Понять. Простить"
16.20 "Хочу знать"
16.50 Т/с "Обручальное кольцо"
17.50 "Федеральный судья"
19.15 Т/с "След"
19.55 "Давай поженимся!"
20.55 "Пусть говорят"
22.00 "Время"
22.30 Т/с "Группа счастья"
23.30 "Любовь глазами женщин"
00.20 "Ночные новости"
00.40 Т/с "Безумцы"
02.30 Футбол. Товарищеский матч. Россия - Камерун. Прямой эфир из Австралии

РОССИЯ - 1

06.00 "Утро России"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05 "Бамбаахай"
10.15 "Тайзан"
10.25 "Улгур"
10.40 "Сагай суурьян"
11.00 "О самом главном"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"
12.50 "Тайна трех океанов. В погоне за призраком"
13.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"

17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.55 Т/с "Институт благородных девиц"
19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Бумеранг из прошлого"
00.50 "Вести +"
01.10 Д/ф "Свидетели"
02.15 "Профилактика"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроныос"
11.00, 16.30, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 20.45 "Главная роль"
11.30, 02.50, 03.50 "Программа передач"
11.40 Х/ф "Джужбарс"
13.05 Д/ф "Интеллигент. Виссарион Белинский"
13.55, 19.35 Д/ф "Запретный город Китая"
14.50 "Пятое измерение"
15.20 Х/ф "Россия молодая"
16.40 М/с "Волшебник Изумрудного города"
16.55 М/ф
17.35 Т/с "Девочка из океана"
18.00 Д/с "Страсти по насекомым"
18.25 "Конкурс Чайковского. Золотые страницы"
19.25 Д/ф "Жюль Верн"
21.05 "Власть факта"
21.45 "Academia"
22.30 "Больше, чем любовь"
23.15 "Апокриф"
00.00 "Исторические путешествия Ивана Толстого"
00.50 Х/ф "Путевка в жизнь"
02.45 Д/ф "Луций Анней Сенека"
02.55 Д/ф "Старший брат. Академик Николай Боголюбов"
03.35 "Музыкальный момент"

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт"

08.00, 09.00, 12.40, 23.00, 00.30, 19.30 "Восточный экспресс"
08.35, 14.00, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция"
09.30 Т/с "Тасманский дьявол"
10.25 Т/с "Универ"
11.30 Т/с "Счастливы вместе"
13.10 М/с "Том и Джерри"
13.30 М/с "Приключения Джимми Нейрона"
14.20 "Открытки из Германии: баварцы"
14.30 "Дом-2. Live"
16.15 Х/ф "Морское приключение"
18.00, 20.00 Т/с "Интерны"
18.30, 20.30 Т/с "Зайцев+1"
19.20 "Точка зрения"
21.00 Х/ф "Ну очень страшное кино"
23.35 "Дом-2. Город любви"
01.00 "Комеди-клуб"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "Середина Земли"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "Новости дня"
07.35 "Горячая линия"
08.00, 21.25 "Городские истории"
08.05 "Про-новости"
08.35 "В погоне за драгоценными камнями"
10.05 "Мультфильмы"
10.30 Т/с "Сердцу не прикажешь"
13.05 Х/ф "Вне игры"
14.50 М/ф
15.00 "Звезды зажигают"
16.00 М/с "Трансформеры"
16.30, 22.00 Т/с "На пределе. Группа антитеррор"
17.30 "Капри"
18.35 "Зоопарк. "Истории в деталях"
19.10 "Большие деньги"
20.25 Т/с "Поворот ключа"

00.00 "Топ-модель по-американски"
03.00 "Ночной канал"

СТС «БАЙКАЛ»

05.55; 07.00; 09.20; 11.05; 12.05, 17.05, 18.50; 20.05; 22.25; 23.45; 00.05; 00.50; 01.30, 01.50 Погода
06.00 Х/ф "Как я встретил вашу маму"
06.55 М/с "Смешарики"
07.00 М/с "Приключения мультяшек", "Приключения Вуди и его друзей"
07.30 М/ф
08.00 Т/с "Светофор"
08.30 "Даешь, молодежь!"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "Детали"
09.30, 21.00 Т/с "Метод Лавровой"
10.30 Х/ф "Вид сверху лучше"
12.05, 18.30, 19.00 "Ералаш"
14.00 М/с "Соник Икс"
14.30 М/с "Пинки и Брей"
15.00 М/с "Что новенького, Скуби Ду?"
15.30 Т/с "Папины дочки"
17.30 "Галилео"
20.00 Т/с "Воронины"
22.00 Х/ф "Это все она"
23.50 "6 кадров"
00.30 "Кино в деталях"
01.30 Т/с "Зверь"

НТВ

09.30 "Очная ставка"
10.30, 11.20, 16.30, 19.30 "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"
11.55 "До суда"
13.00, 03.20 "Суд присяжных"
14.25 "Прокурорская проверка"
15.40 "Давайте мириться!"
17.30 Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30 Т/с "Литейный"
22.30 Т/с "Москва. Центральный округ"

00.35 "Дело темное"
01.25 "Кулинарный поединок"
02.25 Т/с "Без следа"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"
07.10, 22.00 Т/с "Двое из ларца"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 21.00 Д/с "Криминальные хроники"
11.30 Х/ф "Вертикаль"
13.30 Т/с "Сыщики"
14.30, 23.30 Т/с "Россия молодая"
17.00 "Открытая студия"
20.00 Т/с "Застава Жилина"
00.55 Х/ф "Не горюй!"
02.40 Х/ф "Зигзаг удачи"

ДТВ

06.15 Х/ф "Берем все на себя"
07.30 Х/ф "Дорога в Парадиз"
09.00 М/ф
11.00 "Тысяча мелочей"
11.30, 21.30 "Самое смешное видео"
12.30, 20.00 "Соседи"
13.00, 19.30 "Вне закона"
13.30 Х/ф "Воспитание жестокости у женщин и собак"
15.30, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.00, 20.30 "Судебные страсти"
17.00 Т/с "CSI: место преступления Нью-Йорк-5"
18.00 Т/с "Приставы"
22.30 "Улетное видео"
00.30, 05.25 Х/ф "Проклятие"
02.30 "Голые и смешные"
03.25 "Улетное видео по-русски"
04.00 "Брачное чтиво"
04.30 Т/с "Вы заказывали убийство?"

Среда, 8

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "Новости"
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "Женский журнал"
13.20 "Модный приговор"
14.20 "Детективы"
15.00 "Другие новости"
15.20 "Понять. Простить"
16.20 "Хочу знать"
16.50 Т/с "Обручальное кольцо"
17.50 "Федеральный судья"
19.15 Т/с "След"
19.55 "Давай поженемся!"
20.55 "Пусть говорят"
22.00 "Время"
22.30 Т/с "Группа счастья"
23.30 Д/ф "Что на палочке?"
00.30 "Ночные новости"
00.50 Т/с "Белый воротничок"
01.40 Т/с "Калифорния"
02.10 Х/ф "Конец романа"

РОССИЯ - 1

06.00 "Утро России"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05 "С новым домом!"
11.00 "О самом главном"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести Бурятия"
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"
12.50 "Опустела без тебя земля". Майя Кристалинская
13.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"
17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.55 Т/с "Институт благородных девиц"

19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Бумеранг из прошлого"
00.50 "Вести +"
01.10 Д/ф "Свидетели"
02.20 "Профилактика"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроньюс"
11.00, 16.30, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 20.45 "Главная роль"
11.30, 02.50 "Программа передач"
11.40 Х/ф "Путевка в жизнь"
13.30 "Соавтор-жизнь. Борис Полевый"
13.55 Д/ф "Запретный город Китая"
14.50 "Легенды Царского Села"
15.20 Х/ф "Россия молодая"
16.40 М/с "Волшебник Изумрудного города"
17.00 М/ф "Девочка из океана"
17.35 Т/с "Страсти по насекомым"
18.00 Д/с "Конкурс Чайковского. Золотые страницы"
19.25 Д/ф "Харун-аль-Рашид"
19.35 Д/ф "Туман - прачеловек из Чада"
21.05 "Абсолютный слух"
21.45 "Academia"
22.30 "Генералы в штатском"
23.00 Д/ф "Стоунхендж. Загадка из древних времен"
23.15 "Магия кино"
00.00 "Исторические путешествия Ивана Толстого"
00.50 Х/ф "Пацаны"
02.25 Симфонические фрагменты и хоры из опер Дж. Верди

АРИГ УС

02.55 "Academia"
03.40 Д/ф "Мировые сокровища культуры"
07.00 "Необъяснимо, но факт"

08.00, 09.00, 12.40, 23.00, 00.30, 19.30 "Восточный экспресс"
08.35, 14.00, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция"
09.30 Т/с "Тасманский дьявол"
10.25 Т/с "Универ"
11.30 Т/с "Счастливы вместе"
13.10 М/с "Том и Джерри"
13.30 М/с "Приключения Джимми Нейрона"
14.20 "Точка зрения"
14.30 "Дом-2. Live"
16.20 Х/ф "Ну очень страшное кино"
18.00, 20.00 Т/с "Интерны"
18.30, 20.30 Т/с "Зайцев+1"
19.20 "Афиша". Погода
21.00 Х/ф "Ну очень страшное кино-2"
23.35 "Дом-2. Город любви"
01.00 "Комеди-клуб"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "Середина Земли"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "Новости дня"
07.35 "Большие деньги"
07.55, 21.25 "Городские истории"
08.05 "Ргэ-новости"
08.35 Д/ф "Собачий патруль"
10.05, 14.50 М/ф "Сердцу не прикажешь"
10.30 Т/с "Девушка № 1"
13.05 Х/ф "Звезды зажигают"
15.00 М/с "Трансформеры"
16.00 Т/с "На пределе. Группа антитеррор"
17.30 "Капри"
18.25 "Города мира"
19.00 "Актуальное интервью"
20.25 Т/с "Поворот ключа"
00.00 "Топ-модель по-американски"
03.00 "Ночной канал"

СТС - «БАЙКАЛЬ»

05.55; 07.00; 09.20; 11.05; 12.05, 17.05, 18.50; 20.05; 22.25; 23.45; 00.05; 00.50; 01.30, 01.50 Погода
06.00 Х/ф "Как я встретил вашу маму"
06.55 М/с "Смешарики"
07.00 М/с "Приключения мультяшек"
07.30 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.00 Т/с "Светофор"
08.30, 19.00 "Даешь, молодежь!"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "Детали"
09.30, 21.00 Т/с "Метод Лавровой"
10.30, 18.30 "Ералаш"
14.00 М/с "Соник Икс"
14.30 М/с "Пинки и Брейн"
15.00 М/с "Что новенького, Скуби Ду?"
15.30 Т/с "Папины дочки"
17.30 "Галилео"
20.00 Т/с "Воронины"
22.00 Х/ф "Дрянные девчонки"
23.50 "6 кадров"
00.30 "Дневник фестиваля "Кинотавр"
01.00 Т/с "Теория большого взрыва"
01.30 Т/с "Зверь"
09.30 "И снова здравствуйте!"
10.30, 16.30, 19.30 "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"
11.20 "Живут же люди!"
11.55 "До суда"
13.00, 03.20 "Суд присяжных"
14.25 "Прокурорская проверка"
15.40 "Давайте мириться!"
17.30 Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30 Т/с "Литейный"
22.30 Т/с "Москва. Центральный округ"
00.35 Д/ф "Настоящий итальянец"
01.25 "Квартирный вопрос"

НТВ

07.20 Х/ф "Воспитание жестокости у женщин и собак"
09.00 М/ф "Тысяча мелочей"
11.00, 21.30 "Самое смешное видео"
12.30, 20.00 "Соседи"
13.00, 19.30 "Вне закона"
13.30 Х/ф "Смотри и оба"
15.10, 03.30 "Улетное видео по-русски"
15.30, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.00, 20.30 "Судебные страсти"
17.00 Т/с "CSI: место преступления Нью-Йорк-5"
18.00 Т/с "Приставы"
22.30 "Улетное видео"
00.30, 05.30 Х/ф "Костолом"
02.30 "Голье и смешные"
04.00 "Брачное чтение"
04.35 Т/с "Вы заказывали убийство?"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"
07.10 Т/с "Двое из ларца"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 21.00 Д/с "Криминальные хроники"
11.30, 13.30 Х/ф "Схватка в пурге"
13.40 Т/с "Сыщики"
14.40, 23.30 Т/с "Россия молодая"
17.00 "Открытая студия"
20.00 Т/с "Застава Жилина"
22.00 Т/с "Свой-чужой"
00.55 Х/ф "Вертикаль"
02.25 Х/ф "Ключ без права передачи"

ДТВ

07.20 Х/ф "Воспитание жестокости у женщин и собак"
09.00 М/ф "Тысяча мелочей"
11.30, 21.30 "Самое смешное видео"
12.30, 20.00 "Соседи"
13.00, 19.30 "Вне закона"
13.30 Х/ф "Смотри и оба"
15.10, 03.30 "Улетное видео по-русски"
15.30, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.00, 20.30 "Судебные страсти"
17.00 Т/с "CSI: место преступления Нью-Йорк-5"
18.00 Т/с "Приставы"
22.30 "Улетное видео"
00.30, 05.30 Х/ф "Костолом"
02.30 "Голье и смешные"
04.00 "Брачное чтение"
04.35 Т/с "Вы заказывали убийство?"

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ: 21-62-62

Четверг, 9

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "Новости"
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "Женский журнал"
13.20 "Модный приговор"
14.20 "Детективы"
15.00 "Другие новости"
15.20 "Понять. Простить"
16.20 "Хочу знать"
16.50 Т/с "Обручальное кольцо"
17.50 "Федеральный судья"
19.15 Т/с "След"
19.55 "Давай поженемся!"
20.55 "Пусть говорят"
22.00 "Время"
22.30 Т/с "Группа счастья"
23.30 "Человек и закон"
00.30 "Ночные новости"
00.50 Д/ф "Rolling stones" В изгнании"
02.05 Х/ф "Контроль"

РОССИЯ - 1

06.00 "Утро России"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05 "Толя"
10.25 "Буряад орон"
11.00 "О самом главном"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести Бурятия"
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"
12.50 "Тунгусское нашествие". 100 лет
13.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"
17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.55 Т/с "Институт благородных девиц"

19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Бумеранг из прошлого"
23.50 "Поединок"
00.50 "Вести +"
01.10 "Вкус победы. Сергей Павлов"
02.00 "Профилактика"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроньюс"
11.00, 16.30, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 20.45 "Главная роль"
11.30, 02.50 "Программа передач"
11.40 Х/ф "Пацаны"
13.15 "П л а н е т а М и х а и л а Аннушкина"
13.55 Д/ф "Туман - прачеловек из Чада"
14.45 "Век Русского музея"
15.15 Х/ф "Россия молодая"
16.40 М / с " В о л ш е б н и к Изумрудного города"
17.15 М/ф "Девочка из океана"
17.55 Т/с "Дикая планета"
18.25 "Конкурс Чайковского. Золотые страницы"
19.25 Д/ф "Поль Сезанн"
19.35 Д/ф "На плотах к острову Пасхи. Одиссея принца инков"
21.05 "Черные дыры. Белые пятна"
21.45, 02.55 "Academia"
22.30 "Евгения Ханаева. Под звуки нестарящего вальса"
23.15 "Культурная революция"
00.00 "Исторические путешествия Ивана Толстого"
00.55 Х/ф "Дорогая Елена Сергеевна"
02.25 "Несерьезные вариации"
03.40 "Рго тегога"

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт"
08.00, 09.00, 12.40, 00.30, 19.30, 23.00

"Восточный экспресс"
08.30, 14.00, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция"
09.30 Т/с "Тасманский дьявол"
10.25 Т/с "Универ"
11.30 Т/с "Счастливы вместе"
13.10 М/с "Том и Джерри"
13.30 М/с "Приключения Джимми Нейрона"
14.20 "Афиша"
14.30 "Дом-2. Live"
16.35 Х/ф "Ну очень страшное кино-2"
18.00, 20.00 Т/с "Интерны"
18.30, 20.30 Т/с "Зайцев+1"
19.20 "Точка зрения"
21.00 Х/ф "Очень эпическое кино"
22.35 "Комеди-клуб. Лучшее"
23.35 "Дом-2. Город любви"
01.00 "Комеди-клуб"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "Середина Земли"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "Новости дня"
07.35 "Актуальное интервью"
07.55, 21.25 "Городские истории"
08.05 "Ргэ-новости"
08.35 Д/ф "Культурный шок"
10.05 М/ф "Сердцу не прикажешь"
10.30 Т/с "Дело № 306"
13.05 "Хит-парад интервьюеров"
14.35 "Звезды зажигают"
15.00 М/с "Трансформеры"
16.00 Т/с "На пределе. Группа антитеррор"
17.30 "Капри"
18.30 Д/ф "Знаменитые галереи мира"
19.00 "Радар-спорт"
20.25 Т/с "Поворот ключа"
00.00 "Т о п - м о д е л ь п о -американски"
03.00 "Ночной канал"

СТС - «БАЙКАЛЬ»

05.55; 07.00; 09.20; 11.05; 12.05, 17.05, 18.50; 20.05; 22.25; 23.45; 00.05; 00.50; 01.30, 01.50 Погода
06.00 Х/ф "Как я встретил вашу маму"
06.55 М/с "Смешарики"
07.00 М / с " П р и к л ю ч е н и я мультяшек"
07.30 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.00 Т/с "Светофор"
08.30, 19.00 "Даешь, молодежь!"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "Детали"
09.30, 21.00 Т/с "Метод Лавровой"
10.30 Х/ф "Дрянные девчонки"
10.30, 18.30 "Ералаш"
12.20, 14.00 М/с "Соник Икс"
14.30 М/с "Пинки и Брейн"
15.00 М/с "Что новенького, Скуби Ду?"
15.30 Т/с "Папины дочки"
17.30 "Галилео"
20.00 Т/с "Воронины"
22.00 Х/ф "Богатенькие девушки"
23.50 "6 кадров"
00.30 "Дневник фестиваля "Кинотавр"
01.00 Т/с "Теория большого взрыва"
01.30 Т/с "Зверь"
02.20 Х/ф "Мюнхен"
09.30 "Развод по-русски"
10.30, 16.30, 19.30 "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"
11.20 "Внимание: розыск!"
11.55 "До суда"
13.00, 03.15 "Суд присяжных"
14.25 "Прокурорская проверка"
15.40 "Давайте мириться!"
17.30 Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30 Т/с "Литейный"
22.30 Т/с "Москва. Центральный округ"

НТВ

07.20 Х/ф "Смотри в оба"
08.50, 22.30, 03.30 "Улетное видео по-русски"
09.00 М/ф "Тысяча мелочей"
11.30, 21.30 "Самое смешное видео"
12.30, 20.00 "Соседи"
13.00, 19.30 "Вне закона"
13.30 Х/ф "Опасные друзья"
15.30, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.00, 20.30 "Судебные страсти"
17.00 Т/с "CSI: место преступления Нью-Йорк-5"
18.00 Т/с "Приставы"
00.30, 05.30 Х/ф "Кулл-завоеватель"
02.30 "Голье и смешные"
04.00 "Брачное чтение"
04.30 Т/с "Вы заказывали убийство?"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"
07.10, 22.00 Т/с "Свой-чужой"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 21.00 Д/с "Криминальные хроники"
11.30, 13.30 Х/ф "Посол Советского Союза"
13.40 Т/с "Сыщики"
14.40, 23.30 Т/с "Россия молодая"
17.00 "Открытая студия"
20.00 Т/с "Застава Жилина"
01.05 Х/ф "Схватка в пурге"
02.45 Х/ф "Плохой хороший человек"

ДТВ

07.30 Х/ф "Смотри в оба"
08.50, 22.30, 03.30 "Улетное видео по-русски"
09.00 М/ф "Тысяча мелочей"
11.30, 21.30 "Самое смешное видео"
12.30, 20.00 "Соседи"
13.00, 19.30 "Вне закона"
13.30 Х/ф "Опасные друзья"
15.30, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.00, 20.30 "Судебные страсти"
17.00 Т/с "CSI: место преступления Нью-Йорк-5"
18.00 Т/с "Приставы"
00.30, 05.30 Х/ф "Кулл-завоеватель"
02.30 "Голье и смешные"
04.00 "Брачное чтение"
04.30 Т/с "Вы заказывали убийство?"

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ: 21-62-62

Пятница, 10

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "Новости"
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "Женский журнал"
13.20 "Модный приговор"
14.20 "Детективы"
15.00 "Другие новости"

15.20 "Понять. Простить"
16.20 "Хочу знать"
16.50 Т/с "Обручальное кольцо"
17.50 "Жди меня"
19.20 "Поле чудес"
20.10 "Давай поженемся!"
21.00 "Пусть говорят"
22.00 "Время"
22.30 "До ре: Леонид Агутин"
00.30 Х/ф "Девушка, которая играла с огнем"
03.00 Х/ф "Двое"

РОССИЯ - 1

06.00 "Утро России"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05 "Мусульмане"
10.15 "С новым домом!"
11.10 "О самом главном"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести Бурятия"
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"
12.50 "Мой серебряный шар"
13.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"
11.30, 17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.55 Т/с "Институт благородных девиц"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 "Фактор А"
00.05 Фестиваль "Юрмала"
01.55 Х/ф "Смерть в три дня"

05.55; 07.00; 09.20; 11.05; 12.05, 17.05, 18.50; 20.05; 22.25; 23.45; 00.05; 00.50; 01.30, 01.50 Погода
06.00 Х/ф "Как я встретил вашу маму"
06.55 М/с "Смешарики"
07.00 М / с " П р и к л ю ч е н и я мультяшек"
07.30 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.00 Т/с "Светофор"
08.30, 19.00 "Даешь, молодежь!"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "Детали"
09.30, 21.00 Т/с "Метод Лавровой"
10.30 Х/ф "Дрянные девчонки"
10.30, 18.30 "Ералаш"
12.20, 14.00 М/с "Соник Икс"
14.30 М/с "Пинки и Брейн"
15.00 М/с "Что новенького, Скуби Ду?"
15.30 Т/с "Папины дочки"
17.30 "Галилео"
20.00 Т/с "Воронины"
22.00 Х/ф "Богатенькие девушки"
23.50 "6 кадров"
00.30 "Дневник фестиваля "Кинотавр"
01.00 Т/с "Теория большого взрыва"
01.30 Т/с "Зверь"
02.20 Х/ф "Мюнхен"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроньюс"
11.00, 16.30, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15 "Главная роль"
11.30, 02.50, 03.50 "Программа пе-

редач"
11.40 Х/ф "Дорогая Елена Сергеевна"
13.15 Д/ф "Настоящая советская девушка"
13.40 Д/ф "На плотах к острову Пасхи. Одиссея принца инков"
14.35 "Письма из провинции"
15.05 Х/ф "Россия молодая"
16.40 "В музей - без поводка"
16.50 М/ф "Царевна-лягушка"
17.30 Т/с "Девочка из океана"
17.55 Д/с "Дикая планета"
18.20 "Кто мы?"
18.50 "Билет в большой"

19.35, 02.55 Д/ф "Вавилонская башня. Земля честных людей"
20.50 Х/ф "Век Молассана. Повести и рассказы XIX столетия"
22.45 "Линия жизни"
23.40 Д/ф "Оптина пустынь. Войны господ"

21.00, 01.00 "Комеди-клуб"
22.00 "Наша Russia"
23.30 "Дом-2. Город любви"

американски"
03.00 "Ночной канал"

00.15 "Дневник фестиваля "Кино-тавр"
00.45 Х/ф "Гангстер"
03.45 Т/с "Ранетки"

хроники"
11.30, 13.30 Х/ф "Стакан воды"
14.35, 00.00 Т/с "Россия молодая"
17.00 "Открытая студия"
20.00 Т/с "Застава Жилина"
01.35 Х/ф "Беккет"
07.20 Х/ф "Опасные друзья"

ТИВИКОМ

СТС - «БАЙКАЛ»

НТВ

ДТВ

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт"
08.00, 09.00, 12.40, 00.30, 19.30, 23.00 "Восточный экспресс"
08.30, 14.00, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция"
09.30 Т/с "Тасманский дьявол"
10.25 Т/с "Универ"
11.30 Т/с "Счастливы вместе"
13.10 М/с "Том и Джерри"
13.30 М/с "Приключения Джимми Неярона"
14.20 "Точка зрения"
14.30 "Дом-2. Live"
16.35 Х/ф "Очень эпическое кино"
18.00 Т/с "Интерны"
18.30 Т/с "Зайцев+1"
19.20 "Афиша"
20.00 "Битва экстрасенсов"

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.35, 12.45, 20.00, 00.20 "Середина Земли"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.40, 02.30 "Новости дня"
07.35 "Радар-спорт"
08.00, 21.25 "Городские истории"
08.05 "Про-новости"
08.35 Д/ф "Тайны древности"
10.05, 14.50 М/ф
10.30 Т/с "Сердцу не прикажешь"
13.05 Х/ф "Земля Санникова"
15.00 Т/с "Универ"
16.00 М/с "Трансформеры"
16.20 Т/с "На пределе. Группа антитеррор"
17.20 "Капри"
18.20 Д/ф "Певец из тайги"
18.50 "Хүсел". Программа на бурятском языке
19.20, 00.10 "Детектор"
20.25 "Дорожные войны"
22.00 Х/ф "Чартер"
00.40 "Топ-модель по-

05.55; 07.00; 09.20; 11.05; 12.05, 17.05, 18.50; 20.05; 22.25; 23.45; 00.05; 00.50; 01.30, 01.50 Погода
06.00 Х/ф "Как я встретил вашу маму"
06.55 М/с "Смешарики"
07.00 М/с "Приключения мультяшек"
07.30 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.00 Т/с "Светофор"
08.30, 19.30, 23.15 "Даешь, молодежь!"
09.00, 13.30, 18.30 "Истории в деталях"
09.30 Т/с "Метод Лавровой"
10.30 Х/ф "Богатенькие девушки"
12.20, 19.00 "Ералаш"
14.00 М/с "Соник Икс"
14.30 М/с "Пинки и Брейн"
15.00 М/с "Что новенького, Скуби Ду?"
15.30 Т/с "Папины дочки"
17.30 "Галилео"
20.00 Т/с "Воронины"
21.00 Х/ф "Каратель"

09.30 "История всероссийского обмана. Выход есть!"
10.30, 16.30, 19.30, 21.30 "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "Сегодня"
11.20 "Спасатели"
11.55 "До суда"
13.00, 14.30, 03.15 "Суд присяжных"
17.30 Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30 "Следствие вели"
21.55 "Великий обман зрения"
23.05 "НТВшники"
00.05 "Песня для вашего столика"
01.25 Х/ф "Возвращение к озеру смерти"
07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 "Сейчас"
07.10, 22.00 Т/с "Свой-чужой"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "Место происхождения"

5 КАНАЛ

08.00 "Утро на 5"
10.25, 21.00 Д/с "Криминальные

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ 21-62-62

Суббота, 11

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 "Новости"
07.10 "Гора самоцветов"
07.35 Х/ф "Прощание славянки"
09.10 "Дисней-клуб"
10.00 "Умницы и умники"
10.40 "Слово пастыря"
11.15 "Смак"
11.55 "Аида Ведищева. Не бойтесь начинать с нуля"
13.15 Д/ф "Всех на счетчик"
14.10 Т/с "Химик"
18.00 "Кто хочет стать миллионером?"
19.00 Х/ф "Снегирь"
20.45, 22.15 "Минута славы"
22.00 "Время"
00.00 "Прожекторперисхилтон"
00.35 "Что? Где? Когда?"
01.40 Х/ф "Мелинда и мелинда"
03.35 Х/ф "Игрушки"

11.40 М/ф "Шэдигтэ ханза"
11.45 "Здоровье нации"
12.20 "Большая семья. Игорь Николаев"
14.20, 15.30 Т/с "Сваты-3"
19.00 "Субботний вечер"
21.00 "Вести в субботу"
21.40 Х/ф "Белая ворона"
01.15 "Девчата"
01.50 Х/ф "Остин Пауэрс: голдмембер"
03.40 Х/ф "Пристань на том берегу"

08.50 "Афиша". Погода
09.40, 11.00 "Женская лига"
10.30 "Мунгэн сэргэ". Погода
11.30 "Школа ремонта"
12.30 "Ешь и худей"
13.00, 20.00 Т/с "Универ"
22.30 "На ночь глядя"
23.30 "Дом-2. Город любви"
00.30 "Дом-2. После заката"
Погода
01.00 "Ху из ху"
01.30 Х/ф "Суини Готд, демон-

06.00 Т/с "Собаچه дело"
08.00 М/ф "Путешествие муравья", "Достать до неба"
08.20 М/с "Смешарики"
08.30, 16.00 "Истории в деталях"
09.00, 16.30 "Ералаш"
19.25 Х/ф "Карлик Нос"
21.00 Х/ф "Тачки"
23.10 Шоу "Уральских пельменей"
00.40 Х/ф "Башни-близнецы"
03.00 Х/ф "Парни из женской общаги"

5 КАНАЛ

07.00 М/ф
09.40 Х/ф "Фрак для шалопа"
11.00, 19.30 "Сейчас"
11.10 Х/ф "Кортик"
15.30 Т/с "Четыре танкиста и собака"
20.00 Т/с "Сыщики"
22.00 Х/ф "Вторая жизнь Федора Строгова"
23.55 Т/с "Братья по оружию"
02.15 Х/ф "Два мула для сестры Сары"

ДТВ

07.55, 01.00 "Улетное видео по-русски"
09.00, 11.30 М/ф
09.25 Х/ф "Раз на раз не приходится"
11.00 "Тысяча мелочей"
12.40 Х/ф "Случай в квадрате 36-80"
14.20, 15.20 Т/с "Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант"
16.30 "Самое смешное видео"
17.30, 18.30, 19.30, 20.30 Т/с "Пуля-дура: возвращение агента"
21.30, 05.05 Х/ф "Акулы"
23.30 "Дорожные войны. Топ-20"
00.30 "Угон"
02.00 "Голые и смешные"
03.05 "Брачное чтиво"
03.35 Т/с "Анатомия смерти"
04.35 Т/с "Дневники "Красной туфельки"

КУЛЬТУРА

ТИВИКОМ

НТВ

РОССИЯ - 1

06.05 Х/ф "Женатый холостяк"
07.45 "Вся Россия"
07.55 "Сельское утро"
08.25 "Диалоги о животных"
09.00, 12.00, 15.00 Вести
09.10, 12.10, 15.20 "Вести-Бурятия"
09.20 "Военная программа"
09.50 "Субботник"
10.30 "Городок"
11.05 "Прямой эфир"
11.25 "Теледоктор"
11.30 "Семья и дети Бурятии"

07.30 "Евроньюс"
11.00, 03.50 "Программа передач"
11.10 "Библейский сюжет"
11.40, 01.30 Х/ф "Человек, которого я люблю"
13.05 "Легенды мирового кино"
13.40 Д/ф "Год цапли"
14.10 Х/ф "Добро пожаловать, или Посторонний вход воспрещен"
15.20, 02.55 Д/ф "Путешествие в мир добра"
16.00 "Игры классиков"
17.00 Х/ф "Гори, гори, моя звезда"
18.30 "Искатели"
19.20 "Песня не прощается"
21.10 "Хрустальный бал "Хрустальной турандот"
22.25 Х/ф "Чучело"
00.30 Концерт

парикмахер с Флит-стрит"
06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.35, 09.30, 12.40 "Середина Земли"
07.00, 09.00, 12.00 "Новости дня"
07.35 "Бон аппетит"
07.55, 23.20 "Городские истории"
08.00 М/с "Трансформеры"
08.50, 12.30 "Детектор"
09.50 "Хүсел"
10.10 Х/ф "Змеелов"
13.00 Т/с "Поворот ключа"
16.30 "Utumata"
16.50 Х/ф "Чартер"
18.30 Т/с "Капри"
19.30 "Вкусно"
20.05 Д/ф "Тайны Большого Золотого кольца России"
21.00 Х/ф "Запомните, меня зовут Рагозин"

06.00 М/ф "Дикие лебеди"
06.55 Х/ф "Тарзан и рабыня"
08.25 "Смотр"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "Сегодня"
09.20 Лотерея "Золотой ключ"
09.45 "Медицинские тайны"
10.20 "Внимание: розыск!"
11.20 "Главная дорога"
11.55 "Кулинарный поединок"
13.00 "Квартирный вопрос"
14.20 Т/с "Знаки судьбы"
16.05 "Своя игра"
17.20 "Развод по-русски"
18.20 "Очная ставка"
19.20 "Чрезвычайное происшествие"
20.25 "Профессия - репортер"
20.55 "Программа максимум"
22.00 "Русские сенсации"
22.55 "Ты не поверишь!"
23.55 "Последнее слово"
01.00 Х/ф "Мисс Конгениальность"
03.10 Х/ф "Крестовый поход в джинсах"

АРИГ УС

СТС - «БАЙКАЛ»

03.40 Д/ф "Елена Блаватская"
08.00, 09.00 "Восточный экспресс"
08.30, 19.30 "Улан-Удэ: инструкция"

23.30 "Ночной канал"

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ 21-62-62

Воскресенье, 12

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 "Новости"
07.10 Х/ф "Благородный разбойник Владимир Дубровский"
09.00 "Играй, гармонь любимая!". 25 лет в эфире
10.05 "Россия от края до края"
11.15 Х/ф "Высота"
13.15 Д/ф "Звoryкин-Муромец"
14.45 Х/ф "Трактир на Пятницкой"
16.30 Х/ф "Три тополя на Плющихе"
18.00 Х/ф "Турецкий гамбит"
22.00 "Время"
22.15 Х/ф "Адмирал"
00.35 "Супердискотека 90-х"
02.25 Х/ф "Мулен Руж"

07.30 "Евроньюс"
11.10 "Лето господне"
11.40, 01.15 Х/ф "Дом, в котором я живу"
13.15 "Легенды мирового кино"
13.40 Д/ф "Год цапли"
14.10 Х/ф "Илья Муромец"
15.35, 02.55 Д/ф "Мамонты - титаны ледникового периода"
16.20 "Пророк в своем отечестве"
16.50 Концерт
17.45 Д/ф "Виктор Захарченко. Портрет на фоне хора"
18.45 Х/ф "Девушка с характером"
20.05 "Больше, чем любовь"
20.50 "В гостях у Э. Рязанова"
22.45 Спектакль "Царство отца и сына"
03.40 Д/ф "Петр Первый"

19.50 "Открытки из Германии: "Весенний фестиваль"
23.00 "Дом-2. Город любви"
00.00 "Дом-2. После заката"
00.30 Х/ф "Слава"

22.55 Х/ф "Игра"
01.20 Х/ф "Чаплин"

НТВ

РОССИЯ - 1

06.20 Х/ф "Экипаж"
09.15 Х/ф "Не может быть!"
11.10 "Большая семья. Дмитрий Певцов"
13.00 Москва. Кремль. Церемония вручения государственных премий Российской Федерации
14.00, 15.15 Т/с "Сваты-3"
15.00, 21.00 Вести
18.10 "Смеяться разрешается"
19.25, 21.30 Х/ф "Москва слезам не верит"
23.00 Х/ф "Виват, Анна!"
03.00 "Россия молодая". Праздничный концерт. С Красной площади

АРИГ УС

08.00 "М/с "Эй, Арнольд!"
08.25, 09.40 "Улан-Удэ: инструкция"
08.45 М/ф
08.55 "Бэйблейд"
09.25 "Мунгэн сэргэ"
10.00 "На ночь глядя" с А.Левантуевым (повтор от 11.06.11)
11.00 "Точка зрения"
11.30 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав России посвящается: "Песни великой степи"
11.45 "Скамейка"
12.00 "Богатые и одинокие"
13.00, 20.00 Т/с "Интерны"
19.30 "Вся Бурятия"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.35, 10.30 "Вкусно"
07.05 Д/ф "Человек и время"
07.55, 23.30 "Городские истории"
08.10 М/с "Трансформеры"
09.05 Д/ф "Певец из тайги"
09.35 "Радар-спорт"
10.05 "Хит-парад интерьеров"
11.05 Х/ф "Перехват"
12.35 Х/ф "Большая перемена"
17.40 Х/ф "Запомните, меня зовут Рагозин!"
20.00 Д/ф "Солнечная республика"
21.00 "10 самых"
21.30 Х/ф "Трио"
23.40 "Ночной канал"

06.30 М/ф "Стойкий оловянный солдатик"
06.55 Х/ф "Мисс Конгениальность"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "Сегодня"
09.20 "Русское лото"
09.45 "Их нравы"
10.25 "Едим дома"
11.20 "Первая передача"
11.50 "Пир на весь мир"
13.00 "Дачный ответ"
14.20 Т/с "Знаки судьбы"
16.05 "Своя игра"
17.20 "История всероссийского обмана. Выход есть!"
18.20 "И снова здравствуйте!"
19.20 "Чрезвычайное происшествие"
21.00 "Чистосердечное признание"
21.50 "Центральное телевидение"
23.00 Х/ф "Ветер северный"
00.50 "Игра"
01.55 "Авиаторы"
02.25 "Главная дорога"
03.00 Х/ф "Не оставляющий следа"

СТС - «БАЙКАЛ»

06.00 Т/с "Собаچه дело"
08.00 М/ф "Как льяенок и черепаха пели песню", "Обезьянки, вперед!"
08.20 М/с "Смешарики"
08.30, 16.00 "Истории в деталях"
09.00 "Ералаш"
09.25 Х/ф "Карлик Нос"
11.00, 16.30 Т/с "Воронины"
17.00 Х/ф "Тачки"
19.10 Х/ф "Укрощение строптивого"
21.00 Х/ф "К-9. Собачья работа"

5 КАНАЛ

07.00 Д/с "В поисках затерянных миров"
08.00 Д/ф "Наедине с природой"
09.00, 11.10 Х/ф "И на камнях растут деревья"
11.00 "Сейчас"

ДТВ

07.05 Х/ф "Дорога в Парадиз"
08.45, 01.00 "Улетное видео по-русски"
09.00, 11.30 М/ф
09.30 Х/ф "Случай в квадрате 36-80"
11.00 "Тысяча мелочей"
11.20 "Медицинское обозрение"
12.30 Х/ф "Волчья стая"
14.20, 15.20 Т/с "Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант"
16.30 "Самое смешное видео"
17.30, 18.30, 19.30, 20.30 Т/с "Пуля-дура: агент почти не виден"
21.30, 05.05 Х/ф "Акулы-2"
23.30 "Дорожные войны. Топ-20"
00.30 "Угон"
02.00 "Голые и смешные"
03.05 "Брачное чтиво"
03.35 Т/с "Анатомия смерти"
04.35 Т/с "Дневники "Красной туфельки"
07.00 Х/ф "Система "Нипель"

Ородууд монголнуудтай түрүүшнхэеэ 1223 ондоо Чингис хаанай сэрэгэй урдаа дайлагдахаа ушархан юм. Харин өөһэднхэеэ нютагта 1600 оной эхээр уулзаа. Тэднине адуу мал олонтой, нүүжэ ажагуудаг, гол түлэб мяхаар, сагаан эдегээр хооллодог, агнуури болон наймаа эрхилнэ гэжэ гүрэнэйнгөө ноёдто эльгээн бэшэгүүд соогоо тэмдэглэнхэй. Нютагтаа бэлшээрнэеэ үнинэй эзлэнхэй. гэр бүлөөрөө нэеэ гэртэй.

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо

гаа, удамаршанайнгаа үргөөе нэеэ гэрнүүдээрэ хүрээлдэгтэ адли болоно. Илгаань юуб гэхэдэ, монголнуудай тиимэ хүрэнүүд хуурияа урилан нүүдэг гуримтай, харин ородуудай куреньгууд анха түхээрэгдэн газартаа ехэ, бага хууриунууд боложо үлэдэг байхан. Тиигээшье наа хоорондоо нэгэ зүйлтэй. Тэрэнэ юуб гэхэдэ, мон-

Доржи ЭРДЫННЭЕВ

сим Перфильевые томилжо, Похабовай хойшоодоо эзэн хаанай зарлигыг хасагайруулхагүйгөө тангариг үгэхэднэ, тэдэ ородууд болон буряадуудтай хөөргөнэ бу-саагаа. Энэ буналгаанай үедэ тэрэ Ангарын эрьедэхи острог галда дүрэнэ юм. 1630-1634 онуудай хоорондохой али жэлдэнэ энэ аюул болоһон бэ гэжэ ондоогоор заагдадаг, тиигэбэшье 1635-1636 онуудта тэрэ шэнээр хэргэгдэн баригдаһан гэжэ зүб бэшэгдэдэг.

Ангарын эрьедэ болоһон энэ тулалдаан түүхэдэ Аха дүүнэрэй буналгаан /Братское восстание/ гэгдэнхэй. Харин острогойн нэрэ ородшье, буряадшье хэлэнүүдтэ Братска гээд үлэнхэй. «Браты», «Братские люди» гэнэн үгэнүүд Байгал шадар түрүүшнхэеэ Европо Ази хоёр түбин хоорондо яһатанай илгаагүйгөөр тиихэдэ соностоһон юм гэшэ. Тэрэнэй удаада Верхолескын /1641/, Илимскын /1630/, Балаганскын /1654 /, Иркутскын /1661/, Осинскын /1646/, Култугай /1647/, Итанцын (1647), Тэлэмбын /1658/, Нерчинскын /1653/, Селенгинскын /1665/, Удын /1666/, Ильинскын, Кабанскын острогууд тогтоһон байна. Эдэ острогууд Оросын гүрэнэйхидэй Ази түбин гүн руу зүүлжэе дабшахада туһатай үргээнүүд-буудалнуудай үүргэ дүргэнэн хуурин, тосхон, хотонууд боложо хүгжэнэн.

Шэнэ газар нютагууды шэнжэлэн дабшагдай, газарай баялгууды бүридхэгшэдэй, нютагуудай картанууды зуран буулгагдай, Зүүн Сибирьтэ түбинэнэн ородуудай хуби заанада тусгаар ехэ үүргэтэй юм. Семён Иванович Дежнев, Ерофей Павлович Хабаров болон олоной дабшаан түрүүшнхэеэ үүргэнүүдэй замаар Оросын гүрэнэй зүүн хилэ татагдаһан түүхэтэй. Тэдэнэй хойноһоо дабшаан, хуурижаһан ородууд Сибирин ханты, манси, ненец, эвенкэ, нанай, нивх, коряк, курил, яхад болон бусад үндэнэ яһатанай Ангараһаа ойлголсоһон «браты» гэжэ үгөөрөө харилсаагаа зоёһон юм гэжэ түүхэдэ хэлэгдэнхэй.

Гэхэтэй хамта Ази Түби тээшэ дабшаһан тэдэ түрүүшнхэеэ ородууд монгол угсаатан тухай өөһэднхэеэ урданай түүхэдэ мэдэнхэй яһаһан ааб даа. 1243, 1485, 1551 онуудаар Алтан Ордон, Сагаан Ордон, Хүхэ Ордон гэжэ түрэнүүды Европоһоо эхилээд Ази хүртэр суурхуулагдай нютагуудта хүрээ эрэнхэй ябаа бшуу.

Эдэнэртэ «татар-монголнууд» гэжэ европынхидой үгэнэн нэррээ «татар» гэшэнэ гээгдээд, «монгол» гэшэнэ үлэнхэй байгаа: 1368 ондо Монголой империн Тогоон Түмэр хаанай Хитадта засагаа алданһаа хойшо Ехэ Монгол улас арадай гүрэн түрын засаг хуларанхай зандаа, өөһэдөөн хүсэтэй боложо үрдиһэн Манжада булигдана гэжэ ородууд ойлгого ядаагүй. Тиихэдэ монгол угсаатанай эзэлжэ байһан нютагууд Ордосын урда захаа Ангарын адаг, Хитадай Хэрэм Сагаан Ханаһаа Туркистанай зүүн хилэ хүртэр нэмжэжэ байгаа.

Энэ ехэ хизаар дайдын хятад, монгол, түбэд угсаатанай нютагуудаар буудын шажан дэлгэрхээр үнинэй нэн. Жэшэнэ, Халхын Гомбо-Доржо гэжэ тайжа ноён Манжын Нурхац хаанай түрэл басага намга абажа, Түшөөтэгэн хүндэтэ нэрэ ээргэдэ хүртэнэн юм. Тэрэнэй 1635 ондо түрэнэн Дзана-Базар гэжэ хубүүниин 6 наһатай ябахандаа, Түбэдэй эрдэмтэ гэгэн Даранатын хубилгаан гэжэ элирүүлэгдээд, Үндэр гэгэн Дзана-Базар Жибзан-Дамба хутагта гэнэн эрдэнитэ нэрээрээ дэлхэйдэ Буддын сурталдай нангин багшанарай зэргэдэ олон

түрэлдөө ябана. 1691 ондо Монгол гүрэнэй Манжа-Хятадай мэдэлдэ орохо баатай болохо, тэрэ шажанайнгаа ерээдүйе, мүн арадайнгаа аюулда орохогүйе хамгаалжа, зүбшөөһэн гэжэ намтаршадын бэшэдэг. Тиигээд саашада тэрэ Монгол гүрэнэйгөө бээ даанги байдалда эрхын түлөө ябуулга эмхидхэжэ, хожомын Монголойнгоо шажан гүрэн хоёрой /теократи/ засагыг нэгдэнэн барихандаа, Богдо /хаан/ гэгэн гэнэн алдараараа олонитэдэ хүндэлүүлэнхэй юм. Энээнхээ бүри урдуур 1587 ондо Хангай уулын үбэртэ, Орхон голой эрьедэ Түбэдэй III дугаар Далай лама Содномжамцын арамнайлан Халхын Абтай хаанай барюулагша Эрдэни-Дзуу дасан хуралнуудаа үргэлжэлүүлжэ байгаа. Хори-Түмэдэй Алтан-хаанай гуша хубүүн IV дугаар Далай-лама Юндэнжамцын, V-дугаар Далай-лама Агван лубсанжамцын монгол изагууртанда нютагтан залуулжа, Буддын шажанай бурханай номууды табихан /уншуулха гурим/ хуралнууд талхалдаагүй үргэлжэлхөөр гэшэ.

Тиихэдэ монгол хэлэтэ арадууд өөрын бэшэгтэй болонхой ябаа. Үбэр-Халхын, Ойрадай, Ара-Халхын үндэнэн мөн-гол угууднаа Зүүн-Зүгэй эрдэмтэ шуудлан эрдэмтэд олошоржо байгаа. Жэшэнэ, үбэр-халхынхидай дундаһаа Туган Дармабазар гэгэн, ойрадуудай дундаһаа Нэйсэ гэгэн, Ара-халхынхидай дундаһаа Хэуэр /хутагта/ гэгэн гэгшэд шабинартай болонхой ябаа.

Тиммэнэ XVII дугаар зуунай эхээр ара-халхынхиды гэхэ гү, али Ойрадай хойто, Байгал шадарай, Баргуджин-Түхэмдэхи буряад-монголнууды мунхаг зон /малгайтай мал/ ябаһан гэгэл, алдуу болохо. Юундэб гэхэдэ, тэдэ Баруунһаа ерэнэн ородууды монголнуудта адли дасан церковьтэ бүгдөөрэн хамта бурханда мүргэдэг, зүб буруу хоёры илгаруулжа шадаха гэжэ ойлгоод ябаа.

Харин ородуудын монгол угсаатанаа үшөө Богдо Чингисэй шүтэдэг Хүхэ Мүнхэ Тэнгэридэ /хаан Хурмаста/, энэл хаанайнгаа Түбэдхөө Монголдоо залаһан багшанарай номдо этигэлтэй, ухаан бодолоороо мухар хүзэгы /язычество/ гэгтэлжэ ябана гэжэ мэдэнхэй ябаа.

Эртэ урдын Монголой, Хитадай, Түбэдэй, Буряад-Монголой түүхын бэшэгүүд болон архивай материалнуудта, мэдээжэ Ази Түбине шэнжэлэгшэдэй номуудта бэшэгдэнэн баримтануудта үндэлхэгдөө.

(Үргэлжэлэһын хожом гараха.)

АГУУЕХЭ ТАЛА НЮТАГ НАНГИН ОРОС ХОЁР

Түүхын баримтата зохёолһоо

гол хүрэншье, ород куренэйшье зон тус тустаа хамтын /общинна/ гуримаар ажамидардаг байгаа. Иимэ хуудал гэдэнэй ондо ондоо яһатаншье наань, хоорондоо ойлголсоходон ядаагаагүй, хэн хэнэйнгээ бурхан шүтөөндэ тэсэмгэй хандаһадань нүлөөлөө. Энэнэ Зүүн Сибирьтэ ородуудай дайгүйгөөр дабшахада, нютагай зонтой бээ бээдэ туһатай харилсаа баримталха гэнэн Оросын хаан Михаил Фёдорович Романовай зарлигтай зохилдоһон байна. Эсэстэнэ Оросын гүрэн өөрынгөө баруун хилэдхи сэрэгы тэндэнэ олоор байлгажа, саанаһаан дүтэлһэн булимтарагшадые сохихо аргатай болоо. Хаанайнгаа зарлигыг Сибирьтэ жэншэдгүй сахижа ябагшадай дундаһаа хасагууд И.Галкин, П.Фирсов, В.Тюменцев, М.Перфильев, П.Бекетов болон олоной нэрэнүүд түүхэдэ үлэнхэй. Эдэ хасагуудай эдбэхээр Байгалай үмэнэһөө эхилжэ Сибирьтэ Ермагай үеынхидэ адли бүхэлэгдэмэл хэрэмүүдэй орондо хүдөөгэй хуурингуудта адли острогууд бодхогдожо эхилһэн байна.

нарай тала баригшадые өөрын газартай болгохо... Тус зарлиг хүн зоние хөморотой болгоо. Үндэнэн монголнууд нютагуудтахи өөрынгөө изагуур угтанда түшгэлжэ эхилээ. Энэниинэ яһанай илгаа гаргалга гэшэ гэжэ манжанар сэгнээ. Тиихэ зуураа халхынхиды монголнууд, харин ара-халхынхиды буряадууд гэжэ Баруунһаа ерэнэн ородуудта ойлгуулдаг болоо. Нурхац хаанай, тэрэнэй түшмэлнүүдэй ябуулга Манжа-Хитад Орос хоёр хүсэтэ гүрэнүүдэй хоорондо оршоһон монголнуудта нютаг ороноо хамгаалхадань хүндэ болоо.

1629-1630 онуудһаа энэ тэмсэлэй хүжэрхэлээр, тэрэниие өөртөө хэрэгтэйгээр намбаашалха дуратайшуул ородуудай дунда үзэгдэжэ эхилээ. Жэшэнэ, Ангара мүрэнэй дунда урадхалһаа тээ доохонуур острогойтай хасагуудай атаман Иван Похабов бээ анха урда сагта энэ Байгалай хизарай эзэнниинэ ябаһан хаанай уг дамжуулагша гэшэб гэжэ сонсоход, өөртөө Бахаба хаан гэнэн нэрэ үгэжэ, нютагай зонһоо хайн дурарн бэшэ, харин баалалтаар алба татажа эхилһэн байна. Энэ алба татабария тэрэ Сэсэн хаанай, Түшээтэ хаанай, Засагта хаанай аймагуудта нютагай зоной тушаадаг албанһаа дутуугүй ехэ болгоо. Энээнһэнэ уламжалан, зоной байдалай муудаха үзэгдөө. Тиихэдэнэ эхирэд, булгад угайхидай Барагта-ахтан гэжэ удамаршан Бахаба хаание энэ хуулига бэшэ татабарияа зогсоо гэжэ. Арсахадан зонийнгоо зөөриие хамгаалдаг болоо. Тиихэдэнэ Бахаба хаан хүсэ хэрэглээ. Энээнэйнь урдаһаа Барагта-ахтанай тэмсээ эхилхэдэ, Ангарын зоной зариманиинэ энэ тэмсэлһэнэ бээ абажа, хэнэйнь диилэхые хүлээгээ.

Эдэнэр хадаа монгол угтанай дунда үнинһөө шэнгэжэ, хэлэндэнэ оробошье, изагуураа маргаагүй, тиихэ зуураа Манжа-Хитадай хаан түрын найдүүлһаар, өөрын хуулига газар нютагтай болохоо оролдожо ябаашад хэн. Хасагуудай замаар Баруунһаа ерээ эхилһэн ородууд Иван Похабовай саашада хүршэлэн хууха зонийн дунда муу тодор асархан гэжэ ойлгоһон байна. Тэдэнэр нютагай зарим зоной зүгһөө «...манай мэдэлэй болохо газар нютагууд ородуудай болохонь...» гэнэн үгэ хүүрэй тарадагы тэдэ дууланхай ябаа. Тэрэ үгэ хүүр хэд тараанаб, ородуудай Байгал шадар хуурижахада хэд дурагүйб гэжэ ойлгоходоо, тэдэ Барагтаахтанаа дэмжэгшэдтэй хамтаржа, Бахаба хаание хүсөөр баряад, Енисейн острогто байдаг бүхэ Сибирин хасагуудайнгаа ахамад атаманда хамтадаа абаашаһан байна. Эдэ ородууд болон буряадууд хамтын общинна хуудал байдалай, хайниие харуулан зон юм гэжэ түүхэ шэнжэлэгшэд ажагланхай. Сибирин ахамад атаманиинэ /зарим дансада ноён Галкин гээд бэшэгдэнхэй/ Иван Похабовай орондо Байгал шадарай хасагуудай атаманаар Мак-

шэнэ газарта нүүхэдэ удамаршадангаа курень /монголоороо хүрээ/ дахаад, шоглэнэн зүг тээшэнэ ошолсодог гэнэ.

Иимэ бэшэгүүды европынхид 1609 онһоо абадаг болоһон. Тэдэнэй нэгы, жэшэнэ, христиан католик шажанай номлоһон миссионер Жерминьол гэжэ хүн эльгэһэн байна. Нидерландын түүхшэн Исаак Масса 1612 ондо Байгалай эрьээр зүүлэхэдэ бэшэһэн тэмдэглэлнүүдтэ «Татарнуудай нютагаар Хятад ошохо зам» гээд нэрлэнхэй. «Кетскын албатан хун» гээд гараа табихан нэгэ аяншалагша бэшэг соогоо Байгалай баруун хизаары тэндэхи зон Ангарын найман голлой нютагууд гээд нэрлэнэ гэжэ дуулгаа. Эндэхэ зон барандаа нэгэн /монгол/ хэлэтэй, Оросын гүрэндэ тэдэ алба түлэнэ, тэрэн тогтомог бэшэ, заримдаа булганай, хэрмэнэй нэгэ хоёр арһанһаа бүридэнэ, гараар дархалһан, оёһон зүүдхэлнүүдшье үгтэнэ гэжэ зарим тэмдэглэлнүүдтэ бэшэгдэнхэй. Иигэжэ тэдэ нютагай зоной холоһоо буһан айлшадые хүндэлжэ, бэлэг баридаг заншалы европынхээрээ ойлгоһон байха юм. Юундэб гэхэдэ, буряад-монголшууд тэрэ үедэ Оросын гүрэндэ алба түлэдэг болоодүй ябаа.

Дундада-Ази тээшэ дабшаһан түрүүшнхэеэ аяншад болон хасагуудай хойноһоо Сибирьтэ ажагуухы хүсэһэн ородууд 1620-ёод онуудһаа ерээ эхилээ. Тэдэнэр нютагай зонтой түрүүшээр бээ бээдэ тамираа мэдүүлдэггүй, бээ бээ дамай ажагладаг наа, баймга ойлголсоходоо түргэн болоо. Энэнэ гэдэнэй дүтэрхи ажагуудалтай байһанһаа эхитэй гэжэ түүхшэд ажаглана. Юундэб гэхэдэ, ородууд гэр бүлөөрөө, хамаг үхибүүдтээ нэгэ айл боложо байдалаа түхээрэгд анханайнгаа гуримтаа ябаа. Бурхандаа хамтааран мүргэдэг гэр /молельный дом/, церковь бодхоод, тэрэнэ тойруулан курень гэшээ үргэдхэдэг байгаа. Энэнэ монгол угсаатанай тайжынгаа, хаанайн-

ПРОРОКИ МИРА О РОССИИ

Новая книга

(Окончание. Начало в № 19 (731) за 19 мая).

Меланьи Матье из монастыря Ла Салетты: «Дыхание архангела Михаила несет «Короля тьмы» с его престола. Он падет. Земля, пребывающая три дня в постоянных судорогах, откроет свою огненную пасть. Вместе со своими сторонниками он окажется погруженным в пламенную пучину ада. Потом вода и огонь очистят землю и проглотят все творения рук человеческих. Люди станут служить Богу и восхвалять его. Это должно приблизить человечество к духовно-религиозному обновлению и уходу с ведущего к катастрофе пути, на который оно некогда так бездумно ступило. Нелюбовь к ближнему, несправедливость, беспощадная эксплуатация природы испортят Землю и приведут к утрате плодородия. Но когда мы одумаемся и станем служить Богу, в благодати своей она вновь расцветет и начнет давать плоды! После очищения Земли и человечества настанет счастливое мирное время».

Пророчество Григория Распутина о событиях, которые произойдут после страшного суда: «Слезы Солнца упадут на Землю, как огненные искры, сжигая людей и растения... Великий змей прольет много крови. Возвратятся в это время великие Сеятеля, чтобы разбрасывать семена. Но часть земли будет дымиться, и треть семян сгорит... Часть земли будет бесплодна, и семена погибнут. Но третья часть даст такие обильные

урожаи, каких еще не видели на земле».

«Семь плодов будут плодами счастья. Первый плод - это спокойствие духа... потом будут плоды радости жизни, умственного равновесия, телесного здоровья, единения с природой, искреннего смирения и жизненной простоты. Все люди смогут откусать этих плодов, но кто не почувствует необходимости откусать их, будет сброшен и не найдет места на повозке искреннего счастья. В это время человек будет жить не хлебом, а духом. И богатства человеческие будут более не на земле, а на небе. Люди поймут, что Бог один, лишь его имя различно звучит на разных языках».

«Праведная Земля и сердце Европы будет под знаком человека. Под знаком Тельца будет Западная Европа. А под знаком Орла - Святая Русь, ибо ее задача будет состоять в том, чтобы бодрствовать и защищать».

Василий Немчинов (XV век) русский вещун, вот что писал о нашем времени: «...Все, кто будет рваться к власти, «безнадежно разобьются о медвежью голову и лапы», в котором воплотится дух предков российских. После ухода «великана» сменится «несколько тиранов». Затем придет «правитель наполовину лысый и наполовину волосатый», «карлик с черным лицом», что принесет многие бедствия. На некоторое время вернется «меченый», а потом появится некий «шлемоно-

сец», возможно, военный. После него у власти будет «златовласая жена» и, наконец, «великий Гончар», которому предстоит долгое и счастливое правление. Согласно предсказаниям пророка, он будет основателем новой монархии и будет «великая радость - возвращение короны», а затем «принятие под корону» всего «большого дерева». «Три ветви (русская, белорусская и украинская) сольются воедино, и будет единое дерево. Произойдет объединение вождей и появится новая могущественная держава».

Предсказание Рика Джойнера: «Россия будет местом величайшего пробуждения в истории мира. Благодаря этому душа нации возвысится, и будет преодолевать многие стоящие перед ней проблемы, помогая многим другим странам делать то же. Перед этим Россией ждет непростой путь, который будет сопровождаться трагическими событиями. С течением времени путь будет упрощаться. Благодать Божья простерта к России, и именно Он поставил Путина на место президента. Были

времена, когда Россия вплотную подходила к грани анархии, но она будет укрепляться в мудрости и стабильности, чтобы стать великим лидером нации.

Господь подготовил в России великих руководителей в правительстве, бизнесе и церкви. Все лидеры займут свои места, развивая мудрое и взаимовыгодное взаимодействие с их коллегами в других странах. Такое взаимодействие очень важно для процветания России. Дружба между Германией, Польшей и Россией будет расти и принесет укрепление и большую пользу.

Россия предназначена, чтобы первой справиться с проблемами, которые будут стоять перед мировым сообществом. Молись за Россию о мудрости свыше, которая покажет, на каком основании строить таким образом, чтобы устоять против грядущего давления. Когда Россия встанет на твердое основание, весь мир станет более безопасным, и она поможет многим другим странам выбраться из зыбучих песков. Потенциал русской души - это большое сокровище. Наибольшая угроза для России - это не воскрешение коммунизма, но появление фашизма».

Выдающийся немецкий философ-провидец Освальд Шпенглер (1880-1936) предрек появление «Русско-Сибирской культуры»: «Русский дух знаменует собою обетование грядущей культуры»... Шпенглер предска-

зывал, что русский народ даст миру новую религию».

В 1947 году **предсказательница Алиса Бейли (США)** сообщила следующую информацию относительно нашей страны: «Россия - гигант, начинающий свой путь, чувствующий большие возможности, одушевленный глубоко религиозным духом, которому поставлена трудная задача - совместить восточные черты с западными целями».

«Эта великая нация, являющая синтез Востока и Запада, должна научиться управлению без жестокости, без подавления свободной воли индивидуума. России предстоит великая задача выявления духовности в жизни, иначе говоря, выявления всего доброго, светлого и прекрасного, выявления правопорядка, прекрасной постановки образования и воспитания, выявления человечности в отношениях между людьми, или истинного братства».

Анализируя различные предсказания о будущем Российской Федерации, можно прийти к выводу, что всем нам предстоит пережить трудные времена. Но, несмотря на все трудности, наша страна выстоит и снова выйдет победителем.

Мэри ХАМГУШКЕЕВА,
кандидат
филологических наук,
Почетный работник высшего
образования Российской
Федерации,

ТАМАРА
Дарьялай уйтан хабшал соо
Дошхороо Терегэй эрьедэ.
Урданай бахана байгаа нэн
Уйдхартай хабсагай дэрлэжэ...

Тэрэ уйтан бахана соо
Тамара нуужа байгаа.
Тэнгэрийн хүүхэндэл хайхан,
Тэрээндэл муухай мэхэтэй нэн.

Тэндэ хүнийн харанхы соо
Тэмгэ галхан носоо.
Харгын хүниие дуудадаг нэн,
Ханилан амархын хүннндөө.

Тамарын абьян соностодог нэн,
Тэсэжэ ядаһан, дууданги.
Аймшагтай хүсэтэй абьяниинь
Аргагүй ехэ засагтай нэн.

Харагдаагүй хүүхэнэй абьянда
Хүсэгдэнэ наймаашан,
адуушан.

Тэдэнэй урда нээгдэнэ,
Үүдэндэ евнх угтадаг нэн.

Хүбэнэг зөөлэн унтаридаа
Хүлээн угтана айлшанаа.
Урдань табятай байдаг нэн,
Хоёр хундага архитай.

Халуун гарнууд хүрмэлдэжэ,
Хабсаран нэгэдэнэ уралнууд.
Зэрлиг, аймшагтай абьянууд,
Зэргэ зэдлэнэ тэндэнэ...

Олон хүбүүд хүннндөө
Оромоо алдан сугларжа,
Оогтой түрэдэ, хүдөөлэлгэндэ
Орилон байһан шэнги нэн.

Үүрэй хадаар яларан,
Үглөөнэй элшын наадахада,
Абьягүй байдал зонхилдог нэн,
Абааштай тэрэ баханада.

Гансал Терек Дарьял соо
Гүнгэнэн абьягүйе таһалжа,
Долгин долгиёо үрдижэ,
Долгин долгиёо туудаг нэн...

Тэдэнэр орилон абаашана
Тэндэнэ хаюулан бэе.

Сонхо соо юуншьеб сагааржа,
Соностоно тэндэнэ: хүлисэ!

Хахасал энэрхыгээр үнгэржэ,
Хоолойн амтатый байгша нэн.
Уулзалгын баяр хүргэжэ,
Дуранай энхэрэл хүргэдэг нэн.

**УЙДХАРТАЙШЬЕ,
ГУНИГТАЙШЬЕ...**
Уйдхартайшье, гунигтайшье,
гараа үгэхэ хүнгүй,
Сэдхэлэй гашуун хаһада...
Угтанаб бодолоо!..
Юунэй тулада мүнхые
хүсэнгүй?

Сэгээрэн үнгэрнэб хайхан
жэлнүүднн холдорсо!

Дурлаха? Теэд хэндэ?
Сагта - дурлаад яахаб!
Хэтын дуран үгы хамнай.
Дотороо харанаш - үнгэрхэн
урын сараа хаанаб?
Халуун баяр, гуниг - булта
жэжэхэн хамнай.

Юушгэб мэдэрэл?
Тэрэнэй амтатый хэжэг,
Ухаанай ерэхэдэ, ошодог.
Юртэмсэ, ажаһуудал -
анхаралтайгаар харахада
бараг.

Угаа хоохон, үбэштэй шог!

Затагар Росси, баяртай,
Богоолгуудай, эзэдэй орон.
Зонхилно хүхэ мундирнууд
Зэргэшээ арадаа дарлан...
Магад, Кавказай саана,
Хоргодохоб танай ноёдһоо.
Бүхые харадаг нюдэдһөө
Бүхые дууладаг шэхэнһээ!

ХАБСАГАЙ

Хабсагай-баатарай үбсүүндэ
Хоноо алтан үүлэхэн.
Хүхэлбэ замбар наадажа,
Үглөөгүүр замда яаража...

Үбгэн хабсагайн үбсүүндэ
Үлбэ нойтон уршалаа.

Тэрэ гансаараа гуниглажа,
Пэмээхэн уйлана уудамда...

1
Гарана гүб, гансаараа харгы
дахажа,
Манан соогуур шулуутай тэрэ
ялабхина.

Пүни аалин. Губи бурханда
шагнаархана.
Мүшэн мүшэнтэсэ хөөрэлдэнэ
удаан үгэлжэ...

2
Замбида хүрөөтэй, хайхан
гээшнь, гайхалтай!
Зүүдэлэн нойрсоно газар
сэнхир манан соо.
Намда юундэ нимэ хүндэб,
үбшэнтэйб?
Нимгэрэн хайрлана, юушьеб
хүлээнэ гүб?

3
Хүлээнгүйб юушье
ажабайдалһаа би,
Хайрланагүйб ошоһоноо
багаханаршье би.
Эрхэ сүлөө, амгалан байдал
бэдэрнэб.
Эндэхиеэ мартан, унташаха ехэ
хүсэлтэйб.

4
Үхэхэдэй хүйтэн зүүдэтэй бэшэ
нойроор,
Үрдижэ мүнхөөр унтаха
хүсэлтэйб ойроор.
Сээжэмни наһанай хүсөөр
дүүрэнээр хүдэлжэ,

Михаил ЛЕРМОНТОВ

Амилан, аалиханаар амиды
сээжэм оболзожо...

Бүхы хүннндөө, бүхэли
үдэртөө һонортом,
Дуран тухай дуулажа байг лэ
амтатыйгаар.
Бэе дээрэмни ногоорон
мүнхөөр сээжлэн,
Дуб тонгойн, бардаастай шууяг
ордоһотойгоор.

РОМАНС

Энжэгэн сэдхэлээрээ зэмгүй,
Эдхэн залуудаа мэдэрэл
үзөөгүй,
Эндэ нүхэр хэлэхэ эрхэгүйш
номгоноор:
Би жаргалтай байгаа!..

Дан эртэ амта үзөөд,
Дэмы хооһоор голхоролоо
нюугаад,
Донгодон гэнтэ мартан,
зариман хэлэхэ:
Би жаргалтай байгаа!..

Түргэн үнгэрдэг ажабайдалда,
Түргэн гажаралай санха
дайралдан амасажа,
Тэрэл сэхээр хэлэжэ
шадахагүйб зүрхэлжэ:
Би жаргалтай байгаа!..

ЭЛЕГИ

Бутара, бутара, хүнийн
долгин,
Бушхаран хөөһөөр уһала
манан соо.
Би зогсоноб хабсагай түшэн,
Бүлхин бодолоо эдхэн
ухаан соо.
Гансаарааб, зондо харша
зандааб,
Гажаралаа хэндэшье
мэдүүлээгүйб мүнөө.
Загашадай отогой дэргэдэ
зогсооб,
Зула носоно хоорондымнай
хүшөө.

Бүлэ нууна галай дэргэдэ,
Бүтүү шагнан, эсэгын хөөрөө.
Бэлдэнэ хоолоо угаатай

түүдэбшэдэ.
Харин би холоб сэдхэлээрээ
жаргаханаа,
Хотын ниислэлэй мэхэшэ
яларанаанай.
Хүхюун нааданай бусагагүй
бусалай!..

Тиигээд лэ нулимса унана
нюдэнһөөм,
Голхорол тэбдэхээнэ минни
зүрхэ.

Тэрээн бүхэндэ намда
һанаанһаам,
Гиигэн халаһан жэлнүүднн
ерэнэ!

Тэрэ хараса бодолтой, тодо,
Хэлэнэб, хэлэнэб, сэдхэлдээ
марта!

Тиигээд харанаб урдамнишье
холо

Тэрэ газарташ түрэнэн
байһайб.

Тэндэ байна хүнэй муухай,
Тэрээнниие урьһалһан байгаа
гээшэ гүб?

Тиигээд мүнөө һайниие
хүргэхэ,
Багаханшье эрхэгүйш, залуу
зандаа гүш?

Балшар ши үбгэндэ үлүү
уршалаа,
Асараад, абаа гүш, бүхы
хүсэлнүүдынь?

Гансал гэмшлэлэй мэдэрэл
үгөөш,
Мэдэрхым тулада зоболон
гээшье.

Эртэ дэлхэе үзэһэн хүнһөөш,
Элээр хоохон мэдэгдэхэ ходол,
Хайшан гэжэ түрэл эрьсээ
Орхөбобиб, хайн дураараа
үлдүүлжэ одоол...

**Цыдып
ЦЫРЕНДОРЖИЕВАЙ
оршуулга.**

ХОЁР АНГИЙН ХӨӨРЭЛДӨӨН (фельетоний орондо)

Үүдэ тоншоод ороходом,
Улайшанан ууртай үбгэн
Шалиг үгэтэй ноёнтой
Шанга шангаар дуугаралдан
байба.

Тэндэ дуулаhanaа хэлэхэ
Тиимэш ехэ дурагуйб, теэд...
Хэмнээ хэтэрхэн хөөрэлдөөнэй
Хэсэгыншье халта
шагныт даа.

- Нэмээд заахан пеэнсынгээ
ерэхэдэ,
Ноёдтош, нохойдтош
мүргэшбэ -

Муудаад ябахандаа хүн
Модондош мүргэдэг гэлсэгшэл.

Танай салин зуун мянган!
Табан мянган би пеэнсэтэйб...
Хори дахин ехээр абанат!
Хэлыт, ноён! Юунэй түлөө?!

Бузар муухай булхай хэжэ
Баян болохо шадалтайб
гэжэ гү?
Арадай мүнгэ үбэртэлхэ,
Арга бэдэрнэм гэжэ гү?

Баян дээрээ баян болохоёо
Бурханда мүргэхөө
эшэнгү гүт?

Баян хүн үхөөд,
Бооходой болодог гэлсэгшэ...

- Зай — зай, үбгэн!
Забарангүй бай эндэ!
Бооходойгоор намай
бу айлга -
Би тэрээнтэйш уудаг байхаб.
Баян хадаа - баянби,
Баян зандаа тэндэш байхаб...

- «Хаана, хаана гэбэт?» - гээд,
Харюу үбгэн хүлээн байна.
- Үхөөд гэнэм! Үхөөдшье
баян байхаб!

- Аа! Ойлгооб, ойлгооб -
нүхэн соогоо баян.

Нүгэлһөө айнагүйб гэнэндэл
Ноён халта ирзайгаад,
Хэлэбэ армин генералшуу,
Хашан байжа хоолойгоо:
Түхэрээн тэнэг бэшэ наа,
Тоомтой байгаад шагна намай.

Үлэн совет сагта
Үтэлөөшэд туража үхэдэг
байгаа — зүб гү?
Мүнөө таанар садхалан,
Мүнгэн соо мухарина гэшэ -
тиимэ гү?

Зол жаргалтай баран нуугаад,
Зобоошод зорюута болоод
гүлдэнэт.
Заяа муута большевигүүдэй
шээһэнүүд,

Зарга барихадаа бэрхэ байнат.
Зэмэдэ орохо дурагуй наа,
Задагай амаа хаагаад байгты.

Түрэл гүрэнэй тэдхэмжэ
Таанарта хурөөд үлэнэ ёһотой.
Шанаһан хартаабха

танда болоо -
«Шамарлангүй шанга баригты».
Табан мянга пеэнсэшни
Тиимэш бага бэшэл даа -
Зантагар шини тархине
Залажал ходо байхаар лэ.
Зантагар тархи гүүлэхэдээ,
Зандан үбгэн уурлажа,
Һабаагаа дээшэнэ ёдойлоод:
«Һый бороо һүтэй шаанги» - гэжэ
Ород хараал буряадаар табяад,
Угаа шангаар үүдэ нэшэжэ,
Уураа гаргаад үбгэн ябаа.

Шангаар дуугарһан ууртай
үбгэнэй,
Шолмос шэнги шэрүүн ноёнтой,
Хатуу шанга хөөрэлдөөн -
Хоохон шууяан бэшэл хаш.

Ород гүрэндэ үни ороһоншье
наа, буряадууд наа болотор
хамта ажалладаг ород нүхэдтөө
гараараа зангажа байгаад хэлэхэ
гэпнээ ойлгуулдаг байгаа.

Тиибэшье зарим буряадууд
ород хэлэ заа-зуухан мэдэдэг
байгаа. Иимэ нэгэ буряадай ород
хэлынь «харуулха» ханаатайб.

Баян, залуу буряад Верхне-
удинск хотодо сэбэрхэн ород
басаганда угаа ехээр дурлажа,
инаг дурлалай охиине сээжэ соогоо
багтаажа ядаад, басаганда
ородоор иигэжэ хэлэбэ:

ОРОДООР ХЭЛЭХЭ БААТАЙ БОЛОБО

Александрийский тортуар
Музыка игрался,
Там барышня первый сорт

Туда-сюда шлялся.
Шапочка пуховая
Набок наделался,
Цепочка золотая
Во всю пузу болтался.
Мы тебя, барышня,
Любим Вас,
Каждый день, да каждый час!
Если Вы меня не любите,
То я Селенга река пойду,
Вы больше меня не увидите,
Я как рыбака углыву.

Ехэл дурлаһан хадаа урданай
хүн иигэжэ хэлэһэн байгаал даа.
Ород үгэнүүдые алдуутайгаар
хэлэдэгш наа, ехэ муугаар мэдэнэ
гэхээр бэшэ. Мүнөө манай ехэ
эб найрамдалые батажуулха
оин баярай болохоёо байхада,
иймэшүү заахан түүхын дуһалнууд
үлүү бэшэ гэжэ ханагдана.

Дондок БАДМАЖАПОВ.
Х.Бидструпай зурагууд.

«МИНИИ ТАРЕЛХЭ ХАДАМ, ШИ КРУЖХЭ ...ЭСМАРХА»

Үнгэрэгшэ зуун жэлдэ, үни болоһон ушар. Мини
үхибүүн, Норжима абгайн залуу ябаханда. Нээрээ болоһон
ушар гү, али миин лэ зугаа гү, бү мэдэе. Норжима
абгаймнай залуудаа пүмлэгэр хөөрхэн, айхабтар шуран,
ородоор хэлэбэл, одоошье аймшагтай боёвой бэри,
юундэшье торохогүй, юунһээшье айхагүй, уран хэлээрээ
уһан дээгүүр уураг тараг дэлгээжэрхидэг, хүхюүтэй
дорюун ябаһан юм гэдэг...

Намарай нэгэтэ сэлмэг үдэр Норжима абгайн правлениин
машинада нуулсажа, Шэтэ хото ошоо һэн гэхэ. Хара
һүни бодожо, ямар хэрэг ажалаар аяр холын хото ороо
юм, бү мэдэе. Теэд хото өрһэн хүн дэншүү харгын уһаа
тооһо, миин залхуурхадаа эдэе һэн гү? Халта елто
харгыгаар хахад үдэрэй саг соо, миин, наадахаяа ябаа
һэн гү? Тэрэ үеын хатуу байдалаар, хотын тарган дэлгүүр,
наймануудһаа эдэе хоолоо абаха гэжэ оролдоо юм ааб
даа. Талха, амтатай шэхэр хомпээд, тушенко, сгущенко,
тэрэ үеын аргагүй дефсит - колбаса.

Норжима абгайн наймаа соо ороходонь - айхабтар ехэ
оошор. Удаан зогсоошодой түрисэлдөөн, уур, хараал,
хулһэнэй пэхүүн үнэр... Хүн шэнгээр оошорто зогсобо -
үүр хираание бүри эндээ угтахаш. Харин колхозойнь тэрэ
яруу машина энэ дороол, һөөргөө, нотагаа дондорхонь...

Байза, яахаб даа? Колбаса абахын түлөө хотодо
хоношохо юм гү? Вокзал дээгүүр... Сэгзэнгүүдэй
хажуугааршье наа яаба гэшэб. Нифуя, тэдэһнээ
айгданагүй. Жэгтэй жэгүүртэй, нүхэндөө жэбэтэйшье
наа, хүн шэнгил хүнүүд юм бэшэ гү? Тээд... эдэе хоолтой
туулмагын тэдээндэ хулуугдашоо наань яахаб? Нээрээ!
Адабаашатай тэрэ амитад эльбэ жэльбээе алыган
дээгүүрээ собхоруулжа, нойргүйш хүние унтуулжархихал.
Елкансээ! Гипноздо оруулаад!

Норжима абгайн нүдэндэ иимэ зураг харагдаба:
пүмлэгэр нюдараараа нүдөө нухаһан, сэмсэгэр хөөрхэн
залуу намган, бөлхүштэрөө бархиран, эртэ үглөөнэй
автобусто нуужа байна. Хулуугдаһан туулмагаа хайрлажа,
хороо бусалан, нугшарна, байн байн. Районой түб
Дульдарга эрэхэдэнь, ябаха гү, али үгы гү, нотаг хүрэтэр
машина унаанууд, шоорто мэдэг! Баһал хэнэйдэб даа
хонохо болохош. Харин үглөөдэрын гэртээ эрэхэдэнь -
урдаһаань үхибүүдын сасаран гүлдэхэ. Эжынгээ асарха
амтатай эдэе хоол хүлөөжэ байхал.

Тиижэ ханаад, Норжима абгайн ухаа алдажархин
алдаба. Тиимэ ханаһаа Норжима абгайн хаанаһаашьэб,
досоонь нюугдаатай байһан абарга ехэ хүсэн һэрибэ.
Сухалын хүрбэ. Шэрд гэнэн юумэнһөө шээһэн алдажа
абахалби, үш-шөө. Хэн юунһээ дортоод, хоохон гартай
бусажа байхаалби, үш-шөө. Эртэ үглөөнһөө хүнин
харанхы болотор колхозой хара ажалда толгойгоо
үргөөгүй ябаһан мини гэмни хаана байгааб...

Тиин, хүсэндөө орожо, тэрэ олон намгадууд соо бүхы
хүсөөрөө оролсобо... Урагшаа түлхилдэбэ. Оошоргүйгөөр!
Шэтын намгад уймарлаһан алдаба. Шүлһөө сасаргажа
хараал табиад. Элдэбээр нэрлэбэ, шэмхэбэ, татаба ха
хойноһоонь.

Хүдөөгэй хуса, оонийһон гутаар, мажагай хүлтэн,
ошохо, ошохо гэлдэжэ байжа.

Норжима абгайда хамаагүй... Бадмын Дамдина

ябадаг шэб шэнэ ДТ трактор шэнгээр урагшаа добтолбо.
Урдаа байгаашуулые этэрээд хаяба.

- Мини оошор! мини оошор! Ишшо утрор, когда ши
дрых, оошор занял! - гэжэ һүхиржэ байжа, одоош лэ
хэдэн батон дифситтэ хүртэбэ...

Баһал түлхисэлдэжэ байжа, шүдөө зуугаад, арай гэжэ
оошорһоо хойшоо гараба. Хойноһоонь нэгэ шалхагар
намган: «Монсогор табга, хайшаа ябааш», - гэжэ
үрзэгэнэбэ.

Тээд Норжима абгайн ханаа амараар хубсаһанайнгаа
энгэр эльбэн: «Би тарелхэ хадам, ши кружхэ!» - гэжэ
харюусаба. Тиигээд, хүзүүгээшье эрьюулэнгүй, ябадал
дундаа, «Эсмарха!» - гэжэ нэмээд, толгойгоо дээшэнэ
үргэн, тэндэхээ гаража ошоо һэн гэхэ.

АЯАР ШЭТЭНЭЭ ...ЯАБЛАН ШЭРЭХЭДЭЭ ЯАБАБ?

Бальжима хорёод гаран жэлдэ Москва хотодо ажаһууна.
Гүлмэр залуухандаа тишээ ошохо, ажалда ороһон,
Хубита нүхэрөө тэндэ золгожо, зол жаргалаа олоһон, олон
үхибүүдтэй болоһон. Ажалһаа гэртэй боложо, гүрэнэй
түбтэ түбхинэнэн юм.

Энэ басагамнай хээээдэшье энэ тэрэ юумэндэ торожо,
уйдажа байгаагүй, ходоодоол хүхюун ябадаг юм. Уйгаргүй
хошон үгэнүүдые хөөрөөн соогоо холижо байжа, байдалай
ямаршье, юрыншье ушарнуудые шог зугаа болгон, хүние
хүхээхэдээ бэрхэ юм...

Бальжима зундаа удаан саг соо нотагаа эржэ амараад,
һөөргөө, Москвагаа орохо гэжэ Шэтын вокзал дээрэ
зогсоно. Хүргэхөө өрһэн нүхэд, түрэлнүүдтээ хахасана.

Ходол басагандаа ханаата боложо ябадаг эжын харгын
эдэе хоолой хажуугаар мэшээг хартаабха абаад ербэ:
- Абааша даа басагмни, нотагайнгаа хартаабха...

Бальжима арсана:
- Үгы, мама, үгы. Аяар тишэнь хартаабха абаашажа
байха... Москвада- хартаабха. Углуу бүри тэндэ
хохоолнууд хартаабха асараад худалдадаг, үнэгүйгөөр.
Үгы, абаашахагүйб...

Мамань:
- Абааша даа, басагам, абааша. Нюрган дээрээ энэ
мэшээг үргөөд ябажа байхагүйш, поездоор ошохош.
Москва хүрэхэдэш, вокзалда нүхэршни угтахаш...

Бальжима ханаа алдажа, яахаб тээд, эжынгээ оролдожо
байхада:

- Зай, зай, абаашуужам...
Поезддоо нуужа, проводница намгантай хэлсэбэ, Москва
хүрэтэр энэ жаахан ашаа абаашахыем зүбшөөгүт гэжэ.

Коридор соо ханын захада
мэшээгээ нуулгаба. Муу
зантай бэшэ намган тудаб,
хэлэ амаа ойлголсобо.

Ербэд Москва хотоёо.
Бальжимагай нүхэр вокзал
дээрэ угтаба. Хүхюүтэй даа
одоол - намгамни ерээ гэжэ.
Мэшээг хартаабхаа нюрган
дээрээ нэнш гэнгүй хаяба:
«Ямар хүндэ юм, энэнь,
бүхэли хонин гү? Агын.
Тарган гэшэнь...» Урматай

даа, нурана намганһаа:

- Эндэшни юум?

Бальжима:

- Хартаабха...

- Юун гэнэш? - Дуулажа ядаһан шэнгээр нүхэрын
зогсоһобо, байра дээрээ.

- Хартаабха гэнэб шамда! Эжым эльгээгээ...
Нүхэрын теэд, Түнхэнэй түргэн хүбүүн, тэрэ дороо
тээршэбэ:

- Яаблан! Яаблан гэнүүш? Аяар Шэтэнэе ши юу
асарааш? Иимэш тиимэш, хэрмэн, жэрмэн, тоодог,
тохорюун, сопсем башкаш хоохон! Пошто аяар Шэтэнэе
яаблан шэрээш...

Уурлаад, хул дороо нёлбожо, мэшээг хартаабхаа
тэрэ дороо хаяад ябашаба саашаа. Хармаандаа хоёр
гараа хээд, эрьелдээд гэнтэ, һөөргөө гүйбэ. Дүтэлөөд,
бүхы хүсөөрөө тэрэ мэшээг хартаабхаа үдхэлжэрхибэ.
Мэшээг хахаржа, вокзалай перрон дээгүүр хартаабхань
мухарилдашаба.

- Ах! Иимэбши, тиимэбши, ошо, гара, иишээ, тишээ,
мини горшоогто бү нуугаарай. Мини хомпөдхэ бү
эдээрэй! - Манай басаган баһал миин бэшэ даа, уурын
хүргэбэл гайтай даа, луу шэнгээр лужаганаха даа, гал
дулэ гаргаха даа. Сахилгаалжа садаад, ханаа амар тэрэ
хортаабхаа суглуужа ажилбэ:

- Дүтэлөөрэйш, намда, плошкоо баряад...

Удаан соо Бальжима перрон дээгүүр таранан хартаабхаа
суглуулаа. Хэн туһалха һэм даа. Москвада. Бархирааш
нааш, хэншье гараа үгэхгүй. Аһ-а-а, үшөө тэндэ, хари
хүн соо, нюһа нёлбоһоо алдажа байхань гү, байгаа
юм ааб даа. Хажуугаарнь зарим үнгэрөөшэд, үмдөө
хахараг, гадууд, эбэртэй ямаанууд, үрзэгэр хөөшхэнүүд,
энээлдэн, наадалан, үшөө тэрэ хартаабхыень саашань
үдхэлжэ байжа гараха юм. Зай, яахашгүй, тэрэһнээ
болохо кузькин хартаабха хараһан байхабди...

Бальжима яаралгүйгөөр бүхы хартаабхаа суглуулаад,
такси тогтоожо, гэртээ ербэ.

Үдэр бүри эжынгээ амтатай хартаабха шанаа.
Шараадшье, булаадшье, хэлээ залгимаар амтатай эдэе
гаргаа. Энхэрэн, эрхэлүүлэн, үри хүүгэдээ эдээлүүлээ:

- Ути-пути, хургаа хүхэхөөр амтатай!
Халуун шухата хадынгаа хүбүүшье мартаагүй:

- Хара монди, хахажа байбаш!
Хэдэн хоног үнгэржэ, Бальжимагай нүхэр аргагүй урма
баяртай, гэдэнэе маажан хэлэбэ:

- Тещин яаблан амтатай байбал тээд, аймаштай
амтатай...

Бальжима уурлаад байгаа тээд... Ехээр... Тиигээд тээд
һүүлдэнь нүхэрын удаан соо:

«Хүлисыш, түргэдөөб...» - гээ. Бальжима тиигээд тээ,
тэрэ Түнхэн джигидээ простилаа...

Тиигээд тээ, һүүлдэнь, дуран-морхооб, үмдөө дүүрэн
баяр болоо... Юундэб гэхэдэ, амтатай байгаа эжын
хортаабха... Үзэлэй амтатай - тещин яблон с Читы.

Тээд, тэрэһнээ хойшо Бальжима Шэтэнэе Москва
хортаабха абаашаагүй юм...

Эрхүү, түнхэн буряадууд хартаабха нэрлэдэг: яабалха,
яблонь, яаблон...

Баира БАЛЬБУРОВА.

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ оровоор 350 жэлэй ойдо

ДЭЛДЭГЭР ГАЛЗУУД УГАЙ

Доржопалан Дымбрыловэй «АМГАЛАН БАЙДАЛАЙ ТҮЛӨӨ» номой оролто үгэнүүд

Хориин 11 эсэгэнэрэй түрүү гэхэ гү, али Хори баабайн гурбан хатадһаа гараһан бүхы үхибүүд сооһоо эгээл аха хүбүүнийн Галзууд байгаа. Тиигээд лэ 11 отог боложо, үдэжэ, хүгжэжэ эхилһэн хори бурядуудай түрүү отого-орхид галзуудууд байһан байна гэшэ аабза. Имагтал тиимэһэ агууехэ Пётр хаанине бараалхажа, арадайн-гаа хуби заяанда хабаатай асуудал шийдхэхээ ошоһон түлөөлэгшэдэй аха захань галзууд отогой түрүү Табанай Тураахинай Бадан байһан болоно.

Хориин 11 эсэгэнэрэй түүхэдэ хабаатай жүжгүүдые бэшһэн хүмнай дэлдэгэр галзууд угай Дэмбэрэлэй Доржопалан мүн. Энэ хүн өөрынгөө гэмээр бэшэ, харин дайн дажарһаа боложо, ехэ хургуули үзэжэ шадаагүй. Зүгөөр бурханай үгэһэн бэлигтэй хүн гэжэ тон эли: Анаагай дасан барилсаһан уран гартай (зураг зураха, скульптурада дүрэтэй), кинодо ажаллажа байхадаа, аппаратураа заатагүй һайн тээшэн хубилгажа шадаха (гайхалтайн гэхэдэ, рационализаторска дурадхалнуудые оруулһанайнгаа түлөө нэгшье патент наһан соогоо абаагүй), уран гоё үгэтэй.

СССР-эй Кинематографиин отличник Доржопалан Дымбрыловые таниха болоһон ушарни гэхэдэ, энэ хүнэй хоёр басагад минии шабинар гэшэ гэбэл, дэгэд хөөрһэн юумэ байхагүй. Далаад онуудай түгэсхэлдэ, наяд онуудай эхээр Эрхүүгэй университетэй журфакта нуража байһан Баярма Дымбрылова «Буряад үнэндэ» хоёр дахин практика гараһан юм. Тэрэнэй практикын хүтэлбэрилгэһөөр намайе редколлеги томилһон байгаа. Баярма хурса, бэлигтэй басаган, олон юумэ, тэрэ тоодо бүхы буряад номуудые бутлынь уншаһан гэжэ элирээ һэн.

Баярмагай хоёрдохёо практика гараад, университетдэ бусаха болоходонь, би таһаг соогоо гансаараа үлэшэхэ болоходоо:

- Ши һүүлшынгээ курсда заочноор нураад, соёлойнгоо таһагта хүдэлхэ аргагүй гүш? - гээ бэлэйб. Тэрэмни «Зайшье, үгышье» гэжэ харюу хэлээгүй аад: «Би университетдэ заочно болохонни, «Буряад үнэйнгөө» соёлой таһагта ажаллахамни», - гэжэрхёод, эжынгээ хорижо үрдэгүй байтар, самолёдоор Эрхүү гарахаяа аэропорт гүйлгэжэ ябашаһан байгаа ха.

Үглөөдэрнын ажалай үдэрэй эхилэн сасуу, финансын ажалай ветеран Гыма Бадмаевна - Баярмагай эхэ редакци гүйхэ тооной ержэ, намтайшье уулзангүй, сэхэ редакторта (Р.Б.Гармаев байгаа) оробо. «Бага басагамни нураһаараа нураад лэ, университетдэ дүүргэ лэ, тэрэниием бү хүлгүүлт. Намдатнай үцөөл нэгэ басаган бии юм лэ. Баярмаһаатнай дутуугүй бэлигтэй», - гэжэ байжа хэлэбэ. Тиихэдэнь тэрэ басагаа ерүүлэгты гэхэн байгаабди. Тиигэжэ Хэжэнгэдэ соёлой, көмсомолой хүдэлмэрилэгшэ байһан Бэлигма Дымбрылова (мүнөө республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Бэлигма Орбодоева) мэргэжэлэ нэлгэжэ, журналист болохо үйлэтэй байшоо...

1994 ондо Хориин аймагай газетын типографида «Ажалшаархин» гэжэ нимгэхэншье һаа, шанартайхан ном хэблэгдэ бэлэй. Авторын Доржопалан Дымбрылов байгаа. Энэ ном хэблүүлхэнэ түрүүн Доржопалан Дылгырович аймагайнгаа газетдэ, «Буряад үнэндэ», «Байгал» журналда шүлэгүүдэ, расказуудаа толилуулжа үзэһэн, зохёохы ажалай амта таниһан хүн байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Уран бэлигээрэ эсэгээс нажаһан бэрхэ журналист, эрдэмтэн, оршуулагша, театр шэнжэлэгшэ Баярма хайран 33 наһандаа энэ дэлхэйтээ хахасан ошоһонинь тон гашуудалтай юм. Мэндэ ябаа һаа, эсэгынгээ номой гарахада, магнайгаа хаха байрлаха, дэмжэхэ һэн ааб даа. Гэбэшье Доржопалан Дылгыровичэй нүгөө хүүгэдын - Бэлигтэ-

тэн, Баяртатан, Евгений Орбодоев хурьгэнтэниинь, хойто гэрэйн үхибүүд булта хамһажа, Хориин соёлой таһагтай, аймагай библиотектэй хамтаржа, «Ажалшаархин» гэжэ номтой танилсалгын һайндэр Хори тосхондо эмхидхэн юм.

Номой зүбшэн хэлсэлгэдэ Хэжэнгын соёлшод, Хориин багшанар, сэхээтэнэр эдэбхитэйгээр хабаадалсаа бэлэй. Тиигэжэ өөрын үгэтэй, өөрын найруулгатай уран зохёолшын бии болоһонинь элирһэн юм. Хори бурядуудай I Пётр хаанине бараалхажа, туйлай ехэ эрхэ оложо ерһээр 300 жэлэй ойн баярые угтуулан, эбэртэй һүүлтэй эрэ доргон зохёолшодые хойноо хаян, Б.Дандарон, Б.Санжин гэгшэдэй «Заяанай зам» гэхэн номой удааар «Амгалан байдалай түлөө», «Хилэ табилга» гэхэн жүжгүүдые хатиилжархёод байхадань яахаша! Одоо дэлдэгэр галзууд мүн байһанаа гэршэлбэ бэшэ гү?

Эндэ үшөө юу тэмдэглэхээр бэ гэхэдэ, долоон класс хургуулитай хүбүүн дайнай эхилхэдэ, үбгэд хүгшэдтэй, залуу эжынэртэй хамта колхозойнгоо ажалда шардайса, ехэшүүлхэ дутуугүй, хоёр наранай хоорондо тэмсэжэ ябахадань, эхэ түрэл хэлэнэйнгэ хамаг шэмэ шүүһые газарта дуһаангүй, бэдээ шэнгээһэниинь мүнөө зохёол бэшэхэдэнь лэ угаа хэрэгтэй байба бшуу!

Доржопалан Дылгыровичэй хэлэн литературна гэхэ гү, али харуудлаһан модондол адли өө-мөөгүй боложо үрдэггүй, тиимэл хадаа бүри сэнтэй гэжэ ханагдана.

Уран зохёолшын тэгшэшье гээ һаа, тэгшэ, хүшэр ялхитайшье гээ һаа, ялхитай замдань Д.Д.Дымбрыловтэ үндэр ехэ амжалта хүсэнэб!

Ом сайн амгалан болтогой!

Цырендулма ДОНДОГОЙ, журналист, Буряад Республикын арадай поэт, России Федерациин соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, Я.Гашегай нэрэмжэтэ республиканска шангай лауреат.

2001 он.

ХОРИН ЖЭЛЭЙ ҺҮҮЛДЭ

Гурбан үйлэтэй, долоон үзэгдэлтэй драма

- 1-дэхи үйлэ. Охин тайжын Москва ошогшодые хардалга
2-дохи үйлэ. Үбгэн Тураахин үгэ тайлбаринууд болон Охин тайжын гэмтэ ябадалнуудай элирэлгэ.
3-дахы үйлэ. Хилэ хаалга ба Шэлдэй зангиие саазалалга.

НААДАХА НЮУРНУУД:

- 1.Савва Владиславович Рагузинский - 65 наһатай
2. Үбгэн Тураахи Табанай - 95 наһатай
3. Бадан Тураахи -51 наһатай
4. Василий Булавин - 50 наһатай
5. Воевода Биливин - 58 наһатай
6. Мүрдэгшэ Степан Казанец - 40 наһатай
7. Палач Федя - 36 наһатай
8. Эмшэ Михайло - 52 наһатай
9. Гончик Жамцо лама - 38 наһатай
10. Залма - 46 наһатай
11. Кольчев-51 наһатай
12. Шодо Болторигой -18 наһатай
13. Тасха Бодорогой - 60

- наһатай
14. Шэлдэй Занги - 58 наһатай
15. Ляо Вань - 54 наһатай
16. Охин тайжа -57 наһатай
17. Марха баян - 70 наһатай
18. Хурьган - 30 наһатай
19. Ломбо Цырен Тортотоев - 40 наһатай
20. Обоо Мангалов - 48 наһатай
21. Хитадай сэрэгэй ноён - 45 наһатай
Хасаг сэрэгүүд, ноёдой хатад, арад зон.

Авторһаа: жүжгые Балдай Санжинай «Заяанай зам» гэжэ номой удха абажа, «Хилэ табилга» нэрэр найруулбаб.

жэ этигээшьегүйдэнь аргань үгы. Этигэхэгүй хүнэй этигэхээр, ехэ зохидоор Шономнай худалаар зохёогоо.

Охин тайжа: - Ганса Түгнөөр бэшэ, нютаг бүхэндэ Москва ошоод; һөөргөө бусалгандаа Бадан Тураахин түрүүтэй Абжаа удаганан алажа эдэе гэжэ тунхаг тараагты. Ехэнхи гэмьне Баданда тохохо, мяхынь Бадан эдэе гэжэ гү, тиимэрхүүгээр.

Марха баян: - Тиигэлтэ үгыгөөр Шономнай ханажа зохёонхой. Бэшһэн саарһаниинь бии. Тээд битнай уңшажа, дуулгажа, тандаа шадахагүй байналби. Та өөрөө уншаха болоолта даа.

Охин тайжа: - Байзалши, Марха баян, би нэгэ Монголһоо Буддын шажан тарахаяа ерһэн ламатайб, газаа тэрэмни, дуудая, Гончик Жамцо гэжэ нэрэн юм. Гансашье эсэгэ хүбүүн хоёр тухай зар тунхаг тараагаад дүүргэхэ бэшэ, тон нюусаар Тураахинтанине анюулжархиха ёһотойбди. Тэрэнэйл тулада энэ ламые абажа ябанаб.

Марха баян: - Тураахинтанай шархья хатаагаа һаань, ёһоор лэ юумэ гэшэ. Энэ хэрэгэй бүтэшөө гэшэ һаань, тамнай манаа удариха болохо гүбта даа. Яагашье һайн юумэ һааб.

ХИЛЭ ТАБИЛГА

Доржопалан ДЫМБРЫЛОВ

Охин тайжа:

- Яараха хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, һаяын сагаар Амур мурэнине зубшан, Даурай Аргунай болоод, Монголһоо наашаа хилэ табиха хэлсэ хэхээ Ородой хатан хаанай бүрин этигэмжэтэ граф Савва Рагузинский һаяхан шэрээдэ-һууһан Хитадай залуу император Юн Чжэнтэй хэлсээ баталхаяа ошоһонь гэхэн хүрөөтэ мэдээ дуулаад, амар һуухаяа болсод байнаб. Хилэ табигдажа хаагдаха болоо гэшэ һаань, урагшань Барга Манжа руу адуу дараха аргамнай халаха.

Марха баян: - Тураахинтан ород мангадта һаймһаржа, арад зоноо тэдэндэ худалдаад, өөһэдөө баяжажа байнад. Албата зонойнгоо, хожом хойтые бодоногүй!

Охин тайжа: - Зай, үнөөхи газаа хүлеэжэ байгааша ламые дуудажа, зондо соносхохо Харсага шүүлингын танда үгэһэн, Шонын зохёоһон саарһа бэшэ уншуулаа.

Марха баян (ооголно): - Хурьган! Оо... Хурьган! (Һэвэ гэрэй үүдээр Хурьган булттайна).

- Газаа сэргын хажууда моридоор байһан ламые оруула наашань.

Хурьган: - Зай. (Һэвэ гэрэй үүдэн хаагдаһана).

(Удаһиыгуй Гончиг Жамцо лама орожо, мурэхэ бурхан харианһалһанай һүүлээр үлгөөтэй онгоноуд руу үлэ мэдэг дохёод, бүгтын наманшалжа, Марха баянда дохин мэндэшилэ).

Охин тайжа: - Эндэмнай Хори нютагта Буддын шажан үшөөл дэлгэрээдүй ха юм даа. Зай, ламхай, манда монголоор бэшһэн нэгэ болоһон ушар тухай уншажа дуулгагы.

Марха баян (Саарһа ламада харбайна): - Ламхай манда Москва хото ошогшодой юун дээрһээ һөөргөө бусалгандаа удаганан эдиһэн үйлэ тухай уншажа, дуулгажа хайрлагты.

Гончиг Жамцо лама (Гайхангар саарһынь абажа, Охин тайжа Марха баян хоёр тэшиз нэгэ нэгээр харайса): - Юун? Юун гэжэ? Хүн хүниие эдидэг юумэ аал, юугээ хэлэнэт? Отголон ойлгоногүйб.

Охин тайжа:

- Уншагы, ламхай. та бурхан багшын шаби һэн хойноо хуу ойлгохо байхат.

Гончиг Жамцо лама (халганһан гараарһа саарһа бариха утхиана):

- Хори гаран жэлэй саана Москва ошогшо хори бурядай түлөөлэгшэд долоон үдэр, долоон һүни эдэе хоолгүйгөөр ябажа, үхэлэй туйлда хүрэхэдөө, бултааран зүбшэжэ, нэгээ алажа эдиэх гэлсэһэн байгаа: булга дүхэрилэн һуужа, нюдэнүүдэ шэб аһаад, модо дээшэн хаяжа; хэнэй хажууда модон унаһан, тэрэнээ үүсэлхэ хэлсээтэй һэн. Тиигээд лэ ариуухан добо дээрэ булга гараһан бэээрэ нарихан хуһа зулажа, һөөм тухайгаар тайраад, хоёр үзүүртэнь табан үнгын утаһа уяа ха. Хэлсэһэн ёһоороо, зүлгэ ногоон дээрэ баран дүхэрилэн һуужа, нюдэнүүдэ анихалаарни, Тасха Бодорогой ахань хадаа Ойхон ноён Ажарай бүхэ ноён хоёрто зальбараад, модоёо өөднэ хаяжархёо. Хэнэй хажууда унахан гэршэб гэхэн түгшүүритэ бодол агшан зуура үдэр хоног шэнгээр тэдэндэ ханагдаа һааб даа. Ажарай ноён Баданай хори буряад угтай бэшэ һэн хойнонь, ёро муута модо тэрэндэ эльгээбэшье, заахан эндүүгээр үбдэгьне халта дайруулан унаһан байгаа. Тиихэдэнь харатай Бадан нюдээ түрүүн нээжэ, хажуудаа байһан модо Абжаа удаганай малгай соо хээд, дахин нюдээ аһаа гэхэ.

Охин тайжа: - Ехэ һайнаар, удхатайгаар бэшгэдэ байна. Зай, ламхай, энэниие уншаад байхадаа, та юун гэжэ бодонот?

Гончиг Жамцо лама: - Буряад улад ябаад, хэршые үлдөө, хоһодоошые һаа, нэгээ алажа, эдиэх гээшэмнай үзэгдөө дуулдаагүй юумэ гэшэ ааб даа.

Охин тайжа: - Тиимэ дээрһээ Бадан Тураахин гээшэмнай ямар муухай юумэ хэһэн хүн гээшэб гэжэ та энэ бэшгэ сооһоо ойлгобо гээшэт.

Марха баян: - Та, ламхай, бурханай шаби һэн хойноо энэ аймшагтай хүнһөө мание аршалыта. Энэ зайһан, мание, буряад зоние, ородуудта тушаажа, худалдажа байна.

Гончиг Жамцо лама: - Би ойлгоноб, тээд ямар аргаар.

Охин тайжа:

- Та, ламхай, бурханай шажан дэлгэрүүлхээ манай иишэ ерһэн тухайгаа, ород засагһаа бээе нюужа ябаһан хадатнай, минии яһала таниие манай Сэлэнгэ, Хягата нютагуудаар бурханай шажан зондо нэбтэрүүлхэдэнтэй туһалһым мэдэе ха юм та.

Гончиг Жамцо лама: - Яахамни гээшэб, абагаһа ноён?

Охин тайжа: - Гансал миниил үгэ дуулаха ёһотойт. Юун гэжэ хэлэнэбиб, тэрэниемни бурхан багшын номнол шэнгээр дүүргэхэ ёһотойт.

Гончиг Жамцо лама: - Танай зарлигые хээээдэшые дүүргэдэг гээшэлби.

Охин тайжа: - Эндэхи зон мандал адли Буддын шажанда шүтэдэггүй. Элдэб үнгын заяан бооһолдойнуудта һүзгэлдэг. Эндэ бурханай шажан дэлгэрүүлхэ ябадалтайнай һаад ушаруулха хүнүүд байха. Нэн түрүүн, Тураахи ноён, Бадан хүбүүнтээ тодхор татаха. Шолмосуудые дарагшадал адляар тэдэниие үгы хэхые оролдохо юм. Шажанда харша этэгээдүүдые нисуулаха, ямаршые нүгэл болохогүй.

Гончиг Жамцо лама: - Тиимэ, ойлгоноб. Тисрундибзан хаанай үдэ Бадма-Самбаба багша Энэдхэгһээ Түбэдтэ ерээд, өөртэнь һаад хэһэн хамаг түбэд бөөнүүдые хуу хюдаһан юм гэжэ «Бадмагата» соо бэшээтэй байгша. Мүн Миларайба, Ро-лозава тииһэн юм.

(Үргэлжэлэһын хожом гараха).

СҮЛӨӨ САГ - СЭНТЭЙ САГ

РАСПИСАНИЕ ХУРАЛОВ ИВОЛГИНСКОГО ДАЦАНА

"Начинайте с сегодняшнего дня практиковать десять благих дел, незамедлительно".
ХII Пандито Хамбо лама Итигэлов.

Молебны проводятся в Иволгинском дацане ежедневно, 8, 15 и 30 дня по лунному календарю проводятся молебны "Отошо", "Ламчог Нийбо" и "Мандал Шива". Каждый понедельник и пятницу проходит обряд по ушедшим "Лбого намше".

На 29 день лунного месяца проходит хурал "Арбан Хангал", посвященный десяти Защитникам Учения.

Приглашаем всех желающих принять участие в молебнах.

СОГЧЕН ДУГАН

Чт. 2 Июня (1) - Жадамба. Начало в 9:00
Пт. 3 Июня (2) - Яхэрэй. Начало в 8:00
Пт. 3 Июня (2) - Табан Хаан. Начало в 13:00

Сб. 4 Июня (3) - Саган Убган (за домашний скот). Начало в 9:00

Вс. 5 Июня (4) - Цодо (за долголетие). Начало в 9:00

Вс. 5 Июня (4) - Лусад (почитание козины воды). Начало в 11:00

Пн. 6 Июня (5) - хуга намши (за ушедших). Начало в 9:00

Вт. 7 Июня (6) - Табан Харюулга. Начало в 9:00

Ср. 8 Июня (7) - Заһалай найман ном. Начало в 9:00

Чт. 9 Июня (8) - Ехэ Огошо (за здоровье) хуга Намши (за ушедших). Начало в 9:00

Пт. 10 Июня (9) - Зүндэр Намжилма (молебен, посвященный боине долголетия, спасающий от преждевременной смерти). Начало в 9:00

Сб. 11 Июня (10) - Сундуй. Начало в 9:00

Вс. 12 Июня (11) - Алтан гэрэл. Начало в 9:00

Вс. 12 Июня (11) - Намсарай (за финансовое благополучие). Начало в 11:00.

ГУИРИГ ДУГАН

Ежедневно проводится служба "Гуириг хурал". Начало в 10:30. (в Дари Эхын Сүмэ).

Гуиригаг ного намши – служба за ушедших. Основной целью ее проведения является помощь ушедшему в достижении высших измерений Будд или же обретение им благоприятного рождения.

ЧОЙРА ДУГАН

Ежедневно проводится служба, посвященная Защитникам Учения Бомбо и Гонгор Самюсалам. Начало в 9:00.

Бомбо Сажюсан (Истирикун Малакала) - проявление Бодхисаттвы Авалокитешвары в гневной форме. Практика Малакалы может преследовать две цели:

1) вышнюю – приближение к Проветлению.

2) частную – устранение препятствий, увеличение силы и знаний, исполнение желаний.

Гон ор (Сажюсан (Беший Малакала) считается не только подателем богатства, но и силы, знания и духовности.

С Понедельника по Субботу проводится хурал на бурятском языке:

"Табан харюулга" (Сагаан Шүхэртэй, Хамчу нагбо, Доржо Намжом, Шэрин, Ногови ба Сагаан Дари Эхэ). Начало в 14:00.

Можно заказывать обряд: "Шэрин Дуйдод", "Мандал Шива".

ЭТИГЭНЭЙ ХАМБЫН ОРДОН

Ежедневно проводится "Шалхи Сажюсан". Начало в 8:00.

ДАРА ЭХЫН СҮМЭ

Ежедневно проводится служба "21 Дари Эхэ". Начало в 9:00.

Практика Зеленой Тары помогает преодолеть страх и беспокойство; почитающие ее так же верят, что она способна исполнять желания, устранять все виды страдания и приносить счастье. Когда к Таре обращаются с призывом, она немедленно спасает от восьми видов бедствий.

АФИША

ТЕАТР «УЛЬГЭР»

2 ИЮНЯ, ЧЕТВЕРГ

• 10:30 Мюзикл для детей «Принцесса на горошине». Бурятская Государственная филармония.
• 17:00 Благотворительный концерт по сбору средств на строительство субургана Будды Медицины (Отошо Бурхан) в Еравне. Бурятская Государственная филармония.

3 ИЮНЯ, ПЯТНИЦА

• 10:30 и 14:00 «Волшебный шатер» (В.Гауф) сказка для широкого круга зрителей. Театр кукол «Ульгэр». Стоимость билета от 150 до 200 руб.
• 12:00 Районный конкурс «Кристаллики» для детей от 3 до 7 лет, посвященный 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав Российского государства (вокал, хореография). СКЦ «Кристалл».
• 14:30 «Мгновения счастливого детства» - концертная программа на подтверждение звания «Образцовая» студии художественной гимнастики «Грация» и фольклорной студии «Забавушка». Городской культурный центр.

4 ИЮНЯ, СУББОТА

• 14:00 «Волшебный шатер» (В. Гауф) сказка для широкого круга зрителей. Театр кукол «Ульгэр». Стоимость билета от 150 до 200 руб.
• 18:30 Спектакль «Брат Чичиков» (Н. Садур). Молодежный художественный театр г.Улан-Удэ. Стоимость билета 200 руб.
• 18:30 Презентация первого сольного альбома Валико Гаспаряна. КТЦ «Феникс». Стоимость билета 600 руб.

5 ИЮНЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ

• 14:00 «Красная шапочка» (Ш. Перро) для детей младшего возраста. Театр кукол «Ульгэр». Стоимость билета от 150 до 200 руб.
• 18:30 Спектакль «Брат Чичиков» (Н. Садур). Молодежный художественный театр г.Улан-Удэ. Стоимость билета 200 руб.

6 ИЮНЯ, ПОНЕДЕЛЬНИК

• 14:00 День Пушкинской поэзии. Памятник Пушкина (Юбилейный).

7 ИЮНЯ, ВТОРНИК

• 18:30 «Дерсу» (Э.Жалсанов) для детей младшего и среднего школьного возраста. Театр кукол «Ульгэр». Стоимость билета от 150 до 200 руб.
• 18:30 Фестиваль «Новое передвижное искусство» с участием солистов большого театра. БГАТО им. Г.Ц. Цыдынжапова.

9 ИЮНЯ, ЧЕТВЕРГ

• 18:30 Концертная программа театра народной музыки и танца «Забава». ГРДТ им. Н.А.Бестужева. Стоимость билета от 200 до 450 руб.

10 ИЮНЯ, ПЯТНИЦА

• 18:30 Концертная программа театра народной музыки и танца «Забава». ГРДТ им. Н.А.Бестужева. Стоимость билета от 200 до 450 руб.
• 18:00 Концертная программа театра современного танца «Угол зрения». КТЦ «Феникс».
• Концерт «Ного светло». Площадь Советов.

12 ИЮНЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ

• 11:00 Митинг и праздничный концерт, посвященный Дню России. Площадь Советов
• 11:00 Праздничный концерт «Широка ты, матушка Россия» ко Дню России. КДЦ «Заречный».

С 1 по 15 июня проект «Арт-терапия. Театр своими руками». Занятия для детей с ограниченными возможностями здоровья. Проект направлен на создание условий для полноценного включения в художественное образовательное пространство и успешной социализации детей с ограниченными возможностями здоровья (проводит ДХШ им. Р.С. Мэрдугеева).

«МУЗЕЙ ИСТОРИИ ГОРОДА

ул. Ленина, 26, т.21-25-22, 21-79-90, Музей работает с 9.00ч. до 18.00 ч. ежедневно, без перерыва на обед и выходных дней. Стоимость билетов: от 40 руб. до 50 руб. - для российских и иностранных граждан.

Постоянные экспозиции музея:
1. «Улан-Удэ – страницы истории»
2. «Картины дореволюционного города» на выставке представлено оружие XVIII в., предметы быта горожан XVIII-XIX веков, старинные фотографии, карты, документы, которые являются настоящими свидетелями ушедшей эпохи.

3. «Ностальгия» представлены предметы старины XX столетия.

4. «Деревянное зодчество».

5. «ЗАЭРКАЛЬЕ» - Мастерская Творчества для детей и взрослых.

Временные выставки:
1. 1 Выставка парусных кораблей XV-XVIII вв. Автор выставки – Геннадий Адольфович Ерженин, увлекся строительством парусных кораблей более десяти лет назад, после прочтения книги Стивена Каллахэна «В дрейфе».
2. «Экологика» ИНСТАЛЛЯЦИЯ на базе выставочного пространства «КЛЮЧ». Пространственная композиция, посвященная вопросу экологии, созданная Инной Бажеевой, Намсаревой Ритой, Сакуевой Светой из различных элементов бумажных изделий и материалов – макулатуры, бытовых предметов, природных объектов, фрагментов текстовой и визуальной информации.
3. «С любовью к России. Николай II». На выставке представлены архивные фотографии истории жизни Николая II.

«МУЗЕЙ ПРИРОДЫ БУРЯТИИ»

ул. Ленина, 46, т.21-48-33, 21-41-49. Музей работает с 10 до 18 часов ежедневно, без перерыва на обед и выходных дней. Стоимость билетов: от 50 руб. до 100 руб.

Постоянные экспозиции музея:
1. «Флора и фауна Бурятии». Можно заказать экскурсионное обслуживание: «Путешествие по Бурятии».

2. Мини-выставка «Тресогузка – птица года 2011» посвящена Международному дню птиц.

3. Выставка «Восточный горизонт».

4. Выставка «Бурятская юрта».

5. Новый образовательный проект - цифровой планетарий «Полет по Солнечной системе». Музей природы Бурятии стал первым учреждением в Бурятии, которое располагает собственным цифровым планетарием. При помощи специальной программы создается картина звездного неба в режиме реального времени, дающая возможность изучения созвездий и объектов солнечной системы. Зрители получают уникальный шанс увидеть и познать красоту звездного неба, увидеть солнечное и лунное затмения, мерцание северного сияния, падающие звезды, полет болида и т.д.
6. Мини-выставка «Тропические птицы».
7. А также, музей природы предлагает тематические экскурсии в рамках школьной программы.

«ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ МУЗЕЙ НАРОДОВ ЗАБАЙКАЛЬЯ»

п. В. Березовка, т. 44-33-10, музей работает с 09.00ч. до 18.00 ч. ежедневно, без перерыва на обед, кроме понедельника. Стоимость билетов от 50 руб. до 80 руб.

На территории музея представлено 8 тематических комплексов:

1. «Археологический комплекс»; «Соётский комплекс»; «Звенкийский комплекс»; «Семейский комплекс»; «Городской комплекс»; «Комплекс Предбайкальских бурят»; «Комплекс Забайкальских бурят»; «Старожильческий казачий русский комплекс».

Для желающих действует особое предложение - Анимационное экскурсионное обслуживание на комплексах. Музейные выставки:

• «Душа русского чаепития»,
• «Тара» - выставка gobеленов из конского волоса,
• «Из истории сырок Забайкалья».
«Уголок живой природы» - Зоопарк диких и домашних животных Сибирской тайги.

«МУЗЕЙ ИСТОРИИ БУРЯТИИ» им. М.Н. ХАНГАЛОВА

ул. Профсоюзная, 29, т.21-06-53 Музей работает с 10.00ч. до 18.00ч. ежедневно, кроме понедельника без перерыва на обед. Стоимость билетов: от 50 руб. до 80 руб. - для российских граждан (390 руб. - для иностранных граждан)

Постоянные экспозиции:
1. Выставка «Сокровища буддийского искусства». «Атлас тибетской медицины» - редчайший живописный памятник культуры, искусства и науки народов Центральной Азии и Тибета.

2. Выставка национальных бурятских украшений «Серебряные небеса», на выставке представлено более 300 изделий старинных и современных украшений по принципу «с головы до ног». Атмосферу выставки дополняет серия уникальных работ Зоригто Доржиева «Наложницы».

МЕЖДУНАРОДНАЯ ВСТРЕЧА ТАМОЖЕННИКОВ

БУРЯТИИ И МОНГОЛИИ

Недавно состоялась встреча начальника Бурятской таможни Виктора Томина и начальника Хубсугульской таможни Санжав Ганбаатара, которая была посвящена доведению до монгольских коллег актуальных вопросов, связанных с изменениями в таможенном законодательстве.

Отметим, что международная встреча двух таможенных органов проведена в период подготовки Республики Бурятия к празднованию 350-летия добровольного вхождения Бурятии в состав Российской Федерации. В начале июля Бурятия будет встречать многочисленных гостей, в том числе из Монголии.

По просьбе монгольской стороны были затронуты вопросы, касающиеся перечня товаров, запрещенных к ввозу и вывозу в нашу страну, а также таможенного оформления нефрита и порядок оформления и регистрации транспортных средств, временно ввозимых на территорию Российской Федерации. Кроме этого, бурятские таможенники передали своим монгольским коллегам информацию о порядке таможенного оформления товаров и транспортных средств, перемещающихся физическими лицами, на монгольском и английском языках.

В целом руководители двух таможенных органов отметили стабильное обстановка на таможенной границе между Республикой Бурятия и с Монголией, что свидетельствует о конструктивных взаимоотношениях.

Сэрэгма ДОНДОВА.

ЗАЛУУШУУЛАЙ ДУНДА СУУТАЙ

Һаяхана гарабан «Чайник» гэжэн комедийн «Привет» гэжэ дуун Улаан-Удын залуушуулай дунда суутай болоо. Энэ дуунай үгэнүүдые «Фанаты солнца» гэжэн рок-группын солист Олег Красиков бэшэһэн байна. Энэ хэн бэ гэхэдэ, Арбат дээрэ дуулагдай үйлсын хүгжэмшэ Олег гэжэ.

- Москвада байхадаа, энэ дуунай үгэнүүдые бэшээ һэмби, - гэжэ тэрэ хэлэнэ. «Фанаты солнца» гэжэн группа соо талаан бэлигтэй дүрбэн хүгжэмшэд дууладаг. Виктор Вершинин бас-гитараар наададаг, Роман Серов - барабанаар, Максим Климов – гитараар, мун Олег Красиков группын солист болоно. Эдэ дүрбэн аяар долоон жэл соо суг хамта хаа хаанагүй дуулажа ябаһан юм.

Дуунуудайнгаа үгэнүүдые Олег өөрөө бэшэдэг. Тэрэнэй дуунуудые шагнахада, зохиодхон байдаг гэжэ нүхэдэнь тэмдэглэнэ.

«Троллейбус, который идет на Восток» гэжэн фестивальда «Смысловые галлюцинации» гэжэн России группа манай хүгжэмшэдэй талаан бэлигэнь тэмдэглэнэ.

Паяр группа Эрхүү хотодо концертдэ хабаадалсахаа ошоһонь. Мүнөө эдэ спонсорой дэмжэлтэ бэдэржэ байна.

Дарья СИБИРЯКОВА.

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай коллектив, Буряадай Уран зохёолшодой холбоон «Байгал», «Байкал» журналнуудай техникэск редактораар хүдэлһэн ажалай ветеран

БАРАННИКОВА

Янжима Петровнагай һаһа бараһан ушарһаань үри хүүгэдтэнь, аша зээнэртэнь, дүтын зондо гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэ.

XVII ЖАРАНАЙ САГААГШАН ТУУЛАЙ ЖЭЛ

ЗУНАЙ ДУНДА ХҮХЭ МОРИН НАРА

Буряад литэ	т 15 мх	6	7	8	9 д	10	11
Европын литэ	6	7	8	9	10	11	12
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабба лара лонед.	Мягмар Марс вторник	Лагда Меркури среда	Пүрдэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хара Луу	карагшан Могой	хүхэ Морин	хүхэгшэн Хонин	улаан Бишэн	улаагшан Тахья	шара Нохой
Мэнгэ	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан
Хуудал	гал	шорой	түмэр	огторгой	Ухан	уула	модон

Гарагай 2-го зунай дунда хүхэ Морин нарын июнини 6 (шэнын 5).

Хара Луу, 3 хүхэ мэнгын, галда нуудалтай үдэр. Тэрсүүд тэмдэгтэй, «Модон хохимой» үдэр.

Бурханда зальбарха, лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан хинд бодхохо, хэшэг даллага абаха, сан тахиха, «Чавдор», «Ухан балин», «Лудор», «Лусын балин» үргэхэ, эм найруулха, залаха, гэр байшан бариха, замда мүр гаргаха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, ном уншаха, ехэ хүндэ бараалхаха, буянай үйлэ бүтээхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, түмэрөөр урлаха, зүүдхэл шэмэг зүүхэдэ найн. Эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, онгосо, hala, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, ханаха, төөнэхэ, газар малтаха, газар хэндэхэ, харюулга хэхэ, модо отолхо, хубаг татахада муу.

Хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арба-жаха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 3-да июнини 7 (шэнын 6).

Харагшан Могой, 2 хара мэнгын, шоройдо нуудалтай үдэр.

Лусууд тахиха, шэнэ ноёниие тахиха, худалдаа хэхэ, дайсаниие номгодохо, дараха, мал газашань гаргаха, тахил хэхэ, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлээр абаха, тангариг үгэхэ, наад тодхор дараха, харюулга хэхэдэ найн. Байшан гэрэй нуури тахиха, угаал хэхэ, газар хэндэхэ, модо отолхо, хубаг татаха, эм найруулха, бэри буулгаха, замда гараха, наһа барагшые хүдөө тахихые хориглоно.

Хүнэй үһэ абахада, шэг шарай найжарха.

Гарагай 4-дэ июнини 8 (шэнын 7).

Хүхэ Морин, 1 сагаан мэнгын, түмэртэ нуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, ноёд найдта, ехэ хүндэ тангариг үгэхэ, найуса зүблөө хэхэ, бэшэг зурхай зураха, дасан хиндэй тахил заһаха, ураг садан болохо, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэ, худалдаа хэхэ, модо отолхо, угаал үйлэхэдэ найн. Лама болохо, ном соносохо, газашань үгэхэ, хүрэнгэ эһэхэ, бууса байра түбхинүүлхэ, мори худалдаха, анда нүхэр бололсохо, бэри буулгаха, хүүгэдые хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, сэргэ хүдэлгэхэ сэртэй.

Хүнэй үһэ абахада муу – хараал иэрээл, арсалдаа хэрүүл, тэмсэл болохо.

Гарагай 5-да июнини 9 (шэнын 8).

Дүйсэн үдэр. Хүхэгшэн Хонин, 9 улаан мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, дасан шүтээн бодхохо, номын хурал байгуулха, хэшэг даллага абхуулха, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзаха, буянай үйлэ үйлэдэхэ, хонинһоо ашаг шэмэ абаха, мал газашань үгэхэ, ажалшаниие абаха, эм найруулха, модо тариха, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүхэндэ найн. Хүн, малые ханаха, төөнэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, замда гараха, хубсаһа эсхэхэ, үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан дуганай нуури тахиха, гэр бүрихэ, нүүдэл хэхэ, тангариг үүсхэхэ, худалдаа хэхэ, хүүргэ

бариха, хубаг татаха, нохой аба-хые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абабал, наһан утад-хагдаха.

Гарагай 6-да июнини 10 (шэнын 9).

Улаан Бишэн, 8 сагаан мэнгын, уһанда нуудалтай үдэр. Дашини-матай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, бурхан, лусууд тахиха, сан табуулха, хангал тахюулха, хажюуһанда үгэлгэ үгэхэ, харюулга хэхэ, лама болохо, замда гараха, эрдэмдэ нураха, эм найруулха, түмэрөөр урлаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, модо буулгаха, сэсэрлинг байгуулха, шэмэг зүүхэ, бүжэг наада тахиха, туг дарсаг хийдхэхэ, худалдаа наймаа хэхэдэ найн. Эд, хүрэнгэ зээлээр

үгэхэ, нүүдэл хэхэ, ехэ гол гатал-ха, загаһа тариха, хүүргэ бариха, хубаг татаха, хүншүү гаргахада харша.

Хүнэй үһэ абахада, үбшэн хомор хүүрэхэ.

Гарагай 7-до июнини 11 (шэнын 10).

Улаагшан Тахья, 7 улаан мэнгын, уулада нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, тахиха, дуган шүтээн бодхохо, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, мори, үхэр нураха, гэрэй нуури тахиха, гэр бүрихэ, үзэл үзэхэ, эм найруулха, наһанай буян бүтээхэ, худаг малтаха, модо буулгаха, эд, мал абахада найн. Мал агталха, замда гараха, ехэ хэрэг үүдхэхэ, ном уншаха, худалдаа хэхэ, улай гаргаха, хүншүү хэрбоһо гутуулхада тохиромжогүй.

Хүнэй үһэ абабал, бэе махабад найжарха.

Гарагай 1-дэ июнини 12 (шэнын 11).

Шара Нохой, 6 сагаан мэнгын, модондо нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри тахиха, лама болохо, хэшэг даллага абхуулха, угаал үйлэдэхэ, нүүдэл хэхэ, хэлсээнэй ажалшаниие абаха, урлаха үйлэдэ нураха, суглаа зарлаха, ном за-алгаха, эм найруулха, адууһа мал нураха, буянай үйлэ бүтээхэдэ найн. Шэнэ гэр бариха, хүн, малые ханаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, шэнэ дэгэл эсхэхэ, модо отолхо, нүүдэл хэхэ үйлэнүүд таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абабал, бэе махабад хатуужаха.

БАЯНГОЛОЙ ГУРГАЛДАЙНУУДАЙ НЭГЭН

Баргажанай аймагта эгээн түрүүн Баянголдо арадай театр бни болгоһон түүхэтэй. Тэрэ үедэ бүри залууханууд ябаһан Баянголой дунда хургуулин багшанар Дулгар Ринчиновна, Доржо Семенович Семеновтон, мүн бусадшые олон лэ жэлдэ шэнэ шэнэ рольнуудаараа хүн зоной зүрхэ сэдхэл хүлгөөгөө бэлэй.

Би бүри заахан ябахадаа, Доржо Семенович Семеновой Будамшуугай ролие наадаһыень мүнөө болотор ханажа ябадагби.

Галина Очировнагай ажалайн намтар баян. Түрлхи хэлээнэй багшаар хүдэлхэдөө, «Будни Баянго-ла» («Баянголой ажал хэрэгүүд») гһэн нютагай радиогой редактор-раар, мүн лэ студийнгаа дикторээр хүдэлөө. Нэгэл сагта агаарай долгёр гаргагдадаг дамжуулгануудые шагнаха дуратайшуул олон бэлэй. Энэ ажалда Галина Очировна бэшэжэшые, эмхидхэжэшые шадаха аргатай байһанаа харуулаа. Залуу мэргэжэлтын оролдолгые сомоной Советэй захиргаан анхаржа, соёлой-спортивна комплексын хүтэлбэрлэгшөөр томилбо. 1986 ондо Северобай-кальск хотодо үнгэргэгдэһэн соёлой хүдэлмэрлэгшэдэй регион хоорондын конференциин, гадна Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэһэн республикын соё-

лой хүдэлмэрлэгшэдэй V съездын делегадаар хунгагдаба.

Мүн лэ Баянголой хүдөөгэй соёлой байшангай директорэй тушаалда хүдэлхэдөө, дүй дүршэл ехэтэй соёлой хүдэлмэрлэгшэ сомоной клубуудай материална баазые батажуулха талаар ехэ ажал ябуулба. Нэн түрүүн концертнэ программануудые шэнэлхэ, арадай театрай репертуар сагтайгаа зохилдуулан бүридхэхэ гэхэ мэтын гол шухала асуудалнуудые шийдхэхэ эхилээ бэлэй. Тэрэ үедэ театральна, концертнэ костюмуудые оюулха гэшэнь хүндэхэн хэрэг байгаа. Мүнгэнэй бишише хаань, таатай зохил эд, илангаяа монгол торго худалдажа абахань хэсүүшгэ бэлэй. Зарим ушарнуудта үшөө заахан үхибүүдэ нүхэртээ, эжытэйгээ орхёод, Улаан-Үдэ ерэхэ, театрга хэрэглэгдэхэ шэрэ будаг нэгэнтэ бэшэ худалдажа абаһан байһан юм.

1987 оной хабар арадай театр Буряад Республикын II Бүхэсоюзна фестивалиин лауреат болохо, баянголойхидой ехэ баяр болоһон юм. Энэ хабар Хурамхаанда үнгэргэгдэһэн «Баргажан голай театральна хабар» гһэн фести-вальда хабаадажа, I-дхи шатын дипломоор шагнагдаһан байна. 1988 оной намар Баянголдо хоёр

дабхар соёлой байшан нээгдэжэ, район дотороо ёһотой соёлой ордон бодоһон. Энэ баясхаланта үйлэ хэрэг Галина Очировнагай ажал хүдэлмэриень бүри ехэ болгоо ааб даа. Нютагай хүн зон, нурагшад, хүгшэд, үбгэдые һайндэр бүхэниие соёлойнгоо байшанда үргэнөөр тэмдэглэдг болобо. Илангаяа Сурхарбаан, «Сагаалган» үнгэргэгдэ Галина Очировна өөрөө программаа зохёожо, сценаринуудые бэшэдэг, арадай аман угын абдарһаа шэнэ шэнэ материалнуудые хэрэглэдэг болобо.

Жэлһээ жэлдэ шэнэ жүжгүүд табигдажа, хүршэ ажахынуудай соёлшодой шэнэ бүтээлнүүдээр нэгэнтэ бэшэ һонирхоһон, Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай харилсаа холбоотойгоор хүдэлжэ, «ёһотойл артистууд» гһэн магтаалда нэгэнтэ бэшэ хүртэһэн. Б.Эрдынеевэй «Эртын хюруу», Д.Р.Батожабайн «Урбаанай уршагта ябадалнууд», Д.Дылгыровэй «Хүлгөөтэ үдэрүүд», Ч.Айтматовай «Материнское поле», Ш.Н.Цыденжаповай «Нангин сэдхэл», Б.Халзановай «Хүрмэлдэһэн хуби заяан», Б.Эрдынеевэй «Хазаар хара хахал» гэхэ мэтэ жүжгүүдые табиһан. Эдэ бүхы жүжгүүдтэ Галина Очировна хабаадажа, бэлигтэй артистка ябаһанаа гэршэлээ.

Пүүлэй жэлнүүдтэ Галина Очировна Баянголой түүхын музейн директорээр хүдэлхэдөө, илангаяа залуушуултай ехэ ажал хүдэлмэри ябуулһан. «Баргажан буряадуудай угай бэшэгүүд тухай үльгэр домогууд» гһэн жүжгэй сценари бэшэжэ табья.

Эдэ бүхы жэлнүүдтэ угай түүхэдэ үндэлһэн, радиотелевизионно конкурсно республиканска фестивалиин лауреат болобо.

Хизаар ороноо шэнжэллэ-гын хүдэлмэридэ хурагшад тон

эдэбхитэйгээр хабаадажа, олоной анхарал татаһан. Ивалгада үнгэргэгдэһэн эхирэд-булгадай регион хоорондын хурагшадай конференцидэ Баянголой дунда хургуулин 8-дахи классай хурагша Радна Будаев I шатын дипломоор шагнагдаба. Энэ хургуулин 8-дахи классай хурагша Чид-зо Люда «2001 оной Дангина», 8-дахи классай хурагша Леонид Раднаев жюриин тусхай шанда хүртэбэ.

Галина Очировна Цыреновагай эмхидхэһэн «Баянголой гургалдайнууд» гэжэ арадай дуунай ансамблиин дуунууд орон дайдаарнай эдэлһээр.

«Би ажалайнгаа талаар ходо-доо туһаһа, арадайнгаа ёһо заншалнуудые, хэлэ мэдэхэ Галина Очировнада хандахадаа, ямаршые эрдэмтэһээ дутахагүй харюу абахадаа баясадагби. Ажалша бэрхэ, урагша ханаатай эхэнэр Түмэн-Баяр нүхэртэйгөө 3 үхибүүгээ хүмүүжүүлжэ, дээдэ хургуулитай болгожо, 8 аша зээнэрээ альган дээрээ тэнжээлсэжэ хуухадань баярлажа, арадайнгаа ерээдүйн түлөөдэ эршээ хуладхангүй хүдэлжэ ябыш даа гэжэ хэлэхэ дуран хүрэнэ.

Дулгар ДОРЖИЕВА.

Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия

<p>Ген. директор - гл. редактор - Э.Д. ДАГБАЕВ Редактор - Г.Х.ДАШЕЕВА РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ: И.М.Егоров, Б.Г.Бальжиров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), Т.В.Самбялова (зам. ген. директора-гл. редактора), Д.Б.Гуродармаева (зам. редактора), С.Б.Байминова (ответсекретарь), Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, А.А.Фадеева, В.Г.Гомбоева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>АДРЕС: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаршвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн»».</p> <p>Учредитель - Правительство Республики Бурятия</p>	<p>Подписной индекс 73877 Газета зарегистрирована ФГУ «Восточно-Сибирское межрегиональное территориальное управление».</p> <p>Регистрационный №БОО079 e-mail: unen@mail.ru</p>	<p>Газета набрана в сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн».</p> <p>Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 4500 экз.</p> <p>Объем 6 п.л. Заказ № 844 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 24.02.2011 в 17.00 Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18000 экз. Цена свободная.</p>
<p>ТЕЛЕФОНЫ: 21-54-54 - приемная, 21-68-08 - первый замгендиректора, 21-64-36 - редактор, 21-60-21 - замредактора, 21-60-21 - ответсекретарь, секретариат, 21-66-76 - компьютерный центр, 21-54-93 - отдел культуры и истории, 21-54-93 - отдел молодежи, 21-23-67 - бухгалтерия, 21-54-93 - отдел социальных проблем, 21-63-86 - отдел экономики и политики, 21-55-97 - издательский отдел, 21-54-93 - редакция журнала «Одон», 21-50-52 - подписка и распространение.</p>			
<p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p>			
<p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54</p>			

ЗҮҮН ЗҮГЭЙ ЗҮНТЭЙХЭН ЗҮГЫ

абахые дурадханан байха. Сэбэр дангина басаган булгандань арсаһандаа гомдоногүй. Гансал сэбэр найхан Хэм мурэн тэрэнэй сэдхэлдэ таараа. Тэрэнэй хүсэ шадал, солбон шамбай байлга, сайбар шара буржагар үһэниинь Ангарай дура буляба. Гэбэшье Байгал өөрынхээрээ шийдэбэ, эсэгэ ёһоор захирба. Үһинһөө хойшо тэрэ Эрхүү мурэнэй хойноһоо адаглаа һэн. Эрхүү хүсэ ехэтэй, түбшэн даруу зантай, юундэ хүргэн болохогүй юм? Зүгөөр ходоодо үгөөр ябадаг басаганиинь буруушаан хэдэрлэбэ. Тездэ эсэгэнь һанананаа табидаггүй зан-

лойгоор хашхарба: - Зогсо! Зогсол даа, тэнэг! - Үгы, эсэгэ, би ингэжэ шийдээб! - гэжэ Ангар харюусаба. - Бү хаяыш намайе, бү орхиш, гашууджа үхэхэлби! - гэжэ Байгал нээрбэ. - Баяртай, эсэгэ! - гэнэн үгэнүүд холоһоо дуулдаба. Уурлаһандаа Байгал дошхорон шууяжа, шүдэнүүдэ хабирба. Огторгойдо тулама долгид эбхэрбэ. Галзууран дошхорон эсэгэнь Ангарай буталһан мантан томо шулуу гаргаа абамсаараа, зугадагшын хойноһоо шэдэжэрхөө һэн. Зүгөөр хожомдошоһон байгаа... Байгал галзууран дош-

МЭДЭЛШЭ МОЛОН БАГША

Молон багша 1768 ондо Ульдэргэ нютагта Болдогорой хоёрдохы хүбүүн түрэнэн. Болдогортон Молон хүбүүгээ Хорин аймагта һая бии болоһон Худанай дасанда хубараг болгожо, арба һанатайдань үгэбэ. Молон шаби болоһон саһаа хойшо ном үзэхэдөө бэрхэ, түргэн бодолтой, хурса, ехэ бэлигтэй хүбүүн байһан.

Молон хорин зургаатайдаа гэгшын дамжаада хүртэбэ. 1795 ондо Анаа дасанай тогтоходо, Молон гэгшэ Анаа дасан ерэжэ, элдэб тушаал эзэлжэ байхадаа, габжын дамжаада хүртэһон һүһиндөө унтажа байтараа зүүдэлбэ: "Табан үһын һолонго тала дайдые шэмэглэн гоёжо, хамаг бодосой мандатар, амитан бүхэнэй сэдхэл хүдэлгэжэ байба. Газар тэнгэри хоёрые ниилүүлэн, сахаригтаһан һолонгын тээ доохонур табан уулын Утайн эзэн Манджушри бурхан бодото бээрээ үзэгдэжэ, нюдэ һаргама гэрэл бадаруулһаар дүтэлжэ, хажуудань ерэжэ зогсоод, иигэжэ айладхаба:

"Бурхан шажанай ном гүйсэд мэдэхэ болоош, тэрэнэйнгэ үндэһөөр ерээдүй сагта юун болохог гэжэ урид мэдэжэ хэлэхэдэ, муу сагыень арьудхажа үзөөрэй", - гээд, харагдахаа болишобо. Молон нойр соогоо ямар гоё зүүдэн үзэгдэбэ гээшэб, ямар элээр, тодоор Манджушри бурхан айладхабаб гээд, гэнтэ һэришэбэ.

Нюдөө онгойлгожо хараха гэхэдэнь, нюдэнийн зүбхинууд онгойжо үгэбгүй, гараараа зүбхия татажа онгойлгоходонь, гурбан наран бэе бээе сахариглан хүрээлжэ, нэгэнийн нүгөөдэһөө гэрэлтэйгээр хада уулые, тала дайдые, уһа мурэни гэрэлтүүлэн шаража байхадань, газар уһан уурал манан боложо дэгдэнэ, минни бурхандаа зальбаржа, хоёр альгаа ниилүүлэн мүргэжэ байһандал, элдэб үһын сээсгүүд буурсаһаа гаража, газараа гоён шэмэжэ байһаниинь, минни хоёр гараа тэниилгэн, альгаа дэлгэһэндэл үзэгдэнэ. Нойрһоо һэриһэн жэргэмэлнүүд жэргэжэ, нэгэ байрадаа тогтоод, удаан байхаа оролдоно, хамаг амитанда шэмээ үгэнэ. Харажал байгаа һаа ехэл гоё, ямар үлэйтэй үдэр гээшэб? Бурхан шажан наран мэтэ бадарха болтогой гэжэ бурхандаа мүргэжэ, маани мэгээрээ уншажа, хүрдээ эрьюулбэ. "Энэ зүүдэн юрын зүүдэн бэшэ. Бурханай ороной Утайн табан уулаһаа һолонго татажа, Манджушри бурхан бодото бээрээ ерэжэ айладхаба, гурбан наран бадаран үзэгдэбэ. Манджушри бурханай ёһоор би бурхан шажанай ном мэдэхэ болоһон байбаб, ерээдүй сагай байдалые хэлэхэ болоноб, муу саг ушарха байбалнь, арьудхажа болоноб. Ай, бурхан! Нюдэемни юундэ халхалбаб? Бурханай ном бэшэ бү унша гээб гү? - гэжэ зосоогоо бодожо һуутараа бодожо, - бурхандаа табан согсоороо газар тулан мүргэхэ гэхэдэми, тархимни газар тулабагүй, эбэр бии болоод байба, гайханандаа бодоод, магнайгаа баряад үзэхэдэми, ямаршьегүй хуушан хэбээрээ байба. Юунэишье боложо байһые өөрөөшье ойлгохоо болибоб, юрэдөөл, хара боло гээб гээд, нютагаа бусаха, айлайхи болохо гэжэ шийдэбэб."

Нютагайхидын Молон багшынгаа нютагаа бусажа ерэхэдэнь, ехэ үндэтэйгөөр хүлэжэ абаба. Молон багшадаа хандажа, абарал буулгуулха, адистань хүртэхэ, ехэ хэрэгэ бүтээлгэхэ, заабари абаха болобод.

С.БАХЛАЕВ. «Молон багша» гэнэн номһоо. (Үргэлжэлэһын хожом гараха).

Байгал ба Ангар тухай домог

Үбгэн буурал Байгал баатар баян юм. Олон мянган жэлдэ тэрэ айхабтар ехэ баялигууде оршон тойронхи нютагуудһаа нөөсэлэн суглуулаа. Дүтэ шадарай бүхы хада уулануудай, нуга голнуудай гурбан зуу гаран үһэн сэхэ албатадын баялигуудаа тэрэндэ асаржа үгэдэг юм. Тэрэ ори ганса басагатай - Ангар.

Ангар дүүхэй шэг шарайгаараа сэбэр найхан, зулгы зохид, түни түбшэн зантай. Тэрэнэй арьун найхан, ёһотойл дангина тухай һураг суу бүхы дэлхэй дээгүүр таранхай. Эгээл баян, эгээл хүндэтэй, эгээл хүсэтэй хүбүүд тэрэниие һамга

тай. Түрэ найрай болзор гаргагад, Байгал хэдэр басагага газараань суургадаба. Суургатай гэртэ бодожо үзэг, эсэгынгээ дура хүсэлые дабажа гараха һэн гү?! Шулуун харанхы шорондо һуухадаа, Ангар гунигтайгаар бархирба. Инаг дуратаяа дуудахадань, Хэм мурэн холо байһан дээрэһэ дуулабагүй. Тиһэдэнь Ангар үһэн нүхэдөө дуудаба. Гол горход абаһаар лэ харюусаба. Тэдэ шороной хананууде өөрһоонь нураажа, хэмхэлжэ захалба. Саг ошоожол байна, түрэ найрта бүхы юумэн бэлэн. Тиһн Ангар уйлахаа болёод, бүхы хүсөөрөө ханыень сохибо

- шулуун хана хүдэлбэшьегүй. Хоёрдохёо сохиходонь, шулуун хэмхэрбэ. Хэм мурэнэй арьун найхан шарайе ой ухаандаа оруулжа, Ангар мурэн бүхы шадалаараа гурбадахая сохибо. Тэрэ Байгалай басаган ха юм даа! Олон зуун жэлэй хатуу шулуун тэсэнгүй, хамха хүрэжэ, мантан томо шулуунууд тала бүрээ хэмхэрэн унаба. Ангар урма баяртайгаар шоронһоо гаража, нүхэдтөө - гол горходто баяр хүргэбэ. Гэдэргээшье харангүй, инаг гансадаа гүйжэ ошобо. Тиһэдэнь үбгэн болоһон эсэгэнь ойлгожорхиходоо, зугадагшын хойноһоо тэнгэрин дуундал шанга хоо-

хорходоо, юушье хубилгажа шадбагүй. Ангар заяата нүхэртөө гүйжэ ерээд, тэрэнэйнгэ үһэн һамганиинь болоо һэн. Тэдэнэр хожуулаа харасаяа нэгэ нэгэнһэ холодуулангүй, үргэн тала дайдаар табилуулба. Тойроод ажаһууһан хүнүүдтэ ами һаһа олгон, тэдэ хожуулаа эбтэй эетэйгээр уһаа тууба. Уданшьегүй эсэгэнь тэрэнэй һунгажа шэлэһэн һанамжаарнь сэдхэлдэ номгоржо, үгэ дууласагүй басагага хүлисэһэн юм. Энээгээр үльгэрнай түгэсэбэ, шагнаа хада бэрхэш! Батажаргалай СЭРСЭГМААГАЙ Б-М.Жигжитовэй оршуулга.

ДҮРБЭН ЗҮГ, НАЙМАН ХИЗААР

1. Урда зүгтөө Бурханай хургаалые таража, дэлгэрүүлжэ эхилһэн тула монгол, буряад зон Бурхан шажание угтан абанан гэмдэг болоно. Энэнь дахин хэлэхэдэ, монгол угсаатан дээдэ монголшууд урда зүгтэ бии, алад саашань хэлэбэл, Наян Наваа нютаг бии гэжэ хэлэхээр. Иимэ ушарһаа үүдэ эслижэ угтажа байха мэтэ. 2. Алтан гадаһан хойто зүгтэ байдаг тула

- байгаали тайгатай холбоотой. Пэеы гэр соо хамагай хүндэтэй орон байрань - хойто зүгтөө Бурхан табидаг газарань болоно. Энэнь ерээдүйн сагта Шарын шажан мүргэл хойто зүгтөө дэлгэрэн мандахын зүгнэл болоно. Бурхан шажание шүтэжэ, амгалан тайбанаар ажаһуухые хүсэһэн ябадал болоно. Бурхан табихан газар болон гэрэй үүдэ харабал, урда, хойто зүгые заатагүй мэдэхэ ёһотой. Монгол, буряад зон гэрэйнгээ үүдые заабол урда зүгые хандуулан баридаг ёһотой. Лүндэндэ бурхан хойто зүгтөө дэлгэрхэ гэжэ хэлэһэниинь зүб лэ даа. 3. Баруун зүг - Диваажин Сухабаадин - Абида Бурханай орон. Энэрхы нүхэрөө, эхэнэрээ, хүүгэдэ һанажа ябаха. Пэеы гэрэй баруун тала гээшэ үндэр һанатай гү, хүндэтэ айлшанай хүндын газар гээшэ.

4. Зүүн зүгтэ - наранай мандаха зүг, Сасувь Бурхан дахажа байдаг. Хүн болгон зүүн таладаа эхэ эсэгэе һанажа ябадаг. Бүхэниие ниигүүлэгшэ Наран Эхэ гэдэг бэлэй. 5. Дээдэ зүгтэ - орой дээрэм Бурхан заларжа, лама бурханаа һанажа ябаха, һүзэг зальбарал, гурум журам сахиха мэдэрэл гээшэ. 6. Доодо зүгтэ - хара ажалтан, зарасанар харагдана. 7. Пэеы гэрэй үүдэн урда зүгые заадаг гурумтай һэн тула, хүн зүгөө алдадаггүй. Дүрбэн зүг найман хизаарые мэдэжэ олохо юм, иимэхэ һэеы гэр гээшэ зүг шэгые һайнаар заадаг.

Батажаргалай СЭРСЭГМААГАЙ «Эзэн богдын үргөө» гэнэн номһоо.

Это интересно

Великие экспериментаторы

Часто великие открытия в науке совершаются при помощи экспериментов. Но так происходит не всегда. Сначала идея открытия появляется в голове ученого, и он размышляет о том, как эту идею осуществить на практике.

Вот несколько великих изобретателей, открытия которых продвинули науку вперед. Их отличительные качества? Упорство, тяга к знаниям, вера в себя. Эти качества привели их к великим открытиям!

Архимед (287-212 гг. до н. э.).

Этот греческий математик изобрел бесконечный винт, рычаг, планетарий, несколько боевых машин. Самую большую славу принес ему закон о весе, погруженного в воду тела. Он называется закон гидростатики.

Леонардо да Винчи (1452-1519)

Итальянский художник, скульптор, инженер. Именно ему принадлежат идеи создания множества механизмов (шлюз, вертолет, автоматическое оружие).

Галилео Галилей (1564-1642)

Итальянский физик и астроном. Исследовал падение тел и сконструировал первый телескоп, с помощью которого открыл созвездия Юпитера, пятна на Солнце и т. д. Галилео впервые удалось определить, сколько весит воздух.

Иоанн Кеплер (1571-1630)

Немецкий астроном и физик. Произвел революцию в астрономии, доказав, что Земля и другие планеты вращаются вокруг Солнца.

Антон Ван Левенгук (1632-1723)

В 1665 г. этот голландский натуралист открыл кровяные тельца, сперматозоиды и различные бактерии благодаря микроскопу, который он сам изобрел.

Исаак Ньютон (1642-1727)

Английский физик, астроном, механик и математик. Создатель классической механики. Разработал дифференциальное и интегральное исчисление. Сформулировал основные законы механики, открыл закон всемирного тяготения. Исследовал преломление белого цвета.

Джеймс Ватт (1736-1819)

Шотландский инженер и механик, Ватт смог значительно усовершенствовать паровую машину (он изобрел конденсатор, маховик, центробежный регулятор...). Новая машина превосходила по мощности все существовавшие до нее.

Из книги «Занимательные опыты и эксперименты», 2007 г.

